

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος:

Η στάση και η αντιμετώπιση της συντροφικής κακοποίησης από τους κληρικούς της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας Κρήτης. Σύγκριση ανάμεσα σε κληρικούς που υπηρετούν σε αγροτικές και αστικές περιοχές.

ΟΝΟΜ/ΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ:

**Βαλασσά Ειρήνη
Μαρταβαντζή Θεονόμφη
Μέριανου Σταματέλα
Παπαρέντη Χριστίνα**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘ/ΤΡΙΑ:

Παπαδακάκη Μαρία

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους βοήθησαν, τόσο με τις γνώσεις τους, όσο και με τη συμμετοχή τους στην εκπόνηση της συγκεκριμένης έρευνας.

Αντί προλόγου

«Μακάρι ο Θεός να σου χαρίσει ότι επιθυμεί η καρδιά σου, δηλαδή, ένα σύζυγο, ένα σπίτι και ψυχική συμφωνία με το σύντροφό σου. Γιατί τίποτα δεν είναι καλύτερο και ομορφότερο για ένα ζευγάρι από το να διευθύνουν ομόφωνα το νοικοκυριό τους, προκαλώντας έτσι το φθόνο των εχθρών και τη χαρά των φίλων και νοιώθοντας οι ίδιοι την ευτυχία της ζωής».

Όμηρος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	6
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	7
1.2 ΚΥΚΛΟΣ ΒΙΑΣ.....	14
1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	17
1.4 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	19
1.5 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	25
1.6 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ	31
1.6.1 ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΕΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΥΝ ΤΗ ΣΧΕΣΗ	37
1.7 ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	41
1.7.1 ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ – ΔΟΜΕΣ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΘΥΤΗ ΚΑΙ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	44
1.8 ΡΟΛΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.....	55
2.1 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	55
2.2 ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ- ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ)	58
ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ.....	58
ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ	112
2.3 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	143
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	149
ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	150
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	150
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	150
ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ.....	150
ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ.....	150
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ.....	151
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	153
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	153
ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ	166
ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	172
ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	175

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	175
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	177
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	181

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα θέματα γύρω από τη βία κατά των γυναικών έχουν βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των ειδικών, καθώς και των ερευνητικών εργασιών. Η προσέγγιση στα ζητήματα της βίας κατά των γυναικών, γινόταν περιστασιακά και εξεταζόταν από μια περιορισμένη επιστημονική σκοπιά. Ωστόσο, οι έρευνες για την ενδοοικογενειακή βία είναι ακόμα σε πρώιμο στάδιο. Έτσι σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της αντιμετώπισης των περιπτώσεων συντροφικής κακοποίησης από τους κληρικούς που υπηρετούν της ενορίες του Νομού Ηρακλείου. Επιπλέον, στόχος της μελέτης είναι η σύγκριση ανάμεσα στους κληρικούς που υπηρετούν αστικές και αγροτικές περιοχές ως προς τις γνώσεις, τις στάσεις και τους τρόπους αντιμετώπισης της συντροφικής κακοποίησης.

Για τη συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο που διερευνούσε το κοινωνιολογικό προφίλ των συμμετεχόντων, τις γνώσεις, τις στάσεις και τους τρόπους αντιμετώπισης ως προς το φαινόμενο. Για την επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS 18.0.

Από τα αποτελέσματα έρευνας προκύπτει ότι δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους κληρικούς που υπηρετούν αστικές και αγροτικές περιοχές ως προς τις γνώσεις και τις στάσεις τους απέναντι στο φαινόμενο, ενώ βρέθηκε σημαντικώς στατιστική σχέση ως προς τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου από τους ιερείς.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αρκετές μελέτες καταδεικνύουν την κακοποίηση των γυναικών από τους συντρόφους τους, ως ένα βαρυσήμαντο κοινωνικό πρόβλημα σε όλες τις χώρες. Συγκεκριμένα, το 2006 μια διεθνής έρευνα έδειξε, ότι οι γυναίκες διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο συντροφικής βίας, παρά από οποιαδήποτε άλλη μορφή βίας. (Drigeard et al., 2012). Στην Ελλάδα, οι ελάχιστες επιδημιολογικές μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί μας παρέχουν ενδείξεις για το εξαιρετικά μεγάλο μέγεθος του προβλήματος και στις ελληνικές οικογένειες (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003; Τζαμαλούκα και συν, 2006; Papadakaki et al., 2009; Tzamalouka et al., 2007). Αναλυτικότερα, στην Ελλάδα, έρευνα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ, 2003) έδειξε ότι το 56% των ερωτηθεισών γυναικών είχαν βιώσει κάποια μορφή λεκτικής ή και ψυχολογικής βίας, το 3,6% είχαν υποστεί σωματική βία και το 3,5% είχαν εξαναγκαστεί σε σεξουαλική επαφή (Στρατηγάκη, 2006).

Παρά τη συχνότητα του φαινομένου, πολλές μελέτες επισημαίνουν τη δυσκολία στην καταγραφή αυτών των πράξεων κακοποίησης δεδομένου ότι συχνά δεν αναφέρονται και ως εκ τούτου έχουν σίγουρα υποτιμηθεί. Στη χώρα μας, οι περιπτώσεις συντροφικής βίας δεν αποκαλύπτονται εύκολα λόγω ταμπού. Ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές όπου οι κοινωνίες είναι πολύ κλειστές και ανεπαρκείς ως προς τις υποστηρικτικές δομές τους, οι γυναίκες συχνά εμπιστεύονται την εκκλησία και τους λειτουργούς της όταν πρόκειται για ευαίσθητα οικογενειακά θέματα. Η θρησκεία έχει βρεθεί επίσης να παίζει σημαντικό ρόλο στην νομιμοποίηση ή στη μείωση της πιθανότητας άσκησης συντροφικής βίας (Ellison et al., 2007).

Μελέτες έχουν δείξει ότι παρά τον καταλυτικό ρόλο της Εκκλησίας, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές και τις θετικές επιρροές του εκκλησιαστικού τρόπου ζωής, ορισμένοι ιερείς διαφορετικών θρησκειών, εξαιτίας της ελλειπτικής εκπαίδευσής τους δεν μπορούν να παρέμβουν αποτελεσματικά στο προαναφερόμενο κοινωνικό πρόβλημα (Behnke et al., 2012). Στην Ελλάδα δεν έχει γίνει παρόμοια μελέτη που να εξετάζει την ετοιμότητα των κληρικών να αντιμετωπίσουν περιπτώσεις συντροφικής κακοποίησης. Η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία αντιμετωπίζει τις περιπτώσεις συντροφικής κακοποίησης. Στους επιμέρους στόχους της μελέτης περιλαμβάνεται η εξέταση των

γνώσεων, των στάσεων και των αντιλήψεων των κληρικών ως προς την κακοποίηση, καθώς και η διερεύνηση των πρακτικών αντιμετώπισης του φαινομένου.

Επιπροσθέτως, ίσως να υπάρχει διαφοροποίηση ως προς τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τη συντροφική κακοποίηση οι κληρικοί που υπηρετούν τις αγροτικές και τις αστικές περιοχές. Αυτό πιθανόν, να οφείλεται στις προκαταλήψεις που μπορεί να υπάρχουν σε μια κλειστή κοινωνία ως προς την κακοποίηση. Ενώ αντίθετα, στις αστικές περιοχές είναι πιθανό να συναντάμε λιγότερο συχνά προκαταλήψεις ως προς το φαινόμενο αυτό.

Όσον αφορά, την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας και την τεκμηρίωση όλων των παραπάνω, πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση για το φαινόμενο της κακοποίησης και παρατηρήθηκε ότι υπάρχει πληθώρα βιβλίων για την υποστήριξη του πρώτου κεφαλαίου του θεωρητικού μέρους. Μέσα στην βιβλιογραφία που μελετήθηκε, οι πτυχές του προβλήματος που υπάρχουν, σχετίζονται κυρίως με γενικές πληροφορίες σχετικά με την βία και με στατιστικά στοιχεία που φανερώνουν το μέγεθός του. Επίσης, αναφέρονται τα αίτια που προκαλούν την κακοποίηση των γυναικών, οι συνέπειες, η πρόληψη και οι τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας.

Οι επιστήμονες που έχουν ασχοληθεί με το θέμα της κακοποίησης της γυναίκας, τόσο στην συζυγική όσο και στην συντροφική σχέση καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι η κακοποίηση αποτελεί ένα μείζον πρόβλημα και έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις μέσα στην κοινωνία. Η κακοποίηση των γυναικών λοιπόν, συνεχίζει με εντονότερο ρυθμό να απασχολεί το γενικό σύνολο του πληθυσμού μέχρι και σήμερα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της πτυχιακής εργασίας, θα γίνει αναφορά στον τρόπο προσέγγισης της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στο φαινόμενο της κακοποίησης της γυναίκας μέσα στην οικογένεια.

Η σχετική βιβλιογραφία περιορίστηκε μόνο στην ανασκόπηση των Ιερών Κειμένων (Αγία Γραφή-Παλαιά και Καινή Διαθήκη) καθώς είναι η μόνη έγκυρη πηγή πληροφόρησης στην οποία μπορεί να στηριχθεί το συγκεκριμένο κεφάλαιο.

Στην συνέχεια θα γίνει αναφορά στην δομή της εργασίας, η οποία αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελεί το θεωρητικό κομμάτι της πτυχιακής και

περιέχει δυο κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στο φαινόμενο της κακοποίησης ενώ το δεύτερο αφορά την Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία.

Στο δεύτερο μέρος της πτυχιακής εργασίας θα αναφερθούν οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν. Στην πρώτη έρευνα, η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν κυρίως ποσοτική, με ερευνητικό εργαλείο το αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο, ενώ σε ένα σημείο της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ποιοτική μέθοδος, με ερευνητικό εργαλείο την εστιασμένη συνέντευξη. Η δεύτερη έρευνα αφορά τη μελέτη των Ιερών Κειμένων για αναζήτηση αναφορών σχετικά με την κακοποίηση της γυναίκας.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^Ο: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ένα μείζον πρόβλημα παραπτωματικότητας αποτελεί η ενδοοικογενειακή βία που διαπράττεται σε μέγιστο βαθμό στην κοινωνία (Παπακωνσταντής, 2006).

Η συντροφική βία αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς ασκείται από ανθρώπους του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος. Σύμφωνα λοιπόν με τον Davis et al., (1994) και τον Hoffe (1990) η βία έχει σωματικές, συναισθηματικές, κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες στις γυναίκες και υπονομεύει την αυτοεκτίμησή τους. Στις πιο ακραίες περιπτώσεις αποτελεί απειλή για τη ζωή, όταν οι γυναίκες δολοφονούνται ή αυτοκτονούν από απελπισία (Χατζηφωτίου, 2005).

Ωστόσο, ως καθημερινό φαινόμενο παραμένει στην αφάνεια της εγκληματικότητας για διάφορους λόγους. Αφενός μεν οι τοπικές κοινωνίες είναι ανεκτικές στην βία και την κακοποίηση, αφετέρου τα θύματα αισθάνονται ντροπή και ενοχή και δεν αναζητούν βοήθεια. Έστω όμως, ότι κάποιες γυναίκες γνωστοποιούν το πρόβλημα τους και προβαίνουν σε διαδικασίες αναζήτησης βοήθειας, συχνά αντιμετωπίζουν ένα περιορισμένο δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών, φορέων και ειδικών επαγγελματιών, καθώς επίσης έρχονται αντιμέτωπες με προκαταλήψεις και κοινωνικά στερεότυπα που στέκονται εμπόδιο στην αντιμετώπιση του προβλήματός τους (Χατζηφωτίου, 2005).

Η κατάσταση της βίαιης συμπεριφοράς ανάμεσα στα δυο φύλα αποτελεί ένα μέρος του συνολικού φαινομένου της βίας και δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται περιστασιακά, αλλά με εξειδικευμένο επιστημονικό τρόπο που θα συμβάλλει αποφασιστικά στην εξάλειψη της βίας και των μηχανισμών της, ανάμεσα στους ανθρώπους, σε όλες της, τις μορφές (Walker, 1989).

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Στην διεθνή βιβλιογραφία γίνονται πολλές προσπάθειες ορισμού του φαινομένου, στις περισσότερες από τις οποίες επισημαίνεται ότι : «Βία είναι κάθε μορφή επιθετικής συμπεριφοράς που εκφράζεται με ψυχολογικό, σωματικό, σεξουαλικό και λεκτικό τρόπο και είναι από ανεπιθύμητη μέχρι προσβλητική και ταπεινωτική για κάθε άτομο» και «περιλαμβάνει ακραίες μορφές βιαιότητας, τη χαρακτηρίζει η επανάληψη, προκαλεί σωματικές και ψυχολογικές πληγές και αποτελεί ηθελημένη συμπεριφορά από το θύτη που επιθυμεί να επιβάλλει τον έλεγχο και τη συμμόρφωση του θύματος» (Loseke, 1987 στο Χατζηφωτίου, 2005:45).

Σύμφωνα με τον Γάτσα (2006:28-29) η βία ορίζεται ως «η όποια σωματική, λεκτική και ψυχολογική ή συναισθηματική βία, ο εξαναγκασμός και η παραμέληση, ανεξάρτητα από το αν η χρήση της βίας είναι επαναλαμβανόμενη ή λαμβάνει χώρα μόνο μια φορά». Επίσης, ο ίδιος διαχωρίζει τη βία σε δυο τύπους : α) στη «φυσική βία» όπου η βίαιη πράξη πραγματοποιείται με την πρόθεση πρόκλησης σωματικού πόνου ή τραύματος σε κάποιο άτομο και β) στην «καταχρηστική βία» η οποία ορίζεται ως πράξη που ενέχει τη σοβαρή πιθανότητα τραυματισμού του ατόμου που πλήττεται.

Παρόμοια ερμηνεία, δίνει και η Αδαμάκη (2000:32) η οποία αναφέρει τη βία ως «μια διαδικασία από συνεχείς και επαναλαμβανόμενες πράξεις που βλάπτουν, χειραγωγούν ή ελέγχουν το κακοποιημένο άτομο».

Επιπλέον, η UNICEF αναφέρει ότι «η βία είναι ζήτημα παραβίασης δικαιωμάτων και μέρος των διακρίσεων, με βάση το φύλο που υπονομεύουν τα δικαιώματα των ανθρώπων» (www.unicef.gr).

Η κακοποίηση της γυναίκας μέσα στην συντροφική σχέση μπορεί να πάρει διάφορες μορφές: α) ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση, β) σωματική κακοποίηση, γ) σεξουαλική κακοποίηση, δ) οικονομική αποστέρηση και ε) συζυγικό βιασμό. Οι περισσότεροι κοινωνικοί ερευνητές που ασχολήθηκαν με το θέμα της κακοποίησης των γυναικών, από το σύντροφο ή το σύζυγο τους, αρχικά αναφέρονταν στη σωματική βία, η οποία επιφέρει σωματικές κακώσεις (Κονταξάκης κ.α., 2005).

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει αναλυτική αναφορά στις μορφές κακοποίησης, επειδή η εξέτασή τους θα μας δώσει στοιχεία της βίαιης και της μη

βίαης ταυτότητάς της, ώστε να μπορούμε να εξάγουμε κάποια ασφαλή συμπεράσματα (Τσουραμάνης, 2003).

Αρχικά, έχουμε την ψυχολογική κακοποίηση στην οποία, επιδιώκεται η ταραχή της ψυχικής υγείας του ατόμου στο οποίο ασκείται. Η ψυχολογική κακοποίηση περιλαμβάνει υποτιμητικές συμπεριφορές, ταπείνωση της προσωπικότητας, διαρκή αρνητική κριτική, υποτίμηση των ικανοτήτων, εξευτελισμό και κυρίως υπονόμηση της αυτοεκτίμησης (Παπαμιχαήλ, 2005). Η λεκτική βία, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ψυχολογική, εμπεριέχει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που κινούνται από φωνές και εξυβρίσεις έως λεκτικό εξευτελισμό, απειλές και λεκτική τρομοκράτηση των θυμάτων (Pagelow, 1984 στο Χατζηφωτίου, 2005).

Στην συνέχεια, έχουμε τη σωματική κακοποίηση. Όταν ασκείται, σκοπός της είναι η υποταγή του ατόμου στο οποίο γίνεται χρήση της. Περιλαμβάνει οτιδήποτε προκαλεί πόνο, τραυματισμό και σοβαρή σωματική βλάβη όπως χαστούκισμα, κλωτσιά, μπουνιά και μπορεί να καταλήξει σε εκ προθέσεως ανθρωποκτονία. Επίσης, περιλαμβάνει καταπιεστική συμπεριφορά προς το σώμα, φυσικό περιορισμό και μη κάλυψη βασικών αναγκών (Μουζακίτης, 1989 στο Χατζηφωτίου, 2005). Η σωματική κακοποίηση, στο πιο ακραίο σημείο της, δεν είναι εύκολο να περιγραφεί, διότι κάποια από τα επεισόδια είναι απλά, κάποια άλλα πολύ έντονα, ενώ κάποια άλλα τρομακτικά, όπως ακραίες σωματικές βλάβες ακόμη και ανθρωποκτονία (Lees, 1996).

Η σεξουαλική κακοποίηση, είναι η επιβολή σεξουαλικής πράξης ή συμπεριφοράς ενάντια στην θέληση του θύματος. Επιπροσθέτως, είναι η πίεση για σεξουαλικές συμπεριφορές που του είναι δυσάρεστες και η κριτική που θα ασκηθεί στην απόδοσή του πάνω στο κρεβάτι. Η σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει αισχρά τηλεφωνήματα και το χειρότερο το βιασμό (Kelly & Radford, 1998). Από την άλλη μεριά, η παραμέληση αφορά στη στέρηση βασικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων του θύματος (στέρηση ελευθερίας, οικονομική στέρηση και εξάρτηση, έλλειψη φροντίδας για τις συναισθηματικές ανάγκες του θύματος, αποστέρηση της ιατρικής φροντίδας, αναφορικά με την σωματική και ψυχική υγεία, την αποστέρηση της εκπαίδευσης κ.λπ.) (Pagelow, 1984 στο Χατζηφωτίου, 2005).

Ο συζυγικός βιασμός είναι μια πραγματικότητα που ακόμη δεν έχει γίνει κατανοητή και αποδεκτή από το κοινωνικό σύνολο. Στις αντιλήψεις πολλών κοινωνικών υποκειμένων, γάμος και βιασμός είναι σχήμα οξύμωρο. Ο νόμος σε πολλές χώρες, αλλά και η κοινωνική αντίληψη, συμφωνούν ότι ένας σύζυγος δεν μπορεί να βιάσει τη γυναίκα του, αφού η σεξουαλική συνεύρεση αποτελεί μέρος του συμβολαίου του γάμου. Πολλές γυναίκες αισθάνονται ενοχές όταν αρνούνται ή αντιστέκονται στη σεξουαλική επαφή με τον σύντροφό τους, καθώς θεωρούν υποχρέωσή τους να ικανοποιούν τις σεξουαλικές του επιθυμίες. Λόγω αυτής της αντίληψης και στάσης τους δεν θεωρούν ότι ο σεξουαλικός εξαναγκασμός αποτελεί βιασμό (Παπαδομαρκάκη, 2008).

Ο βιασμός στα πλαίσια του γάμου δεν είναι μια πράξη που συμβαίνει μια και μόνο φορά. Συνήθως επαναλαμβάνεται και διαρκεί χρόνια. Ωστόσο, λόγω της ιδιαιτερότητας της πράξης, είναι δύσκολο να καθοριστεί πόσες γυναίκες είναι θύματα συζυγικού βιασμού σε εθνικό ή παγκόσμιο επίπεδο. Επειδή είναι μάλλον σπάνιο να αναφέρουν το βιασμό τους, αναμένεται ότι τα ποσοστά είναι μεγαλύτερα από αυτά που παρουσιάζουν ανεπίσημες στατιστικές έρευνες (Παπαδομαρκάκη, 2008). Σε μια έρευνα των Finkelho & Yllo (1995) σε 326 γυναίκες στη Βοστώνη, βρέθηκε ότι το 10% των παντρεμένων γυναικών ανέφεραν σεξουαλική επίθεση από το σύζυγο, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό από άγνωστο ήταν 3%.

Συγκεκριμένα διακρίνουμε τρεις τύπους βιασμού από τον σύντροφο. Πρώτον, ο βιασμός συνοδευόμενος από σωματική κακοποίηση, που είναι και η πιο συχνή μορφή συζυγικού βιασμού. Οι δράστες αυτής της κατηγορίας χτυπούν, βρίζουν, καταπιέζουν και εξευτελίζουν τις γυναίκες. Στόχος τους είναι η απόκτηση ελέγχου και η επιβολή και όχι η ικανοποίηση των σεξουαλικών τους αναγκών. Ο δεύτερος τύπος είναι ο βιασμός χωρίς σωματική κακοποίηση, όπου ο δράστης χρησιμοποιεί όση δύναμη χρειάζεται για να εξαναγκάσει τη γυναίκα σε σεξουαλική επαφή μαζί του. Ο βιασμός είναι η απάντηση σε επαναλαμβανόμενους καβγάδες ή διαφωνίες. Στόχος του δράστη είναι η συνουσία και όχι η ικανοποίηση της συζύγου, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν ενέχεται και μορφή βίας. Ο τρίτος τύπος, είναι ο βιασμός λόγω εμμονής με το σεξ και σαδιστικών τάσεων, σύμφωνα με τον οποίο οι δράστες έχουν εμμονή με το σεξ. Ενδιαφέρονται για πορνογραφικό υλικό, όχι μόνο να το διαβάζουν ή να το βλέπουν, αλλά και να το αναπαράγουν συνήθως, βγάζοντας γυμνές φωτογραφίες τις γυναίκες τους. Ο τρόμος των θυμάτων αυξάνει τη διέγερση τους,

ενώ οι γυναίκες αντιμετωπίζονται ως σεξουαλικά αντικείμενα, που ο ρόλος τους είναι η ικανοποίηση των σεξουαλικών αναγκών των συζύγων τους. Τα στοιχεία που αυξάνουν το κίνδυνο βιασμού, είναι η περίοδος του χωρισμού, μια ασθένεια ή αναπηρία, μια εγκυμοσύνη ή μια μακρά περίοδος χωρίς σεξουαλική δραστηριότητα (Bergen, 1996 and Mahoney & Williams, 1998).

Αξίζει να αναφερθεί ότι υπάρχουν ακόμα δυο μορφές κακοποίησης, η οικονομική αποστέρηση και η θρησκευτική κακοποίηση των οποίων η ανάλυση θα γίνει παρακάτω.

Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν πως ο ακρογωνιαίος λίθος στη μετατροπή των κακοποιημένων γυναικών σε θύματα είναι οικονομικός. Η οικονομική βία μπορεί να σημαίνει στέρηση πόρων, διατροφής και συντήρησης και παρακράτηση των χρημάτων των γυναικών από το σύζυγο/ σύντροφο (Walby & Allen, 2004). Το χρήμα πάντως δεν προστατεύει τις γυναίκες από την κακοποίηση. Η εικόνα της κακοποιημένης γυναίκας που προέρχεται από τη μεσαία ή ανώτερη τάξη, είναι δύσκολο να κατανοηθεί από τους περισσότερους ανθρώπους. «Γιατί δε φεύγει;» είναι η μόνη ερώτηση, «Αφού έχει αρκετά χρήματα για να ξεφύγει». Μόνο όταν κατανοηθεί η αλληλεπίδραση μεταξύ των οικονομικών παραγόντων και των ψυχολογικών δεσμών, θα αρχίσουμε να καταλαβαίνουμε καλύτερα το σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας (Seith,2002).

Σπάνια, η γυναίκα αισθάνεται την οικονομική σταθερότητα, ακόμα και όταν είναι οικονομικά ανεξάρτητη. Γυναίκες επαγγελματίες, γυναίκες που έχουν κληρονομήσει περιουσίες και γυναίκες επιχειρηματίες αισθάνονται πως οι άντρες έχουν τον έλεγχο, και όχι μόνο οι «νοικοκυρές» που στην πράξη εξαρτώνται από τα εισοδήματα των ανδρών τους και τη γενναιοδωρία τους (Seith,2002) .

Τα οικονομικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν με δυο τρόπους, σε μια σχέση κακοποίησης. Ένας τρόπος είναι να παγιδευτεί η γυναίκα στη σχέση από το φόβο πως θα γίνει φτωχή. Ο δεύτερος τρόπος είναι να χρησιμοποιηθεί το χρήμα σαν όπλο καταναγκασμού. Η οικονομική αποστέρηση είναι μια μορφή ελέγχου της οποίας η φύση μπορεί να είναι είτε ψυχολογική είτε σωματική (Seith, 2002).

Όσον αφορά τη θρησκευτική κακοποίηση, ο θύτης χρησιμοποιεί τη θρησκεία ή την ερμηνεύει με το δικό του τρόπο για να δικαιολογήσει την κακοποίηση ή την

κυριαρχία του επάνω στην σύντροφό του. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί τις θέσεις της εκκλησίας για να την πιέσει για σεξουαλική ικανοποίηση, κάνει υπερβολικά έξοδα στο όνομα της θρησκείας ή οδηγείται στο αντίθετο άκρο με το να την εμποδίζει να πηγαίνει στην εκκλησία ή να χλευάζει τα πιστεύω της. Δεν λείπουν ωστόσο, λίγο πιο ακραίες περιπτώσεις, που χορηγεί ναρκωτικές ουσίες στη γυναίκα ή απαιτεί σεξουαλική επαφή ως μέρος θρησκευτικών τελετών. Όσο πιο σημαντική θεωρείται η θρησκεία από τη σύζυγο, τόσο πιο αποτελεσματικός μπορεί να είναι ο σύντροφος επάνω της (Fern & Younger-Levis, 1997).

Η τελευταία περίπτωση μπορεί να συμπεριληφθεί ως ξεχωριστή κατηγορία. Την αποκαλούμενη ως «τελετουργική κακοποίηση». Περιλαμβάνει τον εξαναγκασμό, κανιβαλισμό, τις ανθρωποθυσίες, τον εξαναγκασμό σε αυτοκτονία και υποχρεωτική συμμετοχή ως μάρτυρας σε διάφορα τελετουργικά. Η περίπτωση αυτή θέλει ιδιαίτερη προσοχή γιατί μπορεί η γυναίκα να είναι σε πιο επικίνδυνη κατάσταση από ότι έχει δηλώσει (Fern & Younger-Levis, 1997).

Παραπάνω αναφέραμε ότι ο βιασμός είναι μια από τις βασικότερες πράξεις για την ένδειξη σεξουαλικής κακοποίησης. Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε τον ορισμό και τις τρεις βασικές μορφές του. Ο νομικός ορισμός του βιασμού αλλάζει ανάλογα με τις γενικότερες κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις. Παράλληλα, αντιπροσωπεύει την άποψη που έχει η κοινωνία για την θέση της γυναίκας. Ένας γενικός ορισμός, όμως, στον οποίο συμφωνούν όλοι, συγκροτείται από τρία βασικά στοιχεία. Πρώτον, την κολπική διείσδυση, δεύτερον, τη χρήση βίας και τρίτον, την απουσία συναίνεσης. Η συνουσία αυτού του είδους μπορεί να είναι από την ελαφρότερη μορφή που είναι το πρώτο στοιχείο βιασμού μέχρι την βαθύτερη μορφή, που είναι η εκσπερμάτωση εντός του γυναικείου σώματος (Χατζηφωτίου, 2005).

Σύμφωνα με τον Amir (στο Thio, 1999) ο βιασμός χωρίζεται σε τρία διαφορετικά είδη. Πρώτον, ο ομαδικός βιασμός. Ο τρόπος αναζήτησης των θυμάτων από τους θύτες γίνεται με διαφορετικούς τρόπους. Δεύτερον, ο βιασμός από γνωστό. Για αυτό το είδος, η αστυνομία δεν γνωρίζει πολλά περιστατικά. Η πράξη γίνεται συνήθως στο σπίτι είτε του θύτη είτε του θύματος. Στην περίπτωση αυτή, οι δράστες χρησιμοποιούν ψυχολογική και λεκτική κακοποίηση για να πετύχουν αυτό που θέλουν. Τρίτον, ο βιασμός στα πλαίσια του γάμου, ο οποίος είναι και ο συνηθέστερος

(Thio, 1999). Αυτό συμβαίνει γιατί οι περισσότερες γυναίκες παίζουν τον ρόλο του θύματος όπως τον έχουν διδαχτεί από τα παλαιότερα χρόνια (Taylor, 1986).

Η βία όλων των μορφών στις σχέσεις των δυο φύλων, είναι συνεχές φαινόμενο και είναι από τα πιο σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία. Η βία υπάρχει περισσότερο στις οικογενειακές και συζυγικές σχέσεις σε σημείο που δεν μπορεί να φανταστεί κανείς (Παπακωνσταντής, 2006).

Μέχρι το 1971, το θέμα των κακοποιημένων γυναικών δεν απασχολούσε το κοινωνικό σύνολο, αλλά μόνο τις ίδιες τις γυναίκες, που υπέμεναν κάθε είδους κακοποίηση. Πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι υπάρχει αυτό το είδος κακοποίησης, κάποιιο άλλοι, απλά πιστεύουν ότι δεν αφορούσε μεγάλο ποσοστό γυναικών και άλλοι, ότι δεν θα αυξανόταν το ενδιαφέρον του κόσμου για αυτό το κοινωνικό πρόβλημα (Χατζηφωτίου, 2005). Το φαινόμενο, εμφανίστηκε στην δημοσιότητα τα τελευταία χρόνια με την αύξηση των γυναικείων κινημάτων. Παλαιότερα, δεν υπήρχε έντονη κατακραυγή, αλλά πλέον μπορούμε να συνειδητοποιήσουμε την σημαντικότητα του (Walker, 1989).

Οι επιθέσεις εντός της οικογένειας είναι συνηθέστερες, γιατί είναι πιο εύκολο κάποια γυναίκα να πέσει θύμα βιασμού από μέλος της οικογένειας της, παρά από ξένο. Αυτού του είδους οι επιθέσεις δεν καταγγέλλονται στην αστυνομία τόσο συχνά γιατί θεωρείται ότι δεν είναι έγκλημα, η ενδοοικογενειακή βία (Thio, 1999).

Ο ορισμός της κακοποιημένης γυναίκας, σύμφωνα με την Walker (1989:20) είναι:

«Η γυναίκα που έχει υποστεί οποιασδήποτε βίαιη πράξη, σωματική ή ψυχολογική συμπεριφορά, από έναν άνδρα με σκοπό να εξαναγκαστεί να κάνει κάτι που δεν θέλει, αυτός χωρίς να ενδιαφερθεί για τα δικαιώματά της. Για να χαρακτηριστεί μια γυναίκα κακοποιημένη το ζευγάρι πρέπει να έχει περάσει από τον κύκλο κακοποίησης δυο φορές. Οποιαδήποτε γυναίκα μπορεί να βρεθεί σε μια τέτοια σχέση με κάποιον άνδρα μια φορά. Αν όμως συμβεί και δεύτερη και η γυναίκα παραμένει στην ίδια κατάσταση τότε χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη».

Οι γυναίκες αυτές ανήκουν σε διαφορετικές φυλές, ηλικίες, μορφωτικό επίπεδο, κοινωνικοοικονομικές ομάδες αλλά έχουν κοινά χαρακτηριστικά (Walker, 1989).

Κάποια από αυτά είναι η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η παραδοσιακή αντίληψη σπιτιού, αισθάνονται διαρκώς ενοχές, δέχονται συνεχώς την ευθύνη για τις βίαιες πράξεις, έχουν άγχος, στρες, ψυχοσωματικά συμπτώματα και έντονες αντιδράσεις, κάνουν συχνές απόπειρες αυτοκτονίας, έχουν τραύματα που δεν δικαιολογούνται, έχουν προβλήματα στην κίνηση και τέλος παρουσιάζουν ενδείξεις χρήσης αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών (Παπακωνσταντής, 2006, Walker, 1989).

1.2 ΚΥΚΛΟΣ ΒΙΑΣ

Η ζωή με έναν βίαιο άνδρα μπορεί να είναι γεμάτη με υπέροχες στιγμές αλλά και επικίνδυνες περιόδους λεκτικής σωματικής αλλά και σεξουαλικής βίας. Όσα περισσότερα χρόνια μετρήσει η σχέση τόσο μικρότερες σε διάρκεια είναι οι «ευτυχισμένες» περιοδοί οι οποίες τείνουν να εξαφανίζονται τελείως (Σουλή, 2010).

Σε όλες τις σχέσεις κακοποίησης έχει παρατηρηθεί ότι η βία εμφανίζεται σε ένα κύκλο γεγονότων, κοινώς αναφερόμενο ως «κύκλο βίας». Ο κύκλος συνήθως περιλαμβάνει τρεις φάσεις, οι οποίες δεν είναι πάντα ίδιες σε όλες τις περιπτώσεις. Οι φάσεις αυτές είναι :α) η φάση που χτίζεται η ένταση, β) η φάση της έκρηξης και γ) η φάση της ηρεμίας, της αγάπης ή του «μήνα του μέλιτος» (Σουλή, 2010).

1^η Φάση: Η φάση που χτίζεται η ένταση

Σε αυτή την φάση δημιουργείται ένταση ανάμεσα στο ζευγάρι, κυρίως για μικρής σημασίας περιστατικά, όπως λόγου χάρη, μια διαφορετική γνώμη που εξέφρασε η γυναίκα στον σύζυγο, ένας καφές που ήπιε με μια φίλη και δεν του είπε για μια αυθαίρετη αγορά που έκανε κτλ. Αυτά τα περιστατικά θα μπορούσαν να λυθούν μέσω του διαλόγου, όμως ο σύντροφος δεν μπαίνει καθόλου σε αυτή την διαδικασία. Αντίθετα συγκεντρώνει όλα τα παράπονα που έχει και τα χρησιμοποιεί για να δικαιολογήσει τα ξεσπάσματα βίας που θα έχει πάνω στην σύντροφο του. Σε αυτή την περίοδο ο σύντροφος είναι συνήθως σιωπηλός και εχθρικός. Δεν απευθύνει το λόγο στην γυναίκα του. Εκείνη δεν μπορεί να καταλάβει σε τι έχει φταίξει. Παραβλέπει τις δίκες της ανάγκες και προσπαθεί να ηρεμήσει, προκειμένου να υποχωρήσει η ένταση. Δεν υπάρχει κανένα αποτέλεσμα η ένταση παραμένει και επέρχεται το ξέσπασμα (Σουλή, 2010).

2^η Φάση: Η φάση της έκρηξης

Όσον αφορά, τη φάση της έκρηξης στον κύκλο της βίας, ο σύντροφος συγκεντρώνει τόσα παράπονα και τόση μνησικακία σε βάρος της συντρόφου, μέχρι να έρθει η ώρα της τιμωρίας. Η τιμωρία αυτή μπορεί να εκφράζεται λεκτικά με κραυγές, βρισιές, απειλές. Ωστόσο υπάρχει περίπτωση ο σύντροφος να επιτεθεί ή να σπάσει αντικείμενα. Υπάρχουν γυναίκες οι οποίες δεν αντέχουν το στάδιο της έντασης και προκαλούν οι ίδιες με την συμπεριφορά τους την έκρηξη του συζύγου.

Στην συνέχεια, όταν συμβαίνει το επεισόδιο της βίας, ο σύντροφος προσπαθεί να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά του, κυρίως ρίχνει την ευθύνη στη σύζυγο ή στο αλκοόλ αν πίνει ή στο άγχος της εργασίας του ή στα δύσκολα παιδικά του χρόνια. Δείχνει μετανιωμένος και δίνει όρκους ότι δεν θα το ξανακάνει. Υπάρχουν περιπτώσεις που μπορεί να ζητήσει βοήθεια από κάποιον σύμβουλο ή αν πίνει, στην μονάδα αποτοξίνωσης. Στην περίπτωση που η σύζυγος τον εγκαταλείψει, ο ίδιος θα μιλήσει σε συγγενείς και φίλους για να τον βοηθήσουν να ανατρέψει την κατάσταση. Οι συγγενείς και οι φίλοι θα ζητήσουν από τη σύζυγο να του δώσει άλλη μια ευκαιρία και η ίδια επειδή τον αγαπάει και τον πιστεύει, τον συγχωρεί και επιστρέφει στην σχέση τους (Σουλή, 2010).

3^η φάση: Η φάση της ηρεμίας, της αγάπης, ή αλλιώς του «μήνα του μέλιτος».

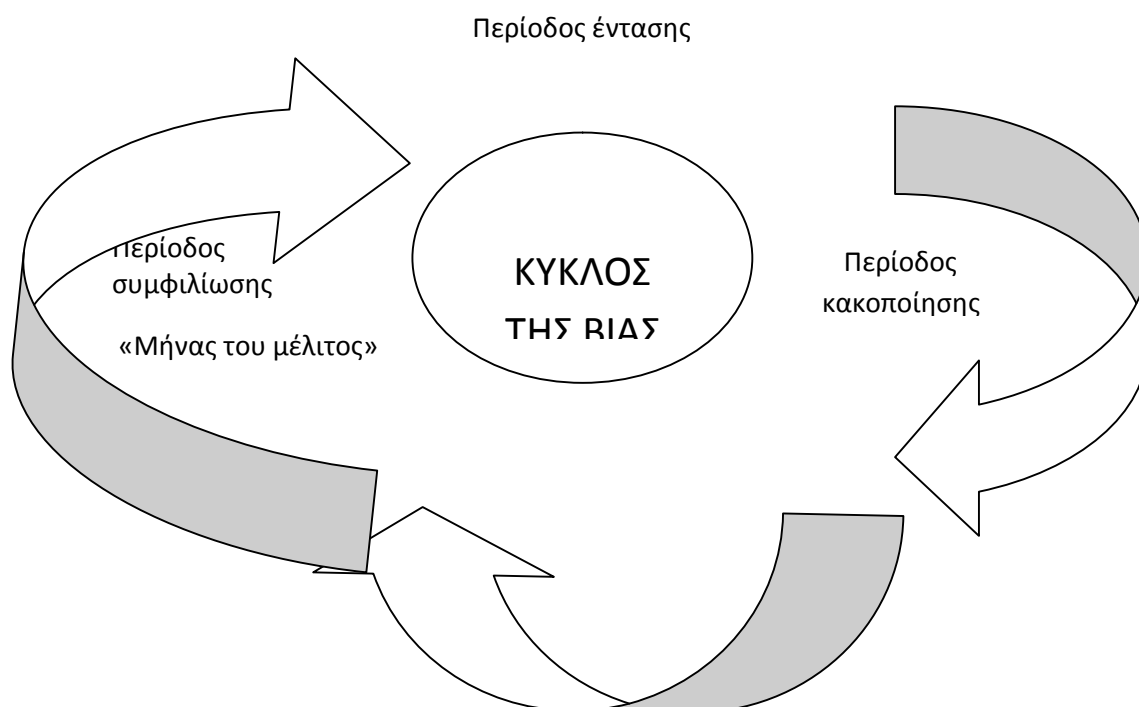
Στο τρίτο στάδιο του κύκλου της βίας, ο σύντροφος μεταμορφώνεται στο γοητευτικό άνδρα που ήταν στην αρχή της σχέσης. Γίνεται τρυφερός, βοηθάει στις δουλειές του σπιτιού, κάνει δώρα στη σύζυγό του και της φέρνει λουλούδια. Η συμπεριφορά του αυτή δείχνει ότι κάνει τα πάντα για να ευχαριστήσει τη σύζυγό του, επειδή φοβάται ότι θα τη χάσει. Οι περισσότερες γυναίκες πιστεύουν την αλλαγή του συζύγου τους και θεωρούν, ότι από εδώ και πέρα όλα θα πάνε καλά. Στην πραγματικότητα όμως, ο βίαιος σύντροφος δεν αλλάζει και η καλή περίοδος δεν μπορεί να διαρκέσει πολύ. Ο κύκλος της βίας επαναλαμβάνεται γιατί δεν υπάρχει λόγος να μην επαναληφθεί (Σουλή, 2010).

Ο σύντροφος ενδέχεται να μην ακολουθεί τον κύκλο της βίας που μόλις αναφέρθηκε. Μπορεί να έχει δικές του συνήθειες και τακτικές. Μπορεί να μην υπάρχει το πρώτο στάδιο της έντασης και ο σύντροφος να έχει απότομα και νευρικά ξεσπάσματα βίας και αυτό να έχει καταστροφικές συνέπειες στην ψυχολογία της συζύγου (Σουλή, 2010).

Στη φάση της ηρεμίας και της αγάπης, η οποία μπορεί να διαρκέσει από λίγες εβδομάδες ως μήνες, η γυναίκα παγιδεύεται. Ο σύντροφος έχει αλλάξει συμπεριφορά είναι ευγενικός, γενναιόδωρος και αν η γυναίκα προσπαθήσει να συζητήσει μαζί του για το περιστατικό βίας που προηγήθηκε, θα ρίξει την ευθύνη σε εκείνη (Σουλή, 2010).

Σε αυτή τη φάση το ζευγάρι έρχεται πιο κοντά και ο σύζυγος κάνει τα πάντα ώστε να κρατήσει τη σύζυγο δίπλα του και να την κάνει να αισθανθεί ασφάλεια και εμπιστοσύνη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η σύζυγος να αρχίσει πάλι να εμπιστεύεται το σύζυγο, να του λέει τις σκέψεις της, τα όνειρα της, να του μιλάει για τους φόβους της. Όλα αυτά θα τον ισχυροποιήσουν και στο επόμενο επεισόδιο βίας θα χρησιμοποιήσει όλο αυτό το υλικό για να την κάνει ψυχολογικά σκουπίδι (Σουλή, 2010).

Στις περιόδους αγάπης και ηρεμίας το ζευγάρι δραστηριοποιείται κοινωνικά. Πάνε ταξίδια, βγαίνουν σε εστιατόρια, επισκέπτονται πιο συχνά τους συγγενείς, ανταποκρίνονται σε καλέσματα φίλων. Μέχρι τώρα δεν έχει καταφέρει να εκτιμηθεί πόσο χρόνο ένα ζευγάρι παραμένει σε μια από αυτές τις φάσεις, ούτε να προβλέψει πόσο χρόνο θα κάνει ένα ζευγάρι να ολοκληρώσει ένα κύκλο βίας. Καθώς ο χρόνος περνάει, αυτός ο κύκλος της βίας μπορεί να εμφανίζεται όλο και πιο συχνά και να γίνεται όλο και πιο έντονος και επικίνδυνος (Σουλή, 2010).

1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στην περίοδο της αρχαιότητας γενικά, η γυναίκα ήταν προορισμένη να φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά, με μια ακτίνα δράσης από την κάμαρα και την αυλή του σπιτιού της, ως το χωράφι για την συλλογή των καρπών, ανάλογα με την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκε (Κακλαμανάκη, 2007).

Η θέση της βρισκόταν στην οικογένεια, κάτω από την κυριαρχία του άνδρα, χωρίς συμμετοχή στο δημόσιο βίο και χωρίς δικαιώματα στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς της και στη διεκδίκηση μιας θέσης στην κοινωνία. Ο ρόλος της μητέρας και της συζύγου ήταν η μόνη και αποκλειστική απασχόλησή της. Από αυτήν και μόνο θα καθοριζόταν η θέση της μέσα στην οικογένεια, μια θέση κατώτερη, υποκειμενική στην εξουσία του άνδρα-συζύγου ή του πρωτότοκου γιου μετά το θάνατο του συζύγου και, στην ανάγκη, κάποιου από τους συγγενείς: αδελφού, ή και θείου (Κακλαμανάκη, 2007).

Σε όλες σχεδόν τις ανθρώπινες κοινωνίες, από τα πολύ παλιά χρόνια η γυναίκα βρισκόταν κάτω από το ζυγό του άνδρα, που μέσα από το θεσμό του γάμου μπορούσε και είχε το αναμφισβήτητο δικαίωμα να διαπράξει κάθε είδους βιαιότητα, καθιστώντας έτσι τη γυναίκα θύμα, με την άσκηση πάνω της κάθε βαναυσότητας, χωρίς να διατρέχει το κίνδυνο να κατηγορηθεί και να διωχθεί νόμιμα και ποινικά (Walker, 1989).

Η βία κατά των γυναικών με οποιαδήποτε μορφή, είτε πρόκειται για διάκριση σε βάρος τους στην απασχόληση, είτε για σεξουαλική και οικονομική εκμετάλλευση και εμπορία, είτε για βία μέσα στην οικογένεια, μπήκε στην ατζέντα των Διεθνών Οργανισμών εδώ και 30 περίπου χρόνια. Έως τότε, το θέμα αυτό αντιμετωπιζότανε ως ζήτημα ελάσσοнос σημασίας, με αποτέλεσμα την ανεπαρκή και αναποτελεσματική χάραξη πολιτικής, τόσο σε μικρό όσο και σε μακρό κλίμακα. Ειδικότερα, η ενδοοικογενειακή βία σε βάρος των γυναικών από τους συζύγους - συντρόφους τους αντιμετωπιζότανε ακόμα και από τις δικαστικές υπηρεσίες ως ιδιωτική υπόθεση της οικογενειακής ζωής. Η πίεση που ασκήθηκε από το φεμινιστικό κίνημα και τις γυναικείες οργανώσεις σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, συντέλεσε στην αναγνώριση του προβλήματος και στην υιοθέτηση συγκεκριμένων πρακτικών. Η ένταξη της αρχής της ισότητας σε όλες τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

οδήγησε στη διαμόρφωση των δράσεων ίσων ευκαιριών για τους άνδρες και τις γυναίκες (Αρτινοπούλου, 2006).

Κατά το 1976-1988 η προώθηση και η παρακολούθηση της ανάπτυξης των γυναικών εντάχθηκε στην πολιτική ατζέντα πολλών νεοσύστατων οργανώσεων, Κράτη – μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών τόσο σε περιφερειακό και εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο (Αρτινοπούλου, 2006).

Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών ιδρύθηκαν, το Διεθνές Ερευνητικό και Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο, το Ταμείο για την ανάπτυξη των Γυναικών, η Επιτροπή για την Εξάλειψη κάθε μορφής Διάκρισης κατά των Γυναικών, θεσμοί συνεργαζόμενοι με και συνεπικουρούμενοι από τη Γραμματεία και το τμήμα για το πρόγραμμα των γυναικών του ΟΗΕ, που επικεντρώνεται αφενός στην προσπάθεια περιορισμού και εξουδετέρωσης κάθε μορφής διάκρισης κατά των γυναικών και αφετέρου στην έσχατη, της θέσης των τελευταίων (Αρτινοπούλου, 2006).

Οι προσπάθειες των γυναικείων οργανώσεων στρέφονται στη κατάκτηση της γυναικείας ισοτιμίας σε όλους τους τομείς. Όλες αυτές οι οργανώσεις διαλύθηκαν στη διάρκεια του εμφύλιου, αλλά οι γυναίκες συνέχισαν τον αγώνα τους, είτε ως εργαζόμενες, είτε μεμονωμένα σε διάφορους τομείς, προετοιμάζοντας το έδαφος για τη μετέπειτα οργανωμένη δράση τους. Μετά το 1974 δημιουργείται γυναικείο κίνημα που παρουσιάζει έντονη δραστηριοποίηση. Σε αυτό το κίνημα συμμετέχουν αρκετές συνειδητοποιημένες γυναίκες, όπου αναπτύσσουν και αναλύουν τα σοβαρά γυναικεία προβλήματα. Το γυναικείο κίνημα αγωνίζεται για την ισοτιμία της γυναίκας με τον άνδρα στοχεύοντας στην αλλαγή του τρόπου ζωής και τη ριζική εξαφάνιση των στοιχείων που συντηρούν την άνιση μεταχείρισή της και την κοινωνική της υποτίμηση (Κακλαμανάκη, 1984).

Η Ελληνίδα διεκδικεί τα δικαιώματά της πιο αργά τις (τελευταίες δεκαετίες) σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, όμως, αναγνωρίζεται ως ισότιμη μέσα στην οικογένεια και στην κοινωνία και είναι αξιοθαύμαστοι όλοι οι αγώνες που έκανε, για να φτάσει στο σημείο αυτό (Κακλαμανάκη, 1984).

1.4 NΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά στο νομοθετικό πλαίσιο, όπως αυτό προκύπτει μέσα από το οικογενειακό δίκαιο και τον ποινικό κώδικα της χώρας μας. Δεν έχουν θεσμοθετηθεί στην χώρα μας ακόμη, συγκεκριμένοι νόμοι σχετικά με την κακοποίηση της γυναίκας και αυτοί που ήδη υπάρχουν είναι ελλιπείς. Παρακάτω παρατίθενται όλα τα σχετικά άρθρα που αφορούν κάθε μορφή βίας που μπορεί να υποστεί μια γυναίκα, εκτός από την ψυχολογική, η οποία δεν ποινικοποιείται (Χατζηφωτίου, 2005).

Στο δέκατο έκτο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα αναλύονται οι νομοθετικές διατάξεις που αφορούν τις σωματικές βλάβες. Συγκεκριμένα το άρθρο 308 ορίζει την απλή σωματική βλάβη. Όποιος με πρόθεση προξενεί σε άλλον σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών ετών. Αν η κάκωση ή η βλάβη της υγείας που του προξένησε είναι εντελώς ελαφρά, τιμωρείται με φυλάκιση το πολύ έξι μηνών ή με χρηματική ποινή. Και αν είναι ασήμαντη, τιμωρείται με κράτηση ή πρόστιμο (Χατζηφωτίου, 2005) .

Στο άρθρο 308Α τονίζεται η απρόκλητη σωματική βλάβη που τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών αν έγινε χωρίς πρόκληση από τον παθόντα. Αν η πράξη της προηγούμενης παραγράφου, έχει το χαρακτήρα επικίνδυνης σωματικής βλάβης (άρθρο 309) ή αν σ' αυτήν συμμετείχαν δύο ή περισσότεροι, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους (Χατζηφωτίου, 2005) .

Το άρθρο 309 καταγράφει την επικίνδυνη σωματική βλάβη, αν η πράξη του άρθρου 308 τελέστηκε με τρόπο που μπορούσε να προκαλέσει στον παθόντα κίνδυνο για τη ζωή του ή βαριά σωματική του βλάβη επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών (Χατζηφωτίου, 2005) .

Σύμφωνα με το άρθρο 310 του ποινικού κώδικα η βαριά σωματική βλάβη ποινικοποιείται. Αν η πράξη του άρθρου 308 είχε επακόλουθο τη βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση του παθόντος, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών. Βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση υπάρχει ιδίως αν η πράξη προξένησε στον παθόντα κίνδυνο ζωής ή βαριά και μακροχρόνια αρρώστια ή σοβαρό ακρωτηριασμό ή αν τον εμπόδισε σημαντικά και για πολύ χρόνο να χρησιμοποιεί το σώμα ή τη

διάνοιά του. Αν ο υπαίτιος επιδίωκε το αποτέλεσμα που προξένησε, τιμωρείται με κάθειρξη δέκα ετών (Χατζηφωτίου, 2005).

Η θανατηφόρα βλάβη επισημαίνεται στο άρθρο 311, αν η σωματική βλάβη είχε επακόλουθο το θάνατο του παθόντος επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Αν ο υπαίτιος επιδίωκε τη βαριά σωματική βλάβη του παθόντος επιβάλλεται κάθειρξη (Χατζηφωτίου, 2005).

Το άρθρο 314 εντοπίζει τη σωματική βλάβη από αμέλεια, όποιος από αμέλεια προκαλεί σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας άλλου τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών ετών. Αν η σωματική βλάβη που προκλήθηκε είναι εντελώς ελαφρά επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι τριών μηνών ή χρηματική ποινή. Η διάταξη της παρ.2 του άρθρου 302 εφαρμόζεται αναλόγως και στην πράξη της προηγούμενης παραγράφου. Στη περίπτωση αυτή για την ποινική δίωξη απαιτείται πάντοτε έγκληση που δεν εφαρμόζεται το δεύτερο εδάφιο της πρώτης παραγράφου, του επόμενου άρθρου (Κουμάντος, 1998 στο Χατζηφωτίου, 2005).

Το δέκατο όγδοο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα αναλύει τα εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας. Ένα από αυτά τα εγκλήματα είναι η αρπαγή που αναφέρεται στο άρθρο 322, συγκεκριμένα: όποιος με απάτη ή βία, με την απειλή βίας συλλαμβάνει, απάγει ή παράνομα κατακρατεί κάποιον έτσι ώστε να αποστέρει το συλλαμβανόμενο από την προστασία της πολιτείας και ιδίως όποιος περιάγει κάποιον σε ομηρία ή σε άλλη παρόμοια κατάσταση στέρησης της ελευθερίας τιμωρείται με κάθειρξη. Αν η πράξη έγινε με σκοπό να εξαναγκαστεί ο παθών ή κάποιος άλλος σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή για την οποία δεν υπάρχει υποχρέωσή του, τιμωρείται: α) με ισόβια κάθειρξη αν ο εξαναγκασμός στρέφεται εναντίον των σωμάτων ή των προσώπων του άρθρου 157 παρ.1. β) με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών σε κάθε άλλη περίπτωση (Χατζηφωτίου, 2005).

Στο άρθρο 327 σημειώνεται η ακούσια απαγωγή, όποιος με σκοπό το γάμο ή την ακολασία απαγάγει ή κατακρατεί παράνομα (άρθρο 325) γυναίκα χωρίς τη θέλησή της ή γυναίκα που έχει διαταραγμένη νόηση ή είναι ανίκανη ν' αντισταθεί λόγω απώλειας της συνείδησης ή διανοητικής ατέλειας ή για άλλο λόγο τιμωρείται αν τέλεσε την πράξη αυτή με σκοπό το γάμο, με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους. Αν τη διέπραξε με σκοπό την ακολασία με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών (Χατζηφωτίου, 2005).

Επιπρόσθετα στο παραπάνω άρθρο, το άρθρο 328 αναφέρεται στην εκούσια απαγωγή όπου, όποιος απαγάγει ή κατακρατεί με σκοπό το γάμο ή την ακολασία άγαμη και ανήλικη γυναίκα με τη θέλησή της, χωρίς όμως τη συγκατάθεση των προσώπων που την έχουν στην εξουσία τους ή που έχουν σύμφωνα με το νόμο το δικαίωμα να φροντίζουν για το πρόσωπό της τιμωρείται, αν τέλεσε την πράξη αυτή με σκοπό το γάμο, με φυλάκιση μέχρι τριών ετών, αν με σκοπό την ακολασία, με φυλάκιση (Χατζηφωτίου, 2005) .

Η ποινικοποίηση της παράνομης βίας κατοχυρώνεται με το άρθρο 330. Όποιος χρησιμοποιώντας σωματική βία ή απειλή σωματικής βίας ή άλλης παράνομης πράξης ή παράλειψης εξαναγκάζει άλλον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή για τις οποίες ο παθών δεν έχει υποχρέωση τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών, ανεξάρτητα αν το απειλούμενο κακό στρέφεται εναντίον εκείνου που απειλείται ή κάποιου από τους οικείους του (Χατζηφωτίου, 2005).

Τέλος το άρθρο 333 αναφέρεται στην απειλή, την οποία μπορεί να επωμισθεί κάποιο άτομο: Όποιος προκαλεί σε άλλον τρόμο ή ανησυχία απειλώντας τον με βία ή άλλη παράνομη πράξη ή παράλειψη τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή (Κουμάντος, 1998, στο Χατζηφωτίου, 2005).

Το δέκατο ένατο κεφάλαιο του ποινικού κώδικά επισημαίνει τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και τα εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής (Χατζηφωτίου, 2005).

Αρχικά το άρθρο 336 ορίζει το βιασμό. Όποιος με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου εξαναγκάζει άλλον σε συνουσία εξώγαμη ή σε ανοχή ή επιχείρηση ασελγούς πράξης τιμωρείται με κάθειρξη. Αν η πράξη της προηγούμενης παραγράφου έγινε από δύο ή περισσότερους δράστες που ενεργούσαν από κοινού επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών (Χατζηφωτίου, 2005).

Στη συνέχεια το άρθρο 337 ποινικοποιεί την προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας. Όποιος με ασελγείς χειρονομίες ή προτάσεις που αφορούν ασελγείς πράξεις, προσβάλλει βάνουσα την αξιοπρέπεια άλλου στο πεδίο της γενετήσιας ζωής του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή χρηματική ποινή. Με φυλάκιση τριών μηνών μέχρι δύο ετών τιμωρείται η πράξη της προηγούμενης παραγράφου, αν ο παθών είναι νεότερος από 12 ετών (Χατζηφωτίου, 2005).

Το άρθρο 338 τονίζει την κατάχρηση σε ασέλγεια. Όποιος καταχράται την παραφροσύνη γυναίκας ή την από οποιαδήποτε αιτία προερχόμενη ανικανότητά της να αντισταθεί για να έλθει σε εξώγαμη συνουσία μαζί της, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Όποιος καταχράται τις παραπάνω καταστάσεις και ενεργεί άλλη ασελγή πράξη σε γυναίκα ή άντρα, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών (Χατζηφωτίου, 2005).

Η απατηλή επίτευξη συνουσίας ποινικοποιείται βάση του άρθρου 341. Όποιος επιτύχει να έλθει σε συνουσία με γυναίκα προκαλώντας ή χρησιμοποιώντας πλάνη εξαιτίας της οποίας η παθούσα θεώρησε ότι η συνουσία πραγματοποιήθηκε σε γάμο, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών (Χατζηφωτίου, 2005).

Στο εικοστό κεφάλαιο αναλύονται τα εγκλήματα σχετικά με το γάμο συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 354 για την διατάραξη της οικογενειακής τάξης, όποιος με οποιονδήποτε τρόπο νοθεύει ή συγκαλύπτει την οικογενειακή τάξη κάποιου και ιδίως όποιος υποβάλλει τέκνο τιμωρείται με φυλάκιση (Χατζηφωτίου, 2005).

Επίσης αξίζει να αναφερθεί ο νόμος 3500, που ψηφίστηκε από την Βουλή τον Οκτώβριο του 2006 και σχετίζεται με την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 2 αναφέρεται στην Απαγόρευση χρήσης βίας. Η άσκηση βίας κάθε μορφής μεταξύ των μελών της οικογένειας απαγορεύεται (ΦΕΚ Α 232-2006).

Το Άρθρο 3 αναφέρει την ενδοοικογενειακή βία ως τεκμήριο κλονισμού του γάμου. Αναλυτικότερα, το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1439 του Αστικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής: «Εφόσον ο εναγόμενος δεν αποδεικνύει το αντίθετο, ο κλονισμός τεκμαίρεται σε περίπτωση διγαμίας ή μοιχείας αυτού, εγκατάλειψης του ενάγοντος ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο, καθώς και σε περίπτωση άσκησης από τον εναγόμενο ενδοοικογενειακής βίας εναντίον του ενάγοντος» (ΦΕΚ Α 232-2006).

Το Άρθρο 6 αναφέρεται στην Ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη. 1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προξενεί σε άλλο μέλος αυτής σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του, υπό την έννοια του εδαφίου α' της παρ. 1 του άρθρου 308 του Ποινικού Κώδικα, ή με συνεχή συμπεριφορά προξενεί εντελώς ελαφρά κάκωση ή βλάβη της υγείας του, με την έννοια του εδαφίου β' της παραπάνω διάταξης,

τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους. 2. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου είναι δυνατόν να προκαλέσει στο θύμα κίνδυνο για τη ζωή του ή βαριά σωματική βλάβη, επιβάλλεται φυλάκιση, τουλάχιστον, δύο ετών. Αν επακολουθήσει βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση του θύματος, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Αν ο υπαίτιος επεδίωκε ή γνώριζε και αποδέχθηκε το αποτέλεσμα της πράξης του, τιμωρείται με κάθειρξη. 3. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου τελέσθηκε σε βάρος εγκύου ή σε βάρος μέλους της οικογένειας το οποίο, από οποιαδήποτε αιτία, είναι ανίκανο να αντισταθεί, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, δύο ετών και αν η πράξη τελέσθηκε ενώπιον ανήλικου μέλους της οικογένειας, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους. 4. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου συνιστά μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης, επικίνδυνης για την υγεία, ή ψυχικού πόνου, ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, ιδίως με την παρατεταμένη απομόνωση του θύματος, επιβάλλεται κάθειρξη. Αν το θύμα είναι ανήλικος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών. 5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αντίστοιχα και όταν ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, η δε πράξη του στρέφεται σε βάρος προσώπου, το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού (ΦΕΚ Α 232-2006).

Το Άρθρο 7 αναφέρεται στην Ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή. 1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο εξαναγκάζει άλλο μέλος χρησιμοποιώντας βία ή απειλή με σπουδαίο και άμεσο κίνδυνο σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή χωρίς το θύμα να υποχρεούται προς τούτο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών, ανεξάρτητα από το αν το απειλούμενο κακό στρέφεται εναντίον του ίδιου του θύματος ή κάποιου από τους οικείους του υπό την έννοια της περίπτωσης β' του άρθρου 13 του Ποινικού Κώδικα. 2. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προκαλεί τρόμο ή ανησυχία σε άλλο μέλος της οικογένειας, απειλώντας το με βία ή άλλη παράνομη πράξη ή παράλειψη, τιμωρείται με φυλάκιση (ΦΕΚ Α 232-2006).

Στο Άρθρο 8 γίνεται αναφορά στο Βιασμό και στη κατάχρηση σε ασέλγεια. 1. Η παρ. 1 του άρθρου 336 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής: «1. Όποιος με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου εξαναγκάζει άλλον σε συνουσία ή σε άλλη ασελή πράξη ή σε ανοχή της τιμωρείται με κάθειρξη.» 2. Η παρ. 1 του άρθρου 338 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής: «1. Όποιος με κατάχρηση της παραφροσύνης άλλου ή της από οποιαδήποτε αιτία προερχόμενης

ανικανότητάς του να αντισταθεί, ενεργεί επ' αυτού συνουσία ή άλλη ασελγή πράξη τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών» (ΦΕΚ Α 232-2006).

Το Άρθρο 9 αναφέρεται στην Ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας. 1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προσβάλλει την αξιοπρέπεια άλλου μέλους της, με ιδιαίτερα ταπεινωτικό λόγο ή έργο που ανάγεται στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών. 2. Με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών μέχρι τριών ετών τιμωρείται η πράξη της προηγούμενης παραγράφου, αν ο παθών είναι ανήλικος. 3. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αντίστοιχα και όταν ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, η δε πράξη του στρέφεται σε βάρος προσώπου, το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού (ΦΕΚ Α 232-2006).

Τέλος, το Άρθρο 21 αναφέρεται στην Κοινωνική συμπαράσταση. 1. Τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας δικαιούνται ηθικής συμπαράστασης και της αναγκαίας υλικής συνδρομής από νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, που λειτουργούν ειδικά για τους σκοπούς αυτούς υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, και από κοινωνικές υπηρεσίες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. 2. Οι αστυνομικές αρχές που επιλαμβάνονται, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας υποχρεούνται, εφόσον το ζητήσει το θύμα, να ενημερώσουν αυτό και τους παραπάνω φορείς, ώστε να παρασχεθεί αμέσως η απαραίτητη, κατά περίπτωση, αρωγή (ΦΕΚ Α 232-2006).

Η βία κατά των γυναικών αποτελεί έγκλημα, και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται από τον ποινικό κώδικα της Ελλάδας. Βία δεν μπορεί να ασκείται από κανέναν άνθρωπο προς κάποιον άλλο και κανείς δεν αξίζει να την δέχεται. Είναι υποχρέωση όλων μας να σταθούμε εμπόδιο στην οποιαδήποτε πιθανή νομιμοποίηση τέτοιων συμπεριφορών, που κατά βάση καταπατούν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου.

1.5 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Όπως είναι γνωστό, η κακοποίηση των γυναικών θεωρείται ένα πολύ σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα στη σύγχρονη κοινωνία. Γενικά, η όλη προσέγγιση του φαινομένου γίνεται με ανδροκρατικά κριτήρια και κάποιες αφορμές που φαίνονται σαν οι αληθινές αιτίες της κακοποίησης των γυναικών (Walker, 1989).

Η κοινωνία και κάποιοι επιστήμονες ονομάζουν το άτομο που κακοποιεί και το άτομο που κακοποιείται, θύτη και θύμα αντίστοιχα. Σύμφωνα με τον Taylor (1986:14): «αυτός που κακοποιεί έχει κάποια διαταραχή στον έλεγχο του θυμικού του, που είναι επικίνδυνη και για τους δυο συζύγους». Ασφαλώς, υπάρχουν κάποιοι λόγοι που οδηγούν το θύτη σε αυτή την κατάσταση. Κάποιοι από αυτούς είναι η κατάχρηση αλκοόλ, το στρες, η χρήση ναρκωτικών ουσιών και τα ψυχολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κάθε άνθρωπος (Παπακωσταντής κ.α, 2006). Ας δούμε όμως τα πραγματικά αίτια που οδηγούν στη βία κατά των γυναικών.

Αρχικά από τα παλαιότερα χρόνια, ίσχυε η δομή της πατριαρχικής οικογένειας, η οποία αποτελεί και το κυριότερο αίτιο της κακοποίησης των γυναικών (Walker κ.α, 1989). Σύμφωνα λοιπόν με την πατριαρχική δομή της οικογένειας, ο άνδρας-σύζυγος είχε το "πάνω χέρι". Πιο συγκεκριμένα, η γυναίκα ήταν υποταγμένη στον άντρα και έπρεπε να υπακούει πάντα στις εντολές του. Συνεπώς, οι γυναίκες εκείνη την εποχή θεωρούνταν νόμιμη ιδιοκτησία των ανδρών, καθώς οι ίδιοι τις αγόραζαν και έτσι αποκτούσαν "δικαίωμα επιβολής" πάνω σε αυτές. Υπό αυτή την έννοια, οι άνδρες θεωρούσαν ότι βασικά θα έπρεπε να υποστηρίζουν τις γυναίκες τους και να τις φροντίζουν, αλλά από την άλλη είχαν και το δικαίωμα να επιβάλλονται πάνω στην "ιδιοκτησία" τους με οποιοδήποτε μέσο θεωρούσαν σκόπιμο. Εφόσον δηλαδή τις παρείχαν ότι χρειαζόντουσαν, είτε οικονομικά, είτε σωματικά μπορούσαν και να τις εκμεταλλευτούν όπως εκείνοι ήθελαν (Walker κ.α, 1989).

Σίγουρα, βέβαια, η πατριαρχία δεν επηρεάζει όλους τους άνδρες με τον ίδιο τρόπο και το ίδιο επίπεδο, διαφορετικά, όλοι οι σύζυγοι θα κακοποιούσαν συχνότατα τις γυναίκες τους. Ο λόγος που οι σύζυγοι φτάνουν σε αυτή την κατάσταση είναι βασικά ότι έχουν χάσει τον έλεγχο της ζωής τους, επειδή είναι φτωχοί, ή έχουν χάσει τη δουλειά τους και λόγω της ανεργίας κάνουν κατάχρηση αλκοόλ, χρήση

ναρκωτικών και δημιουργούν έτσι μία βεβαρημένη ψυχολογία και προκειμένου να εξωτερικεύσουν το θυμό και τη στεναχώρια τους, χτυπούν ή βιάζουν τις συζύγους τους. Επίσης εκτελούν αυτές τις πράξεις, γιατί θεωρούν ότι έτσι θα τις ελέγχουν, εφόσον δεν έχουν χρήματα για να το κάνουν με διαφορετικό τρόπο. Έτσι, επειδή δεν έχουν χρήματα ή άλλες πηγές πλούτου, που οι πλούσιοι χρησιμοποιούν για να ελέγχουν τις συζύγους τους, οι φτωχοί αναγκάζονται να καταφύγουν στη βία. Σύμφωνα λοιπόν, με κάποιες έρευνες, οι φτωχοί άνδρες είναι πιθανότερο από άλλους να κακοποιήσουν τις γυναίκες τους (Thio, 1999).

Συνεπώς, σύμφωνα με τα παραπάνω και σύμφωνα με την ιδεολογία εκείνης της εποχής, ο άνδρας νομιμοποιείται να κακοποιεί τη γυναίκα αφού είναι παντρεμένος μαζί της. Όλες αυτές όμως οι ερμηνείες του φαινομένου παραβλέπουν το γεγονός ότι τελικά πρόκειται απλά για άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους (Walker, 1989). Ο βιασμός λοιπόν στα πλαίσια του γάμου οφείλεται σε δυο παράγοντες. Ο πρώτος είναι ότι οι άνδρες πρέπει να είναι ικανοί να κυριαρχούν στις γυναίκες τους. Αυτή η πεποίθηση, ουσιαστικά «ταυτίζει το βιασμό της συζύγου από τον άνδρα της με την κατάλληλη ανδροπρεπή συμπεριφορά» (Thio, 1999:189). Ο δεύτερος παράγοντας είναι ο μύθος ότι δεν μπορεί να υπάρξει βιασμός μέσα στο γάμο, για το λόγο ότι οι γυναίκες είναι «ιδιοκτησίες» των ανδρών τους. Έτσι τα τελευταία χρόνια, ο βιασμός από το σύζυγο δε διώκεται ποινικά, κάτι που δίνει στον άνδρα την εξουσία να έχει σεξουαλικές σχέσεις με τη γυναίκα του ακόμη και αν εκείνη δε το επιθυμεί (Thio, 1999).

Παρ' όλη όμως την κακοποίηση που δέχονταν κάποιες γυναίκες, υπέμεναν σε αυτή την κατάσταση, εξαιτίας της οικονομικής αποστέρησης που είχαν, δηλαδή δεν υπήρχε οικονομική ευχέρεια να φύγουν από το σπίτι τους και να ξεφύγουν από αυτή την κατάσταση διότι στηρίζονταν από τους συζύγους τους. Ένας ακόμη λόγος που κάποιες γυναίκες υπομένουν την κακοποίηση είναι ότι από μικρές μάθαιναν από τις οικογένειες τους, ότι δεν έπρεπε να διαλύουν το γάμο τους αλλά αντίθετα να υπομένουν τη βία, διαφορετικά εκείνες θα έφταιγαν για την αποτυχία αυτού (Walker, 1989).

Όσον αφορά τη σύγχρονη κοινωνία οι συνθήκες δεν είναι τόσο αυστηρές. Με άλλα λόγια, οι λόγοι για τους οποίους ασκείται ενδοοικογενειακή βία είναι διαφορετικοί. Ένα βασικό στοιχείο άσκησης βίας είναι «η υιοθέτηση προτύπων

βίαης συμπεριφοράς» (Τσουραμάνης, 2003:69). Δηλαδή ο σύζυγος, όταν ήταν ακόμη παιδί και ζούσε στο πατρικό του σπίτι, αν έβλεπε τον πατέρα του να κακοποιεί τη μητέρα του τότε θεωρούσε ότι αυτό ήταν σωστό και έτσι το κάνει και ο ίδιος.

Θα μπορούσαμε επίσης να αναφέρουμε ότι η απώλεια της δουλειάς παίζει σημαντικό ρόλο στην κακοποίηση των γυναικών. Εξαιτίας των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η κάθε οικογένεια στη σημερινή κοινωνία λόγω υποχρεώσεων, λόγω έλλειψης χρημάτων και λόγω πολλών άλλων θεμάτων, ένας άντρας μπορεί να ασκήσει βία στην γυναίκα του πιστεύοντας πως έτσι μπορεί να νιώσει καλύτερα. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως όσο η ανεργία αυξάνεται και αποκτά μόνιμο χαρακτήρα, τόσο κλιμακώνεται η βία μέσα στο ζευγάρι (Βαρδάκου, 2011).

Επιπροσθέτως, η υψηλή κοινωνική θέση είναι ένας παράγοντας που επίσης μπορεί να συμβάλλει στην κακοποίηση των γυναικών. Πιο αναλυτικά, πολλές γυναίκες έχουν παγιδευτεί από τα επαγγέλματα, τις καριέρες και τις κοινωνικές θέσεις των ανδρών τους, ιδιαίτερα όταν αυτοί είναι άτομα που εργάζονται ως δικηγόροι, αστυνομικοί, στρατιωτικοί ή ασκούν άλλα επαγγέλματα που παίζουν σημαντικό ρόλο στην υπηρεσία της κοινότητας. Στα μάτια του κοινού, οι δραστηριότητες αυτών των γυναικών αντανακλούσαν πάνω στους συζύγους τους. Γι' αυτό το λόγο και αυτές δε μπορούσαν να ασχοληθούν με οτιδήποτε, αν δε το ενέκρινε ο σύζυγός τους (Walker, 1989).

«Η χρήση της κοινωνικής καταπίεσης στις σχέσεις κακοποίησης γενικά περιλαμβάνει ψυχολογικούς καταναγκασμούς» (Walker, 1989:176). Έτσι υπήρχε πάντα η απειλή της άσκησης βίας. Αυτές οι γυναίκες καταλάβαιναν ότι αν δεν ήταν υπάκουες, θα επίκεινται σε σοβαρές συνέπειες. Γνώριζαν επίσης, πως αν μιλούσαν σε κάποιον, κανένας δε θα τις πίστευε, διότι οι σύζυγοί τους ασκούσαν τέτοιο επάγγελμα, που δεν ήταν δυνατόν να ενεργήσουν με βίαιο τρόπο. Έτσι, οι γυναίκες έπρεπε να ανεχτούν όλη αυτή την κατάσταση, διαφορετικά αν υπήρχε ελπίδα κάποιος να τις πιστέψει θα έπρεπε να ήταν έτοιμες για την πιθανή καταστροφή της καριέρας του συντρόφου τους (Walker, 1989). Βία μπορεί επίσης να ασκηθεί όταν υπάρχει ζήλια ή και ανταγωνιστική διάθεση μέσα στο ζευγάρι, που έχει ο ένας για τα επιτεύγματα του άλλου συζύγου, τόσο σε προσωπικά όπως επίσης και σε επαγγελματικά ζητήματα (Τσουραμάνης, 2003). Συνήθως οι δράστες ενδοοικογενειακής βίας, είναι άτομα με χαμηλή αυτοεκτίμηση και γενικότερα, η

αυξημένη ανδρική επιθετικότητα τους, θεωρείται ότι προέρχεται από ορμονικούς παράγοντες (Παπακωνσταντής, 2006).

Στη σημερινή κοινωνία που ζούμε, η οποία επιβραβεύει τον ανταγωνισμό, όσον αφορά την κακοποίηση εκτός γάμου, οι άνδρες δέχονται πίεση από φίλους να συμμετάσχουν σε αυτό που ονομάζουμε «αγώνα απόδειξης ανδρισμού». Δηλαδή, ένας άνδρας προκειμένου να θεωρηθεί νικητής θα πρέπει να κατακτήσει όσο μπορεί περισσότερες γυναίκες, με οποιοδήποτε θεμιτό ή αθέμιτο μέσο και συνεπώς με το βιασμό. Σε αυτό τον αγώνα απόδειξης ανδρισμού, οι άνδρες χρησιμοποιούν τη γυναίκα σαν αντικείμενο και δε τους ενδιαφέρει αν θα την εξευτελίσουν, αν θα τη μειώσουν ή αν θα την τρομοκρατήσουν. Το αν θα πράξουν με αυτό τον τρόπο εξαρτάται από 2 παράγοντες. Αρχικά, η κοινωνική πίεση που δέχονται συνήθως από φίλους και η οποία τους οδηγεί στην επιθετικότητα και στη βιαιότητα, με συνέπεια το βιασμό οποιασδήποτε γυναίκας και δεύτερον, η μάθηση κάποιων βασικών κανόνων για το παιχνίδι αυτό. Τους κανόνες αυτούς μπορούμε να τους ανακαλύψουμε στον αρρενωπό ρόλο που έχουν διδαχθεί οι άνδρες να παίζουν. Σύμφωνα με αυτό τον ρόλο ο άνδρας πρέπει να είναι επιθετικός και να χρησιμοποιήσει όση βία θέλει για να κατακτήσει μία γυναίκα.

Πάντα βέβαια, υπάρχουν και άνδρες οι οποίοι έχουν κάποια ψυχολογικά προβλήματα και συμπεριφέρονται με τέτοιο τρόπο. Σύμφωνα λοιπόν με κάποιους ψυχολόγους, οι βιαστές κάποιες φορές πάσχουν από συναισθηματικές και ψυχολογικές διαταραχές οι οποίες τους κάνουν να μειονεκτούν στις σχέσεις τους με άλλα άτομα και έτσι βγαίνουν στην επιφάνεια όταν εκείνοι εκνευρίζονται με αποτέλεσμα να εκδηλώνουν τη σεξουαλική τους συμπεριφορά. Επίσης, ένας βιαστής, μπορεί να συμπεριφέρεται έτσι γιατί αφυπνίζεται σεξουαλικά μόνο από γυναίκες που του αντιστέκονται ή κάποιες φορές μπορεί να φοβάται να αποκαλύψει την ομοφυλοφιλική του τάση και προκειμένου να μπορέσει να την καταπιέσει γίνεται υπερβολικά επιθετικός απέναντι στις γυναίκες. Ακόμα, άνδρες με χαμηλή κοινωνικοοικονομική θέση ή άνεργοι άνδρες παρουσιάζουν αυξημένες πιθανότητες να διαπράξουν συζυγική κακοποίηση (Riggs et al., 2000).

Σημαντικό ρόλο επίσης παίζουν και εξωγενείς παράγοντες, όπως είναι: ψυχοπιεστικές καταστάσεις, η μοιχεία της συζύγου, αγχωτικά επεισόδια, το πάθος του τζόγου, η τοξικομανία, η ανεργία και η φτώχεια, ο σύγχρονος ανταγωνιστικός τρόπος ζωής, η κοινωνική ανοχή της κακοποίησης της ερωτικής συντρόφου και

γενικά η διαδικασία κοινωνικοποίησής του, αποτελούν κάποιες από τις αιτίες που κάνουν τους άνδρες βίαιους και τους οδηγούν να ξεσπάνε χειροδικώντας και εξευτελίζοντας και γενικά κακοποιώντας την σύντροφό τους (Βέρση, 2003).

Οι άντρες που κακοποιούν τις συζύγους τους έχουν την τάση να είναι πιο θυμωμένοι και εχθρικοί από τους υπόλοιπους. Η τάση τους αυτή, ιδιαίτερα σε καταστάσεις συζυγικών διαφορών και ζήλιας δείχνει ότι ο φόβος εγκατάλειψης είναι μια σημαντική διάσταση της συμπεριφοράς βίαιων ανδρών. Δυστυχώς όμως αυτοί οι παράγοντες κινδύνου δεν μπορούν να είναι πολύ συγκεκριμένοι καθώς δεν μπορεί να προσδιοριστεί το επίπεδο θυμού που θεωρείται ανησυχητικό (Riggs et al., 2000).

Κάποιες φορές, μπορεί να οδηγείται από το οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Δηλαδή τη σεξουαλική επιθυμία προς τη μητέρα του, στο να βιάσει μία γυναίκα η οποία θα αντιστεκόταν όπως ακριβώς θα έκανε και η μητέρα του, αν επιτιθόταν σε εκείνη. Ή ακόμη μπορεί να είχε υπερδιεγερθεί από τη μητέρα του σεξουαλικά, όταν ήταν ακόμη παιδί η οποία μπορεί να του φερόταν με τρόπο γοητευτικό αλλά και σκληρό (Thio, 1999). Γενικότερα όμως:

«Ο βιαστής είναι ένας άνδρας, ο οποίος λόγω της δυσάρεστης παιδικής του ηλικίας, έχει αναπτύξει μία προβληματική προσωπικότητα με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αναπτύξει μία ολοκληρωμένη σχέση με μία γυναίκα-αδυναμία που χαρακτηρίζεται ως "σεξουαλική ανεπάρκεια"» (Thio, 1999:207).

Ένας κλασικός τρόπος με τον οποίο οι άνδρες εκφράζουν αυτή τους την ανεπάρκεια, είναι πρώτα να φαντασιώνονται και μετά να κάνουν πράξη τη φαντασίωσή τους βιάζοντας μία γυναίκα (Thio, 1999).

Ένας ακόμη λόγος που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ως αίτιο της κακοποίησης, θεωρείται η ανισότητα των δυο φύλων. Η θεωρία για τη σεξουαλική ανεκτικότητα υποστηρίζει ότι η ισότητα των δύο φύλων οδηγεί σε περισσότερους βιασμούς απ' ότι η ανισότητα. Αυτό συμβαίνει γιατί οι κοινωνίες στις οποίες επικρατεί ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, φαίνονται να διακρίνονται από περισσότερη σεξουαλική ανεκτικότητα και περισσότερους βιασμούς από τις πιο παραδοσιακές και σεξουαλικά άνισες κοινωνίες. Σύμφωνα με κάποιους κοινωνιολόγους, ο βιασμός είναι κυρίως μία έκφραση της κυριαρχίας των ανδρών

πάνω στις γυναίκες, η οποία αντικατοπτρίζει τη σεξουαλική ανισότητα της κοινωνίας. Δηλαδή, ο βιασμός λειτουργεί ως μέσο εκφοβισμού των γυναικών και διατήρησης της σεξουαλικής ανισότητας (Thio, 1999).

Σε μια κοινωνία με περιορισμούς, ο άνδρας λαμβάνει την απόρριψη μιας γυναίκας με πιο ήρεμο τρόπο. Θεωρεί ότι τον απέρριψε, όχι γιατί δεν είναι γοητευτικός, αλλά γιατί η κοινωνία της απαγορεύει να δεχθεί τη σεξουαλική του πρόκληση, προστατεύοντας έτσι τον εγωισμό του. Μπορεί να παρηγορείται από το γεγονός ότι οι κοπέλες φοβούνται το προγαμιαίο σεξ, ότι οι κανόνες της εκκλησίας είναι καταπιεστικοί, ότι οι γονείς είναι αυστηροί ή ότι οι νόμοι κατά του προγαμιαίου σεξ είναι σκληροί. Έτσι μπορεί να συμπεραίνει ότι πολλές γυναίκες δεν μπορούν να δεχθούν τη σεξουαλική πρόταση ενός άνδρα όπως είναι ο ίδιος. Αλλά σε μια ανεκτική κοινωνία, ένας άνδρας δε μπορεί να δεχθεί την απόρριψή του με αυτό τον τρόπο. Αντίθετα, είναι πιο πιθανό να λάβει την απόρριψη προσωπικά και να πιστέψει ότι είναι δικό του λάθος. Συνεπώς, εύκολα μπορεί να πληγωθεί και να νιώσει σεξουαλική απογοήτευση. Αυτή η σεξουαλική απογοήτευση οδηγεί πολλούς άνδρες, σε μία ανεκτική κοινωνία, στο βιασμό (Βέρση, 2003

Πιο σύντομα, η σεξουαλική ανεκτικότητα παράγει πολλά περιστατικά βιασμών διότι, δημιουργεί απογοήτευση λόγω του ότι, εξαιτίας της οι άνδρες δέχονται την απόρριψη μίας γυναίκας προσωπικά και αποκτούν υψηλές προσδοκίες. Αυτό εξηγεί γιατί οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν μεγαλύτερο ποσοστό βιασμών από τις παραδοσιακές. Είναι φανερό ότι οι σύγχρονες κοινωνίες είναι περισσότερο ανεκτικές σεξουαλικά απ 'ότι οι παραδοσιακές.

Συμπερασματικά λοιπόν, υπάρχουν πάρα πολλοί λόγοι που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην κακοποίηση των γυναικών και στο βιασμό αυτών, αλλά ευτυχώς υπάρχουν και πολλοί τρόποι αντιμετώπισης αυτού του προβλήματος. Δυστυχώς όμως και πολλές συνέπειες αυτού του κακούργηματος στις οποίες θα αναφερθούμε στο επόμενο κεφάλαιο (Thio, 1999).

1.6 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Η βία κατά των γυναικών είναι η πιο ισχυρή παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να κατανοήσουμε τις συνέπειες που επιφέρει η βία στις γυναίκες θύματα. Συγκεκριμένα, ο βιασμός είναι μια επαναλαμβανόμενη διαδικασία κατά την οποία το θύμα υποφέρει αρκετό καιρό μετά τη διάπραξη του και όχι μόνο κατά τη διάρκεια (Thio, 1999). Οι συνέπειες της συνεχιζόμενης και παρατεταμένης βίας στις γυναίκες χωρίζονται σε σωματικές και ψυχολογικές. Συνήθως, υπάρχει η πεποίθηση ότι οι σωματικές συνέπειες είναι σοβαρότερες από τις ψυχολογικές. Όμως, υπάρχουν περιπτώσεις γυναικών οι οποίες μετά από μία σεξουαλική κακοποίηση αδυνατούν να επιστρέψουν στην φυσιολογική ζωή τους γιατί είναι αντιμέτωπες με πολλά ψυχολογικά προβλήματα.

Οι σωματικές συνέπειες είναι σοβαροί τραυματισμοί οι οποίοι κάποιες φορές είναι μόνιμοι αλλά και με πάρα πολύ πόνο. Σχεδόν σίγουρη είναι η φθορά στη σωματική υγεία (Χατζηφωτίου, 2005). Οι σωματικές συνέπειες είναι άλλοτε μικρές και άλλοτε μεγάλες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν ένα απλό χαστούκι στο πρόσωπο, μια ξυλιά στον πισινό, μια ελαφριά γροθιά και τράβηγμα μαλλιών. Σε πολλές περιπτώσεις αυτές οι μικρές επιθέσεις γρήγορα γίνονται μεγαλύτερες. Αν ένας άντρας χτυπήσει τη γυναίκα του μία φορά, του είναι πολύ εύκολο να την ξαναχτυπήσει. Είναι σαν να πέφτει ένα ταμπού και η συμπεριφορά από κει και πέρα γίνεται ανεξέλεγκτη.

Οι μεγαλύτερες κακοποιήσεις περιλαμβάνουν χαστούκια αλλά και γροθιές στο πρόσωπο και το κεφάλι. Επίσης, κλωτσιές και γροθιές σε ολόκληρο το σώμα, φράξιμο της αναπνοής σε σημείο η γυναίκα να φτάνει στη λιποθυμία. Ακόμα, σπρώξιμο και πετάγματα μέσα στο δωμάτιο, σε σκάλες ή και πάνω σε αντικείμενα και έπιπλα, στραμπούληγμα ή σπάσιμο των χεριών, καψίματα από σίδερο, τσιγάρο ή καυτά υγρά. Πολλές φορές δημιουργούνται τραύματα επειδή ο άντρας πετάει αντικείμενα πάνω στη γυναίκα - θύμα. Σε πολύ υπερβολικές καταστάσεις έχει παρατηρηθεί βίαιο ξύρισμα του ηβικού τριχώματος της γυναίκας. Πολύ συχνές είναι και οι σεξουαλικές επιθέσεις, μαχαιρώματα και ακρωτηριασμοί (με τη χρήση διάφορων αντικειμένων, όπως παραδείγματος χάρη μαχαίρια, τσεκούρια κ.λπ.) και τραύματα από πυροβόλα όπλα (Mullerman et al., 1996).

Τα πιο συνηθισμένα όμως σωματικά τραύματα που παρατηρούνται είναι εκείνα που γίνονται από χτυπήματα των χεριών και των ποδιών του άντρα πάνω στο πρόσωπο, το κεφάλι, την πλάτη και τα πλευρά. Τα πιο συχνά σπασμένα κόκκαλα είναι τα πλευρά και τα χέρια. Τα χέρια συνήθως, έσπαγαν όταν οι γυναίκες τα σήκωναν στην προσπάθειά τους να κρατήσουν αμυντική στάση. Κάποιες γυναίκες του δείγματος, είχαν σπάσει το λαιμό ή τη σπονδυλική τους στήλη μετά από χτυπήματα ή πέφτοντας με μεγάλη δύναμη πάνω σε αντικείμενα (Grisso et al., 1991, Varvaro & Lasko, 1993).

Σύμφωνα με τη Walker (1989:100) :

«Μια γυναίκα είχε χάσει το ένα της νεφρό και είχε τραυματιστεί στο άλλο όταν την πέταξε ο άντρας της πάνω στη σόμπα της κουζίνας. Άλλες υπέφεραν από εσωτερικές αιμορραγίες και αιματώματα. Έχουν αναφερθεί, επίσης πρησμένα μάτια και μύτες, σπασμένα δόντια και διασεισεις. Σε μεγάλο βαθμό περιπτώσεων έχει απαιτηθεί χειρουργική επέμβαση».

Όπως προαναφέρθηκε η βία είναι ανεξέλεγκτη από τον άντρα που κακοποιεί μια γυναίκα. Γι' αυτό και πολλές φορές έχει παρατηρηθεί έντονη σωματική βία στη διάρκεια της εγκυμοσύνης. Συνήθως, οι τραυματισμοί κατά τη διάρκεια μιας εγκυμοσύνης έχουν σεξουαλική βάση. Σε αυτή τη περίοδο υπάρχουν γυναίκες που οι άντρες τις τραυμάτισαν σοβαρά στον κόλπο, έκοψαν ρώγες από το στήθος ή τις χτυπούσαν στη φουσκωμένη κοιλιά. Δεν υπάρχει κάποιος τρόπος, να γίνει γνωστό με σιγουριά πόσα παιδιά γεννήθηκαν παραμορφωμένα εξαιτίας τέτοιων κακοποιήσεων (Walker, 1989).

Στα παραπάνω αξίζει να σημειωθεί ότι η σεξουαλική κακοποίηση που υφίστανται οι γυναίκες πολλές φορές δημιουργεί ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (συμπεριλαμβανομένου και του HIV), επισφαλείς αμβλώσεις και γυναικολογικούς τραυματισμούς. Η βία κατά των γυναικών σε διάρκεια εγκυμοσύνης είναι κοινή φυσική βία κατά των γυναικών. Η βία αυτή έχει συνδεθεί με το χαμηλό βάρος γέννησης των παιδιών, την αποβολή και άλλες μαιευτικές περιπλοκές (Ludermir, 2008, Coker et al., 2000).

Εκτός από τις σωματικές συνέπειες που προαναφέρθηκαν, η συντροφική κακοποίηση κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης μπορεί να έχει ψυχολογικές επιπτώσεις. Οι έγκυες γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί από τους συντρόφους τους έχουν υψηλότερο κίνδυνο για παθήσεις όπως το στρες, η κατάθλιψη, ο εθισμός στον καπνό, στο αλκοόλ και τα ναρκωτικά. Πολλές ζημιές έχουν προκληθεί σε αγέννητα βρέφη από εθισμό στις ουσίες. Ο εθισμός αυτός είναι εύκολο να προσδιοριστεί ως επίπτωση σε αντίθεση με τις ψυχολογικές συνέπειες και την κατάθλιψη που δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει μια γενική απώλεια ενδιαφέροντος από την πλευρά της μητέρας για την υγεία της και την υγεία του μωρού της, τόσο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης όσο και αφότου γεννηθεί το παιδί (Newberger, 1992).

Ωστόσο, είναι διαφορετικές οι αντιδράσεις των θυμάτων σε σχέση με το βιασμό τους. Υπάρχουν θύματα τα οποία αδιαφορούν εντελώς για το βιασμό τους. Σύμφωνα με τον Thio (1999 :192)

«Όταν ρωτήθηκε μια γυναίκα που βιάστηκε δύο φορές από το ίδιο άτομο τι συνέβη στο ενδιάμεσο διάστημα απάντησε “Βγήκαμε έξω για φαγητό”. Άλλα θύματα συνάπτουν στη συνέχεια εκούσια σχέση με το βιαστή τους ή παντρεύονται τον άνθρωπο που τα βίασε, τον οποίο ίσως και να τον γνώριζαν πριν τον βιασμό».

Στο ακριβώς αντίθετο άκρο είναι οι γυναίκες θύματα που έχουν τραυματιστεί υπερβολικά στη ψυχική τους υγεία ύστερα από το συμβάν, με αποτέλεσμα να έχουν κατάθλιψη και πολύ άγχος (Burgess and Holmstorm, 1975). Οι γυναίκες έχουν ένα διαρκή φόβο. Γνωρίζουν πολύ καλά ότι ο άντρας τους όταν γυρίσει από τη βραδινή του έξοδο θα τις χτυπήσει ή θα τις βρίσει ή ακόμα χειρότερα και τα δύο μαζί. Για το λόγο αυτό οι γυναίκες βρίσκονται σε συνεχή επιφυλακή για οτιδήποτε λένε ή κάνουν, επειδή γνωρίζουν πως οποιαδήποτε ενέργειά τους είναι πολύ πιθανό να εκληφθεί λάθος από το σύντροφό τους (Χατζηφωτίου, 2005).

Οι αγχώδεις ή αγχο-καταθλιπτικές εκδηλώσεις στα θύματα είναι συχνές. Για να καλύψουν την αγωνία τους μπορεί να καταφύγουν στο αλκοόλ, στα ναρκωτικά ή να πάρουν ψυχοτρόπα φάρμακα. Ακόμη κι αν η γυναίκα καταφέρει να βγει από την καταχρηστική σχέση, οι συνέπειες της βίας παρατείνονται στο μετα-τραυματικό στρες. Χρόνια μετά, ένα ανώδυνο γεγονός μπορεί να την επαναφέρει στο παρελθόν

της και να της προκαλέσει μια αγχώδη αναβίωση. Ακόμη και μετά το χωρισμό από το βίαιο άνδρα παραμένει ευάλωτη. Μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα και αφού έχει χωρίσει μπορεί να είναι κλεισμένη στον εαυτό της και να θεωρεί πως ο εξωτερικός κόσμος είναι εχθρικός. Η γυναίκα έχει περάσει από τη θέση του "θύματος" σε αυτή του "επιζώντος". Έχει αποδειχθεί ότι τα θύματα σεξουαλικής βίας παρουσιάζουν δυο συναισθηματικά στιλ: το πρώτο είναι το εκφραστικό, όπου το άτομο εκδηλώνει άμεσα την αγωνία την ανησυχία, το φόβο και το θυμό του, με έντονο κλάμα και μιλώντας με αναφιλητά και το δεύτερο είναι το ελεγχόμενο, όπου τα συναισθήματα του ατόμου κρύβονται και καλύπτονται κάτω από ένα προσωπίο ηρεμίας και ψυχραιμίας (Ocberg, 1988). Επίσης μπορεί να διατηρήσει για μεγάλο διάστημα το αίσθημα απαξίωσης του εαυτού της το οποίο έχει αποκτήσει μέσα στη βίαιη σχέση (Hirigoyen, 2005).

Πολλές φορές η κακομεταχείριση με τα λόγια πονάει πολύ περισσότερο μια γυναίκα σε μια σχέση κακοποίησης. Οι περισσότερες γυναίκες του δείγματος πιστεύουν πως τους ήταν πιο εύκολο να αντέξουν τη σωματική κακοποίηση, παρά την υβριστική συμπεριφορά, και μάλιστα πολύ περισσότερο όταν αυτή γίνεται μπροστά σε τρίτους.

Για το λόγο αυτό πολλές γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί επιλέγουν τον δρόμο της απομόνωσης ύστερα από μία σεξουαλική επίθεση και αυτό γιατί θέλουν να αποφύγουν χειρότερα επεισόδια. Πολλές φορές οι κακοποιημένες γυναίκες κάνουν μακρινές διαδρομές περπατώντας για να μπορέσουν να βρουν λίγα λεπτά ησυχίας και απομόνωσης και να γλιτώσουν από τη βίαιη συμπεριφορά των αντρών τους (Walker, 1989). Όμως, η απομόνωση αυτή και η έλλειψη των προσωπικών επαφών με φίλους αλλά και με την οικογένεια δημιουργεί μεγαλύτερο άγχος. Σε πολύ συχνές περιπτώσεις η απομόνωση επιβάλλεται από τον ίδιο τον άντρα, ο οποίος πολύ συχνά μπορεί να κατάσχει ή και να καταστρέφει ακόμα και τα ρούχα της γυναίκας. Ο περιορισμός της γυναίκας γίνεται με τη βία και τις απειλές, και φυσικά ο άντρας, της απαγορεύει να ζητήσει οποιαδήποτε βοήθεια (Χατζηφωτίου, 2005).

Έχει παρατηρηθεί ότι στις γυναίκες που κακοποιούνται και τους ασκείται διαρκής κριτική οδηγούνται στην απώλεια του αυτοσεβασμού και της αυτοπεποίθησής τους. Αν μια γυναίκα συνεχώς ακούει ότι είναι άχρηστη και ότι δεν αξίζει, σιγά-σιγά το πιστεύει και κατηγορεί τον εαυτό της για την κατάσταση στην

οποία βρίσκεται. Μακροπρόθεσμα, πιστεύει ότι είναι τελείως ανίκανη για οποιαδήποτε αντίδραση και έτσι συνηθίζει σε μία κατάσταση παθητικής αντιμετώπισης και αισθάνεται πλήρης αδυναμία (Χατζηφωτίου, 2005).

Εξαιτίας της τόσο χαμηλής αυτοεκτίμησης τους, αυτές οι γυναίκες υποτιμούν την ικανότητά τους για να κάνουν κάποια πράγματα. Αρχίζουν να έχουν αμφιβολίες για την επάρκειά τους και υποβαθμίζουν οποιαδήποτε επιτυχία τους. Αμφιβάλλουν συνεχώς για τις ικανότητές τους ως νοικοκυρές, μαγείρισσες ή ερωμένες. Αυτό συμβαίνει γιατί η κριτική που τους έκαναν οι άντρες τους σε αυτούς τους τομείς επηρέασε άσχημα την κρίση τους. Έτσι, οι κακοποιημένες γυναίκες φτάνουν σε σημείο να δέχονται χωρίς αντίδραση την αντίληψη ότι η θέση τους είναι μέσα στο σπίτι. Δεν ενδιαφέρονται για την καριέρα τους ακόμα και αν αυτή είναι πολύ σημαντική για αυτές και είναι διαθέσιμες να την παρατήσουν αν αυτό είναι που θα ευχαριστήσει τον άντρα τους. Όσες δεν είναι σε θέση να αφήσουν την εργασία τους νιώθουν ενοχές (Walker, 1989). Η ενοχή που αισθάνονται οι γυναίκες θύματα είναι μια από τις συνέπειες που έχει στη συναισθηματική υγεία και σταθερότητα της γυναίκας η άδικη ευθύνη που συχνά της αποδίδεται για έναν αποτυχημένο γάμο ή σχέση (Χατζηφωτίου, 2005).

Όλα αυτά οδηγούν τις γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί σε ακραίες καταστάσεις. Αρχικά, βιώνουν ένα σοκ, δεν εμπιστεύονται τους ανθρώπους, αισθάνονται οργή και φόβο ή περνάνε μια περίοδο κατάθλιψης είτε μεγάλης διάρκειας είτε μικρής. Αυτή είναι μια οξεία φάση αποδιοργάνωσης που υφίστανται τα θύματα. Αισθάνονται ακόμα, ταπείνωση, ντροπή και συνεχώς κατηγορούν τον εαυτό τους. Τα συναισθήματα αυτά δημιουργούνται άμεσα από το βιαστή και έμμεσα από την αντίληψη της κοινωνίας ότι "τα καλά κορίτσια δεν πέφτουν θύματα βιασμού".

Μόλις περάσει αυτή η φάση, τα θύματα βιώνουν μια μακρύτερη και βραδύτερη φάση αποδιοργάνωσης, η οποία συνήθως διαρκεί λίγους μήνες, όμως είναι πολύ πιθανό να συνεχίζεται και για αρκετά χρόνια. Στη συγκεκριμένη φάση οι γυναίκες - θύματα μπορεί να βασανίζονται από τρομακτικούς εφιάλτες. Γενικά οι γυναίκες που έχουν βιαστεί, ύστερα από το βιασμό φοβούνται τους πάντες και δεν αντέχουν να είναι κανένας δίπλα τους. Παρατηρήθηκε ότι τα συναισθήματα των θυμάτων: ο φόβος, η κατάθλιψη, η αγωνία και η αυτοκατηγορία είναι εσωστρεφή

συναίσθημα. Όμως, υπάρχουν και τα εξωστρεφή, όπως είναι η εκδίκηση, η οργή και η ψυχική δύναμη να προβούν στην ποινική δίωξη του βιαστή τους (Thio, 1999).

Επιπροσθέτως, υπάρχουν πολλές γυναίκες οι οποίες δεν αντέχουν την άσχημη ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκονται μετά το βιασμό τους και πολλές φορές οδηγούνται στην αυτοκαταστροφή τους. Πολλές από αυτές σκέφτονται την αυτοκτονία ως μόνη εναλλακτική δυνατότητα για να ξεφύγουν από την κατάθλιψη στην οποία βρίσκονται, αλλά και για να μην ξανά υποστούν τον βιασμό. Δεν είναι γνωστό πόσες γυναίκες έχουν αυτοκτονήσει για να ξεφύγουν από την κακοποίηση. Λίγες γυναίκες του δείγματος έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας. Άλλες το σκέφτονταν αρκετά συχνά. Σε κάποιες περιπτώσεις, η παραμονή σε τέτοιες βίαιες συνθήκες έπαιρνε μορφή αυτοκαταστροφής. Αυτό γίνεται ακόμα πιο πιστευτό όταν οι γυναίκες πιστεύουν πως ο μόνος τρόπος για να ξεφύγουν από την αρρωστημένη κατάσταση είναι ο θάνατος (Walker, 1989).

Τα ψυχολογικά τραύματα του θύματος κακοποίησης εκδηλώνονται ως συμπτώματα ψυχικής διαταραχής, η οποία εντάσσεται στη διαγνωστική κατηγορία «διαταραχή Μετά-τραυματικού Στρες» που συναντάμε στο D.S.M. III (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) και καλείται «Σύνδρομο Κακοποιημένης Γυναίκας» (Σπανού, 2005).

1.6.1 ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΕΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΥΝ ΤΗ ΣΧΕΣΗ

Παρόλο που η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα πολύ σοβαρό ζήτημα και επιφέρει μια σειρά επιπτώσεων, αρχικά στη σύζυγο και στη συνέχεια στην οικογένεια, ένας σημαντικός αριθμός γυναικών δεν καταγγέλλει το γεγονός, πόσο μάλλον μπαίνει στη διαδικασία να εγκαταλείψει το σύντροφό της.

Αξιοσημείωτο και συγχρόνως θλιβερό θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς το γεγονός ότι κάποιες γυναίκες δεν γνωρίζουν ότι αυτό που βιώνουν είναι κακοποίηση (Nikolaidis, 2004). Σε αυτές τις περιπτώσεις, δηλαδή, η βία είναι παρούσα αλλά τα θύματά της την αγνοούν.

Ένας σοβαρός λόγος που αποτελεί τροχοπέδη στην απόφαση της γυναίκας να αφήσει την καταχρηστική σχέση είναι ο κοινωνικός στιγματισμός (Σαριδάκη, 2000). Σε πολλές κοινωνίες επικρατεί η αντίληψη ότι η βία στην οικογένεια είναι μια υπόθεση που δεν πρέπει να κοινοποιείται ή να συζητείται, αφού η δημοσίευση παρόμοιων περιστατικών συνοδεύεται από το στιγματισμό τόσο του θύματος όσο και του δράστη (Βέργου, 2004), γεγονός που δημιουργεί φόβο και ντροπή (Balci & Ayganci, 2005). Μάλιστα, η αναμενόμενη άρνηση και ο φόβος του κοινωνικού εξοστρακισμού συχνά αποτρέπει τις γυναίκες, όχι μόνο να φύγουν από τη σχέση, αλλά και να ζητήσουν βοήθεια. Σε έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας αναφέρεται ότι ένα σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων που ποικίλει μεταξύ 20% και 70%, δεν ανέφερε σε κανέναν το πρόβλημά του μέχρι τη στιγμή της έρευνας (WHO, 1997).

Σε ορισμένες χώρες η βία είναι ενσωματωμένη στο κοινωνικό καθεστώς που επιτρέπει να συμβαίνει χωρίς τιμωρία, ενώ οι γυναίκες δεν έχουν κοινωνική ή νομική προσφυγή κατά της συζυγικής επίθεσης. Τις πολιτιστικές αυτές δικαιολογίες βίας συνήθως ακολουθούν έννοιες για τους κατάλληλους ρόλους ανδρών και γυναικών. Οι γυναίκες αναμένεται να φροντίσουν για τις δουλειές του σπιτιού και για τα παιδιά ενώ προς το σύζυγο να δείξουν υπακοή και σεβασμό (WHO, 1997). Εάν κάποιος άντρας πιστεύει ότι η γυναίκα του δεν εκτελεί σωστά το καθήκον της ή έχει υπερβεί τα όρια, τότε η απάντηση είναι η τιμωρία. Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί και η στάση των μεγαλύτερων γυναικών ότι έτσι είναι όλοι οι άντρες, άποψη που προσπαθούν να περάσουν και στις επόμενες γενιές ώστε να δείχνουν υπομονή και ανεκτικότητα στη συμπεριφορά των αντρών. Φυσικά, στην ανοχή της συζύγου ενσωματώνεται και η σεξουαλική επιθετικότητα αφού οι σεξιστικού τύπου κοινωνίες την ελαχιστοποιούν και παροτρύνουν τις γυναίκες να την αποδέχονται μαρτυρικά.

Πέραν του φόβου του κοινωνικού στίγματος, οι γυναίκες έχουν να αντιμετωπίσουν και το φόβο της δολοφονίας στην προσπάθειά τους να εγκαταλείψουν το σύντροφό τους (WHO, 2005). Ξέρουν ότι το να φύγουν είναι πιο επικίνδυνο από να παραμείνουν στη σχέση. Άλλωστε, είναι άξιο προσοχής το γεγονός ότι το 70% των δολοφονιών από οικείο σύντροφο λαμβάνουν χώρα κατά την προσπάθεια του θύματος να δραπετεύσει (Berlinger, 2004).

Ακόμα, ένα μέρος των κακοποιημένων γυναικών εξαιτίας του περιορισμού να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή και γενικά να έχουν αναπτύξει κοινωνικές σχέσεις, είναι πολύ δύσκολο να επιτύχουν πρόσβαση στις χρήσιμες για το ζήτημα πληροφορίες και περαιτέρω στις υπηρεσίες παροχής βοήθειας (WHO, 1997). Αλλά και στην περίπτωση που το καταφέρουν, το κοινωνικό σύστημα είναι συχνά ανίκανο να παρέχει στις γυναίκες τους πόρους που χρειάζονται ώστε να εγκαταλείψουν τη σχέση. Οι τελευταίες συχνά επιστρέφουν από τα καταφύγια λόγω έλλειψης πόρων (McShane et al., 2004).

Κάποιες σύζυγοι, επιθυμούν να σταματήσει η βία στο σπίτι χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται τη λήξη της σχέσης τους (McShane et al., 2004). Άλλες πάλι υποτιμούν το συμβάν ή κατηγορούν τον εαυτό τους ότι έδειξαν μεγάλη εμπιστοσύνη στο σύντροφο, δεν πήραν τα κατάλληλα μέτρα προστασίας ή έκαναν κάποιο λάθος και άξιζαν την τιμωρία. Επιπρόσθετα, μπορεί να αποδίδουν το γεγονός της επίθεσης στην κακιά στιγμή και δεν οδηγούνται στο χωρισμό εκτός αν υποστούν ελαφριά ή βαριά σωματική κάκωση ή αν καταλήξουν στο νοσοκομείο (Βέργου, 2004).

Ένα επιπλέον εμπόδιο αποτελεί η υγεία τη γυναίκας. Αναφέρεται ότι στις γυναίκες που κάνουν χρήση ουσιών μειώνεται η προσοχή και η ικανότητά τους να αντιδράσουν ή να αντισταθούν στην καταχρηστική συμπεριφορά (Stewart & Robinson, 1998). Οι Acierno et al., (1999) στην έρευνά τους αναφέρουν ότι αν και αναμενόταν ότι η κατάχρηση αλκοόλ μειώνει την ικανότητα της γυναίκας να αντιληφθεί τον κίνδυνο στο περιβάλλον της και εξασθενεί την ικανότητά της να αποφύγει τον κίνδυνο, ωστόσο αυτό συμβαίνει μόνο με την κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών και όχι αλκοόλ. Συγχρόνως, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η βαριάς μορφής κατάθλιψη που υποσκάπτει τη δύναμη του θύματος να δράσει. Έτσι αποσύρεται και χάνει την αυτοεκτίμησή του, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε μεγαλύτερη απομόνωση (Berlinger, 2004).

Σημαντικό, επίσης, είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες που ως παιδιά είχαν τύχει σκληρής διαπαιδαγώγησης από τους γονείς, ανέχονται περισσότερο το βίαιο

σύντροφο, ιδίως όταν δεν βρίσκουν ανταπόκριση από τους εκάστοτε κοινωνικούς φορείς (Σαριδάκη, 2000)

Δυσχερέστερη είναι η απόφαση των γυναικών να φύγουν όταν στη μέση υπάρχουν παιδιά. Γι' αυτές η ευημερία τους κυριαρχεί και επειδή συχνά στερούνται τα οικονομικά μέσα για τη συντήρηση των παιδιών υπομένουν τη βία (McShane et al., 2004) γνωρίζοντας το ρίσκο να ζούνε μ' αυτήν. Είναι όμως, πιθανό να δεχθούν απειλές από το σύντροφο ότι θα βλάψει τις ίδιες και τα παιδιά σε περίπτωση που προσπαθήσουν να φύγουν (Berlinger, 2004).

Αλλά και τα παιδιά μπορούν να επηρεάσουν την απόφαση της μητέρας τους. Από τη μία αν έχουν ήδη εγκαταλείψει το σπίτι, τις παρακαλούν και τις ικετεύουν να γυρίσουν πίσω και να μην ξαναφύγουν. Όταν άφησαν τη συζυγική στέγη αναλαμβάνοντας οι ίδιες την ανατροφή των παιδιών, κατακλύζονται από ενοχές που αποφάσισαν να μεγαλώσουν τα παιδιά χωρίς την πατρική παρουσία (Phillips, 2000).

Τέλος, ο ισχυρότερος, ίσως, παράγοντας -μετά την ευημερία των παιδιών είναι η έλλειψη οικονομικών πόρων. Η έλλειψη δουλειάς δημιουργεί οικονομική αβεβαιότητα και σε συνδυασμό με το μικρό αριθμό χειραφέτησης (Καρανάτση, 2004) κρατά τη γυναίκα δέσμια στη σχέση. Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά, που αφορά τις εύπορες οικογένειες. Εδώ η γυναίκα φοβάται ότι δεν θα την πιστέψουν και ότι όλοι θα στραφούν εναντίον της εξαιτίας του αξιοπρεπούς επαγγέλματος του συζύγου και της κοινωνικοοικονομικής του αναγνώρισης. Η κατάσταση καθίσταται ακόμα πιο δύσκολη όταν υπάρχουν πολλά περιουσιακά στοιχεία τα οποία θα πρέπει να διανεμηθούν μετά τη λήξη του γάμου.

Σε σύγκριση με τις νεότερες γυναίκες, οι μεγαλύτερες είναι λιγότερο πιθανό να είναι εργαζόμενες ή να έχουν πολλές κοινωνικές επαφές από τις οποίες θα μπορούσαν να λάβουν υποστήριξη. Πέρα από την οικονομική καταστροφή που ελλοχεύει ο επικείμενος χωρισμός, είναι πολύ πιθανό να μην γνωρίζουν ότι κακοποιούνται και όταν ρωτηθούν να αρνηθούν την ύπαρξη της κακοποίησης (Phillips, 2000).

Σε σημαντικό αριθμό των περιπτώσεων οι γυναίκες όχι μόνο δεν καταγγέλλουν το γεγονός αλλά αποφεύγουν να εκμυστηρευτούν το δράμα τους ακόμα και σε άτομα του στενού οικογενειακού ή φιλικού περιβάλλοντος. Όταν αποφασίσουν να μιλήσουν απευθύνονται σε άτομα από τα οποία θα τους παρασχεθεί βοήθεια χωρίς να χρειαστεί να δημοσιοποιηθεί η κατάσταση που βιώνουν (ΚΕΘΙ, 2003).

Μετά από όλα αυτά, είναι φυσικό να περιμένουμε ότι οι συνέπειες του βιασμού θα αλλάξουν μορφή με την πάροδο του χρόνου. Αυτό όμως θα γίνει εφικτό μόνο αν βρεθεί τρόπος να σταματήσει η σεξουαλική κακοποίηση των γυναικών. Οι γυναίκες θύματα, όμως θα πρέπει να μη χάνουν το κουράγιο τους και να δραστηριοποιούνται με τρόπο ενεργό και εποικοδομητικό ώστε να αποκτήσουν ξανά τη χαμένη τους γαλήνη και ψυχική ηρεμία, χωρίς να αφήνουν τον βιαστή τους ατιμώρητο. Για να γίνει αυτό εφικτό θα πρέπει να μελετήσουμε τους τρόπους αντιμετώπισης της σεξουαλικής κακοποίησης, οι οποίοι βοηθούν την κακοποιημένη γυναίκα να επανέλθει στη ζωή της πριν το βιασμό.

1.7 ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Είναι σαφές ότι η πρόληψη είναι ο καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων γενικότερα, αλλά και ειδικότερα στο πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας. Σκοπός των προγραμμάτων πρόληψης είναι να βοηθήσουν τα μέλη της οικογένειας να αποφύγουν ή να αντιμετωπίσουν τυχόν συγκρούσεις που μπορεί να οδηγήσουν σε βίαιες πράξεις. Σύμφωνα με τον Edwards η πρόληψη ορίζεται ως: «η αποτροπή γεγονότων που προκαλούν αρνητικές συνέπειες». Αφορά αφενός, στην ενημέρωση των ατόμων και αφετέρου στην λήψη μέτρων για την εξάλειψη των αιτιών που προκαλούν την εκδήλωση βίας μέσα στην οικογένεια (Edwards, 1995 στο Χατζηφωτίου, 2005).

Συνεπώς, θα πρέπει να αναπτυχθεί μια εθνική συναίνεση για να γίνει αποδεκτό το γεγονός, ότι η οικογενειακή βία έχει καταστροφικές συνέπειες τόσο για το άτομο όσο και για την κοινωνία, είναι αντίθετη με τον νόμο και καταπατά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι έγκαιρη και σωστή διαμόρφωση των αντιλήψεων γύρω από την ισότητα των δύο φύλων, την σωστή επικοινωνία και τους αποδεκτούς τρόπους επίλυσης των συγκρούσεων, μπορεί να προλάβουν μελλοντικές εκδηλώσεις βίας. Αυτό είναι και το κεντρικό θέμα πολλών προγραμμάτων σε όλον τον κόσμο που προάγουν την πρόληψη μέσα από την προσπάθεια να δημιουργήσουν συνθήκες, οι οποίες διευκολύνουν τις ανθρώπινες σχέσεις, σχέσεις όπου να υπάρχει σεβασμός στον συνάνθρωπο και στα δικαιώματά του (Χατζηφωτίου, 2005).

Οι κακοποιημένες γυναίκες πρέπει να αντιμετωπίσουν τη βιώσιμη κατάστασή τους χωρίς φόβο και ντροπή και να κινητοποιηθούν με τη βοήθεια των διαφόρων φορέων-υπηρεσιών που υπάρχουν ώστε να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Συνήθως, όταν υπάρχει σεξουαλική βία κατά των γυναικών γίνεται γνωστή από τους γείτονες, τους συγγενείς και φίλους, οι οποίοι καλούν την αστυνομία να επέμβει ή ζητούν βοήθεια από διάφορες υπηρεσίες. Αν η περίπτωση της καταγγελίας γυναικών-θυμάτων, που έχουν υποστεί σεξουαλική βία είναι δύσκολη, τότε η αστυνομία μπορεί να το εντοπίσει με κάποια εξωτερικά γνωρίσματα, όπως πιθανές απόπειρες αυτοκτονίας, διάφορα ψυχοσωματικά νοσήματα, τραυματισμούς, ενδείξεις κατάχρησης αλκοόλ ή και ναρκωτικών ουσιών, διάφορες σωματικές κακώσεις ή

ακόμη και τραύματα στο πρόσωπο, στα μάγουλα, στον λαιμό και στα χέρια. Επιπλέον, η αστυνομία μπορεί να το εντοπίσει με πιθανά προβλήματα κατά την κύηση (αιμορραγίες), συναισθηματική αστάθεια και προσπάθεια απόκρυψης συναισθημάτων, διάφορα σχισίματα, καψίματα και συχνούς αυτοτραυματισμούς (Χατζηφωτίου, 2005).

Οι κοινωνικοί λειτουργοί των διάφορων υπηρεσιών τείνουν να ενημερώσουν τις γυναίκες που έχουν υποστεί σεξουαλική βία βοηθώντας τις να κατανοήσουν ότι είναι θύματα, εγκληματικών ενεργειών σε βάρος τους και ότι έχουν συγκεκριμένα δικαιώματα. Ο κάθε κοινωνικός λειτουργός πρέπει να ακούσει με προσοχή το θύμα, να τονώσει την αυτοεκτίμηση του θύματος και να πείσει το θύμα ότι θα έχει την καλύτερη δυνατή στήριξη από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Παρόλα αυτά πρέπει να ενεργεί, ώστε το θύμα να νιώσει ασφάλεια, να νιώσει ότι κατανοεί το πρόβλημά του και να του γίνει αναλυτική ενημέρωση για τις δυνατότητες εγκατάστασης στα ειδικά κέντρα, καθώς και νομικής, κοινωνικής και οικονομικής υποστήριξης (Χατζηφωτίου, 2005).

Σύμφωνα με τον Taylor (1985) ένας τρόπος αντιμετώπισης είναι η συστηματική αντιμετώπιση του ελέγχου του θυμού η οποία πρέπει να περιλαμβάνει ευαισθητοποίηση του θύτη και του ζευγαριού στο επίπεδο έντασης καθώς και στο επίπεδο των τεχνικών ελέγχου που χρησιμοποιούν.

Ο ίδιος, υποστηρίζει επίσης ότι, πρέπει να θεωρείται μια ύστατη προσπάθεια να γίνουν αλλαγές στην σχέση και συχνά στον τρόπο ζωής του ατόμου που βιάζει. Ακόμη μας τονίζει ότι είναι σημαντικό για το ζευγάρι να μάθει νέες μεθόδους θετικής και αποτελεσματικής επίλυσης για χρήση μέσα και έξω από την σχέση.

Στην Ελλάδα επίσης, υπάρχουν και τα άτυπα δίκτυα φροντίδας των οποίων η συμβολή είναι συχνά καθοριστική. Τα άτυπα δίκτυα είναι η επίσημη φροντίδα και η βοήθεια που προσφέρει η οικογένεια, οι φίλοι, οι γείτονες, ή οι συνάδελφοι, οι εκκλησιαστικές αρχές ή και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η φροντίδα που παρέχουν, μπορεί να πάρει πολλές μορφές που από την μια να έχει υλικό χαρακτήρα όπως για παράδειγμα, χρηματικές παροχές, παροχή στέγης, βοήθεια με τα ανήλικα παιδιά και από την άλλη να έχει συναισθηματικό περιεχόμενο όπως για παράδειγμα ηθική συμπαράσταση, εμπιστοσύνη, ενδιαφέρον γι' αυτά που έχει υποστεί το θύμα και υποστήριξη ώστε να αναπτύξει την αυτοεκτίμησή του (Χατζηφωτίου, 2005).

Επιπλέον, για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της σεξουαλικής βίας είναι απαραίτητο, οι κοινωνιολόγοι, οι ψυχολόγοι, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι δικηγόροι και άλλοι επιστήμονες να συνεργαστούν με κοινό σκοπό την ενίσχυση των θυμάτων. Απαραίτητο κρίνεται, να είναι παρόντες εκπρόσωποι των γυναικείων φορέων και οργανώσεων που θα κινητοποιήσουν τις ανάγκες και τους προβληματισμούς των γυναικών-θυμάτων σεξουαλικής βίας, επειδή οι φορείς και οι οργανώσεις αυτές είναι τα κέντρα που κυρίως έρχονται σε επαφή με τις γυναίκες που ζητούν βοήθεια (Furzier, 1983).

Γυναίκες που κακοποιούνται από τους συντρόφους τους, συχνά επιθυμούν να σταματήσει η κακοποίηση και να συνεχίσουν να ζουν μαζί. Αν το επίπεδο της βίας είναι μέτριο ή ελαφρύ, τότε είναι δυνατή μια επιτυχημένη αντιμετώπιση. Αν δεχτούμε αυτή τη θέση και ότι τα ζευγάρια αυτά είναι δυνατόν να βοηθήσουν αποτελεσματικά, τότε η από κοινού θεραπεία μπορεί να αποτελέσει ένα λογικό και αποτελεσματικό σχέδιο (Taylor, 1986).

Τεχνικές παρέμβασης στην κρίση συχνά είναι πολύ κατάλληλες μετά από ένα σοβαρό επεισόδιο κακοποίησης, καθώς εστιάζονται σε ένα συγκεκριμένο κρίσιμο επεισόδιο. Εκείνη τη στιγμή, οι κακοποιημένες γυναίκες και οι δράστες ενδιαφέρονται, συνήθως, να καταλάβουν πως έχασαν τον έλεγχο των πράξεών τους και να προσπαθήσουν να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους. Ο στόχος είναι να διδαχθούν πώς να αποφύγουν μελλοντικές κρίσεις, προσφέροντας λύσεις στα προβλήματα που δημιούργησαν την παρούσα κρίση, την ώρα που αποδίδουν σε αυτή μεγάλη σημασία. Αυτή είναι η μοναδική στιγμή, κατά την οποία οι κακοποιημένες γυναίκες μπορούν να πείσουν τους συντρόφους τους να κάνουν ψυχοθεραπεία. Επίσης, ο σύζυγος – σύντροφος φοβάται τον ίδιο το θυμό του, που δεν μπορεί να τον ελέγξει (Walker, 1989).

Στη διάρκεια της θεραπείας, σε στιγμές κρίσης, είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσει η γυναίκα πως είναι κακοποιημένη και πως τα γεγονότα αυτά της προσδίδουν αυτό το χαρακτηρισμό. Η άρνηση αυτού του χαρακτηρισμού από τη γυναίκα είναι ένας τυπικός μηχανισμός, ο οποίος την αποτρέπει από το να προχωρήσει σε οποιαδήποτε ενέργεια (Walker, 1989).

1.7.1 ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ – ΔΟΜΕΣ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΘΥΤΗ ΚΑΙ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

1. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΑΠΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Στην ψυχολογική στήριξη από τηλεφώνου σε καταστάσεις κακοποίησης θα πρέπει να ενισχύεται η προσπάθεια προσέγγισης του ατόμου που καλεί. Επίσης θα πρέπει να τονίζεται πως η πράξη του αυτή που κάνει απαιτεί θάρρος και αποφασιστικότητα. Καλό θα ήταν να ερευνηθεί το σύστημα υποστήριξης που βρίσκεται γύρω από το άτομο που καλεί, τις πηγές και τις επιλογές του. Οι σύμβουλοι θα πρέπει να βοηθήσουν να αναγνωριστεί η δύναμη του καλούντα αναφορικά με την αντιμετώπιση και την επίλυση του προβλήματος. Επίσης, πρέπει να ακούσουν την ιστορία του, να βοηθήσουν το άτομο να βγάλει στην επιφάνεια τα συναισθήματά του, να μιλήσουν σε τρίτο πρόσωπο μέχρι να βεβαιωθούν για το ποιος εμπλέκεται στη σχέση κακοποίησης (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Η κακοποίηση είναι πιθανό να προκύψει μεταξύ παντρεμένων και ανύπαντρων ζευγαριών, ετερόφυλων ή ομοφυλόφιλων, ακόμη και μεταξύ της ίδιας της οικογένειας. Οι ειδικοί πρέπει να δείξουν ευαισθησία στις φυλετικές, πολιτισμικές, κοινωνικές ή οικονομικές διαφοροποιήσεις που ενδεχομένως να προκύψουν ή ακόμη και στις θρησκευτικές οι οποίες ενδέχεται να αλλοιώνουν τα ιδανικά και τις αξίες που επηρεάζουν τις αντιδράσεις. Ο καλών θα πρέπει να διατηρήσει στη συνείδησή του ως υπεύθυνο το άτομο που φταίει και όχι να αναλάβει ο ίδιος τις ευθύνες. Ο σύμβουλος μπορεί να δηλώσει πως: «κανένας δεν έχει το δικαίωμα να κακομεταχειρίζεται έναν άλλο άνθρωπο» (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Αν το άτομο που καλεί είναι δεκτικό σε μία συζήτηση για αναζήτηση επιλογών, πρέπει να εξεταστεί το πώς νιώθει στο ενδεχόμενο να δει κάποιο σύμβουλο και α) να μείνει μέσα στην κατάσταση, β) να φύγει προσωρινά, γ) να φύγει οριστικά. Ο σύμβουλος καλό θα είναι να αφήσει τον εξυπηρετούμενο να αποφασίσει ο ίδιος για το τι θα κάνει χωρίς να τον καθοδηγήσει ο ίδιος. Επίσης θα ήταν σημαντικό να τον διαβεβαιώσει πως ενδιαφέρεται γι' αυτόν και πως είναι διατεθειμένος να βοηθήσει

και αν είναι αναγκαίο να τον παραπέμψει σε γραμμές κακοποίησης (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Ο ειδικός δε θα πρέπει να είναι απόμακρος αν το άτομο δυσκολεύεται να τον εμπιστευθεί και επιπλέον να μην υπονοήσει ότι ο καλών έχει λανθασμένη κρίση ή ότι προκαλεί την κακοποίηση. Συνεχίζοντας, να μην δείξει απογοήτευση αν το άτομο αποφασίσει να συνεχίσει ή να επιστρέψει στη σχέση όπου υφίσταται την κακοποίηση. Αν τον πείσει να κάνει κάτι μπορεί να φανεί σαν ετυμηγορία και ενδεχομένως να προσθέσει στα συναισθήματά του, την αδυναμία, την απελπισία ή το αδιέξοδο (ειδικά αν έχει φύγει και επιθυμεί να επιστρέψει) (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η βία μέσα στην οικογένεια αποτελεί πρώτιστα, καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι ένα φαινόμενο με δυσμενείς επιπτώσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Επιφέρει αρνητικές συνέπειες στη σωματική και ψυχική υγεία του θύματος, συντελεί στον κοινωνικό αποκλεισμό του, ενώ μπορεί να έχει αρνητικές προεκτάσεις και για τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας (Αγγελάκος, 2005).

Οι αστυνομικές υπηρεσίες οφείλουν να εγγυηθούν συνθήκες παρέμβασης ανάλογα με τη σοβαρότητα του φαινομένου. Το αστυνομικό προσωπικό, καλείται να εφαρμόζει στη πράξη τις ενδεδειγμένες διαδικασίες χειρισμού περιστατικών βίας στην οικογένεια. Η παρέμβαση της αστυνομίας έχει ως κεντρικό άξονα τη προστασία των θυμάτων βίας, τη διερεύνηση της τέλεσης αξιόποινων πράξεων και τη συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων της εγκληματικής συμπεριφοράς για την παραπομπή του δράστη στη δικαιοσύνη (Αγγελάκος, 2005).

Οι στόχοι της αστυνομίας στις υποθέσεις κακοποίησης αφορούν την προστασία και την ασφάλεια του θύματος, το σεβασμό του δικαιώματος αυτοδιάθεσης και των επιλογών του θύματος καθώς και την αντιμετώπιση του προβλήματος με βάση τους δικονομικούς κανόνες, εφόσον καταγγέλλονται ή διαπιστώνονται ποινικά αδικήματα (Αγγελάκος, 2005).

Ο ρόλος της αστυνομίας στην αντιμετώπιση της κακοποίησης των γυναικών θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός. Συγκεκριμένα, η αστυνομία καλείται να λειτουργήσει κατά τέτοιο τρόπο ώστε το θύμα να αισθανθεί αμέσως ασφάλεια και προστασία. Όταν απειλείται η ζωή, η σωματική ακεραιότητα και η υγεία του θύματος,

επιβάλλεται άμεση αστυνομική παρέμβαση. Για την καλύτερη και ασφαλέστερη διεξαγωγή της εξέτασης του θύματος, θα πρέπει να οδηγείται το θύμα άμέσως σε ιδιαίτερο γραφείο προκειμένου να προβεί σε καταγγελία ή να εξετασθεί σχετικά με το πρόβλημα. Στο χώρο της εξέτασης δε θα πρέπει να υπάρχουν άλλοι ακροατές εκτός των αστυνομικών που χειρίζονται την υπόθεση, προκειμένου να εκφρασθεί ελεύθερα το θύμα. Επιπλέον, η εξέταση καλό θα ήταν να πραγματοποιείται από έναν ή δύο αστυνομικούς του ίδιου φύλου με το θύμα (Αγγελάκος, 2005).

Ο αστυνομικός που δέχεται την καταγγελία οφείλει να ακούει προσεκτικά το θύμα, να αποφεύγει να εκφράζει απόψεις, σχόλια και κριτική σχετικά με το κακοποιημένο άτομο. Επιπροσθέτως, εφόσον δε καταγγέλλεται αυτεπαγγέλτως διωκόμενο αδίκημα, το θύμα έχει τη δυνατότητα να αποφασίσει μόνο του αν θα υποβάλλει έγκληση ή θα ζητήσει να γίνουν μόνο συστάσεις στο δράστη. Ο αστυνομικός ενημερώνει το θύμα για τις νομικές επιλογές που έχει χωρίς να του επιβάλλει πως θα ενεργήσει και οφείλει να σεβαστεί την απόφασή του (Αγγελάκος, 2005).

Εφόσον σε υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας διαπράχθηκαν ποινικά αδικήματα που διώκονται αυτεπαγγέλτως ή έχει υποβληθεί έγκληση, ο αστυνομικός είναι υποχρεωμένος να συντάξει έκθεση μαρτυρικής εξέτασης του θύματος ή έκθεση προφορικής μηνύσεως ή εγκλήσεως ή να δεχθεί τυχόν έγγραφη μήνυση ή έγκληση του παθόντος, να ενημερώσει την αρμόδια εισαγγελική αρχή και να προχωρήσει σε όλες τις διαδικαστικές και νομικές ενέργειες που προβλέπονται από τη νομοθεσία. Θεωρείται δεδομένο πως το περιεχόμενο διαλόγων μεταξύ αστυνομικού και θύματος είναι άκρως εμπιστευτικό (Αγγελάκος, 2005).

Ακόμα, ο αστυνομικός δε θα πρέπει να υποδύεται το ρόλο του ψυχολόγου, του οικογενειακού συμβούλου, του κοινωνικού λειτουργού ή του μεσολαβητή και ούτε να παρεμβαίνει στο έργο τους. Αντίθετα, ο αστυνομικός παραπέμπει το θύμα στους αρμόδιους ή το διευκολύνει να έρθει σε επαφή μαζί τους. Για την παροχή συμβουλευτικής στήριξης και ψυχολογικής υποστήριξης υπάρχουν αρμόδιες και εξειδικευμένες υπηρεσίες που στελεχώνονται από επαγγελματίες και καταρτισμένους στο χώρο της ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης. Ο αστυνομικός πρέπει να ενημερώνει τα θύματα για την ύπαρξη των υποστηρικτών αυτών μηχανισμών κατά

της βίας και των κοινωνικών υπηρεσιών που μπορούν να απευθύνονται (Αγγελάκος, 2005).

Συνοψίζοντας, ο αστυνομικός ως υπεύθυνο άτομο και δημόσιος λειτουργός οφείλει να καταδικάζει τη χρήση της βίας ως μέσο επίλυσης των προβλημάτων μέσα στην οικογένεια και να προτείνει το διάλογο για την επίλυσή τους. Τις αρχές αυτές πρέπει να τις αποδεικνύει εμπράκτως, τόσο με τη συμπεριφορά του στη δική του οικογένεια, όσο και την επαγγελματική του στάση όταν κληθεί να επιβληθεί σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας (Αγγελάκος, 2005).

2. ΔΟΜΕΣ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ

Τα καταφύγια έχουν γίνει ο ακρογωνιαίος λίθος της θεραπείας των κακοποιημένων γυναικών που θέλουν να γυρίσουν σπίτι τους. Όλα τα καταφύγια προσφέρουν κάποιου είδους βοήθεια στις κακοποιημένες γυναίκες, το λιγότερο ένα κρεβάτι για να ησυχάσουν και να μπορέσουν να κοιμηθούν. Μπορεί, ακόμα, να προσφέρουν ιατρική βοήθεια, επαγγελματική εκπαίδευση, συμβουλές και επαναστέγαση. Ο σκοπός των καταφυγίων είναι να παρέχουν την αίσθηση της επικοινωνίας και ένα σύστημα υποστήριξης, μόλις οι κακοποιημένες γυναίκες περάσουν την πόρτα του καταφυγίου παύουν να είναι αδύναμα θύματα. Αρχίζουν να αισθάνονται ότι έχουν κάποια δύναμη πάνω στη ζωή τους, ότι άλλοι άνθρωποι ενδιαφέρονται για τα προβλήματά τους και ότι οι κοινωνικοί θεσμοί μπορούν να προσφέρουν βοήθεια (Μπούρη, 2000).

ΞΕΝΩΝΕΣ

Ο στόχος του ξενώνα είναι να δώσει την δυνατότητα στις γυναίκες που απευθύνονται σε αυτόν, να επεξεργαστούν τις εμπειρίες της κακοποίησης, προσφέροντάς τους χώρο και υποστήριξη ώστε να σταθεροποιήσουν ή να επανακτήσουν την αυτοεκτίμησή τους. Από την παραμονή τους στον ξενώνα μπορούν να ανακαλύψουν ότι υπάρχουν εναλλακτικές δυνατότητες ζωής και εμπειρίας, πράγμα που τους είναι χρήσιμο είτε επιστρέψουν σπίτι τους, είτε αποφασίσουν να ζήσουν χωρίς τον άντρα που τις κακοποιεί.

Σκοπός της λειτουργίας του ξενώνα, πέρα από την παροχή άμεσης βοήθειας στις κακοποιημένες γυναίκες, είναι η πρωτογενής πρόληψη μέσω της

δημοσιοποίησης του προβλήματος και της ευαισθητοποίησης του κοινωνικού συνόλου και δευτερογενής πρόληψη, μέσω της αποτροπής χειρότερων καταστάσεων, με σοβαρότερες συνέπειες, τόσο για τις ίδιες τις γυναίκες, όσο και για τους άντρες που τις κακοποιούν και τα παιδιά τους (Σταματοπούλου, 2000).

ΞΕΝΩΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Καταφύγιο για την κακοποιημένη γυναίκα και το παιδί, Ηράκλειο Κρήτης: ιδρύθηκε το 2000 από μέλη του Συνδέσμου Γυναικείων Σωματίων Νομού Ηρακλείου. Παρέχεται δωρεάν στέγη, τροφή, ψυχολογική και νομική υποστήριξη καθώς και ημερήσια ελάχιστη οικονομική υποστήριξη. Χρηματοδοτείται από το Βενιζέλειο Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου και από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας.
- Ξενώνας για κακοποιημένες γυναίκες Αθήνας: ιδρύθηκε το 1993 με τη συνεργασία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και του Δήμου Αθηναίων. Παρέχεται δωρεάν στέγη, τροφή, ψυχολογική και νομική υποστήριξη. Για την εισαγωγή των γυναικών στον ξενώνα είναι απαραίτητη η προσκόμιση ιατρικών εξετάσεων.
- Ξενώνας Μητέρα Τερέζα Αθήνα: Παρέχεται δωρεάν στέγη, τροφή, ψυχολογική και νομική υποστήριξη. Για την εισαγωγή των γυναικών στον ξενώνα είναι απαραίτητη η προσκόμιση ιατρικών εξετάσεων. Δεν γίνονται δεκτές γυναίκες που είναι εθισμένες στο αλκοόλ ή σε ναρκωτικές ουσίες.
- Ξενώνας Καλός Σαμαρείτης, Αθήνα: Ο ξενώνας λειτουργεί τα τελευταία 44 χρόνια, δέχεται και αλλοδαπές γυναίκες χωρίς επίσημα χαρτιά. Για την εισαγωγή των γυναικών είναι απαραίτητη η προσκόμιση ιατρικών εξετάσεων. Δεν γίνονται δεκτές γυναίκες που είναι εθισμένες στο αλκοόλ ή σε ναρκωτικές ουσίες. Ακόμα ο ξενώνας υποστηρίζεται από την εθελοντική εργασία κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων, ενώ υπάρχει συνεργασία με Δημόσιους Φορείς.
- Ξενώνας Δήμου Πάτρας: Δέχεται μόνο ανύπαντρες μητέρες.

- Ξενώνας Ελληνικής Μέριμνας Βόλου: Φιλανθρωπικό Σωματείο, Βόλος: Δυνατότητα φιλοξενίας 6 γυναικών με τα παιδιά τους. Εκτός της στέγης παρέχεται δωρεάν σίτιση από το κέντρο.
- Σπίτι της Γυναίκας, Σέρρες: Παρέχεται φιλοξενία σε ξενοδοχείο κατόπιν συνεννόησης. Η εισαγωγή στο ξενώνα γίνεται χωρίς ιατρικές εξετάσεις και παρέχεται δωρεά νομική υποστήριξη.
- ΕΚΥΘΚΑ, Ιωάννινα: Παρέχεται δωρεάν κοινωνική, ψυχολογική και νομική στήριξη.
- Κέντρο Υποδοχής και Προστασίας των θυμάτων παράνομης διακίνησης προσώπων, «Καλυψώ», «Γιατροί του Κόσμου», Αθήνα: Ο ξενώνας φιλοξενεί γυναίκες θύματα trafficking και χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Εξωτερικών.
- Καταφύγιο Δικτύων Γυναικών Ευρώπης, Αθήνα: Γίνονται δεκτές και αλλοδαπές γυναίκες χωρίς νόμιμη άδεια παραμονής. Χρηματοδοτείται από ειδικές προσφορές και χορηγίες. Εντός των δομών λειτουργούν δυο γραμμές S.O.S μια για γυναίκες, παιδιά και άνδρες και μια για γυναίκες θύματα σωματεμπορίας.
- Καταφύγιο Αστέγων Δήμου Καβάλας: Ο ξενώνας φιλοξενεί αστέγους αλλά και γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας έπειτα από προσκόμιση εξετάσεων.
- Καταφύγιο Μ.Κ.Ο «Κλίμακα», Αθήνα: Η «Κλίμακα» ιδρύθηκε το 2000 και είναι Μη Κυβερνητικός Οργανισμός. Πραγματοποιεί δραστηριότητες ψυχικής υγείας, δραστηριότητες κοινωνικής ενσωμάτωσης ευάλωτων ομάδων και υλοποιεί προγράμματα στήριξης αλλοδαπών γυναικών θυμάτων βίας, διακίνησης και σωματεμπορίας. Επίσης προσφέρει ιατρική και ψυχιατρική παρακολούθηση, αξιολόγηση και παρακολούθηση εξωτερικών περιστατικών, ψυχολογική αξιολόγηση και παρακολούθηση, ομάδα παρακολούθησης νοσοκομειακών περιστατικών, νομική αρωγή, εκπαίδευση εθελοντών, διατροφή, εκμάθηση ελληνικών, εργασιακή αποκατάσταση (Τσουδερού, 2009).

1.8 ΡΟΛΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Σύμφωνα με τη δεοντολογία και τις αρχές του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας, οι κοινωνικοί λειτουργοί στις περιπτώσεις κακοποίησης, πρέπει να ξεκινούν από την αναγνώριση των κοινών βιωμάτων των γυναικών και να προχωρούν πάντα στην εξέταση των διαφορών ανάμεσα στη συγκεκριμένη γυναίκα και τις άλλες. Το φύλο είναι σημαντικό θέμα για τον ορισμό των γυναικών με τρεις κυρίους τρόπους: οι γυναίκες αναμένεται πάντα να παρέχουν φροντίδα, να είναι υποδεέστερες των ανδρών, ενώ όσον αφορά την αποτελεσματική εργασία, η προσωπική τους ταυτότητα, παίζει καθοριστικό ρόλο για την υπέρβαση πολλών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν.

Η διαγνωστική εκτίμηση των γυναικών θα πρέπει να εμπεριέχει πάντα την γνώση των προτύπων ζωής τους και των πολιτικών που τις επηρεάζουν, καθώς και των παραμέτρων που συχνά επηρεάζουν την διαγνωστική εκτίμηση. Τα σημαντικά πρότυπα ζωής περιλαμβάνουν δημογραφικούς παράγοντες, όπως το γεγονός ότι υπάρχουν όλο και περισσότερες μονογονεϊκές οικογένειες, τη μείωση του αριθμού των παιδιών στις οικογένειες, την αύξηση των διαζυγίων και την αύξηση του αριθμού των εργαζόμενων μητέρων. Δεν θα πρέπει οι κοινωνικοί λειτουργοί να κάνουν υποθέσεις για την φυσιολογική ή αποδεκτή συμπεριφορά γυναικών, χωρίς να λάβουν υπόψη τους παράγοντες αυτούς. Θα πρέπει, δηλαδή, πιο συγκεκριμένα να μπορέσουν να αναγνωρίσουν και να κατανοήσουν τις εμπειρίες των γυναικών, να αναγνωρίσουν την ανισορροπία των δυνάμεων και την άνιση μεταχείριση που δέχονται μέσα στην οικογένεια. (Payne, 2000)

Η άποψη των κοινωνικών λειτουργών θα πρέπει να εστιάζεται στο γεγονός ότι οι κακοποιημένες γυναίκες αντιμετωπίζουν προβλήματα και δυσκολίες που δημιουργούνται κάτω από τις συνθήκες μιας συγκεκριμένης κοινωνικής δομής. Με την ατομική κοινωνική εργασία ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει, αρχικά, να ανασυγκροτήσει το «εγώ» της γυναίκας και να αναπτύξει τη χαμένη αυτοπεποίθησή της, ώστε να μπορέσει η ίδια να δράσει, μειώνοντας την παθητικότητα και τη μοιρολατρία που την διακατέχουν. Η παρέμβαση του επαγγελματία στην κρίση, θεωρείται απαραίτητα να γίνει με τη συνεχή υποστήριξη του, ώστε να μειωθεί η αίσθηση της μειονεξίας της εξυπηρετούμενης σε σχέση με τον άνδρα της. Θα πρέπει να της ενισχύσει την αυτοεκτίμηση και την εμπιστοσύνη στον εαυτό της καθώς και

τις δυνατότητες της. Θα πρέπει γενικότερα η κακοποιημένη γυναίκα μέσα σε μια θεραπευτική σχέση να αντιμετωπίζεται με κατανόηση, αποδοχή των συναισθημάτων και των παλινδρομήσεων στη συμπεριφορά.

Το στέλεχος της κοινωνικής εργασίας πρέπει να είναι σε θέση μέσα από τη συζήτηση και την συνεργασία με την εξυπηρετούμενη να τη βοηθήσει να εντοπίσει και να αναγνωρίσει τις εναλλακτικές λύσεις που σίγουρα θα υπάρχουν. Ίσως η γυναίκα κοινωνική λειτουργός είναι η καταλληλότερη στη φάση αυτή, γιατί έχει κοινά βιώματα στην κοινωνικοποίηση της σαν γυναίκα και μπορεί να κατανοήσει καλύτερα τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η εξυπηρετούμενη (Cibelman, 1995).

Στις περισσότερες περιπτώσεις που οι γυναίκες κακοποιούνται έχουν ως κύριο αίτημα να σταματήσει αυτή η πράξη βίας εναντίον τους. Πολλές, ωστόσο, φορές, οι άντρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους, έχουν ανάγκη να στηριχθούν για να σταματήσουν αυτή τη συμπεριφορά τους προς τις γυναίκες. Στην περίπτωση, λοιπόν, αυτή ο κοινωνικός λειτουργός, μπορεί να παρέμβει και να εφαρμόσει μεθόδους και τεχνικές της συστημική θεραπείας, έτσι ώστε να εμπλέξει τα μέλη της οικογένειας σε συνεργασία για την καταστολή της κακοποίησης. Δουλεύοντας, συστημικά το στέλεχος της κοινωνικής εργασίας πρέπει να ενεργοποιήσει την τεχνική της προσεκτικής ακρόασης και να κατανοήσει τις αλληλεπιδράσεις που δημιουργούνται μεταξύ των μελών σύμφωνα με το γεγονός που βιώνουν. Θα πρέπει κυρίως να ενδυναμώσει τα μέλη και να αναπτύξει την επικοινωνία μεταξύ τους έτσι ώστε τα ίδια να βρουν τον τρόπο που θα βοηθήσουν.

Στην περίπτωση, βέβαια, που το θύμα αποφασίσει να καταγγείλει την κακοποίηση, ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να το ενημερώσει για την πορεία της καταγγελίας. Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητο ο επαγγελματίας να κινηθεί διερευνώντας και αξιοποιώντας τις κατάλληλες πηγές έτσι ώστε να παρέχει τη σωστή πληροφόρηση (π.χ. αστυνομία, δικαστήρια, κ.λ.π) (Πανούσης, 1989).

Οι περισσότεροι από τους κοινωνικούς λειτουργούς, θεωρούν απαραίτητη τη δημιουργία κέντρων με υψηλό δυναμικό θέσεων, όπου θα προσφέρουν προσωπική στέγη, προστασία, πληροφόρηση και κυρίως ψυχολογική υποστήριξη. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον η γυναίκα βλέπει πως δεν είναι μόνη της στον αγώνα να ξεκινήσει μια νέα ζωή. Η ιδέα και μόνο ότι υπάρχει κάποιος που ενδιαφέρεται χωρίς να την κρίνει, λειτουργεί βοηθητικά για την ίδια. Γενικότερα μέσα στα κέντρα αυτά δίνεται η

ευκαιρία στις γυναίκες - θύματα να συναναστραφούν μεταξύ τους, να ανταλλάξουν εμπειρίες έστω αν και αυτές είναι δυσάρεστες (Moroney & Kryisk, 1998).

Η πρόληψη, ωστόσο, είναι ένας σημαντικός τομέας της πρακτικής της κοινωνικής εργασίας. Είναι απαραίτητη η οργάνωση διαφόρων προγραμμάτων και σεμιναρίων, σε συνεργασία με την ευρύτερη κοινότητα για την συμμετοχή των γυναικών και όλων των πολιτών για την ενημέρωσή τους σε θέματα που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία.

Μέσα από την κοινότητα ενισχύεται το έργο του κοινωνικού λειτουργού στον τομέα της πρόληψης. Με την εφαρμογή προγραμμάτων στα σχολεία με άλλους ειδικούς καθώς και με την εφαρμογή διαλέξεων και σεμιναρίων τα θέματα της ενδοοικογενειακής βίας έρχονται στην επιφάνεια και αντιμετωπίζονται πιο έγκαιρα και κατάλληλα (Πανούσης, 1989).

Δεν πρέπει, ωστόσο, να ξεχνάμε ότι το έργο των κοινωνικών λειτουργών και των άλλων ειδικών με το φαινόμενο της κακοποίησης δεν «φαίνεται». Η κατανόηση, η διαμεσολάβηση ανάμεσα στους θεσμούς και στους ανθρώπους, η συμπαράσταση, η αντιμετώπιση κρίσιμων καταστάσεων, η επίλυση ειδικών θεμάτων, η διερεύνηση των αναγκών με τα κατάλληλα μέσα (κοινωνικά ιστορικά, έρευνα-δράση, κ.α.), η ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των ατόμων, απαιτούν χρόνο για να αποφέρουν το επιθυμητό και προσδοκώμενο αποτέλεσμα.

Για το έργο αυτό των κοινωνικών στελεχών, πρέπει να μεριμνήσει και η πολιτεία. Η ίδια οφείλει να οργανώσει καλύτερα τις υπηρεσίες της. Αυτό, βέβαια, αποτελεί υπόθεση που πρέπει να απασχολήσει και τους παράγοντες αγωγής. Μαζί με την μεγιστοποίηση των προσπαθειών όλων όσων ασχολούνται με την ψυχική καλλιέργεια των νέων είναι ανάγκη να προστατευθεί σαν «κόρη οφθαλμού», η οικογένεια. Αυτή περισσότερο από όλους είναι ικανή να σώσει τους νέους από τη ροπή προς την βία και την κακοποίηση (Πανούσης, 1989).

Αυτό βέβαια που θα πρέπει να αναφερθεί, μιλώντας για την παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού, είναι και ο τρόπος με τον οποίο οι υπηρεσίες της κοινωνικής εργασίας, απαντούν στο φαινόμενο της οικογενειακής βίας. Η απάντηση αυτή είναι αποτέλεσμα ενός αριθμού παραγόντων που συσχετίζονται: με την κατανόηση των κοινωνικών λειτουργών για τέτοια ζητήματα, με την εκπαίδευση των τελευταίων για

τέτοια ζητήματα, με την τμηματική οργάνωση, η οποία ενθαρρύνει ή αναστέλλει μια ευαισθητοποιημένη απάντηση σε αυτά τα θέματα, με την ανάπτυξη μιας ξεκάθαρης πολιτικής της κοινωνικής εργασίας για την οικογενειακή βία και τέλος με την υποστήριξη για μη – θεσμοποιημένες οργανώσεις για εργασία σχετικά με την οικογενειακή βία (Moroney & Kryisk,1998).

ΡΟΛΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΜΕ ΟΜΑΔΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Η άσκηση της κοινωνικής εργασίας με μια ομάδα γυναικών που έχουν υποστεί κακοποίηση από τους συντρόφους τους είναι μια πολύ σημαντική παρεμβατική στρατηγική που στηρίζεται στην κινητοποίηση των γυναικών να αναγνωρίσουν την ικανότητά τους να κατανοούν τι θέλουν και τι χρειάζονται οι ίδιες, όπως επίσης και στην ικανότητα των επαγγελματιών να κινητοποιήσουν τις δυναμικές αλληλοβοήθειας των μελών της ομάδας. Πριν ξεκινήσουν την εργασία με μια τέτοια ομάδα, οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να ξέρουν πως, προηγούμενη εμπειρία με γυναίκες που έχουν υποστεί βία θα ήταν πολύ βοηθητική και χρήσιμη, ίσως και απαραίτητη.

Από τα αρχικά θέματα για τα οποία θα πρέπει να έχουν προβληματιστεί και να έχουν προετοιμαστεί οι κοινωνικοί λειτουργοί, είναι η δομή της ομάδας, η συμμετοχή ενός ή περισσότερων συντονιστών κοινωνικών λειτουργών, η σημασία της εργασίας με ομάδα σε αντίθεση με την εργασία με μεμονωμένη περίπτωση, και τέλος η βαθύτερη διάσταση που θα δώσουν στην δυναμική της ομάδας (Χατζηφωτίου, 2005).

Οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να είναι ενημερωμένοι όσον αφορά τα αίτια της βίας, αυτό είναι πολύ σημαντικό για την δουλειά που θα κάνουν με τις γυναίκες που έχουν ενταχθεί σε αυτή την ομάδα. Έτσι, πρέπει να αναγνωρίζουν πρώτον ότι οι ομάδες αυτές προσφέρουν ζεστασιά, αποδοχή, και περιβάλλον ενδιαφέροντος μέσα στο οποίο οι γυναίκες μπορούν να νιώσουν ασφαλείς και σημαντικές. Δεύτερον ότι οι ομάδες παρέχουν την ιδανική δομή για να συνειδητοποιήσουν τα μέλη τους ακόμα περισσότερο ότι δεν είναι οι μόνες με το συγκεκριμένο πρόβλημα και ότι δεν είναι υπεύθυνες για την βία που έχουν υποστεί. Αντίθετα, η ομάδα θα τις βοηθήσει να σκεφτούν και να αποκτήσουν νέες αντιλήψεις, όπως το να συνδέουν τις προσωπικές τους καταστάσεις με τις θεσμικές/πολιτικές συνθήκες που τις επηρεάζουν. Τρίτον, οι ομάδες αυτές είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος

συγκέντρωσης για να συλλέξουμε πληροφορίες για το πώς άλλες γυναίκες χειρίζονται την κατάστασή τους και για το τι έχουν κάνει ή κάνουν για να αλλάξουν αυτή την κατάσταση. Αυτό ακριβώς, το ότι μοιράζονται τέτοιες πληροφορίες, είναι μια από τις κεντρικές ιδέες της ομάδας που θα εκτιμηθεί περισσότερο από τις γυναίκες -μέλη (Χατζηφωτίου, 2005).

Γίνεται φανερό ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν θα πρέπει να εστιάζουν σε θεωρίες που φιλοδοξούν να εξηγήσουν τη συζυγική βία, αλλά θα πρέπει να ακούν τις ίδιες τις γυναίκες έτσι όπως αυτές εξηγούν την πραγματικότητά τους. Με άλλα λόγια, είναι βασικό να σταματήσουμε να κοιτάμε τις γυναίκες υπό το πρίσμα των θεωριών. Μια αλλαγή του θεωρητικού πρίσματος δεν επαρκεί, γιατί αυτό το πρίσμα πάντα παραμορφώνει. Δεν είναι θέμα υιοθέτησης μια συγκεκριμένης κλινικής ή πολιτικής στάσης ή μιας θεωρητικής άποψης, διότι οι γυναίκες και οι εμπειρίες τους πολύ συχνά δεν ταιριάζουν απόλυτα σε καμιά θεωρία. Οι κοινωνικοί λειτουργοί της ομάδας, αντί να διδάξουν τις γυναίκες σχετικά με την θεωρία της «μαθημένης ανικανότητας», όπως συνηθίζουν να κάνουν, θα πρέπει να τις ρωτούν αν η θεωρία ανταποκρίνεται σε αυτές. Μερικές μπορεί να το δεχτούν, άλλες όχι. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, πρόθυμοι να μάθουν από τις γυναίκες, θα πρέπει να θεωρούν τις απαντήσεις τους ως πληροφορίες που γίνονται χρήσιμα εργαλεία για μάθηση από όλα τα μέλη την ομάδα. Αυτό ασφαλώς δεν σημαίνει ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν έχουν σπουδαίο ρόλο στην ομάδα ούτε ότι μπορούν να αγνοούν τις τελευταίες έρευνες και θεωρίες. Απλώς τονίζει το ότι οι θεωρίες πρέπει να προσαρμόζονται σε αυτό που οι γυναίκες ορίζουν ως την πραγματικότητά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^Ο: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

2.1 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κρήτης απαρτίζεται από την Ιερά Αρχιεπισκοπή Κρήτης και από οχτώ Ιερές Μητροπόλεις, οι οποίες είναι οι εξής: Α) Ιερά Μητρόπολη Γορτύνης και Αρκαδίας, με έδρα τις Μοίρες Ηρακλείου Κρήτης, και με Σεβασμιότατο Μητροπολίτη τον πάτερ Μακάριο. Β) Ιερά Μητρόπολη Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου, με έδρα το Ρέθυμνο Κρήτης και με Σεβασμιότατο Μητροπολίτη τον πάτερ Ευγένιο. Γ) Ιερά Μητρόπολη Κυδωνίας και Αποκορώνου με έδρα τα Χανιά Κρήτης και με Σεβασμιότατο Μητροπολίτη τον πάτερ Δαμασκηνό. Δ) Ιερά Μητρόπολη Λάμπης, Συβρίτου και Σφακίων, με έδρα με έδρα το Σπήλι Ρεθύμνου Κρήτης και με Σεβασμιότατο Μητροπολίτη τον πάτερ Ειρηναίο. Ε) Ιερά Μητρόπολη Ιεραπύτνης και Σητείας με έδρα την Ιεράπετρα Λασιθίου Κρήτης και Σεβασμιότατο Μητροπολίτη τον πάτερ Ευγένιο. Στ) Ιερά Μητρόπολη Πέτρας και Χερρονήσου με έδρα τη Νεάπολη Λασιθίου Κρήτης και Σεβασμιότατο Μητροπολίτη τον πάτερ Νεκτάριο. Ζ) Ιερά Μητρόπολη Κισσάμου και Σελίνου με έδρα τον Κίσσαμο Χανίων Κρήτης και Σεβασμιότατο Μητροπολίτη τον πάτερ Αμφιλόχιο. Η) Ιερά Μητρόπολη Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου με έδρα το Αρκαλοχώρι Ηρακλείου Κρήτης και Σεβασμιότατο Μητροπολίτη τον πάτερ Ανδρέα (Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2012).

Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κρήτης είναι ημιαυτόνομη και εξαρτώμενη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ενώ ανώτατη διοικητική αρχή είναι η Ιερά Επαρχιακή Σύνοδος. Η Οικουμενική Σύνοδος αποτελείται από όλους τους Πατριάρχες, τους Αρχιεπισκόπους, και τους Μητροπολίτες όλου του κόσμου. Τέλος, ο Οικουμενικός Πατριάρχης προεδρεύει της Οικουμενικής Συνόδου. (Δίπτυχα της εκκλησίας της Ελλάδος, 2012)

Παρακάτω γίνεται αναφορά στις βαθμίδες Ιεροσύνης. Πρώτος βαθμός είναι ο μοναχός ο οποίος πρέπει να είναι άγαμος, μπορεί να ζει σε μοναστήρι, μπορεί και όχι. Στη συνέχεια γίνεται υποδιάκονος ή διάκονος, μέσα στα επόμενα 1-3 έτη. Διάκονος ή υποδιάκονος μπορεί να γίνει κάποιος μοναχός, μόνο εάν το αποφασίσει ο Δεσπότης.

Ο τρίτος βαθμός ιεροσύνης είναι ο ιερέας. Όταν είναι άγαμος και χειροτονηθεί ιερέας δεν έχει το δικαίωμα να παντρευτεί. Ο τέταρτος βαθμός ιεροσύνης είναι ο Αρχιμανδρίτης, στη συνέχεια ο γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος, έπονται ο

Πρωτοσύγκελος, ο βοηθός Επίσκοπος, ο Επίσκοπος ο οποίος ονομάζεται και Δεσπότης ή Μητροπολίτης, ο Αρχιεπίσκοπος και τέλος ο Πατριάρχης. Μέχρι και βοηθός Επίσκοπος μπορεί να εκλεγεί ο κληρικός από το Δεσπότη. Για να ανέβει βαθμίδα στην Ιεροσύνη, ο κληρικός, μετά το βοηθό Επίσκοπο, χρειάζεται η Σύνοδος της εκκλησίας. Τη σύνοδο την αποτελούν όλοι οι Μητροπολίτες μίας περιοχής (Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2012).

Όταν ο ιερέας είναι έγγαμος μπορεί να χειροτονηθεί και να ανέβει βαθμίδα, μόνο εάν του το επιτρέψει η σύζυγός του. Χειροθετείται πρώτα αναγνώστης και φοράει για πρώτη φορά το μαύρο ράσο, ενώ μπορεί να φτάσει μέχρι το επίπεδο του Αρχιερατικού Επίτροπου όταν είναι έγγαμος. Μπορεί να φτάσει και στα επόμενα επίπεδα αλλά δε συνηθίζεται.

Εξομολόγοι γίνονται οι ιερείς που παίρνουν μία συγκεκριμένη ευχή από το Μητροπολίτη. Για τους έγγαμους πρέπει να το επιτρέψει η πρεσβυτέρα. Όταν οι ιερείς μείνουν χήροι ή τους εγκαταλείψει η πρεσβυτέρα δε μπορούν να ξαναπαντρευτούν.

Ο υποδιάκονος είναι καθαρά τιμητικός τίτλος και του διαβάζεται ευχή για να γίνει διάκονος. Ο διάκονος είναι ο βοηθός του ιερέα, χωρίς να έχει δικαίωμα να τελέσει θεία λειτουργία ή/και να δώσει ευχές. Ο ιερέας έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει όλα τα μυστήρια, πλην της εξομολόγησης, εκτός εάν πάρει ειδική ευχή (Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2012).

Ο Πρεσβύτερος είναι υπεύθυνος σε κοντινές ενορίες μίας περιοχής. Ο Πρωτοπρεσβύτερος είναι ο ιερέας που έχει τα περισσότερα υπηρεσίας από τους Πρεσβύτερους.

Στη συνέχεια ο τίτλος του Αρχιμανδρίτη δίνεται σε μοναστήρια και συνήθως τον τίτλο αυτό τον έχουν οι ηγούμενοι. Ο Γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος, συνήθως επιμελείται όλα τα θέματα σχετικά με τις ενορίες και τους εφημέριους. Ο Πρωτοσύγκελος αντικαθιστά το Μητροπολίτη σε όλα τα θέματα, εκτός από τις χειροτονίες.

Ο βοηθός Επίσκοπος αντικαθιστά το Μητροπολίτη σε όλα τα θέματα και στις χειροτονίες, χωρίς να έχει τίτλο Επίσκοπου και τους ονομάζουν και Τιτουλάριους. Ο Μητροπολίτης κάνει ότι και ο ιερέας και ακόμη χειροθετεί (δίνει ευχές) και

χειροτονεί (δίνει αξίωμα, βαθμό ιεροσύνης). Θεμελιώνει και εγκαινιάζει Ιερούς Ναούς και συμμετέχει στις Ιερές Συνόδους της τοπικής Εκκλησίας ή εκπροσωπεί την τοπική Εκκλησία σε άλλες Συνόδους. Τέλος συγκαλεί και προεδρεύει στα εκκλησιαστικά δικαστήρια.

Ο Αρχιεπίσκοπος είναι ο Πρόεδρος των Ιερών Συνόδων της τοπικής εκκλησίας ή της εθνικής εκκλησίας. Ο Πατριάρχης είναι ο εκκλησιαστικός ηγέτης ενός έθνους ή ενός συνόλου εθνών σε μία μεγάλη γεωγραφική περιοχή (Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2012).

2.2 ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ- ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ)

ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Οι όροι “Αγία Γραφή”, “Βίβλος”, “Ιερά Γράμματα” και άλλοι παρόμοιοι δηλώνουν στη χριστιανική παράδοση δύο συλλογές βιβλίων μια αρχαιότερη, την “Παλαιά Διαθήκη” και μια νεότερη, την “Καινή Διαθήκη”, που αναφέρονται στην αποκάλυψη του Θεού μέσα στην ανθρώπινη ιστορία. Έτσι, η Βίβλος δεν είναι προϊόν ενός συγγραφέα ή μίας εποχής, αλλά περιλαμβάνει κείμενα που καλύπτουν μια μακρά χρονική περίοδο, στα οποία αντικατοπτρίζονται οι γλωσσικές ιδιομορφίες και τα εκφραστικά μέσα της κάθε εποχής, οι φιλοσοφικές, θεολογικές και θρησκευτικές ιδέες και αντιλήψεις, καθώς και τα κάθε φορά πολιτικά και κοινωνικά δεδομένα. Όμως η Βίβλος δεν είναι μόνον ανθρώπινο έργο αλλά και θείο, καθώς δεν είναι προϊόν γραφείου, καρπός των θεωρητικών αναζητήσεων κάποιου διανοουμένου ή το κατασκεύασμα κάποιου ιερατείου, αλλά πίσω από κάθε βιβλικό κείμενο υπάρχει η αποκάλυψη του Θεού προς το λαό του ο οποίος τη βίωσε και διατήρησε ζωντανή στην παράδοσή του, την εμπειρία της. Και είναι ακριβώς αυτή η εμπειρία της αποκάλυψης του Θεού μέσα στην ανθρώπινη Ιστορία το κοινό στοιχείο που συγκροτεί τούτη τη συλλογή ποικιλόμορφων κειμένων σε ενιαίο σώμα και προσδίδει τη θαυμαστή της ενότητα σ’ αυτήν από το πρώτο μέχρι το Τελευταίο βιβλίο της.

Με τον όρο “Παλαιά Διαθήκη” δηλώνεται το πρώτο μέρος της παραπάνω συλλογής θεόπνευστων βιβλίων, που αποτέλεσε την πρώτη Αγία Γραφή της αρχαίας χριστιανικής Εκκλησίας και που αναγνωρίζεται και από τον ιουδαϊσμό ως ιερή Βίβλος του (39 βιβλία). Ο όρος “διαθήκη”, που κατά κυριολεξία δηλώνει την τελευταία έκφραση της βούλησης ενός προσώπου, στη βιβλική γλώσσα αποτελεί απόδοση στα ελληνικά μιας εβραϊκής λέξης που σημαίνει “συνθήκη”, “συμμαχία”, “σύμβαση” ή “συμφωνία”. Εκτός όμως από το νόημα που μπορεί να έχει για τις ανθρώπινες σχέσεις, ο όρος χρησιμοποιείται στη Βίβλο ειδικότερα για να δηλώσει την ιδιότυπου χαρακτήρα συμφωνία που διέπει τις σχέσεις του Θεού με άτομα (Γεν 9,8εξ· 15,18· 17,1εξ) ή το λαό του Ισραήλ (Εξ κεφ 19- 24) και στοχεύει στη δημιουργία των προϋποθέσεων για τη σωτηρία ολόκληρης της ανθρωπότητας. Έτσι, η συλλογή των βιβλίων που περιέχουν τις γενικές αρχές και τους όρους της “διαθήκης” αυτής ή αναφέρονται στις συνέπειες που απορρέουν από αυτήν, ονομάστηκε από την Εκκλησία “Παλαιά Διαθήκη”, σε αντιδιαστολή προς τη χρονικά μεταγενέστερη “Καινή Διαθήκη”, τη συλλογή των βιβλίων που αναφέρονται στην εκπλήρωση των

επαγγελιών της παλαιάς και τη σύναψη της νέας “διαθήκης” δια του Ιησού Χριστού, η οποία Θα διέπει στο εξής τις σχέσεις του Θεού με το νέο λαό του, τους χριστιανούς. Η σύναψη της νέας “διαθήκης” εξαγγέλλεται ήδη στην παλαιά από τους προφήτες της (Ιερ 31,31 εξ), μια εξαγγελία που η Εκκλησία την είδε να εκπληρώνεται στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού (Μτ26, 28· κ.ά.).

Η συγκρότηση της συλλογής των βιβλίων της Αγίας Γραφής, που ονομάζεται “κανόνας”, ακολούθησε μια μακροχρόνια και πολύπλοκη πορεία, η οποία, ιδιαίτερα για τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, δεν είναι σε όλες τις φάσεις της με βεβαιότητα γνωστή. Η αρχαία ελληνική λέξη “κανών” δηλώνει κάθε ευθεία ράβδο που χρησιμεύει για ευθυγράμμιση, το όργανο που χρησιμοποιείται για τη χάραξη ευθειών γραμμών (χάρακας) και μεταφορικά καθετί που χρησιμεύει ως μέτρο, πρότυπο, κριτήριο ή μια γενική αρχή. Στην Καινή Διαθήκη (Β Κορ 10,1 3εξ· Γαλ 6,16), αλλά και στην εκκλησιαστική γραμματεία του 3ου μ.Χ. αιώνα, ο όρος “κανών” δηλώνει την επίσημη παράδοση, διδασκαλία, κλπ., η οποία ρυθμίζει την πίστη και τη ζωή των χριστιανών. Από τον 4^ο μ.Χ. αιώνα ο ίδιος όρος χρησιμοποιείται και για τη δήλωση της Αγίας Γραφής, ως το μέτρο και κριτήριο της χριστιανικής πίστης και ζωής. Αργότερα η λέξη “κανών” πήρε τη σημασία της συλλογής, του καταλόγου των βιβλίων της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης.

Αν και αρκετά βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης αποτελούν προϊόν συλλογής κειμένων, όπως π.χ. Το βιβλίο των Ψαλμών που συνιστά μια συλλογή ύμνων, προσευχών και άλλων ποιημάτων, οι απαρχές της συγκρότησης του “κανόνα” θα πρέπει να τοποθετηθούν στον 5^ο π.Χ. αιώνα (εποχή Έσδρα), εποχή κατά την οποία διαμορφώνεται η συλλογή των βιβλίων του Νόμου (= Πεντάτευχος). Παράλληλα με το Νόμο άρχισαν να αποκτούν κανονική ισχύ και συλλογές λόγων των προφητών ή έργων που αναφέρονταν στη δράση τους ή αποδίδονταν σ’ αυτούς, καθώς επίσης ποιητικές συλλογές, σοφολογικά έργα, κλπ. Όπως μαρτυρεί ο πρόλογος της ελληνικής μετάφρασης του βιβλίου Σοφία Σειράχ (στχ 8-10. 24-25), ήδη κατά το 2^ο π.Χ. αιώνα είχε συγκροτηθεί μια συλλογή των ιερών κειμένων του ιουδαϊσμού, η οποία περιλάμβανε τρεις ομάδες βιβλίων: “Νόμος”, “Προφήτες” και “Πάτρια” ή “Λοιπά Βιβλία”. Την ύπαρξη μιας τέτοιας συλλογής με τριμερή διαίρεση (“Νόμος”, “Προφήτες”, “Ψαλμοί”) υπαινίσσεται και η Καινή Διαθήκη στο Λκ 24,44. Ο κατάλογος των βιβλίων της ιουδαϊκής Βίβλου πήρε την οριστική του μορφή το 90 μ.Χ., κατά τη ραββινική σύνοδο της Ιάμνειας της Παλαιστίνης. Ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει 39 βιβλία, τα οποία κατανέμονται σε τρεις ομάδες: “Νόμος”,

“Προφήτες” και ‘Αγιόγραφα”. Στο “Νόμο” περιέχονται τα 5 πρώτα βιβλία της Αγίας Γραφής (Γένεσις, Έξοδος, Λευιτικόν, Αριθμοί και Δευτερονόμιον). Η ομάδα “Προφήτες” περιέχει δύο υποομάδες βιβλίων: “Προγενέστεροι” και “Μεταγενέστεροι Προφήτες”. Στην πρώτη υποομάδα κατατάσσονται 6 βιβλία (Ιησούς Ναυή, Κριτές, Α’- Β’ Σαμουήλ, Α’- Β’ Βασιλέων), ενώ στη δεύτερη 15 βιβλία (Ησαΐας, Ιερεμίας, Ιεζεκιήλ και τα 12 βιβλία των “μικρών” προφητών). Τέλος, η ομάδα “Αγιόγραφα” περιλαμβάνει τα βιβλία: Ψαλμοί, Ιώβ, Παροιμίες, Ρουθ, Άσμα Ασμάτων, Εκκλησιαστής, θρήνοι, Εσθήρ, Δανιήλ, Έσδρας, Νεεμίας και Α’- Β’ Χρονικών. Η γλώσσα στην οποία γράφτηκαν τα βιβλία αυτά είναι η εβραϊκή, εκτός από ορισμένα τμήματα των βιβλίων Δανιήλ και Έσδρας που είναι γραμμένα στα αραμαϊκά, τη γλώσσα που μετά τον 5^ο π.Χ. αιώνα έγινε καθομιλουμένη στο χώρο της Παλαιστίνης.

Για τη χριστιανική Εκκλησία η συγκρότηση του κανόνα της Παλαιάς Διαθήκης υπήρξε περισσότερο περίπλοκη. Ήδη από τον 3^ο π.Χ. αιώνα είχε αρχίσει στο χώρο της Αλεξάνδρειας η μετάφραση εβραϊκών έργων στα ελληνικά. Την εποχή αυτή γίνεται η μετάφραση του Νόμου και ακολουθούν οι μεταφράσεις και άλλων βιβλικών έργων. Καρπός όλης αυτής της μεταφραστικής εργασίας υπήρξε μια μεγάλη συλλογή ιουδαϊκών έργων στα ελληνικά που είναι γνωστή με το όνομα “Μετάφραση των Εβδομήκοντα” (συμβολίζεται: Ό). Η συλλογή αυτή περιλάμβανε Περισσότερα βιβλία από τα 39 που αποτέλεσαν τελικά την ιουδαϊκή Βίβλο και, μάλιστα, ορισμένα από αυτά ή μέρη αυτών δεν ήταν μεταφράσεις από τα εβραϊκά, αλλά γραμμένα πρωτοτύπως στα ελληνικά. Εκτός από τον αριθμό των βιβλίων, η παραπάνω συλλογή διαφοροποιείται από την εβραϊκή Βίβλο και στο Θέμα της ονομασίας των έργων (π.χ. Α- 8’ Σαμουήλ = Βασιλειών Α’- Β’, Α’- Β’·Βασιλέων = Βασιλειών Γ’- Δ’, Α’- Β’ Χρονικών = Παραλειπομένων Α’- Β’·). Η ευρεία διάδοση της μετάφρασης των Εβδομήκοντα στον ελληνόφωνο ιουδαϊσμό της διασποράς διευκόλυνε σε πολύ μεγάλο βαθμό τη χριστιανική ιεραποστολή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υιοθετηθεί η μετάφραση αυτή από την Εκκλησία ως η ιερή Βίβλος της, χωρίς ωστόσο να οριοθετηθεί από την αρχή σαφώς ο αριθμός των βιβλίων που αυτή περιέχει.

Η συγκρότηση ενός χριστιανικού κανόνα της Παλαιάς Διαθήκης προέκυψε από την ανάγκη να καθοριστούν τα βιβλία εκείνα που εκφράζουν αυθεντικά την πίστη της Εκκλησίας, ώστε να αποκλειστούν μεταγενέστερα ψευδεπίγραφα έργα, που περιείχαν μη αποδεκτές ή και αιρετικές διδασκαλίες. Παρ’ όλα αυτά οι διάφορες τοπικές Εκκλησίες ακολούθησαν διαφορετικές πρακτικές στην αναγνώριση των βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης, με αποτέλεσμα να μην υπάρξει ένας ενιαίος κανόνας

ολόκληρης της χριστιανικής Εκκλησίας. Το μεγάλο σχίσμα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας και αργότερα η Μεταρρύθμιση, συνέβαλαν στο να παγιωθούν οι διαφορετικές παραδόσεις στο Θέμα του κανόνα, με αποτέλεσμα οι τρεις μεγάλες Ομολογίες να δέχονται σήμερα διαφορετικό αριθμό βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης. Έτσι η παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας δέχεται ως “κανονικά” (= βιβλία που ανήκουν στον κανόνα), εκτός από τα 39 βιβλία της ιουδαϊκής Βίβλου (τα οποία όμως τιτλοφορούνται σύμφωνα με τους Ό·), 10 επιπλέον (Α Έσδρας, Τωβίτ, Ιουδίθ, Α- Β'- Γ' Μακκαβαίων, Σοφία Σολομώντος, Σοφία Σειράχ, Βαρούχ και Επιστολή Ιερεμίου), ανεβάζοντας τον αριθμό των βιβλίων σε 49. Εκτός από τα επιπλέον βιβλία, εκτενείς προσθήκες στα ελληνικά υπάρχουν και στα βιβλία Εσθήρ και Δανιήλ. Όσα βιβλία δεν συμπεριλαμβάνονται στον κανόνα (π.χ. Δ' Μακκαβαίων, κ.ά.) ονομάζονται “απόκρυφα”. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ακολούθησε ανάλογη πρακτική δεχόμενη τελικά 46 βιβλία, τα οποία διακρίνει σε “πρωτοκανονικά” και “δευτεροκανονικά”. Στα πρωτοκανονικά έργα συγκαταλέγονται τα 39 βιβλία της ιουδαϊκής Βίβλου, ενώ στα δευτεροκανονικά τα βιβλία Τωβίτ, Ιουδίθ, Α' και Β' Μακκαβαίων, Σοφία Σολομώντος, Σοφία Σειράχ, Βαρούχ (+ Επιστολή Ιερεμίου), καθώς και οι ελληνικές προσθήκες στα βιβλία Εσθήρ και Δανιήλ. Τα βιβλία που δεν συμπεριλαμβάνονται στον κανόνα αυτόν (Α' Έσδρας και Γ' Μακκαβαίων) ονομάζονται επίσης “απόκρυφα”. Τέλος, οι Εκκλησίες που προέκυψαν από τη Μεταρρύθμιση δέχτηκαν τον κανόνα της ιουδαϊκής Βίβλου με τα 39 βιβλία. Τα επιπλέον βιβλία που υπάρχουν στον κανόνα της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ονομάστηκαν “απόκρυφα”, ενώ όσα δεν συμπεριλαμβάνονται σ' εκείνον “ψευδεπίγραφα” (π.χ. το Β Μακκαβαίων είναι “κανονικό” για τους ορθοδόξους, “δευτεροκανονικό” για τους καθολικούς και “απόκρυφο” για τους διαμαρτυρομένους, ενώ το Γ Μακκαβαίων είναι αντίστοιχα “κανονικό”, “απόκρυφο” και “ψευδεπίγραφο”). Κοινό στοιχείο στους κανόνες όλων των χριστιανικών ομολογιών αποτελεί το σύστημα κατάταξης των βιβλικών έργων, που διαφέρει από εκείνο της ιουδαϊκής Βίβλου. Έτσι, τα βιβλία κατατάσσονται ανάλογα με το χαρακτήρα τους σε τρεις ομάδες, “Ιστορικά”, “Ποιητικά - Διδακτικά” και “Προφητικά”, αλλά η σειρά των βιβλίων ποικίλει στις διάφορες εκδόσεις της Βίβλου.

ΓΕΝΕΣΙΣ

Το Πρώτο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης φέρει, σύμφωνα με την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο), τον τίτλο “Γένεσις” (=· απαρχή, δημιουργία), ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο, κατά αρχαία συνήθεια των λαών της περιοχής, τιτλοφορείται, όπως και τα υπόλοιπα βιβλία της Πεντατεύχου, από τις πρώτες λέξεις του κειμένου Του: “Μπερεσίθ” (= Στην αρχή).

Το βιβλίο διαιρείται σε δύο μέρη (κεφ. 1-1 και 12-50), που το καθένα του έχει ως κύριο θέμα του μια δημιουργία: τη δημιουργία του κόσμου και τη δημιουργία του λαού του Ισραήλ. Κόσμος και Ισραήλ οφείλουν την ύπαρξή τους στο Θεό, είναι έργα του ίδιου Δημιουργού.

Το Πρώτο μέρος του βιβλίου αναφέρεται στην περίοδο της προϊστορίας της ανθρωπότητας, όχι για να προσφέρει ιστορικές πληροφορίες σχετικά με την περίοδο αυτή, αλλά για να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους ο Θεός, μετά τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου, επεμβαίνει για δεύτερη φορά στην ιστορία δημιουργώντας ένα λαό. Ο κόσμος προήλθε από τα χέρια του Δημιουργού τέλειος και η διαχείρισή του παραχωρήθηκε στον άνθρωπο. Οι πρώτες όμως επιλογές που κάνει ο άνθρωπος ως ελεύθερο ον τον οδηγούν σε διάσπαση της σχέσης του με το Θεό, με αποτέλεσμα να αρχίσει μια πτωτική πορεία από την αρχική του κατάσταση, που χαρακτηρίζεται από την αλυσιδωτή διάσπαση των σχέσεων σε όλα τα επίπεδα: διάσπαση της σχέσης άντρα-γυναίκα, με εξουσιαστική επιβολή του πρώτου στη δεύτερη (Αδάμ-Εύα), διάσπαση της σχέσης μεταξύ των αδερφών, που φτάνει μέχρι την αδελφοκτονία (Κάιν-Άβελ), δολοφονίες (Λάμεχ), ανατροπή της φυσικής τάξης του κόσμου (Γιοι του Θεού, Κατακλυσμός) διάσπαση της σχέσης πατέρα-γιου (Νώε-Χαμ) και, τέλος, πλήρης διάσπαση της ανθρώπινης κοινωνίας (Πύργος της Βαβέλ).

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αναφέρεται στην Ιστορία των πατριαρχών του Ισραήλ. Με την εκλογή του Αβραάμ, ο οποίος επιδεικνύει απόλυτη πίστη και υπακοή στο θείο θέλημα, ο Θεός κάνει μια νέα αρχή. Από τον άνθρωπο αυτόν θα προέλθει ένας λαός, ο οποίος θα καταστεί φορέας της Θείας ευλογίας προς όλους τους λαούς της γης, με σκοπό την τελική πλήρη αποκατάσταση των σχέσεων Θεού και ανθρώπου. Σημείο της επέμβασης του Θεού για τη δημιουργία του λαού αυτού αποτελεί το γεγονός ότι ο Αβραάμ και η γυναίκα του Σάρα αποκτούν, σε βαθιά γεράματα και αντίθετα προς κάθε φυσικό κανόνα, το μοναχογιό τους Ισαάκ. Αλλά και

η συνέχεια της ιστορίας δείχνει καθαρά τη συνεχή επέμβαση και φροντίδα του Θεού προς υπέρβαση των αρνητικών για την πραγματοποίηση των σχεδίων του καταστάσεων: Ο Ισαάκ οδηγείται στο θυσιαστήριο αλλά σώζεται, ο Ιακώβ αυτοεξορίζεται στη Χαρράν αλλά επιστρέφει, ο Ιωσήφ πωλείται ως δούλος στην Αίγυπτο, αλλά ανέρχεται σε ανώτατο αξίωμα και σώζει τα αδέρφια και τον πατέρα του.

Παρ' όλο που το βιβλίο αφηγείται ιστορίες ανθρώπων, πραγματικός πρωταγωνιστής από την αρχή μέχρι το τέλος του είναι ο ίδιος ο Θεός, ο οποίος δημιουργεί τον κόσμο και επεμβαίνει δημιουργικά στην ιστορία του.

ΕΞΟΔΟΣ

Το δεύτερο βιβλίο της Πεντατεύχου τιτλοφορείται, σύμφωνα με την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο), “Εξοδος”, από το κεντρικό θέμα του, την έξοδο των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο, ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο “Βεэле σεμόΘ” (= Αυτά [είναι] τα ονόματα), από τις πρώτες λέξεις του κειμένου του.

Το βιβλίο περιλαμβάνει τέσσερα μέρη που αναφέρονται στην απελευθέρωση των Ισραηλιτών από τη δουλεία της Αιγύπτου (1,1-15,21), την πορεία τους προς Το όρος Σινά (15,22-18,27), τη συνθήκη (διαθήκη) που συνήψε εκεί ο Θεός μαζί τους (19,1-24,18) και την οργάνωση της λατρείας τους (25,1-40,38).

Η αλλαγή της πολιτικής κατάστασης με την άνοδο του Ραμσή Β - (1290-1224 π.Χ.) στο θρόνο της Αιγύπτου, όπου ήταν εγκαταστημένοι οι απόγονοι του Ιακώβ (Ισραήλ), είχε οδυνηρές γι' αυτούς συνέπειες, καθώς μετατράπηκαν σε δούλους των Αιγυπτίων. Από τη δεινή θέση τους, τους απάλλαξε ο Μωυσής, ο οποίος τους οδήγησε έξω από την Αίγυπτο, στην έρημο του Σινά. Εκεί, μέσα από μια μεγαλειώδη Θεοφάνεια, ο Θεός συνήψε συνθήκη (διαθήκη) με το λαό του και του έδωσε τους νόμους του, που θα ρυθμίζουν την ηθική, κοινωνική και θρησκευτική ζωή του.

Τόσο η έξοδος από την Αίγυπτο όσο και τα γεγονότα που ακολούθησαν κατανοήθηκαν από τους Ισραηλίτες ως συνέπεια της σωτηριώδους επεμβάσεως του Θεού. Με τη διαθήκη που συνομολογείται στο Σινά καθορίζεται η ειδική σχέση με την οποία συνδέεται ο Θεός με το λαό του. Ο Θεός εξέλεξε τον Ισραήλ ως λαό του, ως δική του περιουσία τον απελευθέρωσε από την αιγυπτιακή σκλαβιά, τον

προστάτευσε κατά την πορεία του στην έρημο και θα του χαρίσει χώρα. Ο Ισραήλ από την πλευρά του οφείλει να ανταποκριθεί στα όσα έκανε ο Θεός γι'αυτόν με μια ανάλογη συμπεριφορά, η οποία καθορίζεται από το “νόμο της διαθήκης” (Το γνωστότερο τμήμα του αποτελεί Δεκάλογος) και ανάλογη προσφορά λατρείας στο Θεό. Η σχέση αυτή δεν είναι βέβαια αδιατάρακτη. Οι Ισραηλίτες αθετούν από την πρώτη στιγμή τους όρους της διαθήκης (λατρεία χρυσού μόσχου), ο Θεός όμως παραμένει πιστός σ’ αυτήν, τους συγχωρεί και την ανανεώνει.

ΛΕΥΙΤΙΚΟΝ

Το τρίτο βιβλίο της Πεντατεύχου φέρει, σύμφωνα με την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) τον τίτλο “Λευιτικόν” επειδή στο μεγαλύτερο μέρος του περιέχει τελετουργικές διατάξεις, την ευθύνη της τήρησης των οποίων είχε το προερχόμενο από τη φυλή Λευί ιερατείο. Στην Εβραϊκή Βίβλο το έργο τιτλοφορείται, κατά ανάλογο με τα υπόλοιπα βιβλία της Πεντατεύχου τρόπο, από τις πρώτες λέξεις του κειμένου του: “Βαγικρά” (= Και κάλεσε).

Το περιεχόμενο του βιβλίου συνιστά μια συλλογή λεπτομερών θυσιαστικών τυπικών, καθώς και διατάξεων για τα καθήκοντα του ιερατείου. Αν και για το σύγχρονο άνθρωπο τα περίπλοκα τελετουργικά φαίνονται ξένα ή και, ως ένα βαθμό, βάρβαρα, για τους ανθρώπους της εποχής είχαν μεγάλη σημασία, γιατί προσέφεραν τη δυνατότητα αποκατάστασης των σχέσεων που διαταράσσονταν με την αμαρτία. Η σφαγή του ζώου από η μια μεριά εκφράζει το μη αναστρέψιμο χαρακτήρα της βλάβης που προκλήθηκε με την αμαρτία, καθώς πάντα παραμένει ένας πόνος και η αποκατάσταση δεν μπορεί να είναι πλήρης· και από την άλλη δηλώνει την ετοιμότητα του ανθρώπου να έχει μια νέα αρχή, προσφέροντας κάτι από την περιουσία του, χάνοντας δηλαδή ένα μέρος από τη δύναμή του, η κατάχρηση της οποίας συνιστά την αμαρτία.

Εκτός από τις διατάξεις που αφορούν κυρίως το ιερατείο, στο βιβλίο περιέχονται οι διατάξεις για το λαό, προκειμένου αυτός να αποκτήσει την απαιτούμενη για τη συμμετοχή στη λατρεία του Θεού “καθαρότητα”. Στις διατάξεις αυτές περιλαμβάνονται απλοί κανόνες υγιεινής και διατροφής αλλά και νόμοι που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων απέναντι στους συνανθρώπους τους

(πρβλ. 19,18). Παρά τον πρακτικό χαρακτήρα των παραπάνω διατάξεων, στόχος τους είναι να βοηθήσουν το λαό του Θεού να αποφύγει την πτώση του στην ειδωλολατρία.

Η ένταξη των τελετουργικών διατάξεων στο ιστορικό πλαίσιο των γεγονότων της εξόδου και της ερήμου έχει ιδιαίτερη Θεολογική σημασία. Ο Ισραήλ δεν γνωρίζει το Θεό μέσα από μυθικές αφηγήσεις ή φιλοσοφικές αναζητήσεις, αλλά μέσα από την εμπειρία των θείων ενεργειών στην ιστορία του. Οι Ισραηλίτες δεν καλούνται να λατρέψουν το Θεό για κάποια μυθικά κατορθώματά του στο αρχέγονο παρελθόν, αλλά για συγκεκριμένες επεμβάσεις του μέσα στην πρόσφατη ιστορία τους. Έτσι, με τη στερεότυπη επανάληψη της φράσης «Εγώ είμαι ο Κύριος» (18,45.6· 19,10.14.16.18· κ.ά.) μετά από κάθε εντολή, ο Θεός δεν εμφανίζεται σαν τυραννικός δυνάστης, η ακρόαση του ονόματος του οποίου προκαλεί τρόμο στους υπηκόους του και υπαγορεύει υποταγή αλλά ως στοργικός πατέρας που ζητάει από τους ανθρώπους μια ανάλογη με τη δική του συμπεριφορά.

Αν και για το χριστιανικό κόσμο το σύνολο σχεδόν των θυσιαστικών διατάξεων του Λευιτικού αποτελεί μόνον τύπο της τέλει και μοναδικής θυσίας του Ιησού Χριστού (πρβλ. Εβρ κεφ. 7-10), η βασική αρχή του βιβλίου: «Να είστε άγιοι, γιατί εγώ, ο Κύριος ο Θεός σας, είμαι άγιος» (19,2) διατηρεί την αιώνια ισχύ της.

ΑΡΙΘΜΟΙ

Η ονομασία του τέταρτου βιβλίου της Πεντατεύχου “Αριθμοί” οφείλεται στο ότι τα τέσσερα πρώτα κεφάλαιά του αναφέρονται σε μία απογραφή του ισραηλιτικού λαού κατά την αναχώρησή του από το όρος Σινά, ενώ για μια δεύτερη απογραφή, πριν από την είσοδο στη Χαναάν, γίνεται λόγος στο κεφ. 26. Στην Εβραϊκή Βίβλο το έργο τιτλοφορείται “Μπεμιδμπάρ” (= Στην έρημο) από τις πρώτες σημαντικές λέξεις του κειμένου του.

Το περιεχόμενο του βιβλίου καλύπτει περίοδο σαράντα ετών, κατά τη διάρκεια των οποίων ο λαός του Θεού περιπλανιέται στην έρημο. Στην αφήγηση, που συνεχίζει την ιστορία από το τέλος του βιβλίου της Εξόδου, εντάσσονται και διατάξεις τελετουργικού και ηθικού χαρακτήρα, που συμπληρώνουν τη νομοθεσία του Σινά ή προετοιμάζουν την εγκατάσταση στη Χαναάν.

Μετά την αναχώρηση από την περιοχή του όρους Σινά, οι Ισραηλίτες πορεύονται μέσα από την έρημο προς τα νότια σύνορα της “γης της επαγγελίας”. Όταν όμως πληροφορούνται από τους κατασκόπους τους για την οχύρωση των πόλεων και τη δύναμη των κατοίκων της χώρας, χάνουν το θάρρος τους και την εμπιστοσύνη τους στη θεία βοήθεια. Μια προσπάθεια, μάλιστα, μερίδας του λαού να εισβάλει στη χώρα από το νότο, βασισμένη στις δικές της δυνάμεις και ενάντια στη θέληση του Θεού, καταλήγει σε αποτυχία. Αυτή η έλλειψη πίστης στο Θεό έχει ως συνέπεια την παράταση της παραμονής των Ισραηλιτών για μία γενιά στην έρημο, εκτός των ορίων της Χαναάν. Οι περιπλανήσεις και οι ταλαιπωρίες της ερήμου αποθαρρύνουν συχνά τους Ισραηλίτες και προκαλούν διαμαρτυρίες που φτάνουν μέχρι την αμφισβήτηση της αυθεντίας των ηγετών τους. Ωστόσο, ο Θεός δεν εγκαταλείπει το λαό του και τον οδηγεί τελικά, παρόλα τα εμπόδια και τις αντιξοότητες, στα ανατολικά όρια της Χαναάν.

Η σύνθεση των μεμονωμένων επεισοδίων της ερήμου σε μια ενιαία αφήγηση, σύμφωνα με την οποία οι Ισραηλίτες, αν και φτάνουν στα όρια της Χαναάν, αναγκάζονται να παραμείνουν στην έρημο, επειδή χάνουν την εμπιστοσύνη τους στη δύναμη του Θεού, εξυπηρετεί το βασικό στόχο του έργου: Όπως η έξοδος από την Αίγυπτο, έτσι και η είσοδος στη Χαναάν δεν θα είναι επίτευγμα της δύναμης και της γενναιότητας των Ισραηλιτών, αλλά συνέπεια της πίστης τους στο Θεό, ο οποίος ευεργετεί το λαό Του.

ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ

Το πέμπτο βιβλίο της Αγίας Γραφής και τελευταίο της Πεντατεύχου ονομάζεται “Δευτερονόμιον” (= δεύτερος νόμος), ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο τιτλοφορείται “Ελε χαντεβαρίμ” (= Αυτοί [είναι] οι λόγοι) από τις πρώτες λέξεις του κειμένου του.

Ο ελληνικός τίτλος δικαιώνεται πλήρως από το περιεχόμενο του έργου, που αποτελεί στο μεγαλύτερο μέρος του επανάληψη της νομοθεσίας που παρατίθεται στο βιβλίο της Εξόδου με ορισμένες συμπληρώσεις και προσαρμογές στις νέες συνθήκες ζωής μετά την εγκατάσταση των Ισραηλιτών στη Χαναάν.

Πρόκειται για έναν απολογισμό των περιπετειών της ερήμου και μια διασάφηση της νομοθεσίας του Σινά, που γίνεται με τη μορφή τριών λόγων (κεφ. 1-4· 5-28· 29- 30), τους οποίους εκφωνεί ο Μωυσής λίγο πριν από το θάνατό του. Οι αρχές του Δευτερονομίου επηρέασαν τη θρησκευτική μεταρρύθμιση του βασιλιά Ιωσία (639-609 π.Χ.), όταν, σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση (Β Βασ κεφ. 22-23), κατά τη διάρκεια επισκευαστικών εργασιών στο ναό της Ιερουσαλήμ, ανακαλύφθηκε ένα βιβλίο του νόμου, που κατά πάσα πιθανότητα ταυτιζόταν με τον πυρήνα του παρόντος έργου (12,1-26,15).

Κεντρικό Θέμα του Δευτερονομίου αποτελεί ο τονισμός της μοναδικότητας του Θεού, από την οποία απορρέει η διδασκαλία για την ενότητα πίστης, λατρείας και ηθικής, καθώς και η υποχρέωση των Ισραηλιτών για πιστή τήρηση των διατάξεων του νόμου. Ο Θεός εξέλεξε από αγάπη και μόνο τον Ισραήλ ως λαό του και συνήψε μαζί του διαθήκη. Αλλά προϋπόθεση για την πιστότητα του Θεού στους όρους της διαθήκης είναι η πιστότητα του λαού στην τήρηση του νόμου τού ενός και μοναδικού Θεού, ο οποίος λατρεύεται σε ένα και μοναδικό ιερό.

Η διδασκαλία του Δευτερονομίου συνοψίζεται στην περικοπή 6,4-9, που συνιστά μέχρι σήμερα τη βασική ομολογία πίστεως του Ισραήλ. Την εντολή της αγάπης προς το Θεό που περιέχεται στην περικοπή (6,5) θα χαρακτηρίσει ο Ιησούς Χριστός ως την πρώτη και μεγαλύτερη εντολή (Μτ 22,37-38 πρλ.)

ΙΗΣΟΥΣ ΤΟΥ ΝΑΥΗ

Το πρώτο μετά την Πεντάτευχο βιβλίο της Αγίας Γραφής φέρει ως τίτλο το όνομα του κεντρικού ήρωά του, του συνεργάτη και διαδόχου του Μωυσή, Ιησού γιου του Ναυή.

Ανήκει στα λεγόμενα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην Εβραϊκή βίβλο κατατάσσεται στην ίδια σειρά αλλά ως επικεφαλής της ομάδας των βιβλίων που έχει το γενικό τίτλο “Προφήτες” και της υποομάδας “Προγενέστεροι Προφήτες”.

Θέμα του βιβλίου αποτελεί η κατάκτηση της Χαναάν από τους Ισραηλίτες υπό την ηγεσία του Ιησού του Ναυή και η διανομή της χώρας μεταξύ των φυλών του Ισραήλ.

Ο συγγραφέας του βιβλίου παρουσιάζει την κατάκτηση ολόκληρης της Χαναάν να συντελείται με μια σειρά πολεμικών επιχειρήσεων, στις οποίες μετέχουν όλες οι ισραηλιτικές φυλές υπό την ηγεσία του Ιησού. Το ίδιο Θέμα από διαφορετική οπτική γωνία πραγματεύεται και το βιβλίο των Κριτών (κεφ 1), όπου περιγράφονται οι αγώνες των επιμέρους φυλών για την κατάκτηση των περιοχών τους, αλλά και οι αποτυχίες τους, που είχαν ως συνέπεια να παραμείνει μεγάλος αριθμός πόλεων στα χέρια των Χανααναίων. Αυτό εξηγείται από τους διαφορετικούς στόχους που Θέλει να υπηρετήσει η παρουσίαση των γεγονότων στα δύο βιβλία. Οι βιβλικοί συγγραφείς επεξεργάζονται το υλικό τους - το οποίο προέρχεται από αρχαίες πηγές- όχι ως ιστορικοί. όπως αντιλαμβάνεται κανείς σήμερα το έργο του ιστορικού, αλλά κυρίως ως θεολόγοι. Το ενδιαφέρον τους δεν επικεντρώνεται στη λεπτομερειακή περιγραφή των γεγονότων του παρελθόντος της ανθρώπινης κοινωνίας, αλλά κυρίως στη μελέτη των θείων ενεργειών για τη σωτηρία του κόσμου, των πρωτοβουλιών, δηλαδή του Θεού και της ανταπόκρισης των ανθρώπων σ' αυτές με προοπτική το μέλλον, που είναι η βασιλεία του Θεού. Η εξιστόρηση, κατά συνέπεια, των γεγονότων δεν σκοπεύει στην παροχή απλώς ιστορικών (με τη σύγχρονη πάντοτε σημασία του όρου) πληροφοριών, αλλά πρωτίστως στη διατύπωση αιώνιων θεολογικών αληθειών, αληθειών που θα διατηρούν την επικαιρότητά τους όσο Θα υπάρχουν άνθρωποι πάνω στη γη. Πρόκειται για μια προφητική θεώρηση και εκτίμηση της ιστορίας, γεγονός που δικαιώνει κατά κάποιον τρόπο και την ένταξη από την ιουδαϊκή παράδοση των “ιστορικών” βιβλίων στα προφητικά έργα.

Στόχος του συγγραφέα του βιβλίου του Ιησού είναι να καταδείξει ότι οι νίκες των Ισραηλιτών δεν οφείλονται τόσο στη γενναιότητα και τη δύναμή τους όσο στην αποφασιστική επέμβαση του Θεού, ο οποίος μάχεται στο πλευρό του λαού του (πρβλ. 10,10 εξ). Έτσι η κατάκτηση της χώρας παρουσιάζεται ως άμεση συνέπεια της υπόσχεσης που ο Θεός έδωσε στους πατέρες του Ισραήλ. Αν η ιδέα ενός πολεμιστή Θεού, ο οποίος μάλιστα προστάζει -σύμφωνα με το δίκαιο του πολέμου της εποχής- τον ολοκληρωτικό αφανισμό των ηττημένων, προσκρούει στη σύγχρονη χριστιανική συνείδηση, για τις αντιλήψεις των αρχαίων λαών της περιοχής η νίκη στον πόλεμο αποτελούσε ταυτόχρονα και απόδειξη της αδυναμίας και της συντριβής των θεοτήτων των ηττημένων. Μέσα, λοιπόν, από την περιγραφή των επικών κατορθωμάτων των ενωμένων φυλών διακηρύσσεται η αιώνια αλήθεια ότι ο Θεός τηρεί πάντοτε τις υποσχέσεις του. Η πιστότητα αυτή του θεού στη διαθήκη απαιτεί την επίδειξη

ανάλογης πιστότητας από την πλευρά των ανθρώπων και με το μήνυμα αυτό τελειώνει το βιβλίο του Ιησού.

ΚΡΙΤΑΙ

Οι Κριτές, στην εποχή των οποίων αναφέρεται το ομώνυμο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, ήταν πολιτικοί ή στρατιωτικοί ηγέτες των ισραηλιτικών φυλών πριν από την εγκαθίδρυση της μοναρχίας. Τον τίτλο του Κριτή έφεραν διάφορα πρόσωπα με ποικίλα χαρακτηριστικά. Πρόκειται κατ' αρχήν για τοπικούς πολιτικούς ηγέτες, οι οποίοι ασκούσαν διοικητική εξουσία στα όρια της πόλης ή της φυλής τους και για τους οποίους παρατίθενται στο βιβλίο μόνον κάποια σύντομα βιογραφικά σημειώματα (λεγόμενοι “μικροί Κριτές”: Σαμγάρ, Τωλά, Ιοί, Ιβσάν, Αιλών, Αβδών). Ο ίδιος τίτλος αποδίδεται και στους χαρισματικούς ηγέτες που αναδεικνύει ο Θεός σε κρίσιμες περιόδους, για να σώσουν και απελευθερώσουν το λαό του από την απειλή και καταδυνάστευση των γειτονικών λαών και στο έργο των οποίων γίνεται λεπτομερής αναφορά στο βιβλίο (λεγόμενοι “μεγάλοι Κριτές” Οθνιήλ, Εουδ, Δεβόρο και Βαράκ, Γεδεών, Ιεφθάε, Σαμψών).

Το βιβλίο των Κριτών έπεται του βιβλίου του Ιησού του Ναυή και ανήκει στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο κατατάσσεται στην ίδια σειρά, αλλά στην ομάδα “Προγενέστεροι Προφήτες”.

Μετά την εισαγωγή (1,1-2,5), που επανέρχεται στο θέμα της εγκατάστασης των Ισραηλιτικών φυλών στη Χαναάν (πρβλ. εισαγωγή στο βιβλίο Ιησούς του Ναυή), το κύριο μέρος του βιβλίου των Κριτών (2,6-16,31) αναφέρεται στη δράση δώδεκα συνολικά Κριτών και στο τελευταίο τμήμα του (κεφ. 17-21) παρατίθενται αφηγήσεις για γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά την προμοναρχική περίοδο.

Η περιγραφή της δράσης των Κριτών δεν γίνεται με αυστηρά ιστορικά κριτήρια (πρβλ. εισαγωγή στο βιβλίο Ιησούς του Ναυή), ούτε παρατίθεται μια πλήρης και συνεχής ιστορία του Ισραήλ κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, αλλά ο συγγραφέας, αντλώντας υλικό από αρχαίες πηγές, αφηγείται μεμονωμένα γεγονότα της ιστορίας μιας ή περισσότερων φυλών με θεολογικούς κυρίως στόχους. Έτσι επιλέγει κατά την αφήγηση ένα τυποποιημένο θεολογικό σχήμα, που συνοψίζει τη διδασκαλία του βιβλίου: Η απομάκρυνση του Ισραήλ από το Θεό έχει ως συνέπεια

την εγκατάλειψή του από αυτόν και την καταπίεσή του από γειτονικούς λαούς· μετά τη μετάνοια του λαού και την επίκληση του Θεού, αυτός αναδεικνύει κάποιον σωτήρα, τον Κριτή, ο οποίος απελευθερώνει τους Ισραηλίτες και αποκαθιστά την τάξη· μετά το θάνατο του Κριτή όμως η ιστορία επαναλαμβάνεται και πάλι από την αρχή. Η σωτηρία, λοιπόν, και η επιβίωση του Ισραήλ στη γη της επαγγελίας εξαρτάται αποκλειστικά από την ποιότητα των σχέσεών του με το Θεό.

ΡΟΥΘ

Το βιβλίο “Ρουθ” φέρει ως τίτλο το όνομα μιας Μωαβίτισσας γυναίκας, την ιστορία της οποίας περιγράφει.

Επειδή η ιστορία αυτή διαδραματίζεται κατά την περίοδο των Κριτών, το έργο κατατάσσεται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, αμέσως μετά το βιβλίο των Κριτών ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο στην τρίτη ομάδα βιβλίων που φέρει το γενικό τίτλο “Αγιόγραφα”.

Η Ρουθ καταγόταν από τη Μωάβ, μια μικρή χώρα στα ανατολικά της Νεκράς Θαλάσσης. Εκεί μετανάστευσε μια ιουδαϊκή οικογένεια από τη Βηθλεέμ και η Ρουθ παντρεύτηκε ένα από τα μέλη της. Μετά το θάνατο του συζύγου της, ακολουθεί την επίσης χήρα πεθερά της στην Ιουδαία, όπου παντρεύεται ένα μακρινό συγγενή τους, τον Βοόζ. Από το γάμο αυτόν γεννήθηκε ο Ωβήδ, παππούς του Δαβίδ.

Στόχος του συγγραφέα της εποικοδομητικής αυτής Ιστορίας είναι να καταδείξει ότι το έλεος του Θεού δεν περιορίζεται στα στενά όρια του λαού του Ισραήλ, αλλά επεκτείνεται σε κάθε άνθρωπο, ο οποίος δείχνει εμπιστοσύνη σ’ αυτόν. Αυτή η ιδέα της παγκοσμιότητας του Θεού αποτελεί κεντρική διδασκαλία της όλης αφήγησης.

Α ΣΑΜΟΥΗΛ ή ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Α

Τα βιβλία “Α΄ και Β΄ Σαμουήλ” αποτελούσαν αρχικά ενιαίο έργο που αργότερα, για πρακτικούς λόγους, χωρίστηκε σε δύο. Τιτλοφορούνται με το όνομα του Κριτή και προφήτη Σαμουήλ, η δράση του οποίου περιγράφεται στο πρώτο μέρος του έργου, και ο ρόλος του οποίου υπήρξε καθοριστικός κατά τη μεταβολή του πολιτικού συστήματος βιβλικού Ισραήλ από αμφικτιονία φυλών σε βασιλεία. Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (0΄) τα δύο βιβλία επιγράφονται “Βασιλειών Α και Β” αντίστοιχα επειδή το περιεχόμενό τους αναφέρεται στην εγκαθίδρυση του θεσμού της βασιλείας και στην ιστορία των πρώτων ηγεμόνων Σαούλ και Δαβίδ.

Το Α΄ ‘Σαμουήλ ή Βασιλειών Α΄ κατατάσσεται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο στην ομάδα “Προγενέστεροι Προφήτες”.

Στο Πρώτο μέρος του βιβλίου (κεφ. 1-12) εκτίθεται η ιστορία του Σαμουήλ από τη γέννησή του μέχρι την εκλογή του Σαούλ ως πρώτου βασιλιά των Ισραηλιτών, ενώ στο δεύτερο (κεφ. 13-31) περιέχονται τα γεγονότα της βασιλείας του Σαούλ μέχρι το θάνατό του.

Οι συνεχείς επιθέσεις των γειτονικών λαών και κυρίως των Φιλισταίων προκάλεσαν αισθήματα ανασφάλειας στο λαό του Θεού, ο οποίος απαίτησε και τελικά πέτυχε την εγκαθίδρυση βασιλείας. Η αλλαγή όμως αυτή δεν έγινε δεκτή χωρίς αντιδράσεις, καθώς παράλληλα με την άποψη ότι οι πολιτικές περιστάσεις απαιτούν την ύπαρξη κεντρικής εξουσίας, διατυπώνεται η αντίρρηση ότι ο Θεός, ως μοναδικός Κύριος του Ισραήλ είναι ο πραγματικός εγγυητής της ελευθερίας του, όπως και κατά την προηγούμενη περίοδο των Κριτών. Αν για τους γύρω λαούς η βεβαιότητα για ασφάλεια και σταθερότητα στηρίζεται σε μύθους που εξιστορούν τα κατορθώματα των διαφόρων θεοτήτων τους σε κάποιο αρχέγονο παρελθόν, ο Ισραήλ απέναντι σ’ αυτή τη μυθολογική βεβαιότητα έχει να αντιτάξει την εμπειρία της σωτηρίας του από τη δουλεία της Αιγύπτου και της εγκατάστασης στη Χαναάν, την εμπειρία της συνεχούς και ζωντανής παρουσίας του Θεού του μέσα στην πρόσφατη ιστορία του.

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις ο Σαούλ χρίεται βασιλιάς ως εντολοδόχος απλώς Θεού ο οποίος παραμένει ο πραγματικός ηγέτης του λαού του. Παρά τους νικηφόρους

αγώνες του, ο Σαούλ με τη στάση του και τις επιλογές του εμφανίζει μια τάση αμφισβήτησης αυτής της ηγεμονίας του Θεού πάνω στο λαό του (πρβλ. 13, 7β-14·15,1-26), με αποτέλεσμα να χάσει τη Θεία εύνοια. Παρ' όλα αυτά, ο Θεός δεν εγκαταλείπει το λαό του. Η πρωτική πορεία του πρώτου βασιλιά συνοδεύεται από την ανοδική του μελλοντικού διαδόχου του, του Δαβίδ, την οποία ο Σαούλ, παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειές του, δεν Θα κατορθώσει να ανακόψει, και το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου θα εισέλθει στη νέα φάση του.

Β΄ ΣΑΜΟΥΗΛ ή ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Β΄

Το βιβλίο “Β ‘Σαμουήλ” ή “Βασιλειών Β” αποτελεί ενιαίο έργο με το προηγούμενο του οποίου την ιστορία συνεχίζει, και γι’ αυτό φέρει τον ίδιο τίτλο και κατατάσσεται στις ίδιες με εκείνο ομάδες των βιβλικών έργων της χριστιανικής και της ιουδαϊκής Βίβλου αντίστοιχα.

Κεντρικό θέμα του βιβλίου αποτελεί η ιστορία του βασιλιά Δαβίδ, από το θάνατο του Σαούλ μέχρι τα τελευταία χρόνια της ζωής του.

Μετά το τραγικό τέλος του Σαούλ, ο Δαβίδ ανακηρύσσεται βασιλιάς αρχικά των φυλών Ιούδα και Βενιαμίν και στη συνέχεια των υπόλοιπων δέκα βόρειων φυλών. Καθιστά την Ιερουσαλήμ πρωτεύουσα του κράτους του και, ύστερα από επιτυχείς πολεμικές επιχειρήσεις, επεκτείνει τα όριά του πολύ πέρα από τις περιοχές των δώδεκα φυλών, γεγονός που καθιστά τον Ισραήλ μια από τις υπολογίσιμες δυνάμεις της περιοχής. Παρ' όλα αυτά, δεν εξαλείφονται πλήρως οι εσωτερικές αντιθέσεις των φυλών οι οποίες θα οδηγήσουν μια γενιά αργότερα το βασίλειο σε διάσπαση.

Στο πρόσωπο του Δαβίδ συνδυάζονται από τη μια μεριά η γενναιότητα του στρατιωτικού και η οξύνουσα του πολιτικού ηγέτη και από την άλλη η ευσέβειά του ως εντολοδόχου του Θεού ενεργούντος ηγεμόνα, ο οποίος αναγνωρίζει τις ανθρώπινες αδυναμίες του, αλλά εμπιστεύεται απόλυτα τη Θεία ευσπλαχνία και βοήθεια. Έτσι, δέχεται μέσω του προφήτη Νάθαν τη Θεία διαβεβαίωση για συνέχιση της δυναστείας του (κεφ. 7), μια προφητεία που Θα είναι η πρώτη μιας σειράς εξαγγελιών του Θεού για την έλευση ενός νέου Δαβίδ. Οι συγγραφείς της Καινής Διαθήκης θα δουν την προφητεία αυτή πραγματοποιούμενη στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού.

Α΄ ‘ΒΑΣΙΛΕΩΝ ή ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Γ΄

Το βιβλίο “Α ‘Βασιλέων” συνεχίζει την ιστορία από το σημείο που αυτή διακόπτεται στο προηγούμενο βιβλίο Β ‘Σαμουήλ. Μαζί με το ομώνυμο βιβλίο, “Β ‘Βασιλέων’ που ακολουθεί, αποτελούσε αρχικά ενιαίο έργο, που αργότερα, για πρακτικούς λόγους: χωρίστηκε σε δύο. Ο τίτλος τους οφείλεται στο περιεχόμενό τους, που αναφέρεται στην ιστορία των βασιλιάδων του Ισραήλ και του Ιούδα. Στην αρχαία ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο΄) τα δύο βιβλία επιγράφονται “Βασιλείων Γ΄ και Δ΄ , αντίστοιχα, ως συνέχεια των δύο προηγούμενων.

Στη χριστιανική Βίβλο κατατάσσονται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην ιουδαϊκή στην ομάδα “Προγενέστεροι Προφήτες”.

Το βιβλίο αρχίζει με αναφορά στις αντιπαραθέσεις για τη διαδοχή του Δαβίδ και συνεχίζει με την έκθεση των γεγονότων της ένδοξης βασιλείας του Σολομώντα. Μετά την εδραίωσή του στο θρόνο και την οργάνωση του κράτους του, ο Σολομών προχώρησε στην οικοδόμηση του ναού της Ιερουσαλήμ, που συνιστά αναμφίβολα το σπουδαιότερο έργο της βασιλείας του.

Μετά το θάνατό του οι αντιπαραθέσεις βόρειων και νότιων φυλών εντάθηκαν και οδήγησαν στη διάσπαση του κράτους σε βόρειο βασίλειο, του Ισραήλ, και νότιο, του Ιούδα. Το υπόλοιπο έργο είναι αφιερωμένο στην παρουσίαση, κατά παράλληλο-συγχρονικό τρόπο, της πολιτείας των ηγεμόνων των δύο βασιλείων. Η παρουσίαση της διαδοχής των βασιλιάδων διακόπτεται σε ορισμένο σημεία για να εκτεθούν άλλης φύσης αφηγήσεις, με σπουδαιότερες εκείνες που αφορούν στη δράση των προφητών Ηλία και Ελισαίου.

Ο συντάκτης των δύο βιβλίων, έχοντας στη διάθεσή του πλούσιο ιστορικό υλικό - στο οποίο, μάλιστα, συχνά παραπέμπει (π.χ. 11,41· 14,19.29).- και προφορικές προφητικές παραδόσεις, συντάσσει το έργο με βάση ένα τυποποιημένο σχήμα. Στόχος του δεν είναι τόσο η συστηματική έκθεση των γεγονότων της βασιλείας κάθε ηγεμόνα από τη σκοπιά του ιστορικού, όσο η επιλογή και παρουσίαση των γεγονότων εκείνων που ερμηνεύουν, από τη σκοπιά των αρχών του Δευτερονομίου και της διδασκαλίας των προφητών, την πτωτική πορεία των δύο βασιλείων. Ο συγγραφέας κρίνει τις πολιτικές επιλογές των βασιλιάδων με θεολογικά κριτήρια και βλέπει σ’ αυτές μια, παρά τις προειδοποιήσεις των προφητών, συνειδητή

αποστασία από το θεό και καταπάτηση των όρων της διαθήκης, που θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην καταστροφή.

Β΄ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ή ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Δ΄

Το βιβλίο “Β΄ Βασιλέων” ή “Βασιλειών Δ΄” αποτελεί όπως μαρτυρεί ο τίτλος του, τη συνέχεια του προηγούμενου και κατατάσσεται στις ίδιες με εκείνο ομάδες βιβλίων της χριστιανικής και της ιουδαϊκής Βίβλου, αντίστοιχα.

Στο πρώτο μέρος του έργου ολοκληρώνεται ο κύκλος των σχετικών με τη δράση του προφήτη Ηλία αφηγήσεων και ακολουθεί ένας δεύτερος κύκλος με επεισόδια από τη ζωή του προφήτη Ελισαίου, στο πλαίσιο των οποίων συνεχίζεται και η έκθεση της ιστορίας των δυο βασιλείων. Μετά τον κύκλο αυτόν συνεχίζεται η παράλληλη αναφορά τους ηγεμόνες των δυο βασιλείων μέχρι την υποδούλωση του βασιλείου του Ισραήλ στους Ασσυρίους το 722 π.Χ. και την καταστροφή της πρωτεύουσάς του Σαμάρειας. Στο δεύτερο μέρος εκτίθεται η ιστορία του, εναπομείναντος βασιλείου του Ιούδα μέχρι και τη δική του υποταγή στους Βαβυλωνίους και την τελική καταστροφή της πρωτεύουσάς του Ιερουσαλήμ το 587 π.Χ. Το βιβλίο ολοκληρώνεται με μια σύντομη αναφορά στη δράση του διοικητή της περιοχής Γεδαλία και με ένα ελπιδοφόρο γιο το λαό του Θεού σημάδι, την αποφυλάκιση του αιχμάλωτου προτελευταίου βασιλιά Ιωαχίν.

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του προηγούμενου βιβλίου, ο συγγραφέας θεωρεί την καταστροφή των δυο βασιλείων ως αναπόφευκτη συνέπεια της αποστασίας των ηγεμόνων τους από το Θεό και της καταπάτησης των όρων της διαθήκης. Από το σύνολο των ηγεμόνων, στην ιστορία των οποίων αναφέρονται τα δύο βιβλία, όλοι οι βασιλιάδες του Ισραήλ κατακρίνονται για την πολιτική τους ενώ από τους βασιλιάδες του Ιούδα οκτώ μόνον επαινούνται για την πίστη τους στο Θεό αλλά και πάλι έξι από αυτούς επικρίνονται, επειδή δεν εξάλειψαν εντελώς τα ειδωλολατρικά ιερά από τη χώρα και μόνον οι ενέργειες των Εζεκία και Ιωσία τελικά επιδοκιμάζονται. Αλλά, παρά την καταστροφή των δύο βασιλείων, το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου δεν ναυαγεί, καθώς μέσα από τη γενική αποστασία εξαιρείται πάντοτε μια ομάδα πιστών τηρητών της διαθήκης, ένα ευσεβές υπόλοιπο, για χάρη του οποίου η υπόσχεση του Θεού προς τον Δαβίδ Θα πραγματοποιηθεί.

Α ΧΡΟΝΙΚΩΝ ή ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Α

Η ιστορία που εκτίθεται στα βιβλία “Α- Β Σαμουήλ” και “ Α- Β Βασιλέων” επανεξετάζεται στα δύο βιβλία των ‘ Χρονικών” που πιθανότατα αποτελούσαν μαζί με τα επόμενα βιβλία, “Εσδρας” και “Νεεμίας”, ενιαίο έργο. Πρόκειται για έργο του μεταιχμαλωσιακού ιουδαϊσμού, μιας εποχής κατά την οποία ο λαός του Θεού ζει σε καθεστώς στέρησης της πολιτικής του ανεξαρτησίας, αλλά και σχετικής αυτονομίας. που του επιτρέπει μια επαναθεώρηση της ιστορίας του και αναζήτηση νέων προσανατολισμών. Ο τίτλος, του βιβλίου, ‘Χρονικά’ προέρχεται από την απόδοση στα λατινικό (Ιερώνυμος) του εβραϊκού τίτλου, “Ντιβρέ Χαγιαμίν” (= λόγοι των Ημερών) και δικαιολογείται από το περιεχόμενό του, που είναι μια ανασκόπηση όλης της ιεράς ιστορίας από τη δημιουργία μέχρι τη βαβυλώνια αιχμαλωσία. Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο΄) επιγράφεται “Βιβλίο των Παραλειπομένων”, προφανώς γιατί συμπληρώνει τα άλλα “ιστορικά” βιβλία και με υλικό που εκείνα παρέλειψαν.

Στη χριστιανική Βίβλο τα Α και Β Χρονικών ή Παραλειπομένων κατατάσσονται αμέσως μετά τα βιβλία των Βασιλέων ή Βασιλειών στην ομάδα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης. Αντίθετα η ιουδαϊκή παράδοση κατατάσσει τα βιβλία αυτά στο τέλος της Εβραϊκής Βίβλου, στην ομάδα που φέρει το γενικό τίτλο “Αγιόγραφα”.

Στα πρώτα κεφάλαια του έργου (1-9) παρατίθενται διάφοροι γενεαλογικοί κατάλογοι, που αρχίζουν με τη γενεαλογία του, Αδάμ και συνιστούν ένα είδος εισαγωγής στην ιστορία του Δαβίδ, στην οποία είναι αφιερωμένο το υπόλοιπο βιβλίο (κεφ. 10-29).

Η παρουσίαση της ιστορίας γίνεται από τη σκοπιά των Ιουδαίων οι οποίοι επέστρεψαν στην Παλαιστίνη μετά τη βαβυλώνια αιχμαλωσία. Αυτή η θεώρηση εξηγεί τον ιδιότυπο χαρακτήρα του, έργου και την επιλεκτικότητα με την οποία ο συγγραφέας του χρησιμοποιεί τις πηγές του. Το βιβλίο, γραμμένο σε μια εποχή κατά την οποία ο λαός ξεκινάει μια νέα ζωή, τού υπενθυμίζει ότι η εθνική του επιβίωση εξαρτάται από την πίστη του στο θεό η οποία εκφράζεται με την υπακοή στο νόμο και την ακριβή τέλεση της λατρείας. Η αναφορά σε γεγονότα του παρελθόντος γίνεται με την προοπτική του μέλλοντος. Γι’ αυτόν το λόγο αναφέρεται αναλυτικά στο πρόσωπο του Δαβίδ, στον ιδανικό βασιλιά, ο οποίος οργάνωσε τη Θεία λατρεία και στον οποίο

ο Θεός υποσχέθηκε ακλόνητη βασιλεία γι' αυτόν και τους απογόνους του. Ο λαός του Ιούδα που σώθηκε από την Καταστροφή αποτελεί πλέον τον νέο Ισραήλ, ο οποίος κληρονομεί τις υποσχέσεις που δόθηκαν στο Δαβίδ και συγκροτείται σε μια θρησκευτική Κοινότητα με κέντρο το ναό της Ιερουσαλήμ και τη λατρεία του, όπως ο ίδιος ο Δαβίδ είχε προκαθορίσει.

Β΄ ΧΡΟΝΙΚΩΝ ή ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Β΄

Το “Β΄ Χρονικών” ή “Παραλειπομένων Β΄” συνιστά, όπως μαρτυρεί ο τίτλος του, συνέχεια του προηγούμενου ομώνυμου βιβλίου και κατατάσσεται στις ίδιες με εκείνο ομάδες βιβλίων στη χριστιανική και ιουδαϊκή Βίβλο αντίστοιχα.

Το βιβλίο αρχίζει με έκθεση της ιστορίας του βασιλιά Σολομώντα και με ιδιαίτερη αναφορά στην ανοικοδόμηση του ναού (κεφ. 1-9). Στη συνέχεια παρουσιάζει την ιστορία του βασιλείου του Ιούδα μέχρι την καταστροφή του (κεφ. 10-36) ενώ στους τελευταίους στίχους του κάνει λόγο για το ευεργετικό διάταγμα του βασιλιά των Περσών Κύρου, με το οποίο επιτρέπεται η επιστροφή των Ιουδαίων αιχμαλώτων στην Παλαιστίνη.

Ο ιδιότυπος χαρακτήρας του έργου, για τον οποίον έγινε λόγος στην εισαγωγή του Α Χρονικών, εξηγεί τις διαφορές του με τα βιβλία Α -Β Βασιλέων στην έκθεση της ιστορίας. Μετά τη διάσπαση του βασιλείου, η ιερή ιστορία συνεχίζεται με το λαό του Ιούδα, ο οποίος καθίσταται πλέον ο πραγματικός Ισραήλ και κληρονόμος των επαγγελιών του Θεού. Έτσι, ο συγγραφέας δεν αναφέρεται στην ιστορία του βόρειου βασιλείου του Ισραήλ και αντιπαρέρχεται γρήγορα ή αποσιωπά τις πράξεις των ασεβών ηγεμόνων, οι οποίοι προήγαγαν την ειδωλολατρία ή τις πράξεις των ευσεβών βασιλιάδων που αμαύρωσαν την προσωπικότητά τους. Το ενδιαφέρον του είναι στραμμένο στο μέλλον της νέας ιουδαϊκής κοινότητας που συγκροτείται με κέντρο το ναό της Ιερουσαλήμ και γι' αυτό επικεντρώνει την αφήγησή του στους βασιλιάδες εκείνους (Σολομών, Άσα, Ιωσαφάτ, Ιωάς, Εζεκίας και Ιωσίας) οι οποίοι φρόντισαν για την αποκατάσταση της αληθινής λατρείας, καθώς και στο λευιτικό ιερατείο.

Α΄ ΕΣΔΡΑΣ

Το βιβλίο “Α΄ Έσδρας” δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των έργων της Εβραϊκής Βίβλου. Παρατίθεται από την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο΄) πριν από το βιβλίο του Έσδρα (“Β΄ Έσδρας” στους Ό) και κατατάσσεται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης. Ο τίτλος του οφείλεται στο ότι αποτελεί μια παραλλαγή του βιβλίου Έσδρας, από το οποίο αντλεί μεγάλο μέρος του περιεχομένου του.

Το έργο αναφέρεται στα τελευταία χρόνια του βασιλείου του Ιούδα και ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια της μεταιχμαλωσιακής περιόδου. Κεντρικό θέμα του αποτελεί η δράση του διοικητή της Ιουδαίας Ζοροβάβελ και ο ρόλος του στην ανοικοδόμηση του ναού της Ιερουσαλήμ. Το βιβλίο συνιστά μια πολύτιμη πηγή πληροφοριών για τη μεταιχμαλωσιακή περίοδο, καθώς διασώζει υλικό (όπως π.χ. η ενότητα των κεφ. 3-4 που πιθανότατα γράφτηκε πρωτοτύπως στα ελληνικά) που δεν αναφέρεται σε άλλες πηγές.

ἙΣΔΡΑΣ ἢ Β' ἙΣΔΡΑΣ

Το βιβλίο “Ἑσδρας” ἢ “Β' Ἑσδρας” αποτελεί συνέχεια των βιβλίων των Χρονικῶν, μαζί με τα οποία, ὅπως και με το ἐπόμενο βιβλίο, “Νεεμίας” αποτελοῦσαν πιθανότατα το ενιαίο ἔργο. Το ἔργο τιλοφορεῖται με το ὄνομα του ιερέα και γραμματέα Ἑσδρα, στη δρᾶση του οποῖου αναφέρεται, και ο ρόλος του οποῖου υπήρξε καθοριστικός για την οργάνωση της μεταιχμαλωσιακῆς ιουδαϊκῆς κοινότητας. Στην ελληνική μετάφραση των Ἑβδομήκοντα (Ο) το βιβλίο φέρει τον τίτλο “Β' Ἑσδρας” ἐπειδὴ προτάσσεται μια παραλλαγή του ἔργου αὐτοῦ με τον τίτλο “Α' Ἑσδρας”.

Στη χριστιανική Βίβλο Το ἔργο κατατάσσεται στη φυσική του θέση, μετά τα βιβλία των Χρονικῶν ἢ Παραλειπομένων, στην ομάδα “Ἱστορικά Βιβλία” της Παλαιᾶς Διαθήκης. Αντίθετα ἡ ιουδαϊκή παράδοση κατατάσσει το βιβλίο πριν ἀπὸ τα βιβλία των Χρονικῶν, στην ομάδα που φέρει το γενικό τίτλο “Ἀγιόγραφα”.

Το ἔργο ἀρχίζει με ἐπανάληψη των τελευταίων στίχων του Β' Χρονικῶν που ἀναφαίνεται στο διάταγμα του Κυρίου (538 π.Χ.), με το οποῖο παρέχεται στους ἐξόριστους Ἰουδαίους ἡ ἄδεια να ἐπιστρέψουν στην Ἱερουσαλήμ. Τα ἕξι πρώτα κεφάλαια περιγράφουν την ἐπιστροφή μιας πρώτης ομάδας ἐξόριστων, τις προσπάθειές τους για ἀνοικοδόμηση του ναοῦ, ἀλλὰ και τις δυσκολίες που συνάντησαν μέχρι την ολοκλήρωση του ἔργου. Τα υπόλοιπα τέσσερα κεφάλαια εἶναι ἀφιερωμένα στο ἔργο του Ἑσδρα, ο οποῖος ἀποστέλλεται ἀπὸ το βασιλιά Ἀρταξέρξη ἐπικεφαλῆς νέας ομάδας ἐξόριστων στην Παλαιστίνη και ἀναλαμβάνει, παίρνοντας αὐστηρά μέτρα, να οργάνωσει τὴ νέα ιουδαϊκή κοινότητα με βάση το νόμο του Μωσῆ.

Στόχος του συγγραφέα εἶναι να παρουσιάσει μια συνθετική εἰκόνα της ἀναγέννησης του λαοῦ του λαοῦ του Θεοῦ μετά τον ἰσχυρό κλονισμό που δέχτηκε ἐξαιτίας της βαβυλώνιας αἰχμαλωσίας. Πρωτεργάτης της ἀναγέννησης αὐτῆς υπήρξε ο ἱερέας και γραμματέας Ἑσδρας, ο πατέρας του Ἰουδαϊσμοῦ. Οι ἀρχές πάνω στις οποιές στηρίχτηκε ἡ οργάνωση της νέας ιουδαϊκῆς κοινότητας συνοψίζονται στο τρίπτυχο: ἐκλεκτός λαός -ναός – νόμος.

ΝΕΕΜΙΑΣ

Ο Νεεμίας, στη δράση του οποίου αναφέρεται το φερώνυμο βιβλίο, υπήρξε πολιτικός διοικητής της περσικής επαρχίας Ιουδαίας και έδρασε κατά την ίδια με τον Έσδρα περίοδο. Το έργο συνεχίζει την ιστορία που εκτίθεται στα βιβλία Α-Β Χρονικών και Έσδρας, με τα οποία ήταν αρχικά ενωμένο. Σε ορισμένες εκδόσεις της ελληνικής μετάφρασης των Εβδομήκοντα (Ο) δεν παρατίθεται ως ανεξάρτητο έργο, αλλά ως μέρος του βιβλίου Β Έσδρας (Έσδρας = Β Έσδρας κεφ 1-10 και Νεεμίας = Β Έσδρας κεφ 11-23).

Στη χριστιανική Βίβλο το έργο κατατάσσεται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην ιουδαϊκή στην τρίτη ομάδα βιβλίων, τα “Αγιόγραφα”.

Το βιβλίο αρχίζει με αναφορά στο πρόσωπο και την ευσέβεια του Νεεμιά και στην αποστολή του από το βασιλιά Αρταξέρξη στην Ιουδαία ως πολιτικού διοικητή. Κύριο μέλημα του Νεεμιά ήταν η ανοικοδόμηση των τειχών της Ιερουσαλήμ, έργο το οποίο κατόρθωσε να ολοκληρώσει, παρά τις αντιξοότητες. Παράλληλα παίρνει μέτρα για την ανακούφιση των φτωχών. Η αφήγηση συνεχίζεται με αναφορά στην επίσημη ανάγνωση του Νόμου από τον Έσδρα, τον πανηγυρικό εορτασμό της γιορτής της Σκηνοπηγίας, τη δημόσια εξομολόγηση των αμαρτιών του λαού και την υπόσχεσή του για πιστή τήρηση του νόμου. Ακολουθούν κατάλογοι των Ιουδαίων που επέστρεψαν και εγκαταστάθηκαν στην Παλαιστίνη, περιγραφή των εγκαινίων των τειχών της Ιερουσαλήμ και αναφορά σε συμπληρωματικά μέτρα του Νεεμιά για την οργάνωση της κοινότητας. Το έργο ολοκληρώνεται με σύντομη έκθεση της δεύτερης αποστολής του Νεεμιά στην Ιουδαία, μετά από ένα διάστημα απουσίας του στην Περσία.

Ο στόχος του βιβλίου είναι ίδιος με εκείνον του βιβλίου Έσδρας, η παράσταση της αναγέννησης του λαού του Θεού μετά τη βαβυλώνια αιχμαλωσία. Ο Νεεμίας υπηρετεί τις ίδιες με τον Έσδρα ιδέες και εκτελεί την αποστολή του για αναδιοργάνωση της Ιουδαϊκής κοινότητας με απόλυτη εμπιστοσύνη στο Θεό, στον οποίο προσεύχεται συχνά. Στη δράση των Έσδρα και Νεεμιά ο συγγραφέας βλέπει να αναβιώνει, έστω και μερικώς, το θεοκρατικό ιδεώδες, έτσι όπως ο ίδιος το παρουσίασε στα βιβλία των Χρονικών.

ΕΣΘΗΡ

Το βιβλίο “Εσθήρ” τιτλοφορείται με το όνομα της κεντρικής ηρωίδας του, μιας νεαρής Ιουδαίας, η οποία ως σύζυγος του βασιλιά των Περσών έσωσε τους συμπατριώτες της.

Το Κείμενο του έργου σώζεται σε δύο βασικές παραλλαγές· μία γραμμένη πρωτοτύπως στα εβραϊκά και μια εκτενέστερη στα ελληνικά που μαρτυρείται από την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο). Κατατάσσεται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο στην τρίτη ομάδα των βιβλίων, τα “Αγιόγραφα”.

Θέμα του βιβλίου αποτελεί η σωτηρία των Ιουδαίων της Περσίας από την επιβολή εχθρών τους με την παρέμβαση στο βασιλιά των Περσών της συζύγου του Εσθήρ. Ο ανώτατος αξιωματούχος Αμάν σχεδιάζει να εξολοθρεύσει τους Ιουδαίους και κατορθώνει, μάλιστα, να πάρει τη σχετική άδεια από το βασιλιά. Η Εσθήρ, καθοδηγούμενη από το θείο της Μαρδοχαίο, πετυχαίνει τελικά να ανατρέψει πλήρως το σχέδιο του Αμάν. Ο ίδιος οδηγείται στην αγχόνη και οι Ιουδαίοι εκδικούνται σκληρά, φονεύοντας χιλιάδες εχθρούς τους. Σε ανάμνηση του γεγονότος αυτού θεσπίστηκε η γιορτή “Πουρίμ”.

Ο δραματικός τρόπος της περιγραφής των γεγονότων, που συχνά φτάνει μέχρι την υπερβολή, οφείλεται στο λογοτεχνικό χαρακτήρα του έργου και στο πνεύμα της εποχής. Ο συγγραφέας, αντλώντας στοιχεία από τη λαϊκή εθνική παράδοση, περιγράφει τις περιπέτειες των Ιουδαίων της διασποράς. Παρά το έντονα εθνικιστικό πνεύμα στην αφήγηση υπόκειται η βασική Θεολογική θέση ότι η πρόνοια του Θεού είναι αυτή που κινεί τα νήματα της ιστορίας. Οι ήρωες του έργου θέτουν με εμπιστοσύνη τον εαυτό τους στην υπηρεσία του Θεού, ο οποίος πραγματοποιεί το σχέδιό του, ακόμη και όταν τα όργανά του δείχνουν αδυναμία (πρβλ. 4,13-14). Με τις προσθήκες του ελληνικού κειμένου, που δένουν λειτουργικά με την υπόλοιπη αφήγηση, το έργο εμπλουτίζεται με θρησκευτικά στοιχεία και αποκτά έναν περισσότερο πνευματικό χαρακτήρα. Στην παρούσα μετάφραση οι προσθήκες σημειώνονται με τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου Α, Β, Γ, κλπ.

ΙΟΥΔΙΘ

Η Ιουδίθ είναι η κεντρική ηρωίδα του φερώνυμου βιβλίου, η οποία με το θάρρος και την πίστη της στο Θεό σώζει την πατρίδα της από την καταστροφή.

Το πρωτότυπο κείμενο δεν σώζεται και το έργο δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των βιβλίων της Εβραϊκής Βίβλου. Παρατίθεται από την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) και κατατάσσεται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης.

Το περιεχόμενο του έργου αναφέρεται στη σωτηρία της μικρής πόλης Βαιτυλούα από την πολιορκία των εχθρών. Η Ιουδίθ, μια νέα Ιουδαία χήρα, κατορθώνει με την εμπιστοσύνη της στο Θεό να εμψυχώσει τους πολιορκημένους συμπατριώτες της και να σκοτώσει τον αρχηγό των εχθρικών στρατευμάτων, τα οποία πανικοβάλλονται και αποχωρούν.

Σκοπός του συγγραφέα δεν είναι η έκθεση ιστορικών γεγονότων, αλλά η διακήρυξη της αλήθειας ότι κύριος του κόσμου και της ιστορίας είναι ο Θεός. Για το σκοπό αυτόν αφηγείται μια ιστορία, στην οποία πρωταγωνιστούν πρόσωπα από διάφορες εποχές. Γραμμένη σε μια εποχή, κατά την οποία ο μικρός Ιουδαϊκός λαός αγωνίζεται κατά της πολιτικής των Σελευκιδών, τονίζει την παντοδυναμία του Θεού, ο οποίος σώζει το λαό του με τα αδύναμα χέρια μιας γυναίκας.

ΤΩΒΙΤ

Το βιβλίο “Τωβίτ” φέρει ως τίτλο το όνομα ενός ευσεβή Ιουδαίου της διασποράς, ο οποίος είναι ένας από τους ήρωες της Ιστορίας που αφηγείται ο ίδιος.

Η γλώσσα του πρωτοτύπου (εβραϊκή, αραμαϊκή ή ελληνική) είναι άγνωστη. Το έργο παρατίθεται από την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) και κατατάσσεται συνήθως στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ απουσιάζει από την Εβραϊκή Βίβλο.

Το περιεχόμενο του έργου αναφέρεται στις δοκιμασίες και στις περιπέτειες δύο συγγενών ιουδαϊκών οικογενειών, του Τωβίτ και του Ραγουήλ, οι οποίες ζούσαν στη Νινευή και στα Εκβάτανα αντίστοιχα. Ο Τωβίτ χάνει την περιουσία του και τυφλώνεται, ενώ η κόρη του Ραγουήλ, η Σάρα, χάνει διαδοχικά επτά συζύγους, οι οποίοι πεθαίνουν την πρώτη νύχτα του γάμου της. Με παρέμβαση του Θεού τα

προσωπικά δράματα μεταστρέφονται σε ευτυχία: Υπό την καθοδήγηση του αγγέλου Ραφαήλ, ο Τωβίας, γιος του Τωβίτ, παίρνει ως σύζυγο τη Σάρα και θεραπεύει τον πατέρα του.

Το έργο, που στηρίζεται σε μια παλιά, ευρύτατα διαδεδομένη, λαϊκή παράδοση, συνιστά μια δημώδη αφήγηση με έντονα διδακτικό-παραινετικό χαρακτήρα. Ο συγγραφέας δεν δίνει ιδιαίτερη σημασία στην ακρίβεια των ιστορικών και γεωγραφικών δεδομένων της αφήγησης, την οποία χρησιμοποιεί απλώς ως πλαίσιο για τη διατύπωση της διδασκαλίας του. Οι διάφοροι χαρακτήρες του έργου προβάλλονται ως πρότυπα της ιουδαϊκής ευσέβειας, διδάσκεται η εμπιστοσύνη στο Θεό και η υποταγή στο νόμο του και τονίζεται η σημασία της οικογένειας και του γάμου. Ιδιαίτερα όμως τονίζεται ο ρόλος των αγγέλων ως οργάνων της πρόνοιας του πανάγαθου Θεού, ο οποίος είναι πάντα παρών και ευεργετεί τους πιστούς του.

Α ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ

Βιβλία των “Μακκαβαίων” ονομάζονται τα έργα που αναφέρονται σε γεγονότα της Μακκαβαϊκής περιόδου. Το όνομα “Μακκαβαίος” δόθηκε ως παρωνύμιο στον Ιούδα, ηγέτη ιουδαϊκής επανάστασης του 166 π.Χ. εναντίον του ηγεμόνα του βασιλείου των Σελευκιδών Αντιόχου ΄Δ του Επιφανούς (2,4). Το επίθετο είτε προέρχεται από την εβραϊκή λέξη “μακκέβεθ” (= σφυρί) ή την αραμαϊκή αντίστοιχή της “μακκαμπά” (=σφύρα), οπότε μπορεί να σημαίνει αυτόν που σφυροκόπησε τους εχθρούς του· επίσης μπορεί να έχει σχέση με κάποιο ιδιόμορφο σχήμα του κεφαλιού του, είτε είναι συντετμημένος τύπος του ονόματος “Μακκαβιάχου” οπότε σημαίνει αυτόν που είναι ορισμένος από τον Κύριο (πρβλ. Ησ 62,2). Το ίδιο επίθετο χαρακτηρίζει στη συνέχεια και τους διαδόχους του Ιούδα, παράλληλα με το οικογενειακό τους όνομα Ασμοναίοι.

Το Ά Μακκαβαίων γράφτηκε πρωτοτύπως στα εβραϊκά, αλλά το κείμενο αυτό χάθηκε και σώζεται μόνο στα ελληνικά, οπότε δεν συμπεριλαμβάνεται στην Εβραϊκή βίβλο. Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) κατατάσσεται στα ‘Ιστορικά Βιβλία’ της Παλαιάς Διαθήκης. Το περιεχόμενο του βιβλίου αναφέρεται στην επανάσταση που προκάλεσαν τα αντιιουδαϊκά μέτρα του Αντιόχου ΄Δ του Επιφανούς (175-164 π.Χ) και στους αγώνες που ακολούθησαν. Η αφήγηση, που καλύπτει

περίοδο 40 ετών (175-135 π.Χ.), αρχίζει με την ανάρρηση του Αντιόχου στο θρόνο, τα μέτρα που πήρε εναντίον των Ιουδαίων και την εξέγερση του ιερέα Ματθαθία. Το κύριο μέρος του βιβλίου διαιρείται σε τρεις ενότητες που αναφέρονται στη δράση των τριών γιων του Ματθαθία, οι οποίοι αναλαμβάνουν διαδοχικά την ηγεσία της επανάστασης.

Ο Ιούδας Μακκαβαίος (166-161 π.Χ.) διεξάγει νικηφόρους αγώνες και αποκαθιστά λατρεία του ναού της Ιερουσαλήμ. Ο πόλεμος όμως συνεχίζεται και τελικά ο Ιούδας σκοτώνεται στη μάχη. Τον διαδέχεται ο αδερφός του Ιωνάθαν (161-143 π.Χ.), ο οποίος εκμεταλλεύεται τις εσωτερικές αντιπαραθέσεις των Σελευκιδών, για να διευρύνει την κυριαρχία του, αναλαμβάνει το αξίωμα του αρχιερέα αλλά τελικά συλλαμβάνεται από τους εχθρούς του και φονεύεται. Ανάλογη πολιτική με μεγαλύτερη επιτυχία ακολουθεί και ο αδερφός και διάδοχός του Σίμων (142-135 π.Χ), ο οποίος αναγορεύεται μέγας αρχιερέας στρατηγός και ηγούμενος των Ιουδαίων, αλλά τελικά πέφτει και αυτός θύμα πολιτικής δολοφονίας.

Το βιβλίο αποτελεί πολύτιμη πηγή για την ιστορία της περιόδου στην οποία αναφέρεται. Ο συγγραφέας επιχειρεί να δώσει ένα πλήρες χρονικό της μακκαβαϊκής εξέγερσης και ταυτόχρονα να εξυμνήσει τους αγώνες των Ασμοναίων υπέρ της πατρικής πίστης των ιουδαϊκών εθίμων, αλλά και της πολιτικής ελευθερίας. Στη δράση των ηρώων του διαβλέπει την προσπάθεια αποκατάστασης του θεοκρατικού ιδεώδους.

Β΄ ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ

Το βιβλίο “Β΄ Μακκαβαίων” δεν αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου ομώνυμου βιβλίου, αλλά ανεξάρτητο έργο. Ο τίτλος του οφείλεται στο περιεχόμενό του, που αναφέρεται σε γεγονότα της ίδιας με το Α Μακκαβαίων περιόδου.

Το Β Μακκαβαίων γράφτηκε πρωτοτύπως στα ελληνικά ως επιτομή ενός πεντάτομου έργου κάποιου Ιάσονα Κυρηναίου. Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) κατατάσσεται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των βιβλίων της Εβραϊκής Βίβλου.

Η αφήγηση που καλύπτει περίοδο 15 ετών αρχίζει με το τέλος της βασιλείας του Σελεύκου Δ του Φιλοπάτορα (187-175 π.Χ) και ολοκληρώνεται με την τελευταία νίκη του Ιούδα Μακκαβαίου, λίγο πριν από το θάνατό του (161 π.Χ.). Στα δύο πρώτα

κεφάλαια περιέχονται δυο επιστολές των Ιουδαίων της Ιερουσαλήμ προς τους συμπατριώτες τους της Αιγύπτου, με τις οποίες τους πληροφορούν για τη γιορτή των Εγκαινίων του ναού και τους καλούν να γιορτάσουνε μαζί τους. Ακολουθεί αναφορά στην πολιτική των Σελευκιδών κατά των Ιουδαίων αλλά και στις διαμάχες για την εξασφάλιση του αρχιερατικού αξιώματος. Η ενότητα τελειώνει με την περιγραφή του μαρτυρίου του γέροντα γραμματέα Ελεάζαρου, καθώς και των επτά αδερφών και της μητέρας τους.

Το υπόλοιπο έργο είναι αφιερωμένο στην έκθεση της ιστορίας που περιγράφεται στα 7 πρώτα κεφάλαια του Ά Μακκαβαίων. Η έκθεση γίνεται σε δυο ενότητες που ολοκληρώνονται, η πρώτη με το θάνατο του Αντιόχου Δ του Επιφανούς, ο οποίος βεβήλωσε το ναό, και η δεύτερη με το θάνατο του στρατηγού Νικάνορα, ο οποίος απείλησε το ναό. Στο τέλος της κάθε ενότητας γίνεται λόγος για τη θεσμοθέτηση μιας αντίστοιχης γιορτής, στις οποίες αναφέρονται και τα δύο εόρτια γράμματα των δύο πρώτων κεφαλαίων.

Μέσα από την ιστορική αφήγηση ο συγγραφέας επιχειρεί να τονίσει τη θρησκευτική πλευρά της μακκαβαϊκής εξέγερσης και να δώσει τη Θεολογική ερμηνεία των γεγονότων. Το ενδιαφέρον του επικεντρώνεται στο ναό, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην πιστότητα στο νόμο και προβάλλεται η ιδέα του μαρτυρίου υπέρ της πίστεως, ενώ ταυτόχρονα διακηρύσσεται η πίστη στην ανάσταση των νεκρών.

Γ΄ ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ

Το βιβλίο “Γ΄ Μακκαβαίων” αν και φέρει τον ίδιο με τα δύο προηγούμενα τίτλο, αναφέρεται σε εντελώς διαφορετικά με εκείνα γεγονότα τα οποία διαδραματίζονται στην Αίγυπτο και σε παλιότερη από τη μακκαβαϊκή επανάσταση εποχή. Πιθανότατα ο τίτλος του οφείλεται στον παραλληλισμό των διωγμών που αντιμετώπιζαν οι Ιουδαίοι της Αιγύπτου προς εκείνους των συμπατριωτών τους της Παλαιστίνης.

Το Γ΄ Μακκαβαίων γράφηκε πρωτοτύπως στα ελληνικά, οπότε δεν συμπεριλαμβάνεται στην Εβραϊκή Βίβλο. Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) κατατάσσεται στα “Ιστορικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης.

Θέμα του βιβλίου αποτελεί ένα επεισόδιο της εποχής του Πτολεμαίου 'Δ του Φιλοπάτορα (221-205 π.Χ.), ο οποίος συγκέντρωσε τους Ιουδαίους της Αλεξάνδρειας στον ιππόδρομο για να καταπατηθούν από ελέφαντες. Με την παρέμβαση δύο αγγέλων ύστερα από προσευχή του ιερέα Ελεάζαρ, οι ελέφαντες καταπάτησαν τους διώκτες των Ιουδαίων, οι οποίοι, μετά τη σωτηρία τους ανέκτησαν τα δικαιώματά τους και θέσπισαν αναμνηστική γιορτή.

Πρόκειται για εποικοδομητικό έργο που τονίζει τη σημασία της προσευχής και την παρέμβαση του Θεού υπέρ του πιστού λαού του. Στόχος του είναι η ενθάρρυνση και η παρηγοριά των Ιουδαίων της Αιγύπτου και η αιτιολόγηση της, αντίστοιχης προς τη γιορτή Πουρίμ της Ανατολής (βλ. εισαγωγή στο βιβλίο της Εσθήρ), τοπικής γιορτής ιουδαϊκής παροικίας της Αιγύπτου.

ΨΑΛΜΟΙ

Το βιβλίο των Ψαλμών αποτελεί μια συλλογή 150 θρησκευτικών ποιημάτων. “Ψαλμοί” ονομάζονται τα ποιήματα που απαγγέλλονται με τη συνοδεία ενός έγχορδου μουσικού οργάνου, του “ψαλτηρίου” και επειδή στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα περισσότερα ποιήματα της συλλογής, η ονομασία αποδόθηκε σε ολόκληρο το βιβλίο. Στην Εβραϊκή Βίβλο η συλλογή φέρει τον τίτλο “Αίνοι” που επίσης αντιστοιχεί σε μία μόνον κατηγορία ποιημάτων. Μεταγενεστέρως τοποθετήθηκαν στους περισσότερους ψαλμούς και επιγραφές, που, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις είναι δυσνόητες, παρέχουν πληροφορίες για το είδος του ποιήματος, τον τρόπο της μουσικής του εκτέλεσης ή τη λειτουργική του χρήση, τη συλλογή στην οποία ανήκε, κλπ.

Οι Ψαλμοί ανήκουν στα “Ποιητικά- Διδακτικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο κατατάσσονται στην τρίτη ομάδα των βιβλικών έργων, τα “Αγιόγραφα”. Οι ψαλμοί αριθμούνται διαφορετικά στο ελληνικό απ’ ότι στο εβραϊκό κείμενο. Η ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) αριθμεί τους ψαλμούς 9-10 και 114-115 ως 9 και 113 αντίστοιχα, ενώ τους ψαλμούς 116 και 147 ως 114-115 και 146-147 αντίστοιχα, οπότε το σύνολο παραμένει 150. Διαφορά υπάρχει επίσης ανάμεσα στην παρούσα και σε παλιότερες μεταφράσεις στην αρίθμηση των στίχων καθώς σε παλαιότερες εκδόσεις του κειμένου οι επιγραφές δεν

αριθμούνται ως στίχοι, οπότε ο στίχος 2 της παρούσας μετάφρασης αριθμείται εκεί ως 1.

Η συλλογή περιλαμβάνει διάφορες κατηγορίες ποιημάτων, που με βάση τα φιλολογικά τους χαρακτηριστικά διακρίνονται σε τρεις κυρίως τύπους με τις υποδιαρέσεις τους: ύμνοι, θρήνοι και ευχαριστήρια άσματα. Από άποψη περιεχομένου όμως το βιβλίο των Ψαλμών καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα πνευματικών ενδιαφερόντων, καθώς σ' αυτό, εκτός από την εξύμνηση του μεγαλείου και της δόξας του Θεού και την έκφραση των συναισθημάτων που πλημμυρίζουν την ψυχή του πιστού, διατυπώνονται υψηλές διδασκαλίες για το Θεό την παρουσία του στην ιστορία, το έλεος και την αγάπη του αλλά και τη δίκαιη κρίση του, τη ζωή και το θάνατο, την αγιότητα και την αμαρτία και προπάντων εκφράζεται η μεσσιανική προσδοκία. Η ποικιλία των θεμάτων στα οποία αναφέρεται και η δύναμη του ποιητικού του λόγου κατέστησαν το βιβλίο των Ψαλμών το υμνολόγιο τόσο της ιουδαϊκής Συναγωγής όσο και της χριστιανικής Εκκλησίας.

Η σημερινή μορφή του βιβλίου των Ψαλμών είναι το αποτέλεσμα της συνένωσης, ύστερα από μια μακρά διαδικασία εξέλιξης μικρότερων συλλογών που διαμορφώθηκαν σε διάφορες εποχές. Επειδή ένα μεγάλο μέρος των ψαλμών (3-41 και 51-72) συνδέεται με το όνομα του ποιητή βασιλιά Δαβίδ, ολόκληρη η συλλογή αποδόθηκε τελικά σ' αυτόν. Αργότερα, κατά το πρότυπο προφανώς της Πεντατεύχου, το βιβλίο των Ψαλμών διαιρέθηκε σε πέντε μέρη, το τέλος των οποίων σημειώνεται με δοξολογίες.

ΙΩΒ

Η σχέση της ανθρώπινης δυστυχίας προς τη θεία δικαιοσύνη συνιστά ένα πρόβλημα που απασχολεί τη θρησκευτική σκέψη όλων των εποχών. Μια προσέγγιση του προβλήματος αυτού επιχειρείται στο βιβλίο "Ιωβ". Σύμφωνα με τις πληροφορίες του βιβλίου ο Ιωβ ήταν ένας ευσεβής άνθρωπος με πολλά παιδιά και μεγάλη περιουσία, ο οποίος χάνει τα πάντα (πλούτη, παιδιά, υγεία), αλλά παραμένει πιστός στο Θεό και τελικά ευτυχεί και πάλι. Για το χώρο και το χρόνο που έζησε δεν υπάρχουν σαφή στοιχεία. Χαρακτηρίζεται ως "Ανατολίτης" (1,3), ο οποίος ζούσε στη χώρα Ουζ (1,1). Η ακριβής θέση της χώρας αυτής είναι άγνωστη αλλά

“Ανατολίτες” ονόμαζαν οι Ισραηλίτες τους πληθυσμούς που κατοικούσαν ανατολικά του ποταμού Ιορδάνη οπότε πατρίδα του Ιώβ θα πρέπει να αναζητηθεί σε κάποια περιοχή της Συρίας, της Εδώμ ή της Αραβίας.

Η χριστιανική παράδοση κατατάσσει το βιβλίο “Ιώβ” στην ομάδα “Ποιητικά - Διδακτικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης. Η θέση του όμως μέσα στην ομάδα ποικίλει, τόσο στα διάφορα χειρόγραφα της μετάφρασης των Εβδομήκοντα όσο και στους συνοδικούς και πατερικούς καταλόγους. Η ιουδαϊκή παράδοση κατατάσσει το έργο στην ομάδα “Αγιόγραφα” της Εβραϊκής Βίβλου, δεύτερο στη σειρά μετά το βιβλίο “Ψαλμοί”.

Κεντρικό Θέμα του βιβλίου “Ιώβ” αποτελεί το πρόβλημα της θεοδικίας. Ο συγγραφέας επιχειρεί με το έργο του να βρει μια απάντηση στο ερώτημα: “Γιατί ο δίκαιος άνθρωπος δυστυχεί στη ζωή;” Το βιβλίο αρχίζει με μian αφήγηση σε πεζό λόγο που επέχει θέση εισαγωγής (κεφ. 1-2) και στην οποία περιγράφεται η αρχική ευτυχία του Ιώβ, η αμφισβήτηση της ευσεβείας του από το σατανά και η δυστυχία που την επακολούθησε. Ακολουθεί το κυρίως μέρος που είναι γραμμένο σε ποιητικό λόγο (3,1-42,6). Πρόκειται για ένα διδακτικό ποίημα που έχει ως περιεχόμενο τη συζήτηση του Ιώβ με τους τρεις φίλους του, οι οποίοι επιχειρούν να ερμηνεύσουν τη δυστυχία του στηριζόμενοι στην κυρίαρχη αντίληψη της εποχής ότι τα δεινά του ανθρώπου είναι ποινή για κάποια αμαρτία του. Ο Ιώβ υπεραμύνεται της αθωότητάς του και η συζήτηση, που διεξάγεται σε τρεις κύκλους, καταλήγει σε αδιέξοδο. Στο σημείο αυτό παρεμβαίνει ένας τέταρτος φίλος, ο οποίος θεωρεί επίσης ότι τα δεινά οφείλονται σε κάποια αμαρτία, δεν συνιστούν όμως ποινή αλλά έχουν παιδαγωγικό χαρακτήρα. Την όλη συζήτηση κλείνει η παρέμβαση του Θεού, ο οποίος, χωρίς να προσφέρει μian άμεση απάντηση στο ερώτημα, παραπέμπει τον Ιώβ στο θαύμα και τα μυστήρια της δημιουργίας και τον αναγκάζει να ομολογήσει την αδυναμία του στο να συλλάβει σε όλη του την έκταση και να εξιχνιάσει τον τρόπο διακυβέρνησης του κόσμου από το έργο ολοκληρώνεται με ένα σύντομο επίλογο (42,7-17), στον οποίο περιγράφεται η αποκατάσταση του Ιώβ σε ευτυχία μεγαλύτερη από εκείνη που είχε πριν από τη δοκιμασία του. Η απάντηση του Θεού προς τον Ιώβ επιβεβαιώνει ότι το πρόβλημα της σχέσης του κακού προς τη θεία δικαιοσύνη παραμένει για τις δυνατότητες της ανθρώπινης λογικής άλυτο. Αντί της παραδοσιακής διδασκαλίας του ιουδαϊσμού της εποχής περί άμεσης ανταπόδοσης των πράξεων του ανθρώπου από το

Θεό, ο άνθρωπος οφείλει να γνωρίσει τα όριά του ως δημιούργημα και να αναγνωρίσει την παντοδυναμία του Θεού προς τον οποίο πρέπει να προσβλέπει με εμπιστοσύνη.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Το βιβλίο “Παροιμίες” οφείλει τον τίτλο του στο περιεχόμενό του, που συνιστά μια συλλογή συμβουλών, παραινέσεων και γνωμικών που αφορούν στην ηθική οικοδομή του ατόμου.

Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) κατατάσσεται το έργο στα “Ποιητικά- Διδακτικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο στην ομάδα “Αγιόγραφα”.

Οι “παροιμίες” συνιστούν συνήθως σύντομες φράσεις, εύκολες ν’ απομνημονευτούν, στις οποίες αποτυπώνεται η ατομική ή συλλογική εμπειρία από την αντιμετώπιση διαφόρων καταστάσεων της καθημερινής ζωής και οι οποίες μεταδίδονται προφορικά από γενιά σε γενιά με σκοπό να προσφέρουν στους ανθρώπους συμβουλές για την επίτευξη της ευτυχίας και της ευημερίας υπό τις υφιστάμενες συνθήκες του κόσμου. Αυτό το είδος της “σοφίας” που ήταν ευρύτατα διαδεδομένο στους Αιγύπτιους, Βαβυλώνιους και ιδιαίτερα στους Άραβες, καλλιεργήθηκε και στον Ισραήλ και εμπλουτίστηκε με θρησκευτικές ιδέες. Ως πρώτος και σπουδαιότερος σοφός αναφέρεται στην Παλαιά Διαθήκη ο βασιλιάς Σολομών (Α Βασ 5,9-14), στον οποίο αποδίδονται πολλά σοφολογικά έργα. Αργότερα και άλλα πρόσωπα ασχολήθηκαν με τη συλλογή και καταγραφή παροιμιών (πρβλ. Παρ 25,1. 30,1).

Παρ’ όλο που το βιβλίο έχει το χαρακτήρα ηθικού εγχειριδίου, χωρίς ιδιαίτερα θεολογικά ενδιαφέροντα, και παρ’ όλο που συχνά οι παροιμίες παρατίθενται χωρίς συστηματική τάξη και στενή συνάφεια με τις προηγούμενες και τις επόμενες, διοικούσα ιδέα του έργου είναι η αρχή ότι η επιτυχία στη ζωή δεν εξαρτάται μόνον από την ανθρώπινη εξυπνάδα, αλλά προϋποθέτει πρώτα και κύρια την αναγνώριση του Θεού και την τήρηση των εντολών του (1,7· 2,4-5· 9,10- 15,33). Συχνά επίσης η

σοφία παριστάνεται ως πρόσωπο (8, εξ· 9, 1 εξ) που ζει κοντά στο Θεό και δια της οποίας ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο. Με τις παραστάσεις αυτές προετοιμάζεται η περί Λόγου (Ιωβ 1,1 εξ) και Σοφίας του Θεού (Α Κορ 1,24) διδασκαλία της Καινής Διαθήκης (βλ. λήμματα “Λόγος” και “Σοφία” του Γλωσσάριου).

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΣ

Ο όρος “Εκκλησιαστής” με τον οποίο επιγράφεται το ομώνυμο βιβλικό έργο, είναι απόδοση στα ελληνικά μιας εβραϊκής λέξης που δηλώνει τον επικεφαλής μιας συνάθροισης ή ενός κύκλου σοφών.

Ο Εκκλησιαστής ανήκει στα “Ποιητικά - Διδακτικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο κατατάσσεται στην τρίτη ομάδα βιβλίων, τα “Αγιογγραφα”. Το περιεχόμενο του έργου αποτελεί μια συλλογή εμπειρικών σκέψεων, με χαλαρή μεταξύ τους σύνδεση και χωρίς συστηματική κατάταξη, σχετικά με την αξία της ζωής και τα υλικά αγαθά.

Το βιβλίο έχει έναν εντελώς ιδιόμορφο χαρακτήρα που το διαφοροποιεί από τα υπόλοιπα διδακτικά έργα της ομάδας. Οι ιδέες του εμφανίζονται ιδιαίτερα πεσιμιστικές. Σε ολόκληρο το έργο τονίζεται η ματαιότητα των ανθρώπινων πραγμάτων, η μη ύπαρξη σκοπού στη ζωή και η αδυναμία του ανθρώπου να ορίσει τη μοίρα του. Μέσα από αυτήν την απαισιόδοξη θεώρηση ο συγγραφέας επιχειρεί να τονίσει ότι μόνον ο Θεός γνωρίζει την αληθινή έννοια όλων των πραγμάτων. Αντί, λοιπόν, ο άνθρωπος να αναλώνεται στην εξιχνίαση των μυστηρίων της ζωής, οφείλει να σέβεται και να εμπιστεύεται το Θεό και να ζει το παρόν με χαρά μέσα στο πλαίσιο των δυνατοτήτων του (βλ. λήμμα “Σοφία” του Γλωσσάριου).

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

Η έκφραση “Άσμα Ασμάτων”, με την οποία επιγράφεται το ομώνυμο βιβλικό έργο είναι εβραϊσμός. Με ανάλογους συνδυασμούς ίδιων λέξεων, όπου η δεύτερη λέξη τίθεται σε γενική πληθυντικού (πρβλ. “άγια των αγίων”) δηλώνεται η υπέρθεση, οπότε ο τίτλος του βιβλίου σημαίνει: Το πιο όμορφο τραγούδι.

Σύμφωνα με την ιουδαϊκή κατάταξη των βιβλικών έργων, το Άσμα Ασμάτων ανήκει στην τρίτη ομάδα των βιβλίων της Εβραϊκής Βίβλου, τα “Αγιόγραφα” ενώ σύμφωνα με τη χριστιανική στη δεύτερη ομάδα, στα “Ποιητικά - Διδακτικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης.

Το βιβλίο συνιστά πιθανότατα μια ανθολογία ερωτικών ή γαμήλιων τραγουδιών, στα οποία υμνείται σε ποικίλους τόνους, με ζωνχές και πολλές φορές τολμηρές εικόνες και σε ωραιότατη λυρική γλώσσα ο έρωτας και τα δυνατά συναισθήματα που συνδέονται μ’ αυτόν. Η θέση ενός τέτοιου βιβλίου στην Αγία Γραφή προκαλεί συχνά έκπληξη στον αναγνώστη. Παρόλα αυτά ο έρωτας όπως και όλα τα αγνά συναισθήματα που συνδέουν τους ανθρώπους μεταξύ τους συνιστούν δώρα του Θεού και από την άποψη αυτή η εξύμνησή τους δεν θα μπορούσε να απουσιάζει από τη Βίβλο. Από την άλλη μεριά η συζυγική αγάπη ανάμεσα σε έναν άντρα και μια γυναίκα απεικονίζει στα βιβλικά κείμενα τη σχέση Θεού - Ισραήλ (Ωσ κεφ. 1-3 Ιερ 2,2 Ιεζ κεφ. 16) και Χριστού - Εκκλησίας (Εφ 5,25.31-32). Έτσι, το περιεχόμενο του βιβλίου κατανοήθηκε τόσο από τους Ιουδαίους όσο και από τους χριστιανούς ως αλληγορική έκφραση των σχέσεων αυτών.

Επειδή το θέμα όλων των τραγουδιών είναι το ίδιο, μόνον υποθέσεις μπορούν να γίνουν σχετικά με τον αριθμό τους. Συνήθως αναγνωρίζονται έξι άσματα.

ΣΟΦΙΑ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

Το βιβλίο “Σοφία Σολομώντος” συνιστά μια διατριβή για τα αγαθά της σοφίας και τα κακά της ασέβειας. Ο τίτλος του οφείλεται στη φήμη του Σολομώντα ως σοφού βασιλιά (Α Βασ 5,9-14) και στην τάση της εποχής να αποδίδονται τα περισσότερα σοφολογικά - έργα σ’ αυτόν.

Το βιβλίο γράφτηκε πρωτοτύπως σε ελληνική γλώσσα, στην Αλεξάνδρεια, της Αιγύπτου οπότε δεν συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των έργων της Εβραϊκής Βίβλου. Παρατίθεται μόνον από την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο), η οποία το

κατατάσσει στα “Ποιητικά - Διδακτικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης.

Η πραγμάτευση του βασικού θέματος του έργου αρχίζει με τη διερεύνηση του ρόλου της σοφίας στη ζωή του ανθρώπου και στη συνέχεια γίνεται σύγκριση της τύχης των δικαίων με εκείνη των αδίκων κατά την παρούσα ζωή αλλά και μετά το θάνατο. Ακολουθεί ανάλυση της προέλευσης και της φύσης της σοφίας και παρουσίαση των τρόπων απόκτησής της. Τέλος, εξετάζονται μέσα από μια επισκόπηση της ιερής ιστορίας με ιδιαίτερη αναφορά στα γεγονότα της εξόδου των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο, οι συνέπειες της σοφίας και ασκείται σκληρή κριτική κατά της ειδωλολατρίας.

Στόχος του συγγραφέα είναι κυρίως να στηρίξει την κλονισμένη, εξαιτίας των επιτευγμάτων και της λάμψης του αλεξανδρινού πολιτισμού, πίστη των Ιουδαίων, αλλά και να προσελκύσει τους ειδωλολάτρες στην πίστη του αληθινού Θεού. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του έργου είναι η επίδραση της ελληνιστικής σκέψης, κυρίως της πλατωνικής φιλοσοφίας, σε ορισμένες ιδέες του συγγραφέα και πολύ περισσότερο στη γλώσσα του. Αυτός ο επιτυχής συνδυασμός ελληνικής παιδείας και ιουδαϊκής πίστης αποτελεί ένα άριστο δείγμα του πόσο δημιουργική μπορεί να αποβεί η συνάντηση δύο πολιτισμών (βλ. και λήμμα “Σοφία” του Γλωσσάριου).

ΣΟΦΙΑ ΣΕΙΡΑΧ

Ο τίτλος του βιβλίου “Σοφία Σειράχ” είναι σύντμηση του πλήρους τίτλου του έργου “Σοφία Ιησού υιού Σειράχ”. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα σοφιολογικό έργο γραμμένο από κάποιον Ιουδαίο Ιησού (50,27). Ο μεταγενέστερος λατινικός τίτλος “(Liber) Ecclesiasticus” δηλώνει την επίσημη χρήση του βιβλίου από την Εκκλησία. Το βιβλίο μεταφράστηκε το 132 π.Χ. στα ελληνικά από τον εγγονό τού συγγραφέα (πρόλογος στ. 27εξ) και παρατίθεται από τη μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) στο τέλος της ομάδας “Ποιητικά - Διδακτικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης. Από την ιουδαϊκή Συναγωγή δεν έγινε δεκτό στον κανόνα της, το εβραϊκό πρωτότυπο χάθηκε, αλλά η αρχαιολογική έρευνα έφερε στο φως μεγάλα αποσπάσματά του. Στην παρούσα μετάφραση, τα τμήματα του βιβλίου για τα οποία δεν βρέθηκε εβραϊκό πρωτότυπο τίθενται σε αγκύλες.

Ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο το βιβλίο δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά από τα υπόλοιπα έργα της ομάδας. Μετά τον πρόλογο του μεταφραστή παρατίθεται μια μεγάλη συλλογή γνωμικών, συμβουλών και παραινέσεων χωρίς συστηματική τάξη, που αναφέρονται στην αντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων της ζωής και προτρέπουν τον αναγνώστη στην αναζήτηση της σοφίας. Ακολουθούν δύο τμήματα στα οποία υμνείται η δόξα και το μεγαλείο του Θεού, όπως αυτή παρουσιάζεται στη φύση μέσα από τα δημιουργήματά του και αποκαλύπτεται στην ιστορία μέσα από τις προσωπικότητες της Βίβλου. Το έργο κατακλείεται με έναν ευχαριστήριο ύμνο στο Θεό για τις ευεργεσίες του και ένα ποίημα που αναφέρεται στην αναζήτηση της σοφίας.

Η διδασκαλία του βιβλίου είναι επίσης παραδοσιακή και εμφανίζει πολλές ομοιότητες με εκείνη των άλλων βιβλίων της ομάδας. Γράφοντας κατά τις παραμονές της μακκαβαϊκής εξέγερσης, ο συγγραφέας επιχειρεί να αντιπαραθέσει στην άκριτη υιοθέτηση των ελληνικών εθίμων και ιδεών την παράδοση του λαού του. Σ' αυτήν την προσπάθεια οφείλεται και η έμφαση που δίνει σε θέματα που συνήθως είναι ξένα προς τον προβληματισμό των σοφών. Έτσι, ένα νέο στοιχείο που προστίθεται είναι η θεώρηση της σοφίας στο πλαίσιο της νομικής σκέψης της εποχής. Η σοφία ταυτίζεται με το νόμο (24,23-24) και πιστή τήρηση του νόμου σημαίνει, εκτός των άλλων, ακριβή τέλεση της λατρείας (35,1-10). Μια άλλη διαφορά σε σχέση με τα υπόλοιπα σοφολογικά έργα είναι η ιδιαίτερη σημασία που δίνει ο Σειραχίδης στην ιερή ιστορία και στη διαθήκη (βλ. λήμμα “Σοφία” του Γλωσσάριου).

ΩΣΗΕ

Το βιβλίο “Ωσηέ” περιέχει το κήρυγμα και βιογραφικά στοιχεία του ομώνυμου προφήτη, ο οποίος καταγόταν από το βόρειο βασίλειο, του Ισραήλ, και έδρασε εκεί από τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του Ιεροβοάμ Β' (787-747 π.Χ.) μέχρι την καταστροφή του βασιλείου (722 π.Χ.). Τη μακρά περίοδο της βασιλείας του Ιεροβοάμ Β' που εξασφάλισε στο κράτος κάποια σταθερότητα, αλλά παράλληλα συνέβαλε στην αύξηση της κοινωνικής ανισότητας και της ηθικής κατάπτωσης του λαού τη διαδέχτηκε μια περίοδος πολιτικής αστάθειας εξαιτίας των αλληπάλληλων πραξικοπημάτων για την εξασφάλιση του θρόνου, που επιδεινωνόταν από την

αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος των Ασσυρίων για την περιοχή και των συνεχών πολιτικών και στρατιωτικών επεμβάσεών τους που οδήγησαν τελικά στην κατάλυση του βόρειου βασιλείου.

Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) το έργο κατατάσσεται στην ομάδα “Προφητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, συνήθως επικεφαλής της υποομάδας “Δωδεκαπρόφητον”. Ανάλογη θέση κατέχει και στην Εβραϊκή Βίβλο, στην υποομάδα “Μεταγενέστεροι Προφήτες” της ομάδας “Προφήτες”.

Το βιβλίο αρχίζει με αναφορά στην άτυχη οικογενειακή ζωή του προφήτη. Ο Ωσηέ παντρεύεται κατ’ εντολή του Θεού μια γυναίκα με την οποία αποκτά τρία παιδιά και η οποία στη συνέχεια τον εγκαταλείπει. Παρ’ όλα αυτά ο προφήτης τη συγχωρεί και τη δέχεται ύστερα από δοκιμασία και πάλι. Στο δεύτερο μέρος περιέχεται μια εκτενής προφητεία με την οποία ελέγχεται ο λαός για την αποστασία του από το Θεό και εξαγγέλλεται η αναπόφευκτη καταστροφή. Παρ’ όλα αυτά ο Θεός καλεί τον Ισραήλ να επιστρέψει και υπόσχεται συγχώρηση.

Το οικογενειακό δράμα του προφήτη, του προσφέρει το κλειδί για την ερμηνεία των σχέσεων Θεού - Ισραήλ. Έτσι, ολόκληρη η ζωή του προφήτη γίνεται ένα σημείο που εικονίζει με παραστατικό τρόπο το περιεχόμενο του μηνύματός του. Όπως η σύζυγος του Ωσηέ, παρά τη μεγάλη αγάπη που της δείχνει ο προφήτης, τον εγκαταλείπει για να εξασφαλίσει καλύτερη και πιο άνετη ζωή, έτσι και ο Ισραήλ, παρά την αγάπη που του έδειξε ο Θεός, τον εγκαταλείπει αναζητώντας ασφάλεια και ειρήνη στις συμμαχίες με τους Ασσυρίους και τους Αιγυπτίους, στηρίζοντας τις ελπίδες του στα οχυρωματικά έργα και βρίσκοντας πνευματική πλήρωση στην ειδωλολατρία. Τα παραπάνω συνιστούν για τον προφήτη ένα είδος πορνείας, η οποία οφείλεται στην αδυναμία του λαού να συλλάβει το πραγματικό νόημα της αγάπης και της επίγνωσης του Θεού. Οι δύο αυτές έννοιες δεν έχουν για τον προφήτη ηθική αλλά θεολογική σημασία. Έτσι, η βάση της διαθήκης δεν είναι η τήρηση νομικών και τελετουργικών υποχρεώσεων, αλλά η αγάπη που συνδέει το Θεό με τον Ισραήλ. Επίσης, επίγνωση δε σημαίνει θεωρητικό προβληματισμό για την ύπαρξη του Θεού, αλλά δυνατότητα αναγνώρισης από το λαό της παρουσίας του Θεού στην ιστορία του. Παρ’ όλα αυτά ο Θεός εξακολουθεί να αγαπά τον Ισραήλ, γι’ αυτό μετά τη δοκιμασία θα οδηγήσει και πάλι το λαό του στην έρημο όπου είχαν σφυρηλατηθεί οι δεσμοί τους και θα συνδιαλέγει μαζί του. Την καταστροφή θα ακολουθήσει αποκατάσταση.

ΑΜΩΣ

Ο Αμώς, οι λόγοι του οποίου περιέχονται στο φερόνυμο βιβλίο, ήταν κτηνοτρόφος και Καταγόταν από την περιοχή του βασιλείου του Ιούδα, αλλά έδρασε ως προφήτης στο βόρειο βασίλειο, του Ισραήλ, κατά τα μέσα της μακράς βασιλείας του Ιεροβοάμ Β' (787-747 π.Χ.). Η δράση του συμπίπτει με μια περίοδο, κατά την οποία η εξασθένιση της ασσυριακής δύναμης και η ειρήνη που επικράτησε στην περιοχή έδωσαν στη χώρα τη δυνατότητα για οικονομική ανάπτυξη, που συνοδεύτηκε όμως από μεγάλη κοινωνική ανισότητα. Η υψηλή φορολογία (5,11-12) είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση της ιδιοκτησίας γης στα χέρια μιας μικρής αλλά ισχυρής τάξης γαιοκτημόνων, ενώ η μεγάλη μάζα του πληθυσμού της υπαίθρου υπέφερε από τη φτώχεια και την καταπίεση των πλουσίων.

Το έργο κατατάσσεται στα “Προφητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης. Το βιβλίο, αν και είναι η αρχαιότερη αυτοτελής γραπτή συλλογή προφητειών, παρατίθεται δεύτερο ή τρίτο κατά σειρά στην υποομάδα “Μικροί Προφήται” ή “Δωδεκαπρόφητον”. Στην Εβραϊκή Βίβλο το έργο κατατάσσεται στην ίδια περίπου σειρά, στην υποομάδα Μεταγενέστεροι Προφήτες” της ομάδας “Προφήτες”.

Το περιεχόμενο του μηνύματος του Αμώς αναφέρεται σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνική κατάσταση της εποχής του. Η αυξανόμενη κοινωνική αδικία και καταπίεση σημαίνει για τον προφήτη απόρριψη της διαθήκης και ισοδυναμεί, παρά την προσφορά θυσιών στο Θεό (5,21-24), με ειδωλολατρία. Σ’ αυτήν την κοινωνία, που φαινομενικά ευδαιμονεί και νιώθει ασφαλής, καλείται ο Αμώς, για να προειδοποιήσει ότι η κρίση του Θεού, που Θα εκδηλωθεί με πόλεμο και εξορία, πλησιάζει. Ο λαός του Θεού θα αντιμετωπίσει την ίδια τιμωρία (2,4εξ.6εξ) με τους γειτονικούς του λαούς (1,3-2,3). Μέσα από μια σειρά οραμάτων (κεφ. 7-9) ο Θεός αποκαλύπτει στον προφήτη το επικείμενο τέλος του βασιλείου του Ισραήλ, που Θα επέλθει ως συνέπεια της αδιαφορίας του λαού για όσα ο νόμος του Θεού προβλέπει υπέρ των φτωχών και των αδυνάμων (2,6-8· 3,9-10· 4,1· 6,1-7· 8,4-7).

ΜΙΧΑΙΑΣ

Ο προφήτης Μιχαίας, τις προφητείες του οποίου περιέχει το φερόνυμο βιβλίο, ήταν σύγχρονος του προφήτη Ησαΐα, καταγόταν, όπως και ο Αμώς, από αγροτική περιοχή και έδρασε κατά τα τέλη του 801, π.Χ. αιώνα στην Ιερουσαλήμ, σε μια

περίοδο που το βασίλειο του Ιούδα υπέφερε από τις συνεχείς επεμβάσεις των Ασσυρίων.

Το έργο ανήκει στην υποομάδα “Δωδεκαπρόφητον” της ομάδας “Προφητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης. Στην Εβραϊκή Βίβλο κατατάσσεται στην υποομάδα “Μεταγενέστεροι Προφύτες” της δεύτερης ομάδας των βιβλικών έργων, “Προφύτες”.

Στα επτά κεφάλαια του βιβλίου εναλλάσσονται οι απειλητικές προρρήσεις με τις προφητείες αποκατάστασης του λαού. Το έργο αρχίζει με προφητείες κατά του Ισραήλ και του Ιούδα. Με ιδιαίτερη δριμύτητα στρέφεται στη συνέχεια ο προφύτες κατά των πολιτικών και κυρίως των πνευματικών ηγετών του λαού, τους ιερείς και προπάντων τους ψευδοπροφύτες. Η ειδωλολατρία και η ηθική κατάπτωση θα οδηγήσουν αναπότρεπτα στην καταστροφή, από την οποία μόνον ένα ευσεβές υπόλοιπο θα διασωθεί, για να ακολουθήσει η εποχή της αποκατάστασης με ηγέτη τον ειρηνικό ποιμένα Μεσσία, κατά την οποία η Ιερουσαλήμ θα αναδειχθεί σε κέντρο της παγκόσμιας ειρήνης και της αποκάλυψης του Θεού προς τα έθνη. Μετά τα παρηγορητικά μηνύματα, ο προφύτες επανέρχεται στη σκληρή κριτική του και στις απειλητικές προρρήσεις, για να κλείσει με μια νέα προφητεία αποκατάστασης.

Το μήνυμα του Μιχαία συνδυάζει το περί δικαιοσύνης του Θεού κήρυγμα του Αμώς με την περί αγάπης διδασκαλία του Ωσηέ αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα το αληθινό νόημα της θρησκείας. Αυτό που ζητά ο Θεός από τον άνθρωπο αποκαλύπτεται στο τρίπτυχο: δικαιοσύνη - αγάπη - υπακοή στο θείο θέλημα (6,8).

ΙΩΗΛ

Το βιβλίο “Ιωήλ” περιέχει τις προφητείες του ομώνυμου προφήτη σχετικά με το θέμα της ημέρας της κρίσεως του Κυρίου. Ο Ιωήλ έδρασε στην Ιερουσαλήμ, αλλά στο βιβλίο δεν αναφέρονται άλλα στοιχεία ούτε για τον ίδιο ούτε για την εποχή της δράσης του. Η κατάταξη του βιβλίου στους κανόνες της Εκκλησίας και της Συναγωγής είναι ίδια με εκείνη των προηγούμενων προφητικών έργων.

Μια ιδιαίτερα καταστροφική επιδρομή ακριδών, ερμηνεύεται από τον προφήτη ως άγγελος της ημέρας της κρίσεως του Κυρίου. Ο λαός θρηνεί και μετανοεί πάνδημα και ο Θεός σώζει τη χώρα, υποσχόμενος ταυτόχρονα ευφορία της γης και έκχυση του Πνεύματος στο λαό του. Για τους γύρω λαούς όμως η απειλή εξακολουθεί να ισχύει.

Το Θέμα της ημέρας της κρίσεως του Κυρίου κατέχει κεντρική Θέση στην εσχατολογία του Ισραήλ. Ο προφήτης όμως δεν εξαγγέλλει μόνον καταστροφή, αλλά υποδεικνύει και τον τρόπο αποφυγής της με τη μετάνοια και την επιστροφή στο Θεό. Ιδιαίτερη θέση στο εσχατολογικό όραμα του προφήτη κατέχει η έκχυση του Πνεύματος ως σημείο της τελικής αποκατάστασης. Ο απόστολος Πέτρος στο κήρυγμά του κατά την ημέρα της Πεντηκοστής θα ερμηνεύσει την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος στους αποστόλους ως εκπλήρωση της προφητείας αυτής (Πραξ 2,16-21).

ΟΒΔΙΟΥ

Το βιβλίο “Οβδιού” είναι το μικρότερο της Παλαιάς Διαθήκης με 21 μόνο στίχους. Για τον προφήτη Οβδιού ή Αβδιού δεν περιέχονται βιογραφικά στοιχεία στο κείμενο. Το βιβλίο ανήκει στις ίδιες με τα προηγούμενα προφητικά έργα ομάδες της χριστιανικής και ιουδαϊκής Βίβλου.

Αφορμή της προφητείας που περιέχεται στο βιβλίο αποτελεί η εχθρική συμπεριφορά των Εδωμιτών προς τους Ιουδαίους κατά τη διάρκεια και μετά την καταστροφή της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλωνίους. Ο προφήτης εξαγγέλλει ότι αναμένει τους Εδωμίτες η ίδια τύχη με τους κατοίκους του Ιούδα και της Ιερουσαλήμ, εναντίον των οποίων συνέπραξαν με τους Βαβυλωνίους, διέπραξαν λεηλασίες και επέδειξαν χαιρεκακία. Το ύφος της προφητείας εξηγείται αν ληφθούν υπόψη τα αισθήματα πικρίας και αγανάκτησης που γέννησε στο λαό του Ιούδα η συμπεριφορά των Εδωμιτών, τα οποία μαρτυρούνται και σε άλλα βιβλικά κείμενα (Ιεζ 25,12-14· 35,1-15· Ψλ 137.7). Ο προφήτης παρηγορεί τους ηττημένους και απελπισμένους συμπατριώτες του προαναγγέλλοντας την παραδειγματική τιμωρία της Εδώμ και εξαγγέλλοντας την αποκατάσταση της Ιερουσαλήμ.

ΙΩΝΑΣ

Το βιβλίο “Ιωνάς” διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα προφητικά έργα, καθώς δεν συνιστά συλλογή προφητειών αλλά αφήγηση ενός επεισοδίου της ζωής του ομώνυμου προφήτη. Το βιβλίο ανήκει στις ίδιες με τα προηγούμενα προφητικά έργα

ομάδες της Παλαιάς Διαθήκης και της Εβραϊκής Βίβλου.

Σύμφωνα με το κείμενο, ο Ιωνάς αποστέλλεται από το Θεό στη Νινευή για να κηρύξει στους αμαρτωλούς κατοίκους της την επερχόμενη καταστροφή. Ο προφήτης προσπαθεί να αποφύγει την αποστολή του και δραπετεύει με ένα καράβι που ταξίδευε δυτικά. Με θαυματουργική επέμβαση του Θεού, ο Ιωνάς φέρει τελικά σε πέρας την αποστολή του, αλλά η απρόσμενη επιτυχία του κηρύγματός του, που προκάλεσε τη μετάνοια των κατοίκων της Νινευή και τη συγχώρησή τους από το Θεό, τον γεμίζει απογοήτευση. Και πάλι με θαυματουργικό τρόπο όμως διδάσκεται ο προφήτης ότι η αγάπη του Θεού δεν περιορίζεται στον Ισραήλ, αλλά επεκτείνεται σε όλους εκείνους που μετανοούν και ζητούν τη Θεία βοήθεια.

Αν στο σύγχρονο άνθρωπο αυτή η περί παγκοσμιότητας του Θεού ιδέα φαίνεται αυτονόητη, οι άνθρωποι της εποχής της Παλαιάς Διαθήκης είχαν μια πολύ πιο στενή αντίληψη για το Θεό. Έτσι, το βιβλίο προβάλλει ένα ιδιαίτερα επαναστατικό για την εποχή του μήνυμα, καθώς, σε αντίθεση προς τις κρατούσες αντιλήψεις, και μάλιστα της μεταιχμαλωσιακής ιουδαϊκής κοινότητας η οποία προσπαθεί να κλειστεί στον εαυτό της διακηρύσσει το ενδιαφέρον και την αγάπη του Θεού για όλα τα πλάσματά του και την αλήθεια ότι ο λαός του Ισραήλ, όπως και ο Ιωνάς, κλήθηκε ακριβώς για να απευθύνει το μήνυμα αυτό προς όλους. Όμως το μήνυμα του βιβλίου υπερβαίνει τα στενά ιστορικά όρια της εποχής του. Η περιπέτεια του Ιωνά στην κοιλιά του κήτους διακηρύσσει με τον πιο παραστατικό τρόπο την αλήθεια ότι ο Θεός έχει τη δύναμη να ανασύρει τον άνθρωπο από τα βάθη της αμφιβολίας και τα έσχατα όρια της απελπισίας και να τον μετατρέπει σε ζωντανή μαρτυρία της παγκόσμιας αγάπης του. Έτσι, δεν είναι τυχαίο το ότι η πρωτοχριστιανική κοινότητα είδε στην περιπέτεια του Ιωνά την προτύπωση της ταφής και της ανάστασης του Ιησού (πρβλ. Μτ 12,40), ο οποίος με το παράδειγμα και τη διδασκαλία του προσέδωσε στο μήνυμα του βιβλίου την πιο αναπτυγμένη του μορφή.

ΝΑΟΥΜ

Το βιβλίο “Ναούμ” περιέχει τις προφητείες του ομώνυμου προφήτη, ο οποίος έδρασε στο βασίλειο του Ιούδα, πιθανότατα μετά τα μέσα του 7ου π.Χ. αιώνα, σε μια

εποχή κατά την οποία η ηγεμονία των Ασσυρίων, από την οποία για πολλές δεκαετίες υπέφεραν οι λαοί της νοτιοδυτικής Ασίας, αρχίζει να καταρρέει. Το έργο κατατάσσεται στις ίδιες με τα προηγούμενα προφητικά βιβλία ομάδες της χριστιανικής και ιουδαϊκής Βίβλου.

Το βιβλίο αρχίζει με έναν αλφαβητικό ψαλμό στον οποίο τονίζεται η οργή του Θεού κατά των εχθρών του. Ακολουθεί μια σύντομη παρηγορητική προφητεία για το λαό του Ιούδα και στη συνέχεια παρατίθενται προφητείες κατά της Νινευή, στις οποίες προλέγεται η ατιμωτική καταστροφή της. Το έργο τελειώνει με έκφραση της γενικής ικανοποίησης από την παραδειγματική τιμωρία της Νινευή, η πτώση της οποίας επίκειται. Το 612 π.Χ., τα συνασπισμένα στρατεύματα Βαβυλωνίων και Μήδων καταλαμβάνουν τελικά τη Νινευή.

Το κήρυγμα του προφήτη δεν στρέφεται, όπως των άλλων προφητών της εποχής του, κατά του λαού του Ιούδα, αλλά εκφράζει τη χαρά και την ανακούφιση, καθώς και τις ελπίδες που γέννησε στους συμπατριώτες του η αναμενόμενη πτώση της Νινευή. Το κήρυγμα αυτό του Μιχαία στηρίζεται σε μια προφητική θεώρηση της ιστορίας, σύμφωνα με την οποία ο Θεός, ως κύριος της ιστορίας, τιμωρεί όσους στηρίζουν τη δύναμή τους στην ωμή βία, και δεν επιτρέπει στο κακό να θριαμβεύσει και να ανατρέψει το θείο σχέδιο για τη σωτηρία του κόσμου.

ΑΒΒΑΚΟΥΜ

Το βιβλίο “Αββακούμ” περιέχει τις προφητείες του ομώνυμου προφήτη και κατατάσσεται στις ίδιες με τα προηγούμενα προφητικά βιβλία ομάδες βιβλικών έργων. Ο Αββακούμ ήταν πιθανότατα σύγχρονος του προφήτη Ιερεμία και έδρασε στην Ιερουσαλήμ, σε μια περίοδο κατά την οποία οι Βαβυλώνιοι μετά τη νίκη τους επί των Αιγυπτίων στην Χαρκεμίς (605 π.Χ) επεκτείνουν την κυριαρχία τους στην Παλαιστίνη.

Το έργο αρχίζει με ένα διάλογο ανάμεσα στον Αββακούμ και το Θεό, μέσα από τον οποίο ο προφήτης προσπαθεί να εξιχνιάσει τον τρόπο με τον οποίο ο Θεός κατευθύνει την ιστορία. Η εύλογη απορία του προφήτη συνίσταται στο γιατί ο Θεός επιλέγει τους Χαλδαίους ως όργανα του, προκειμένου να τιμωρήσει το λαό του. Τελικά ο προφήτης διαβεβαιώνεται ότι ο Θεός δεν επιτρέπει στο άδικο να

θριαμβεύσει και το έργο ολοκληρώνεται με ένα δοξολογικό ψαλμό, στον οποίο υμνείται ο τελικός θρίαμβος του Θεού.

Το βασικό ερώτημα που κυριαρχεί στο διάλογο του προφήτη με το Θεό, για το πώς είναι δυνατό να επιτρέψει ο άγιος και δίκαιος Κριτής την επικράτηση του κακού, απασχολεί τους ανθρώπους όλων των εποχών. Η απάντηση που δίνει το βιβλίο στο ερώτημα αυτό, είναι ότι Θεός μέσα από ανεξιχνίαστους για τον άνθρωπο δρόμους προετοιμάζει την τελική νίκη του δικαίου. Η διαβεβαίωση ότι ο δίκαιος άνθρωπος θα ζήσει χάρη στην εμπιστοσύνη του στο Θεό (2,4) θα καταστεί βασική βιβλική σωτηριολογική διδασκαλία (πρβλ. Ρωμ 1,17· Γαλ 3,11).

ΣΟΦΟΝΙΑΣ

Ο προφήτης Σοφονίας, τις προφητείες του οποίου περιέχει το φερόνυμο βιβλίο, έδρασε κατά την εποχή του βασιλιά Ιωσία (639-609 π.Χ.), και μάλιστα πριν από την έναρξη της θρησκευτικής μεταρρύθμισης, σε μια περίοδο κατά την οποία κυριαρχούσε ακόμη η ειδωλολατρία, που εισήγαγε στη χώρα η υποτελής στους Ασσυρίους πολιτική του βασιλιά Μανασσή. Το βιβλίο κατατάσσεται στις ίδιες με τα προηγούμενα προφητικά έργα ομάδες του χριστιανικού και ιουδαϊκού Κανόνα.

Ο προφήτης αναφέρεται αρχικά στο θέμα της ημέρας της κρίσεως του Κυρίου. Ακολουθούν προφητείες κατά των εθνών και κατά της Ιερουσαλήμ και το έργο ολοκληρώνεται με υποσχέσεις αποκατάστασης. Το μήνυμα του Σοφονία κινείται στην ίδια γραμμή με εκείνα των προγενέστερων του προφητών Αμώς και Ησαΐα.

ΑΓΓΑΙΟΣ

Το βιβλίο “Αγγαίος” περιέχει τους λόγους του ομώνυμου προφήτη, ο οποίος έδρασε στην Ιουδαία κατά το δεύτερο έτος του Πέρση βασιλιά Δαρείου Α (520 πΧ).

Πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία οι Ιουδαίοι αγωνίζονται να οργανωθούν μετά την περιπέτεια της βαβυλώνιας αιχμαλωσίας με κέντρο το ναό της Ιερουσαλήμ. Ο βασιλιάς των Περσών Κύρος επέτρεψε στους Ιουδαίους να επιστρέψουν από τη Μεσοποταμία στην Ιερουσαλήμ και να ξαναχτίσουν το ναό της (538 πΧ), αλλά οι εργασίες ανοικοδόμησης, παρά τον ενθουσιασμό των πρώτων ημερών, διακόπηκαν για οικονομικούς λόγους και εξαιτίας της αντίδρασης των Σαμαρειτών. Σ' αυτήν την καθοριστική για το μέλλον του λαού του Θεού περίοδο εμφανίζονται οι προφύτες Αγγαίος και Ζαχαρίας, για να ενισχύσουν με το κήρυγμά τους τον πολιτικό διοικητή Ζοροβάβελ, τον αρχιερέα Ιησού και το λαό, ώστε να ξαναρχίσουν οι εργασίες ανοικοδόμησης του ναού της Ιερουσαλήμ. Η Θέση του βιβλίου στο χριστιανικό και τον ιουδαϊκό κανόνα είναι ίδια με εκείνη των προηγούμενων προφητικών έργων.

Το μήνυμα του προφήτη καθορίζεται από τις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες της εποχής. Η επιτακτική ανάγκη να αποκτήσει ο μεταιχμαλωσιακός Ιουδαϊσμός ένα απαραίτητο για την επιβίωσή του λατρευτικό και πνευματικό κέντρο δεν αφήνουν περιθώρια για αναφορά σε θέματα που απασχολούν τους παλαιότερους προφύτες. Όταν ο λαός απογοητεύεται κατά την πορεία των εργασιών ανοικοδόμησης από τη φτωχική κατασκευή του νέου κτιρίου, ο προφήτης θα τον ενισχύσει εξαγγέλλοντας τη μελλοντική δόξα του ναού και την ανάδειξή του σε κέντρο της παγκόσμιας ειρήνης.

ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Ο προφήτης Ζαχαρίας, τα οράματα και τις προφητείες του οποίου περιέχει το φερώνυμο βιβλίο, ήταν σύγχρονος του προφήτη Αγγαίου και το κήρυγμά του είχε τον ίδιο με το κήρυγμα εκείνου βασικό στόχο: την αποπεράτωση των εργασιών ανοικοδόμησης του ναού της Ιερουσαλήμ. Το βιβλίο κατατάσσεται στις ίδιες με τα προηγούμενα προφητικά έργα ομάδες της Παλαιάς Διαθήκης και της Εβραϊκής Βίβλου.

Στο πρώτο μέρος (κεφ. 1-8) περιέχονται οράματα και προφητείες της περιόδου 520-518 π.Χ., που έχουν ως θέμα τους την αποκατάσταση του λαού του Ιούδα και τη μεσσιανική εποχή. Το δεύτερο μέρος (κεφ. 9-14) συνιστά μια συλλογή

προφητειών με κύριο θέμα τον Μεσσία, ο οποίος εικονίζεται ως θριαμβευτής και ταυτόχρονα ειρηνικός βασιλιάς, αλλά και ταπεινός ποιμένας.

ΜΑΛΑΧΙΑΣ

Το βιβλίο “Μαλαχίας” περιέχει τους λόγους ενός προφήτη, ο οποίος έδρασε κατά την μεταιχμαλωσιακή περίοδο, μετά την αποπεράτωση της ανοικοδόμησης του ναού της Ιερουσαλήμ (515 π.Χ.). Αυτό προκύπτει από το περιεχόμενο των προφητειών, καθώς για τον ίδιο τον προφήτη απουσιάζουν από το βιβλίο οποιοδήποτε βιογραφικά στοιχεία. Αμφιβολίες εγείρονται ακόμη και για το όνομα του προφήτη, καθώς δεν είναι σαφές αν το Μαλαχίας (εξελληνισμένη μορφή της εβραϊκής λέξης “μαλαχί” που σημαίνει “ο αγγελιαφόρος μου”) είναι κύριο όνομα ή προσηγορικό.

Στη χριστιανική Βίβλο το έργο κατατάσσεται στα “Προφητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, τελευταίο στην υποομάδα “Δωδεκαπρόφητον” και στην ιουδαϊκή Βίβλο επίσης τελευταίο στην υποομάδα “Μεταγενέστεροι Προφήτες” της ομάδας “Προφήτες”.

Το περιεχόμενο του βιβλίου αποτελείται από έξι αυτοτελείς λόγους, οι οποίοι έχουν σχεδόν πανομοιότυπη δομή. Αρχίζουν με ένα σύντομο διάλογο, όπου διατυπώνεται από τον Θεό ή τον προφήτη μια θέση, αυτή αντικρούεται από το λαό ή τον ιερέα και ακολουθεί ο προφητικός λόγος, ο οποίος επιβεβαιώνει τη θέση που διατυπώθηκε και στον οποίο συνυπάρχουν απειλές και υποσχέσεις σωτηρίας. Με τους λόγους του ο προφήτης καλεί ιερείς και λαό να ανανεώσουν την πιστότητά τους στη διαθήκη τους με το Θεό. Καταγγέλλει την αδιαφορία στην αυστηρή τήρηση των τελετουργικών διατάξεων και καταφέρεται κατά των μικτών γάμων και των διαζυγίων. Παράλληλα όμως επιβεβαιώνει ότι ο Θεός θα έρθει για να κρίνει και να εξαγνίσει το λαό του, αφού προηγουμένως στείλει τον αγγελιαφόρο του για να προετοιμάσει το δρόμο του (3,1· πρβλ. Μτ 11,10).

ΗΣΑΪΑΣ

Ο προφήτης Ησαΐας, με το όνομα του οποίου τιτλοφορείται το ομώνυμο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, κλήθηκε στο προφητικό αξίωμα με μεγαλειώδες όραμα το 736 π.Χ, έτος του θανάτου του βασιλιά Ουζζία, και έδρασε στην Ιερουσαλήμ κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 8^{ου} π.Χ. αιώνα, στα χρόνια των βασιλιάδων Ιωθάμ, Άχαζ και Εζεκία.

Η δράση του συμπίπτει με μια ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο της ιστορίας του βασιλείου του Ιούδα. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η ασσυριακή επεκτασιμότητα προς τα δυτικά, οι βασιλιάδες Φεκάχ του Ισραήλ και Ρεσίν των Αραμαίων συνέπηξαν συμμαχία, στην οποία προσκάλεσαν και τους ηγεμόνες των γειτονικών χωρών. Η άρνηση τελικά του βασιλιά Άχαζ του Ιούδα να συμμετάσχει στη συμμαχία είχε ως συνέπεια το να βαδίσει ο συνασπισμένος στρατός Ισραηλιτών και Αραμαίων κατά της Ιερουσαλήμ. Για να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο ο Άχαζ κάλεσε σε βοήθεια τους Ασσυρίους, οι οποίοι κατέλυσαν το αραμαϊκό βασίλειο, κατέλαβαν μεγάλα τμήματα του βόρειου βασιλείου του Ισραήλ και οδήγησαν μέρος του πληθυσμού στην αιχμαλωσία. Αλλά και ο σύμμαχος των Ασσυρίων, ο Άχαζ κατέληξε υποτελής τους. Άμεση συνέπεια της πολιτικής υποτελείας υπήρξε η είσοδος ειδωλολατρικών στοιχείων στην ιουδαϊκή λατρεία, τα οποία προσπάθησε να απομακρύνει ο διάδοχος του Άχαζ, Εζεκίας, επαναστατώντας κατά των Ασσυρίων και επιχειρώντας θρησκευτική μεταρρύθμιση. Οι Ασσύριοι εισέβαλαν στον Ιούδα, αλλά απέτυχαν τελικά να καταλάβουν την Ιερουσαλήμ.

Στη χριστιανική Βίβλο το έργο κατατάσσεται στα “Προφητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, επικεφαλής της υποομάδας “Μεγάλοι Προφήτες” ενώ στην ιουδαϊκή Βίβλο στην ομάδα “Προφήτες” και βρίσκεται επικεφαλής της υποομάδας “Μεταγενέστεροι Προφήτες”.

Το περιεχόμενο του βιβλίου συνιστά μια συλλογή προφητειών, οι οποίες διανθίζονται με ιστορικές αφηγήσεις, βιογραφικά στοιχεία, κλπ. Με βάση τα φιλολογικά χαρακτηριστικά και κυρίως τις ιστορικές συνθήκες που προϋποτίθενται στις προφητείες του βιβλίου, αυτό διαιρείται σε τρεις ενότητες.

Στην πρώτη ενότητα (κεφ. 1-39) περιέχονται κυρίως απειλητικοί λόγοι κατά του βασιλείου του Ιούδα και της Ιερουσαλήμ, καθώς και κατά των γειτονικών λαών, αλλά και μεσσιανικές εξαγγελίες και εσχατολογικές προφητείες. Με το ελεγκτικό του κήρυγμα ο προφήτης καλεί το λαό του Θεού σε μετάνοια, ώστε να αποφευχθεί η

επερχόμενη καταστροφή. Η ενότητα ολοκληρώνεται με μια ιστορική αφήγηση για την πολιορκία της Ιερουσαλήμ από τους Ασσυρίους.

Στη δεύτερη ενότητα (κεφ. 40-55) υπάρχουν προρρήσεις, προτροπές και παρηγορητικοί λόγοι προς τους αιχμάλωτους στη Βαβυλώνα Ιουδαίους. Σημαντική θέση κατέχουν στην ενότητα αυτή τα τέσσερα μεσσιανικού περιεχομένου “άσματα του δούλου του Κυρίου”. Η καταστροφή που προαναγγέλθηκε στις προφητείες της πρώτης ενότητας επήλθε, και το κήρυγμα του προφήτη γίνεται τώρα παρηγορητικό και ελπιδοφόρο.

Η τρίτη ενότητα (κεφ. 56-66) περιέχει ενθαρρυντικούς λόγους για τους Ιουδαίους που επιστρέφουν μετά την αιχμαλωσία στη χώρα τους, ώστε να αντιμετωπίσουν τις δύσκολες καταστάσεις, καθώς και προρρήσεις για την τελική νίκη του Μεσσία και το ένδοξο μέλλον του Ισραήλ και της Ιερουσαλήμ.

Κεντρικό στοιχείο του κηρύγματος του προφήτη Ησαΐα είναι η αγιότητα του Θεού, η οποία αντιδιαστέλλεται προς την αμαρτωλότητα των ανθρώπων. Τονίζεται ακόμη η μοναδικότητα του Θεού, ο οποίος είναι κύριος του κόσμου και της ιστορίας. Κατά συνέπεια, η σωτηρία του Ισραήλ δεν εξασφαλίζεται από τις στρατιωτικές συμμαχίες, αλλά από την επιστροφή στο Θεό. Η αποστασία του λαού από το Θεό θα έχει ως αναπόφευκτη συνέπεια τη λυτρωτική κρίση του Θεού που θα εκδηλωθεί με καταστροφή. Μόνον ένα υπόλοιπο θα διασωθεί, από το οποίο θα ξαναγεννηθεί ο νέος λαός του Θεού.

Στις προφητείες της δεύτερης και τρίτης ενότητας τονίζεται ακόμη πιο έντονα η ιδέα της μοναδικότητας και της παγκοσμιότητας του Θεού και προβάλλει καθαρότερα η μορφή του Μεσσία και οι συνδεδεμένες με αυτήν ελπίδες του λαού.

ΙΕΡΕΜΙΑΣ

Ο προφήτης Ιερεμίας, στη δράση του οποίου αναφέρεται και τους λόγους του οποίου περιέχει το φερώνυμο βιβλίο, έδρασε στο βασίλειο του Ιούδα, κατά τα τέλη του 7ου και τις αρχές του 8ου π.Χ. αιώνα. Καταγόταν από ιερατική οικογένεια και κλήθηκε στο προφητικό αξίωμα το 627 π.Χ. σε νεαρή ηλικία. Η εποχή της δράσης του συμπίπτει με την κατάρρευση της ηγεμονίας των Ασσυρίων και την ανάδειξη των Βαβυλωνίων σε κυρίαρχη δύναμη της Μεσοποταμίας αρχικά και της ευρύτερης περιοχής της Συρίας και της Παλαιστίνης στη συνέχεια. Η εξασθένιση του ασσυριακού ελέγχου στην Παλαιστίνη έδωσε στο βασιλιά Ιωσία τη δυνατότητα να επεκτείνει τα όρια του κράτους του και να προχωρήσει σε θρησκευτική μεταρρύθμιση για την αποκάθαρση της ιουδαϊκής λατρείας από τα ειδωλολατρικά στοιχεία. Η ήττα και ο Θάνατος του Ιωσία στη Μειγιδδώ (609 π.Χ.) από τους Αιγυπτίους και η ήττα στη συνέχεια των Αιγυπτίων στη Χαρκεμίς (605 π.Χ.) από τους Βαβυλωνίους είχαν ως συνέπεια να περιέλθει το βασίλειο του Ιούδα υπό βαβυλωνιακό έλεγχο. Οι προσπάθειες του βασιλιά Ιωακίμ για ανεξαρτησία όχι μόνο δεν απέδωσαν, αλλά και έφεραν στη χώρα την καταστροφή. Οι Βαβυλώνιοι κατέλαβαν την Ιερουσαλήμ και οδήγησαν το διάδοχό του Ιεχονία και μέρος του πληθυσμού στην αιχμαλωσία (597 π.Χ.). Ο νέος βασιλιάς Σεδεκίας ακολούθησε ανάλογη με τους προκατόχους του πολιτική, με αποτέλεσμα να προκαλέσει νέα εκστρατεία των Βαβυλωνίων και ολοκληρωτική καταστροφή του βασιλείου του Ιούδα και της Ιερουσαλήμ και νέα αιχμαλωσία του λαού (587/6 π.Χ.). Ο Ιερεμίας παρέμεινε στη χώρα μέχρι τη δολοφονία του διοικητή Γεδαλία τον οποίο είχαν τοποθετήσει εκεί οι Βαβυλώνιοι και στη συνέχεια συνέχισε να κατέφυγε στην Αίγυπτο.

Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) το έργο κατατάσσεται μετά το βιβλίο του προφήτη Ησαΐα, στην ομάδα “Προφητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης. Στην ίδια θέση κατατάσσεται και στην Εβραϊκή Βίβλο· στην υποομάδα “Μεταγενέστεροι Προφήτες” της ομάδας “Προφήτες”. Ανάμεσα στο Κείμενο των Ό και το εβραϊκό υπάρχουν σημαντικές διαφορές τόσο στην έκταση (το κείμενο των Ό είναι κατά 12% περίπου συντομότερο από το εβραϊκό) όσο και στην κατάταξη των ενοτήτων. Έτσι, οι ενότητες 25,13-44,30 αριθμούνται από τους Ό ως 32,13-51,30, το 45,1-5 ως 51,31-35, το κεφ. 46 ως 26, το 47 ως 29, το 48 ως 31, οι ενότητες 49,1-6.7-22.23-27.28-33 ως 30,17-22.1-16.29-33.23-28 αντίστοιχα, και τα κεφ. 50-51 ως 27-28. Αλλά και στο εβραϊκό κείμενο επικρατεί αταξία στην κατάταξη του υλικού: Το πρώτο μέρος του έργου συνιστούν οι απειλές κατά του Ιούδα και της Ιερουσαλήμ (1,1-25,14). Ακολουθούν οι προφητείες κατά των γειτονικών με τον Ισραήλ λαών

(25,15-38), που διακόπτονται όμως και συνεχίζονται στο τέλος του βιβλίου (κεφ. 46-51). Ενδιάμεσα παρεμβάλλονται βιογραφικά στοιχεία για τον προφήτη (κεφ. 26-35) και τα δεινά που αυτός υπέστη (κεφ. 36-44), που επίσης διακόπτονται από ένα παρηγορητικό κείμενο σε ποιητικό λόγο (κεφ. 30-31).

Τα δραματικά γεγονότα της εποχής του προφήτη και η ρευστή πολιτική κατάσταση είχαν ως συνέπεια να γίνει ο προφήτης αντιπαθής στους συγχρόνους του, καθώς ήταν υποχρεωμένος να στρέφεται κατά πάντων: κατά των βασιλιάδων για την αλόγιστη πολιτική τους, κατά των ιερέων για την τυπολατρία, την κερδοσκοπία και το συγκρητισμό τους, κατά των ψευδοπροφητών για τις απατηλές ελπίδες που καλλιεργούσαν στο λαό, κατά των πλουσίων για την καταδυνάστευση των φτωχών και κατά του λαού την ηθική κατάπτωση και ειδωλολατρία του. Η ζωή του κατέστη ένα διαρκές μαρτύριο με συλλήψεις, επιβουλές κατά της ζωής του, φυλακίσεις, απαγορεύσεις επισκέψεων στο ναό, κόψιμο των έργων του. Όλα αυτά γέμισαν με θλίψη τον προφήτη, επηρέασαν βαθύτατα την ψυχολογία του και έκαναν το λόγο του να είναι συνυφασμένος με το θρήνο, ταυτόχρονα όμως ανέδειξαν τον ίδιο σε μια από τις πνευματικότερες προσωπικότητες της Παλαιάς Διαθήκης, ώστε να μην είναι τυχαίο το ότι μερικοί σύγχρονοι του Χριστού θεωρούσαν τον Ιησού σαν έναν άλλον Ιερεμία (Μτ 16,14). Με απειλές, προτροπές και παρακλήσεις προσπαθεί ο προφήτης να πείσει το λαό να επιστρέψει στο Θεό εναντίον του οποίου έχει με τις πράξεις του επαναστατήσει. Μη βλέποντας όμως σημάδια αλλαγής, εξαγγέλλει την κρίση του Θεού, η οποία θα εκδηλωθεί με καταστροφή, για την οποία υπεύθυνος δεν θα είναι ο Θεός αλλά ο λαός με τη συμπεριφορά του. Όργανα της παιδαγωγικής κρίσεως του Θεού θα είναι τα έθνη, που και αυτά με τη σειρά τους θα τιμωρηθούν, γιατί παρεξήγησαν το ρόλο που τους ανέθεσε ο Θεός και έδειξαν αυτοπεποίθηση και εκδικητικότητα απέναντι στο λαό του Ιούδα. Παρ' όλα αυτά ο προφήτης βλέπει και πέρα από την καταστροφή. Οραματίζεται την αποκατάσταση του λαού και εξαγγέλλει τη σύναψη μιας νέας Διαθήκης, που θα καθορίζει πλέον τη σχέση του Θεού, όχι με το λαό ως σύνολο αλλά με τον καθένα ξεχωριστά και που θα είναι γραμμένη όχι σε πλάκες αλλά στην καρδιά του καθένα (31,31-34). Τη σύναψη της νέας αυτής διαθήκης θα επιβεβαιώσει ο ίδιος ο Χριστός κατά μυστικό δείπνο (Λκ 22,20)

ΒΑΡΟΥΧ

Το βιβλίο “Βαρούχ” συνιστά, σύμφωνα με την εισαγωγή του (1,1-14), ένα κείμενο το οποίο έστειλε ο μαθητής και γραμματέας του προφήτη Ιερεμία, Βαρούχ, από τη Βαβυλώνα, όπου ζούσε μεταξύ των εξόριστων Ιουδαίων, προς τους συμπατριώτες του στην Ιερουσαλήμ, για να διαβάζεται κατά τις λατρευτικές συνάξεις.

Το εβραϊκό πρωτότυπο του κειμένου χάθηκε και το έργο σώζεται μόνο σε μεταγενέστερη ελληνική μετάφραση, οπότε δεν συμπεριλαμβάνεται στα βιβλία της Εβραϊκής Βίβλου. Στη μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) κατατάσσεται στα “Ποιητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, μεταξύ των βιβλίων “Ιερεμίας” και “Θρήνοι”.

Το κύριο μέρος του βιβλίου αρχίζει με εκτενή προσευχή, στην οποία οι εξόριστοι Ιουδαίοι αναγνωρίζουν ότι, αιτία των δεινών τους είναι η αποστασία τους από το Θεό και δηλώνουν τη μετάνοιά τους. Ακολουθεί ένα εγκώμιο της σοφίας, η οποία ταυτίζεται με το νόμο του Θεού. Στην τελευταία ενότητα παρουσιάζεται η Ιερουσαλήμ προσωποποιημένη να παρηγορεί τους εξόριστους ενισχύοντας την πίστη τους στο Θεό, και προφητεύεται το τέλος της αιχμαλωσίας.

Στο βιβλίο εκφράζεται η βασική προφητική πίστη ότι αιτία της καταστροφής υπήρξε η αποστασία του λαού από το Θεό, αλλά και η ελπίδα ότι η μετάνοια θα φέρει τα αναμενόμενα αγαθά αποτελέσματα.

Το βιβλίο “Θρήνοι” οφείλει τον τίτλο του στο περιεχόμενό του, που συνιστά μια συλλογή θρηνωδών ασμάτων για την καταστροφή της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλωνίους. Στο εβραϊκή πρωτότυπο το βιβλίο επιγράφεται “Εϊχάχ” (= Ω, πώς!) από την πρώτη λέξη των ασμάτων.

Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) το έργο κατατάσσεται στα “Προφητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, επειδή ερμηνεύει την καταστροφή της Ιερουσαλήμ με βάση την προφητική διδασκαλία (Ιερεμίας) ως συνέπεια της αποστασίας του λαού από το Θεό. Στην Εβραϊκή Βίβλο το έργο κατατάσσεται στην τρίτη ομάδα βιβλίων, τα “Αγιόγραφα”.

Στο βιβλίο περιέχονται πέντε θρηνώδη άσματα, στα οποία περιγράφεται η οικτρή κατάσταση που δημιουργήθηκε στη χώρα και στην Ιερουσαλήμ μετά τη βαβυλωνιακή κατάκτηση. Ο ποιητής διερωτάται για το λόγο αυτής της απερίγραπτης καταστροφής, για να διαπιστώσει ότι δεν ευθύνεται ο Θεός γι’ αυτήν αλλά η αμαρτία του λαού. Παρά την απόγνωσή του όμως από το μέγεθος των δεινών, δεν παύει να εμπιστεύεται στη θεία μακροθυμία και ευσπλαχνία και να ελπίζει ότι ο Θεός και πάλι θα βοηθήσει και θα σώσει το λαό του.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕΡΕΜΙΟΥ

Με τον τίτλο “Επιστολή Ιερεμίου” παρατίθεται από την ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο), μετά το βιβλίο “Θρήνοι” μια σύντομη απολογητική πραγματεία κατά των ειδώλων. Το έργο ανάγεται σε κάποιο εβραϊκό πρωτότυπο, το οποίο όμως χάθηκε. Στη λατινική μετάφραση της Βίβλου (Βουλγάτα) βρίσκεται ενσωματωμένο ως 6^ο κεφάλαιο στο βιβλίο “Βαρούχ”.

Σύμφωνα με το περιεχόμενό της, η επιστολή γράφεται με σκοπό να προφυλάξει τους εξόριστους στη Βαβυλώνα Ιουδαίους από την ειδωλολατρία, τονίζοντας με σκωπτική διάθεση την αδυναμία των ειδώλων να βοηθήσουν με οποιονδήποτε τρόπο τους ανθρώπους.

ΙΕΖΕΚΙΗΛ

Ο προφήτης Ιεζεκιήλ, στη δράση και τις προφητείες του οποίου αναφέρεται το περιεχόμενο του φερώνυμου βιβλίου, ήταν ιερέας και οδηγήθηκε αιχμάλωτος στη Βαβυλώνα μετά την πρώτη κατάληψη της Ιερουσαλήμ το 597 π.Χ. Εκεί κλήθηκε στο προφητικό αξίωμα το 593 π.Χ και έδρασε μεταξύ των εξόριστων συμπατριωτών του.

Το έργο ανήκει στα “Προφητικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης, στην υποομάδα “Μεγάλοι Προφήται”. Στην Εβραϊκή Βίβλο κατατάσσεται επίσης στους “Προφήτες” στην υποομάδα “Μεταγενέστεροι Προφήτες”.

Μετά την εισαγωγή (κεφ. 1-3), όπου περιγράφεται ένα μεγαλειώδες όραμα και η κλίση του Ιεζεκιήλ στο προφητικό αξίωμα, ακολουθούν οι προφητείες, οι οποίες εξαγγέλθηκαν κατά τις δύο περιόδους της δράσης του, πριν και μετά την οριστική κατάληψη της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλωνίους (587 π.Χ). Κατά την πρώτη περίοδο της δράσης του εξαγγέλλει ο προφήτης το αναπόφευκτο της καταστροφής της Ιερουσαλήμ εξαιτίας των αμαρτιών των κατοίκων της, διαλύοντας έτσι τις απατηλές ελπίδες των εξόριστων συμπατριωτών του, οι οποίοι πίστευαν ότι ο Θεός Θα λυπηθεί τελικά την πόλη του και οι ίδιοι γρήγορα θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους (κεφ. 1-24). Την ενότητα αυτή ακολουθεί μια συλλογή προφητειών κατά των γειτονικών με τον Ισραήλ λαών (κεφ. 25-32). Μετά την οριστική πτώση της Ιερουσαλήμ και την καταστροφή της αλλάζει και η αποστολή του προφήτη. Στόχος του κηρύγματός του (κεφ. 33-39) είναι πλέον να στηρίζει και να παρηγορήσει τους απογοητευμένους συμπατριώτες του, να τους προετοιμάσει για τη νέα επέμβαση του Θεού και να θέσει τα θεμέλια της αποκατάστασης. Η αποκατάσταση αυτή εξαγγέλλεται με το μεγαλειώδες όραμα των ξηρών οστών που αποκτούν και πάλι ζωή (37,1-14). Στα τελευταία κεφάλαια του βιβλίου (40-48) ο προφήτης οραματίζεται τη νέα κοινότητα του Ισραήλ. Με κέντρο τον ανοικοδομημένο ναό της Ιερουσαλήμ, τον οποίο περιγράφει οραματικά με κάθε λεπτομέρεια, θα δημιουργηθεί μια νέα άγια κοινότητα, ξεχωριστή από τους υπόλοιπους λαούς.

Σε ότι αφορά την ερμηνεία της καταστροφής, ο Ιεζεκιήλ κινείται στην ίδια γραμμή με τους προηγούμενους προφήτες, διαφοροποιείται όμως ταυτόχρονα από αυτούς δεχόμενος ότι η ανομία του λαού είναι εγγενής και χρονολογείται από την αρχή της ιστορίας του. Παράλληλα τονίζει την ευθύνη που το κάθε άτομο ξεχωριστά έχει για τις πράξεις του και δίνει έμφαση στην ανάγκη εσωτερικής ανακαίνισης του

ανθρώπου. Στη Θεολογία του ο προφήτης τονίζει την υπερβατικότητα και την ελευθερία του Θεού. Ο άνθρωπος δεν είναι σε θέση να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο ο Θεός ενεργεί στην ιστορία. Όσες φορές έσωσε ο Θεός στο παρελθόν το λαό του, δεν το έκανε από κάποια υποχρέωση, για να τηρήσει τις υποσχέσεις του, αλλά για τη δόξα του ονόματός του. Κατά ανάλογο τρόπο θα αντικαταστήσει την παλαιά με μια νέα διαθήκη, όχι ως επιβράβευση κάποιας επιστροφής του λαού προς αυτόν, αλλά ως χάρη. Αυτήν τη θεολογία της χάριτος του Θεού θα αναπτύξουν αργότερα πιο αναλυτικά ο ευαγγελιστής Ιωάννης και ο απόστολος Παύλος, ενώ τα αποκαλυπτικά οράματα του προφήτη θα ασκήσουν σημαντική επίδραση στις εικόνες του βιβλίου της Αποκάλυψης.

ΔΑΝΙΗΛ

Ο προφήτης Δανιήλ, η δράση, οι προφητείες και τα οράματα του οποίου περιέχονται στο φερώνυμο βιβλίο, μεταφέρθηκε σε νεαρή ηλικία ως αιχμάλωτος στη Βαβυλώνα, όπου εκπαιδεύτηκε στην αυλή του Ναβουχοδονόσορ, για να ενταχθεί αρχικά στο υπηρετικό προσωπικό και να αναλάβει στη συνέχεια καθήκοντα αυλικού αξιωματούχου. Στη Βαβυλώνα παρέμεινε ο Δανιήλ και μετά την κατάληψή της από τους Πέρσες, συνεχίζοντας και υπό το νέο καθεστώς τη λαμπρή σταδιοδρομία του.

Στην ελληνική μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο) το βιβλίο κατατάσσεται συνήθως στο τέλος της Παλαιάς Διαθήκης, στην ομάδα “Προφητικά Βιβλία”. Αντίθετα, στην Εβραϊκή Βίβλο δεν συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των προφητικών έργων, αλλά κατατάσσεται στα “Αγιόγραφα”. Το κείμενο του έργου σώζεται σε τρεις βασικές παραλλαγές: α) Το πρωτότυπο κείμενο, ένα μέρος του οποίου είναι γραμμένο στα εβραϊκά (1,1- 2,4^α. 8,1-12) και ένα άλλο μέρος στα αραμαϊκά (2,4β-7,28), β) Το κείμενο των Ό που συνιστά μάλλον παράφραση στα ελληνικά παρά μετάφραση του έργου και γ) Το κείμενο του θεοδοτίωνα, μια πιστότερη στο πρωτότυπο ελληνική μετάφραση, που εκπονήθηκε κατά το 2ο μ.Χ. αιώνα. Η τελευταία αυτή παραλλαγή αντικατέστησε τελικά το κείμενο των Ό στον κανόνα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Τα ελληνικά κείμενα περιέχουν, εκτός από το υλικό του πρωτότυπου κειμένου, εκτενείς προσθήκες σε πεζό και έμμετρο λόγο. Η πρώτη συνιστά μια

αφήγηση που αναφέρεται στην περιπέτεια της εξόριστης στη Βαβυλώνα ενάρετης Ιουδαίας Σουσάννας, η οποία κατηγορήθηκε άδικα και σώθηκε από τον Δανιήλ. Η αφήγηση αυτή τίθεται συνήθως επικεφαλής του βιβλίου. Μετά το στίχο 3,23 του πρωτοτύπου ακολουθούν στα ελληνικά κείμενα η προσευχή του Αζαρία και ο ύμνος των Τριών Παίδων σε έμμετρο λόγο και στο τέλος του έργου παρατίθενται δύο επεισόδια που αναφέρονται στην αποκάλυψη από τον Δανιήλ της απάτης των ειδωλολατρών ιερέων του θεού Βηλ και στη θανάτωση, επίσης από τον Δανιήλ, ενός ιερού δράκοντα, που είχε ως συνέπεια το να ριχτεί ο προφήτης στο λάκκο με τα λιοντάρια. Οι ελληνικές προσθήκες μεταφράστηκαν στην παρούσα έκδοση από το κείμενο του θεοδοτίονα και σημειώνονται με τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου Α, Β, Γ κλπ.

Το περιεχόμενο του έργου διακρίνεται σε δύο μέρη, ένα αφηγηματικό (κεφ. 1-6) και ένα προφητικό - αποκαλυπτικό (κεφ. 7-12). Στο αφηγηματικό μέρος περιέχονται βιογραφικά στοιχεία και περιγράφονται οι περιπέτειες του Δανιήλ και τριών φίλων του, οι οποίοι μεταφέρονται σε νεαρή ηλικία αιχμάλωτοι στη Βαβυλώνα και εκπαιδεύονται στην αυλή του Ναβουχοδονόσορ. Παρά την ανατροφή τους σε ειδωλολατρικό περιβάλλον, παραμένουν πιστοί στο Θεό και ανυποχώρητοι στην τήρηση του νόμου του και κατορθώνουν έτσι να υπερνικήσουν με θεία βοήθεια όλα τα εμπόδια και τις απειλές κατά της ζωής τους (πυρακτωμένο καμίνι, λάκκος με λιοντάρια, κλπ). Το θείο, μάλιστα, χάρισμα του Δανιήλ να ερμηνεύει όνειρα του δίνει τη δυνατότητα να ανέλθει σε ανώτατα αξιώματα, αρχικά στη βαβυλωνιακή και αργότερα στην περσική αυλή. Στο δεύτερο μέρος περιέχονται πολυσύνθετα οράματα, τα οποία είδε ο Δανιήλ κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Βαβυλώνα. Στα οράματα αυτά πρωταγωνιστούν διάφορα θηρία που συμβολίζουν τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής. Περιγράφεται η διαδοχή τους στην κυριαρχία του κόσμου και η συντριβή τους, την οποία θα ακολουθήσει η αιώνια βασιλεία του “Υιού του Ανθρώπου”.

Στο τελευταίο όραμα του βιβλίου περιγράφονται τα βασικότερα γεγονότα της ιστορίας από τους περσικούς χρόνους μέχρι τη μακκαβαϊκή εποχή. Με ιδιαίτερα αναλυτικό τρόπο περιγράφεται ο ανταγωνισμός Σελευκιδών και Πτολεμαίων και με ακόμη περισσότερες λεπτομέρειες η περίοδος της βασιλείας του Αντιόχου Έδ του Επιφανούς. Το έργο ολοκληρώνεται με την εξαγγελία της πτώσης του τυράννου και

της εγκαθίδρυσης της βασιλείας του Θεού. Τα βιογραφικά τμήματα του βιβλίου (1-6), παρ' όλο που στοχεύουν στο να δώσουν πληροφορίες για την προσωπικότητα του προφήτη, έχουν διδακτικό χαρακτήρα.

Στόχος των αφηγήσεων αυτών είναι να τονίσουν από τη μια μεριά ότι η υποχρέωση της υπακοής στο νόμο του Κυρίου δεν εξαρτάται από τις περιστάσεις, και από την άλλη ότι ο Θεός προστατεύει και αναδεικνύει όποιον υπακούει στο νόμο του. Τονίζοντας ο συγγραφέας την παντοδυναμία και την παρουσία του Θεού στην ιστορία του κόσμου, θέλει να παρηγορήσει, αλλά και να ενθαρρύνει το δοκιμαζόμενο λαό, ώστε να προσβλέπει με εμπιστοσύνη στο μέλλον. Η ίδια ιδέα υπόκειται και στα οράματα του προφήτη.

Κύριος της ιστορίας είναι ο Θεός, ο οποίος την οδηγεί σύμφωνα με το προαιώνιο σχέδιό του προς την τελική της έκβαση που είναι η εγκαθίδρυση της αιώνιας βασιλείας του. Οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής παριστάνονται σαν εύθραυστα κατασκευάσματα που διαδέχονται το ένα το άλλο, για να αντικατασταθούν τελικά από την αιώνια κυριαρχία του “Υιού του Ανθρώπου” με την απεριόριστη εξουσία. Τα όσα αναφέρονται στο βιβλίο για τον “Υιό του Ανθρώπου” συμπληρώνουν την εικόνα του αναμενόμενου από τους άλλους προφύτες Μεσσία. Αυτή η απεριόριστη εξουσία θα αποκαλυφθεί στο έργο του Ιησού Χριστού, ο οποίος ως “Υιός του Ανθρώπου” συγχωρεί αμαρτίες (Μκ 2,10) και εξουσιάζει το Σάββατο (Μκ 2,28).

Η έκφραση “Καινή Διαθήκη” προέρχεται από τον ίδιο τον Ιησού Χριστό, ο οποίος κατά το μυστικό δείπνο είπε: «τούτο γάρ έστι τό αίμα μου τό τής καινής διαθήκης το περί πολλών έκχυνόμενον εις άφεςιν αμαρτιών» (Μτ 26,28), δηλώνοντας έτσι τη νέα περίοδο της λυτρωτικής οικονομίας του Θεού. Η νέα αυτή περίοδος για την ανθρωπότητα, που εγκαινιάζει ο Χριστός με τη σάρκωσή του και σφραγίζει με το σταυρικό του θάνατο και την ανάσταση, αποτελεί πραγματοποίηση των υποσχέσεων της Παλαιάς Διαθήκης, στα χρόνια της οποίας οι προφήτες οραματίστηκαν μια καινούρια, αιώνια διαθήκη ανάμεσα στο Θεό και το λαό του. Ήδη ο Ιερεμίας προαναγγέλλει: «Έρχονται μέρες, λέει ο Κύριος, που θα κάνω καινούρια διαθήκη με το λαό του Ισραήλ και του Ιούδα... » (Ιερ 31,31· 32,40). Η υπόσχεση αυτή πραγματοποιήθηκε όχι μόνο για το λαό του Ισραήλ και του Ιούδα αλλά για όλη την ανθρωπότητα, που μπορεί να καρπωθεί τις συνέπειες της σταύρωσης και της ανάστασης.

Ο σταυρός του Χριστού, ενώ πραγματοποιεί τις υποσχέσεις του παρελθόντος, είναι συγχρόνως το ορόσημο για την αρχή μιας νέας εποχής. Τα βιβλία εκείνα, που γράφτηκαν από εμπνευσμένους άντρες της πρώτης Εκκλησίας και περιέχουν την πραγματοποίηση των υποσχέσεων του Θεού με τη ζωή, το θάνατο και την ανάσταση του Χριστού, την έναρξη δηλαδή της βασιλείας του Θεού, καθώς και την προσδοκία της μελλοντικής ολοκλήρωσής της, ονομάστηκαν “Καινή Διαθήκη” σε αντιδιαστολή προς τα βιβλία της προηγούμενης περιόδου της οικονομίας του Θεού, της “Παλαιάς Διαθήκης”. Ο όρος “Καινή Διαθήκη” προς δήλωση του συνόλου των βιβλίων που περιέχουν τη νέα οικονομία του Θεού, μαρτυρείται από τα τέλη του 2ου αιώνα και επικρατεί οριστικά από τις αρχές του 3ου αιώνα και εξής. Τα βιβλία αυτά που γράφτηκαν από τα μέσα μέχρι τα τέλη του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα είναι τα εξής 27: Τα 4 ευαγγέλια (κατά Ματθαίον, κατά Μάρκον, κατά Λουκάν, κατά Ιωάννην), οι Πράξεις των Αποστόλων, οι επιστολές του Παύλου (προς Ρωμαίους, Α-Β Κορινθίους, Γαλάτας, Εφεσίους, Φιλιπησίους, Κολοσσαείς, Α-Β Θεσσαλονικείς, Α-Β προς Τιμόθεον, η προς Τίτον, η προς Φιλήμονα καθώς και η προς Εβραίους), οι επτά Καθολικές (Ιακώβου, Α-Β Πέτρου, Α-Β-Γ Ιωάννου, Ιούδα) και η Αποκάλυψις του Ιωάννου.

Βέβαια για την πρωτοχριστιανική Εκκλησία “Γραφή” ή “Γραφαί” ήταν τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, από τα οποία οι συγγραφείς της Καινής παραθέτουν φράσεις εισάγοντάς τες με το “γέγραπται”, “λέγει η γραφή” και άλλες παρόμοιες. Σιγά-σιγά δίπλα στην αυθεντία των Γραφών τοποθετείται αυτός που τις

πραγματοποίησε με όσα είπε και έπραξε και κυρίως με το θάνατο και την ανάστασή του. Ότι είπε ο Κύριος επιβάλλεται στη συνείδηση των χριστιανών ως ο νέος κανόνας ζωής. Ο απόστολος Παύλος π.χ. στις επιστολές του επανειλημμένα στηρίζει τη διδασκαλία του σε σχετικό λόγο του Κυρίου: «με βάση τη διδασκαλία του Κυρίου σάς λέμε τούτο»: (Α Θεσ 4,15), «δίνω εντολή όχι εγώ αλλά ο Κύριος» (Α Κορ 7,10), «ο Κύριος καθόρισε» (Α Κορ 9,14), «εγώ αυτό παρέλαβα από τον ίδιο τον Κύριο, κι αυτό σας παρέδωσα» (Α Κορ 11,23). Από τον 2ο αιώνα και ύστερα οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς παραθέτουν χωρία των ευαγγελίων εισάγοντάς τα με τις συνηθισμένες για βιβλικές παραθέσεις φράσεις “γέγραπται” κ.τ.ό.

Υπάρχουν ενδείξεις που οδηγούν προς την άποψη ότι στα τέλη του 1^{ου} ή στις αρχές του 2ου αιώνα συγκεντρώθηκαν οι επιστολές του Παύλου σε ένα σώμα και στα μέσα του 2ου αιώνα ο φιλόσοφος και μάρτυς Ιουστίνος αναφέρεται στα “ευαγγέλια” (σε πληθυντικό αριθμό) που τα χαρακτηρίζει ως “απομνημονεύματα των αποστόλων και μας πληροφορεί ότι διαβάζονται στις λατρευτικές συνάξεις των χριστιανών μαζί με τα συγγράμματα των προφητών.

Το ερώτημα είναι, πότε τα ευαγγέλια μαζί με τις επιστολές και τα λοιπά βιβλία Καινής Διαθήκης καθιερώθηκαν ως “Γραφή”, ως η “Καινή Διαθήκη”. Μπορούμε να απαντήσουμε ότι κατά τα τέλη του 2ου αιώνα απαριθμούνται ως κανονικά τα περισσότερα από τα 27 βιβλία της Καινής Διαθήκης. Η κατάσταση του κανόνα στις αρχές του 3^{ου} αιώνα απηχείται στα έργα του Ωριγένη, η μαρτυρία του οποίου έχει μεγάλη σημασία, γιατί ταξίδευσε σε πολλές εκκλησίες (Ελλάδα, Μ. Ασία, Ρώμη, Αίγυπτο, Παλαιστίνη) και γνώρισε την πράξη των διαφόρων εκκλησιών ως προς τα βιβλία της Καινής Διαθήκης.

Τελικός σταθμός στην εξέλιξη και οριστική διαμόρφωση του κανόνα θεωρείται η 39^η Εορταστική Επιστολή του Μ. Αθανασίου (367), στην οποία αναφέρονται ως κανονικά τα 27 βιβλία της Καινής Διαθήκης.

ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

Το κατά Ματθαίον ευαγγέλιον, πρώτο στον κανόνα των βιβλίων της Καινής Διαθήκης, αποτελεί κατά κάποιον τρόπο το συνδετικό κρίκο μεταξύ της Παλαιάς και

της Καινής Διαθήκης, όπως συνάγεται τόσο από τη γενεαλογία του Ιησού, με την οποία αρχίζει, όσο και από τη σταθερή συνήθεια που έχει ο ευαγγελιστής να παρουσιάζει τα σχετικά με τη ζωή, τη διδασκαλία, το θάνατο και την ανάσταση του Ιησού ως πραγματοποίηση των προρρήσεων της Παλαιάς Διαθήκης. Το ευαγγέλιο αυτό αποδίδει η αρχαία εκκλησιαστική παράδοση στο Ματθαίο, ο οποίος ανήκει στον κύκλο των δώδεκα μαθητών του Ιησού. Ο Ματθαίος ή Λευίς, κατά το Μκ 2,14-ασκούσε το επάγγελμα του τελώνη στην Καπερναούμ, όταν κλήθηκε στο αποστολικό αξίωμα (Μτ 9,9 εξ). Η επιγραφή “κατά Ματθαίων” είναι μεταγενέστερη της συγγραφής του ευαγγελίου και μαρτυρεί την πεποίθηση της Εκκλησίας από το 2ο αιώνα και εξής, ότι για το ευαγγέλιο αυτό εγγυάται η αυθεντία ενός μαθητή του Ιησού, του Ματθαίου. Το ευαγγέλιο αυτό προϋποθέτει αναγνώστες ιουδαιοχριστιανούς που είναι εξοικειωμένοι με την Παλαιά Διαθήκη και τις ιουδαϊκές παραστάσεις και αντιλήψεις, για τις οποίες καμιά επεξήγηση δεν δίνει ο ευαγγελιστής.

Σ’ ολόκληρο το ευαγγέλιο κυριαρχεί η διδασκαλία του Ιησού περί “βασιλείας του Θεού” ή “βασιλείας των ουρανών”. Τη βασιλεία αυτή αποκαλύπτει, πραγματοποιεί και εγκαθιστά ο Μεσσίας, ο οποίος συνάμα προτρέπει τους πιστούς σε συνεχή επαγρύπνηση ενόψει της μελλοντικά ερχόμενης ολοκληρωμένης μορφής της. Πρόκειται για το “μυστήριο” της βασιλείας του Θεού που, ενώ άρχισε ήδη να πραγματοποιείται στο πρόσωπο και το έργο του Χριστού, συγχρόνως αναμένεται να έρθει στην πλήρη μορφή της κατά το μέλλον. Ο Ιησούς, ο οποίος αποκαλύπτει τα “μυστήρια της βασιλείας του Θεού”, είναι ο Μεσσίας, στο πρόσωπο του οποίου πραγματοποιούνται οι προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης και ο οποίος συγκροτεί γύρω του το νέο λαό του Θεού, την Εκκλησία, με πυρήνα τους δώδεκα μαθητές. Το ιουδαϊκό δωδεκάφυλο ανασυγκροτείται και συνεχίζεται μέσα στην Εκκλησία, η οποία αποβαίνει κληρονόμος των επαγγελιών του Θεού, που δόθηκαν στον παλαιό Ισραήλ. Η βασιλεία του Θεού αίρεται από τον άκαρπο Ισραήλ και δίδεται σ’ ένα λαό που θα παράγει τους καρπούς της (21,43). Περισσότερο από τους άλλους ευαγγελιστές υπογραμμίζει ο Ματθαίος τη “δικαιοσύνη” του ανθρώπου ως απάντηση στη σώζουσα “δικαιοσύνη του Θεού”. Υπογραμμίζει την ανθρώπινη ανταπόκριση στην προσφορά της λύτρωσης, την υποχρέωση των πιστών να “ποιούν” έργα αγάπης και να παράγουν “καρπούς”.

ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

Η επιγραφή “κατά Μάρκον” δεν οφείλεται στον ίδιο το συγγραφέα του ευαγγελίου, αλλά προέρχεται από το 2^ο αιώνα και μαρτυρεί την πίστη της εκκλησίας ότι το ευαγγέλιο αυτό γράφτηκε από το Μάρκο, τον οποίο η ομόφωνη παράδοση της εκκλησίας και οι περισσότεροι από τους νεότερους ερευνητές ταυτίζουν με τον Ιωάννη Μάρκο, συνεργάτη των δύο κορυφαίων αποστόλων Πέτρου και Παύλου στη διάδοση του ευαγγελίου, και για τον οποίο γίνεται λόγος στις Πράξεις των Αποστόλων καθώς και σε επιστολές της Καινής Διαθήκης.

Το ευαγγέλιο του Μάρκου δεν προϋποθέτει αναγνώστες εξοικειωμένους με την Παλαιά Διαθήκη και με τις ιουδαϊκές συνήθειες. Απευθύνεται σε χριστιανούς που ήταν πρώην εθνικοί και που ζουν έξω από την Παλαιστίνη. Ο ευαγγελιστής μάς χαρακτηρίζει ο ίδιος το κείμενό του ήδη με την πρώτη του φράση ως “Ευαγγέλιον Ιησού Χριστού”. Έχει λοιπόν επίγνωση του γεγονότος ότι δεν συγγράφει βιογραφία του Ιησού αλλά μεταφέρει ένα μήνυμα ζωής, μια χαρμόσυνη αγγελία, ένα “ευαγγέλιο”. Το κατά Μάρκον ευαγγέλιο θεωρείται από τη σύγχρονη έρευνα ως το αρχαιότερο από τα 4 ευαγγέλια. Έτσι ο Μάρκος είναι ο εισηγητής ενός νέου φιλολογικού είδους στην παγκόσμια φιλολογία, αυτό του ευαγγελίου, που χωρίς να παύσει να είναι ιστορική αφήγηση, την υπερβαίνει και αποβαίνει αισιόδοξο μήνυμα, το οποίο τα ιστορικά γεγονότα και το κεντρικό πρόσωπο της ιστορίας, ο Ιησούς Χριστός, απευθύνουν στον άνθρωπο κάθε εποχής. Σε αντίθεση προς τα άλλα ευαγγέλια της Καινής Διαθήκης το κατά Μάρκον δεν ενδιαφέρεται τόσο να μας παρουσιάσει τη διδασκαλία του Ιησού (τα “λεχθέντα”) όσο το πρόσωπό του, δηλ. τη θαυματουργική εξουσία (τα “πραχθέντα”) του Υιού του Θεού, του Μεσσία, ο οποίος διώχνει το σατανά και ελευθερώνει τους ανθρώπους από τη δουλεία σ’ αυτόν. Ο μεσσιανικός τίτλος “Υιός Θεού” δεν χρησιμοποιείται στο ευαγγέλιο του Μάρκου από τους ανθρώπους για τον Ιησού, αλλά από το Θεό Πατέρα που απευθύνεται προς τον Υιό του σε στιγμές χαρακτηριστικές της επίγειας ζωής του (βάπτισμα, μεταμόρφωση) ή από τους δαίμονες, που αναγνωρίζουν το Μεσσία και καταλαβαίνουν ότι έφτασε το τέλος της δικής τους κυριαρχίας. Μόνο μία φορά χρησιμοποιείται ο τίτλος αυτός από άνθρωπο: από το Ρωμαίο εκατόνταρχο μπροστά στο σταυρό του Ιησού (15,39). Δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι προς το τέλος του ευαγγελίου ένας άνθρωπος, και μάλιστα εθνικός, αναγνωρίζει τον Ιησού, ως Υιόν του Θεού. Και μάλιστα αυτό συμβαίνει κατά την ώρα του θανάτου του Ιησού-πράγμα που υποδηλώνει ότι οι

λυτρωτικές συνέπειες του σταυρού αρχίζουν να επεκτείνονται σ' ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Ο τίτλος, τον οποίο κυρίως χρησιμοποιεί ο ίδιος ο Ιησούς για τον εαυτό του, είναι «Υιός του ανθρώπου». Το έργο του Ιησού περιγράφεται ως το έργο του Υιού του ανθρώπου που οδεύει προς το πάθος και τελικά υφίσταται το πάθος «υπέρ πολλών».

ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

Το τρίτο στη σειρά του κανόνα της Καινής Διαθήκης ευαγγέλιο διακρίνεται από τα άλλα ευαγγέλια για τη γλωσσική του καλλιέργεια και την ακριβέστερη ιστορική τοποθέτηση των γεγονότων. Σύμφωνα με την αρχαία εκκλησιαστική παράδοση το ευαγγέλιο αυτό προέρχεται από τη γραφίδα του συνοδού του Παύλου Λουκά. Ο Λουκάς ήταν γιατρός, όπως αυτό μαρτυρείται ήδη στις επιστολές του Παύλου (βλ. Κολ 4,14), και το ευαγγέλιό του διακρίνεται από τα άλλα ευαγγέλια όχι μόνο για την πιο φροντισμένη γλώσσα του αλλά και για τον πρόλογο με τον οποίο αρχίζει (1, 1-4).

Από τον πρόλογο αυτό πληροφορούμαστε ότι: α) Πριν από το Λουκά και άλλοι επιχειρήσαν να συντάξουν διηγήσεις για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα «ανάμεσά μας». β) Οι διηγήσεις αυτές όπως και η του τρίτου ευαγγελιστή στηρίζονται στη μαρτυρία αυτών που υπήρξαν «εκείνοι που από την αρχή ήταν αυτόπτες μάρτυρες και έγιναν κήρυκες του χαρμόσυνου μηνύματος» (1,2). Στόχος του ευαγγελιστή είναι να παρακολουθήσει και να εκθέσει τα γεγονότα από την αρχή τους (άνωθεν), με πληρότητα (πάσιν), με ακρίβεια (ακριβώς) και με τη χρονολογική τους σειρά (καθεξής). δ) Το έργο απευθύνεται σε κάποιον εντιμότατο Θεόφιλο, πιθανώς Ρωμαίο αξιωματούχο, ο οποίος ή είναι “κατηχημένος” χριστιανός και ο συγγραφέας του ευαγγελίου θέλει να θεμελιώσει με περισσότερα στοιχεία την πίστη του, ή είναι εθνικός και έλαβε ανακριβείς πληροφορίες για το χριστιανισμό, τις οποίες ο ευαγγελιστής θέλει να ανατρέψει δίδοντας τις σωστές και ακριβείς.

Στο ευαγγέλιο του Λουκά τονίζεται ιδιαίτερα η δράση της εκκλησίας μέσα στην ιστορία. Χωρίς να απουσιάζει, αμβλύνεται κάπως η αναμονή των εσχάτων και

αφήνεται περισσότερος χώρος για τη δράση του Αγίου Πνεύματος κατά το παρόν, για τη σωτηριολογική αξιολόγηση του χρόνου που παρεμβάλλεται μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης έλευσης του Χριστού. Ο ευαγγελιστής παρουσιάζει μια προσπάθεια ακριβέστερης ιστορικής τοποθέτησης των γεγονότων, ωστόσο βλέπει και περιγράφει τη ζωή του Ιησού κυρίως ως Θεολόγος κάτω από το φως της ανάστασης. Τα γεγονότα τα οποία εκθέτει παίρνουν νόημα υπό το πρίσμα της ανάστασης και ανύψωσης του Χριστού στα δεξιά του Θεού Πατέρα. Το ευαγγέλιο του Λουκά διασώζει πολλούς ύμνους και πολλές προσευχές και κυριαρχείται από ατμόσφαιρα χαράς. Είναι επίσης χαρακτηριστικό του ευαγγελίου ότι οι ρωμαϊκές αρχές δεν καταδιώκουν το χριστιανισμό, αλλά τηρούν στάση ανοχής. Η ευθύνη για την καταδίκη του Ιησού σε θάνατο επιρρίπτεται στην επιμονή και το φανατισμό των Ιουδαίων, ενώ ο Πιλάτος τρεις φορές διακηρύσσει την αθωότητα του Ιησού.

Ο οικουμενικός χαρακτήρας της διδασκαλίας και δράσης του Ιησού, ο τονισμός της χάρης του Θεού, της αγάπης προς τους φτωχούς κι αμαρτωλούς και της μετάνοιας φέρνουν το Λουκά πολύ κοντά στη θεολογία του Παύλου, του οποίου άλλωστε υπήρξε μαθητής και ακόλουθος κατά τις περιόδους. Το τρίτο ευαγγέλιο μας αφηγείται με τρόπο χαρακτηριστικό το ενδιαφέρον του Ιησού για τους αμαρτωλούς, τους φτωχούς και περιφρονημένους, τις γυναίκες και τα παιδιά. Μας τονίζει ότι τα κοινωνικά προβλήματα δεν είναι αδιάφορα για το χριστιανισμό και η πίστη στον Υιό του Θεού δεν μπορεί να είναι ανεξάρτητη από την αντιμετώπιση των προβλημάτων του συνανθρώπου. Χωρίς να καθιστά το χριστιανισμό απλή κοινωνική διδασκαλία, υπενθυμίζει στα μέλη της Εκκλησίας το αδιαχώριστο πίστης και αγάπης.

ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

Αποτελεί σταθερή παράδοση της εκκλησίας από το 2ο κιάλας μ.Χ. αιώνα ότι το Δ ευαγγέλιο είναι έργο του Ιωάννη του μαθητή του Κυρίου. Βέβαια ο ιερός συγγραφέας πουθενά στο ευαγγέλιό του δεν αναφέρει το όνομά του, δίνει όμως

αρκετές ενδείξεις για την ταυτότητά του. Ο χρόνος συγγραφής τοποθετείται στα τέλη του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα και ως τόπος συγγραφής γίνεται γενικώς αποδεκτή η Έφεσος.

Η αρχαία εκκλησιαστική παράδοση χαρακτηρίζει το ευαγγέλιο του Ιωάννη “πνευματικό” ενώ τα τρία πρώτα ευαγγέλια τα ονομάζει “σωματικά” κι αυτό γιατί στο Δ ευαγγέλιο βρίσκει κανείς μια ατμόσφαιρα υψηλότερη και πνευματικότερη. Πραγματικά όταν διαβάζει κανείς τον Ιωάννη αισθάνεται ότι εγκαταλείπει τις πολυσύχναστες ρύμες και τις πολυπληθείς πλατείες όπου ο Ιησούς συζητεί με τον όγλο, τους γραμματείς, τους Φαρισαίους κ.λπ., για να εισέλθει σ’ ένα μεγαλοπρεπή και επιβλητικό ναό, όπου ο Ιησούς ομιλεί ήρεμα προς τους πιστούς για την αγάπη του Θεού προς τον κόσμο, για την πίστη σ’ αυτόν που απέστειλε ο Θεός για να σώσει τον κόσμο από το θάνατο και να του προσφέρει τη ζωή, και για την ελπίδα στην έλευση του Παρακλήτου. Δεν είναι λοιπόν το Δ ευαγγέλιο εξιστόρηση απλώς επεισοδίων από τη ζωή του Ιησού, αλλά έκφραση του βιώματος της Εκκλησίας που πιστεύει στο Χριστό. Είναι μαρτυρία της πίστεώς της για το τι σήμαινε για τα μέλη της ο Χριστός κατά τα τέλη του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα. Επίσης, έχει κανείς την εντύπωση ότι ο Ιωάννης ομιλεί στο ευαγγέλιό του όχι ως μεμονωμένο άτομο αλλά ως εκπρόσωπος της Εκκλησίας απηχώντας σε κάθε βήμα την πίστη της.

Ο Ιωάννης παρουσιάζει στο ευαγγέλιό του τα εξής ιδιαίτερα γνωρίσματα που τον διαφοροποιούν από τους τρεις άλλους ευαγγελιστές: α) Δεν αναφέρει καμία από τις 50 και πλέον παραβολές του Ιησού, ούτε μεμονωμένα λόγια που ακολουθούν αλυσιδωτά το ένα μετά το άλλο, αλλά παραθέτει μακρούς λόγους του Ιησού με ενιαίο θέμα. β) Η έκφραση “βασιλεία του Θεού” (ή “βασιλεία των ουρανών”) δίνει εδώ τη θέση της στην έκφραση “αιώνια ζωή” ή απλώς “ζωή” που έχει το ίδιο νόημα. γ) Τονίζει ιδιαίτερα ο ‘δ ευαγγελιστής ότι η “κρίσις” συντελείται ήδη στο παρόν ανάλογα με τη θέση που παίρνουν οι άνθρωποι απέναντι στην αποκάλυψη του Θεού στο πρόσωπο του Χριστού. δ) Τα χρονικά και γεωγραφικά πλαίσια της δράσης του Ιησού είναι ευρύτερα. ε) Από τα θαύματα των άλλων ευαγγελιστών ο Ιωάννης έχει μόνο δύο (πολλαπλασιασμός των άρτων και περίπατος πάνω στη λίμνη), ενώ παραδίδει μόνον αυτός πέντε άλλα θαύματα: μετατροπή του νερού σε κρασί (2,1-12), θεραπεία του γιου του αξιωματούχου (4,46-54), θεραπεία παράλυτου στην κολυμβήθρα της Βηθεσδά (5,1-11), θεραπεία τυφλού (9,1-40), ανάσταση του Λαζάρου (11,1-44). στ) Στους άλλους ευαγγελιστές η μεσσιανικότητα του Ιησού αποκαλύπτεται διαδοχικά και με πολλές προφυλάξεις. Στο Δ ευαγγέλιο εξαρχής

διακηρύσσεται η σάρκωση του Λόγου και η φανέρωση της “δόξας” του. Αποκορύφωμα αυτής της δόξας αποτελεί ο σταυρός, η ανάσταση και η επάνοδος του Ιησού στο Θεό Πατέρα. Τέλος ζ) στη διήγηση του πάθους απαντούν πληροφορίες μη διασωζόμενες από τα άλλα ευαγγέλια.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ο “Πρώτος λόγος” που υπαινίσσεται ο συγγραφέας στον πρόλογο των Πράξεων (Πραξ 1,1) είναι προφανώς το κατά Λουκάν ευαγγέλιο. Έτσι το βιβλίο των Πράξεων θα μπορούσε να ονομαστεί ο “δεύτερος λόγος” του ίδιου συγγραφέα, ο οποίος αφού παρουσίασε τις πράξεις και τα λόγια του Ιησού, τώρα περιγράφει τις πράξεις κυρίως αλλά και τα λόγια των αποστόλων, και ιδιαίτερα των δύο κορυφαίων αποστόλων Πέτρου και Παύλου. Ότι συγγραφέας των δύο έργων είναι το ίδιο πρόσωπο, δηλ. ο ευαγγελιστής Λουκάς, συνάγεται από την ταυτότητα του λεξιλογίου, του ύφους και των θεολογικών διδασκαλιών, όπως και από την αφιέρωση στο ίδιο πρόσωπο, τον Θεόφιλο.

Ο σκοπός, τον οποίο επιδιώκει ο ιερός συγγραφέας, είναι να δείξει πώς το φως του ευαγγελίου με τις “πράξεις” των Αποστόλων μεταλαμπαδεύεται από πόλη σε πόλη και έτσι από τη μητέρα εκκλησία των Ιεροσολύμων περνάει στον εθνικό κόσμο και διατρέχει όλη την αυτοκρατορία για να φθάσει τελικά στην καρδιά της αυτοκρατορίας, τη Ρώμη. Την εξάπλωση αυτή του χριστιανικού ευαγγελίου επιτέλεσε το Άγιο Πνεύμα, το οποίο εμφανίζεται σ’ όλη τη διάρκεια των Πράξεων να ενεργεί δραστικά. Θα μπορούσε λοιπόν να χαρακτηριστεί το βιβλίο των Πράξεων ως “το ευαγγέλιο του Αγίου Πνεύματος”.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Η προς Ρωμαίους επιστολή απευθύνεται στην εκκλησία της Ρώμης. Ο Παύλος την εποχή που γράφει την επιστολή έχει ήδη κηρύξει το ευαγγέλιο «από την Ιερουσαλήμ ως την Ιλλυρία» (15,19). Πρόκειται σε λίγο να κατευθυνθεί στην

Ιερουσαλήμ για να φέρει τα βοηθήματα που συγκέντρωσαν οι χριστιανοί της Μακεδονίας και Αχαΐας για τους αδελφούς των Ιεροσολύμων και κατόπιν να ικανοποιήσει την από πολλά χρόνια σφοδρή επιθυμία του να δει τους χριστιανούς της Ρώμης και «να κατευοδοθεί» απ' αυτούς στην Ισπανία (Ρωμ 15, 23-26, πρβλ. και Πραξ 23,11). Όλα αυτά τα στοιχεία μάς επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι ο απόστολος βρίσκεται προς το τέλος της γ' περιοδείας και μάλιστα στην Κόρινθο (έτος 57). Εκεί γράφει την προς Ρωμαίους, μετά από πλούσια ιεραποστολική και συγγραφική δραστηριότητα. Έχει ήδη κηρύξει το ευαγγέλιο στο ανατολικό μέρος της αυτοκρατορίας και μετά το ταξίδι του στα Ιεροσόλυμα σκοπεύει να μεταθέσει την ιεραποστολική του δραστηριότητα στη Δύση με πιθανό κέντρο τη Ρώμη. Με την επιστολή του θέλει να συστηθεί προσωπικά ενόψει της μελλοντικής του επίσκεψης αλλά και διότι έχουν ήδη διαδοθεί γι' αυτόν ποικίλες πληροφορίες. Για το λόγο αυτό εκθέτει λεπτομερώς το “ευαγγέλιο” που κηρύττει.

Η προς Ρωμαίους επιστολή είναι η σπουδαιότερη σε θεολογικό περιεχόμενο και η μεγαλύτερη σε έκταση απ' όλες τις επιστολές του Παύλου. Χαρακτηρίζεται συνήθως ως η “δογματική” ή το “Ευαγγέλιο του αποστόλου Παύλου”. Ωστόσο η επιστολή αυτή δεν περιέχει σύνοψη της θεολογίας του, αλλά εκθέτει μια βασική πτυχή της θεολογίας: Τη δικαίωση του αμαρτωλού ανθρώπου με τη χάρη του Χριστού και όχι με τα έργα του νόμου. Το θέμα αυτό αναπτύσσει ο Παύλος μέσα στο πλαίσιο της θείας οικονομίας, ξεκινώντας από τον Αδάμ, που παρέβη την εντολή του Θεού και φθάνοντας στον έσχατο Αδάμ, τον Ιησού Χριστό που αποκατέστησε την παράβαση του πρώτου γενάρχη. Ο πρώτος έφερε το θάνατο στην ανθρωπότητα, ο “έσχατος” δώρισε πλουσιοπάροχα τη ζωή. Εκείνο που ενδιαφέρει τον ιερό συγγραφέα δεν είναι να εξιστορήσει την προέλευση των δεινών της ανθρωπότητας αλλά να υπογραμμίσει τη δωρεά της ζωής που πηγάζει από το Χριστό. Το παρόν και το μέλλον της ζωής κατέχει το κέντρο του ενδιαφέροντός του και όχι το παρελθόν της φθοράς και του θανάτου. Μπορούμε συνεπώς να υποστηρίξουμε πως το μήνυμα της επιστολής είναι ένα μήνυμα αισιοδοξίας: Όπου βασίλευε άλλοτε ο Θάνατος, η αμαρτία και ο νόμος, τώρα δια του Χριστού αφθονεί η ζωή, η αγιότητα, η χάρη.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α

Μετά το κήρυγμα του ευαγγελίου στην Αθήνα (βλ. Πραξ 17,16-34) ο Παύλος πήγε στην Κόρινθο, πρωτεύουσα της Αχαΐας, όπου έμεινε και κήρυξε επί 18 μήνες· εκεί ίδρυσε την τοπική εκκλησία με την οποία και μετά την αναχώρησή του διατήρησε προσωπική επαφή. Στις δύο προς Κορινθίους επιστολές που μας διασώζονται, γίνονται αναφορές και για άλλες επιστολές που έστειλε ο Παύλος προς την εκκλησία της Κορίνθου (βλ. Α Κορ 5,9· Β Κορ 2,4).

Από όσα λέγει ο απόστολος στην Α προς Κορινθίους επιστολή του συνάγεται ότι η επιστολή αυτή γράφτηκε γύρω στο έτος 55 από την Έφεσο, προς το τέλος της εκεί τριετούς παραμονής του. Αφορμή για τη συγγραφή αποτέλεσε το γεγονός ότι η εκκλησία αυτή συνταρασσόταν από ορισμένα προβλήματα και αντιμετώπιζε ερωτήματα, τα οποία ακολούθως αναφέρονται με συνομία:

Α. Στην εκκλησία της Κορίνθου είχαν δημιουργηθεί «μερίδες», κάθε μια από τις οποίες έδειχνε θαυμασμό και εκτίμηση σ' έναν απόστολο, που τον θεωρούσε ανώτερο από τους άλλους. Ο Παύλος αφιερώνει τα 4 πρώτα κεφάλαια της επιστολής για να καταπολεμήσει τη διάσπαση της ενότητας της εκκλησίας της Κορίνθου.

Β. Ο Παύλος επιπλήττει την εκκλησία για τη χαλαρή στάση της απέναντι στην πορνεία και για την ανοχή της απέναντι σ' έναν αιμομίκτη.

Γ. Οι χριστιανοί δεν επιτρέπεται να προσφεύγουν στα εθνικά δικαστήρια για την επίλυση των διαφορών τους, αλλά πρέπει να τις επιλύουν μόνοι τους.

Δ. Με επιστολή τους οι Κορίνθιοι υπέβαλαν στον Παύλο ερωτήματα σχετικά με το «γάμο» και την «παρθενία», με τα «ειδωλόθυτα», με τη «θεία λατρεία», με το «Κυριακό δείπνο», με τα πνευματικά «χαρίσματα», με την «ανάσταση των νεκρών». Σε όλα αυτά ο Παύλος δίνει απαντήσεις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β

Μετά τη συγγραφή της Α προς Κορινθίους επιστολής έφθασαν στην εκκλησία της Κορίνθου ιουδαϊζοντες χριστιανοί ιεραπόστολοι και με το κήρυγμά τους υπονόμειναν την αποστολική αυθεντία του Παύλου, διδάσκοντας παράλληλα προς την νέα πίστη και την τήρηση του Μωσαϊκού νόμου. Ο Παύλος πληροφορείται τα γεγονότα καθώς βρίσκεται στην Έφεσο στο τέλος της τριετούς εκεί ιεραποστολικής

του δραστηριότητας και επειδή δεν δέχεται τη σχετικοποίηση ή νόθευση του χριστιανικού ευαγγελίου που κήρυξε, πορεύεται πάλι προς την Κόρινθο. Καθ' οδών λοιπόν προς την πόλη αυτήν, κάπου από την Μακεδονία, κατά το έτος 56, γράφει την ΄Β προς Κορινθίους.

Στη ΄Β προς Κορινθίους επιστολή δεν βρίσκουμε κανένα υπαινιγμό για τα θέματα που απασχόλησαν τον απόστολο στην Α επιστολή. Στην ΄Β επιστολή κυριαρχεί άλλη ατμόσφαιρα και το ύφος της είναι πιο συναισθηματικό. Ο απόστολος εκδηλώνει τον πλούτο της καρδιάς του προς τα πνευματικά του παιδιά, τα οποία «στη σωτήρια οικονομία του Ιησού Χριστού, σαν πατέρας τούς γέννησε με το κήρυγμα του ευαγγελίου» και εκθέτει τις υπέρ του Χριστού κακοπάθειές του καθώς και την «ύπερβολήν τών άποκαλύψεων» που δέχθηκε. Όλα αυτά αναγκάζεται να τα γράψει εξαιτίας των κατηγορών του, των ιουδαιζόντων χριστιανών, οι οποίοι αφού τάραξαν τις εκκλησίες της Γαλατίας, ήρθαν και στην Κόρινθο για να κλονίσουν την εμπιστοσύνη των χριστιανών ως προς το κύρος του αποστολικού αξιώματος του Παύλου. Η ΄Β προς Κορινθίους επιστολή, στην οποία αντιμετωπίζει ο Παύλος τις κατηγορίες αυτές (χάρη του ευαγγελίου και των χριστιανών της Κορίνθου και όχι για τον εαυτό του) και μιλάει για το μεγαλείο αλλά και για τις κακοπάθειες του αποστόλου, ανήκει, μαζί με την προς Φιλήμονα, στις πιο προσωπικές και συναισθηματικές επιστολές του.

Η επιστολή αυτή μπορεί σε γενικές γραμμές να διαιρεθεί σε τρεις μεγάλες ενότητες:

A. Η σχέση του Παύλου με την εκκλησία της Κορίνθου. Ο απόστολος πέρασε ένα πολύ μεγάλο κίνδυνο στην Μ. Ασία, τόσο που πλησίασε τα όρια του θανάτου· θέλει να το γνωρίζουν αυτό οι Κορίνθιοι, τους οποίους δεν μπόρεσε να επισκεφθεί όπως τους υποσχέθηκε, όχι από αδιαφορία αλλά ενδιαφερόμενος να μην τους λυπήσει. Στη συνέχεια υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα του αποστολικού του αξιώματος καθώς και την υπεροχή της διακονίας της νέας διαθήκης σε σχέση προς τη διακονία της παλαιάς. Η διακονία βέβαια αυτή συνοδεύεται από πολλές θλίψεις και στενοχώριες αλλά και από τη σταθερή ελπίδα ότι θα υπερνικηθεί ο θάνατος με την ανάσταση. Η διακονία εκδηλώνεται ακόμη ως πρεσβεία υπέρ του Χριστού για τη συμφιλίωση του κόσμου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ

Η επιστολή αυτή απευθύνεται προς τις εκκλησίες της Γαλατίας (1,2), περιοχής της κεντρικής Μ. Ασίας. Σύμφωνα με τα χωρία Πραξ 16,6 και 18,23 ο Παύλος κατά τις περιοδείες του είχε έρθει δύο φορές στη Γαλατία. Μερικά χρόνια μετά την ίδρυση των τοπικών εκκλησιών στη Γαλατία εμφανίζονται εκεί οι «ταράσσοντες», οι οποίοι «διαστρεβλώνουν το ευαγγέλιο του Χριστού». Πρόκειται για ιουδαιοχριστιανούς οι οποίοι επιβάλλουν στα μέλη της εκκλησίας την περιτομή και την τήρηση του Μωσαϊκού νόμου· προσπαθούν να υποσκάψουν το κύρος του Παύλου λέγοντας ότι δεν είναι απόστολος της αζίας των δώδεκα, ότι το αξίωμά του το αντλεί απ' αυτούς και ότι διδάσκει την αποδέσμευση από το νόμο για να είναι αρεστός στους εξ εθνών χριστιανούς.

Στην προς Γαλατάς επιστολή εκθέτει ο Παύλος το ευαγγέλιό του, το οποίο συνίσταται στην ελευθερία από το Μωσαϊκό νόμο που την προσφέρει ο Χριστός και στη δικαίωση του ανθρώπου δια της πίστεως. Η έκθεση του «ευαγγελίου» αυτού έχει τόνο πολεμικό· δεν γράφει ο Παύλος για να εκθέσει ήρεμα και συστηματικά τη διδασκαλία του αλλά για να αντιμετωπίσει την κατάσταση που δημιουργήθηκε στις εκκλησίες της Γαλατίας. Στην επιστολή αυτή ο Παύλος μάς δίνει αυτοβιογραφικές πληροφορίες και εκφράζει τη συνείδηση, που είχε για το αποστολικό του αξίωμα και τη σχέση του με τους δώδεκα αποστόλους. Υπογραμμίζει ότι δεν έγινε απόστολος από ανθρώπους, ούτε με την παρέμβαση κάποιου ανθρώπου αλλά από τον Ιησού Χριστό και το Θεό Πατέρα (1,1). Εκφράζει έντονα την έκπληξή του για το ότι οι χριστιανοί της Γαλατίας τόσο εύκολα παρασύρονται απ' αυτούς που κηρύττουν άλλο ευαγγέλιο απ' αυτό που τους κήρυξε ο ίδιος και που είναι το ευαγγέλιο του Χριστού.

Για να εξάρει ο απόστολος το γεγονός ότι το ευαγγέλιο που κηρύττει το έλαβε όχι από ανθρώπινη αυθεντία αλλά «δι' άποκαλύψεως Ιησού Χριστού», προβαίνει σε μια αναδρομή αυτοβιογραφική, από την οποία φαίνεται ότι τον πρώην διώκτη της εκκλησίας μετέβαλε η χάρη του Θεού σε ευαγγελιστή των εθνών. Δεν πηγαίνει λοιπόν αμέσως μετά την μεταστροφή του στα Ιεροσόλυμα, στο κέντρο της ζωής και ιεραποστολικής δράσης της Εκκλησίας, αλλά ύστερα από τρία χρόνια, για να γνωρίσει από κοντά τον Πέτρο, χωρίς να συναντήσει άλλους αποστόλους. Έτσι το

αποστολικό του αξίωμα, θέλει να πει, προέρχεται απ' ευθείας από τη χάρη του Θεού και όχι από κάποια ανθρώπινη εκκλησιαστική αυθεντία.

Ο απόστολος επισείει τον κίνδυνο που διατρέχουν οι «ανόητοι Γαλάτες», εάν παρασυρθούν από αυτούς που τους ζητούν επιστροφή στα έργα του νόμου. Φέρει ως βιβλικό παράδειγμα δικαίωσης από την πίστη τον Αβραάμ, ομιλεί για την προτεραιότητα και υπεροχή της επαγγελίας του Θεού έναντι του νόμου, για τον προπαρασκευαστικό ρόλο που έπαιξε ο νόμος μέσα στο σχέδιο της θείας οικονομίας, και για την κατάργηση των διακρίσεων φύλου, κοινωνικής κατάστασης, προηγούμενων θρησκευτικών πεποιθήσεων μέσα στην περιοχή της πίστεως, στην περιοχή της Εκκλησίας. Κεντρικό σημείο του ευαγγελίου που κηρύττει ο Παύλος είναι ότι η σταυρική θυσία του Κυρίου φέρει ως καρπό την ελευθερία του ανθρώπου από το νόμο και την απόκτηση των αγαθών της κατά χάρη υιοθεσίας. Ο Παύλος ζητάει από τους παραλήπτες της επιστολής να μείνουν στην περιοχή της εν Χριστώ ελευθερίας και να μην επιστρέφουν στο ζυγό της δουλείας των νομικών τύπων. Η ελευθερία δεν σημαίνει βέβαια ασυδοσία αλλά ζωή αγάπης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ

Η προς Εφεσίους είναι μια εγκύκλιος επιστολή, όπως προκύπτει μεταξύ άλλων από τη γενικότητα του θέματός της, το οποίο δεν ενδιαφέρει αποκλειστικά μια ορισμένη τοπική εκκλησία που αντιμετωπίζει συγκεκριμένα προβλήματα αλλά όλη την Εκκλησία του Χριστού, και από την απουσία χαιρετισμών σε γνωστά στον γράφοντα πρόσωπα. Παραλήπτες της επιστολής κατά πάσα πιθανότητα είναι οι χριστιανοί της Μ. Ασίας ή μιας ακόμη μεγαλύτερης περιοχής.

Η επιστολή αναπτύσσει, όπως αναφέρθηκε, ένα θέμα γενικού ενδιαφέροντος, την πραγματοποίηση της λυτρωτικής οικονομίας του Θεού μέσα στην ανθρώπινη ιστορία με την ίδρυση της Εκκλησίας, στην οποία ενώνονται και αποτελούν ένα σώμα οι πρώην εχθροί μεταξύ τους Ιουδαίοι και εθνικοί· κι αυτό είναι έργο του Χριστού, ο οποίος με το σταυρό και την ανάστασή του φέρνει στον κόσμο την ειρήνη και συμφιλιώνει τους ανθρώπους με το Θεό, το δε Άγιο Πνεύμα τροφοδοτεί, συνέχει και συγκροτεί τη νέα αυτή κοινωνία των λυτρωμένων, που αποτελούν το σώμα του Χριστού. Αυτά αναπτύσσονται στο Α μέρος της επιστολής (κεφ. 1-3), ενώ στο Β μέρος (κεφ. 4-6), το πρακτικό, παρουσιάζει ο απόστολος τις συνέπειες που

απορρέουν για τη ζωή των μελών του σώματος του Χριστού από τη σωτηρία που τους προσφέρθηκε. Γίνεται λόγος για την ενότητα της Εκκλησίας, για τον παλαιό και τον καινούριο άνθρωπο, για τις εκδηλώσεις του καινούριου ανθρώπου μέσα στην κοινωνία, τις σχέσεις των συζύγων, τις σχέσεις των δούλων με τους κατά κόσμο κυρίους τους. Προς το τέλος περιγράφεται η «πανοπλία του Θεού», την οποία πρέπει να φέρει κάθε χριστιανός για την αντιμετώπιση των σατανικών δυνάμεων που αποτελούν μόνιμο κίνδυνο. Αυτό σημαίνει ότι η νέα ζωή μέσα στην Εκκλησία δεν αποτελεί οριστική κατάσταση αλλά αρχή αγώνων για τους οποίους απαιτείται συνεχής εγρήγορση.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

Οι Φίλιπποι είναι η πρώτη ευρωπαϊκή πόλη στην οποία σπέρνεται ο σπόρος του ευαγγελίου από τον Απ. Παύλο και τους συνεργάτες του και ιδρύεται εκεί η τοπική εκκλησία γύρω στο έτος 50, κατά τη δεύτερη περιοδεία του Παύλου. Με την εκκλησία των Φιλίππων ο Παύλος είχε ιδιαίτερα φιλικές σχέσεις, όπως φαίνεται από την επιστολή που της απευθύνει και η οποία είναι η πιο προσωπική, συναισθηματική και τρυφερή επιστολή του. Την επιστολή γράφει ο Παύλος από τη φυλακή, στη Ρώμη, γύρω στα έτη 60-62 ή το πιθανότερο στην Έφεσο, γύρω στο έτος 55.

Η προς Φιλιππησίους μπορεί να χαρακτηριστεί “επιστολή της χαράς” γιατί το θέμα της χαράς και η συνεχής προτροπή του αποστόλου προς τους Φιλιππησίους να χαίρουν, δεσπόζουν στην επιστολή, ενώ θα μπορούσε επίσης να χαρακτηριστεί και “επιστολή της ταπεινοφροσύνης” γιατί και το θέμα αυτό κυριαρχεί, με αποκορύφωμα μάλιστα ένα θαυμάσιο και πυκνό σε νοήματα ύμνο προς το Χριστό, που ενώ ήταν Θεός, πήρε δούλου μορφή και ταπεινώθηκε μέχρι ακόμη και του σταυρικού θανάτου. Ο Παύλος αφήνει την καρδιά του να εκφραστεί με τον πιο αυθόρμητο και τρυφερό τόνο για να ευχαριστήσει τους χριστιανούς των Φιλίππων που επανειλημμένα του έστειλαν βοηθήματα και άλλοτε και τώρα που είναι φυλακισμένος.

Οι σκέψεις και τα αισθήματα του αποστόλου εκτίθενται χωρίς αυστηρά διάγραμμα, όπως μιλώντας κανείς μ’ ένα φιλικό του πρόσωπο λέγει αυθόρμητα όσα έχει να πει, χωρίς να τα κατατάσσει με τρόπο αυστηρά συστηματικό. Όλα αυτά βέβαια δεν σημαίνουν ότι η επιστολή στερείται θεολογικού βάθους και ότι έχει μόνο πρακτικό προσανατολισμό· η κένωση του Χριστού (2, 6εξ), η δικαιοσύνη «έκ

πίστεως», η εσχατολογική ελπίδα, ο μετασχηματισμός του φθαρτού σώματος σε ένδοξο σώμα κ.ά. αποτελούν βασικά θέματα της επιστολής.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ

Η επιστολή αυτή απευθύνεται προς χριστιανούς που δεν γνωρίζει προσωπικά ο Παύλος, γιατί δεν ίδρυσε ο ίδιος την εκκλησία τους. Από έμμεσες πληροφορίες της επιστολής συνάγεται ότι ο Επαφράς, ο οποίος προερχόταν από τις Κολοσσές, κήρυξε κατ' εντολή του Παύλου το ευαγγέλιο και ίδρυσε την εκκλησία της πόλης αυτής που βρίσκεται στην κοιλάδα του ποταμού Λύκου, στη δυτική Μ. Ασία (Φρυγία). Κατά το χρόνο συγγραφής της επιστολής ο Επαφράς επισκέφθηκε τον Παύλο στη φυλακή, όπου και τον πληροφόρησε για την κατάσταση των χριστιανών στις Κολοσσές, επισημαίνοντας ιδιαίτερα τον κίνδυνο που διατρέχει η εκκλησία τους από κάποια αιρετική διδασκαλία που άρχισε να διαδίδεται.

Η αιρετική διδασκαλία διεκδικούσε για τον εαυτό της το χαρακτηρισμό της «φιλοσοφίας», της ανώτερης δηλαδή γνώσης και κατοχής διδασκαλιών περί Θεού, κόσμου, ανθρώπου κλπ. Περιείχε διατάξεις που αφορούσαν αποχή από τροφές ή ποτά, διακρίσεις ημερών και υποτιμητική στάση έναντι του σώματος. Κεντρικό σημείο της αιρετικής «φιλοσοφίας» ήταν η «θρησκεία των αγγέλων», η λατρεία δηλαδή πνευμάτων και αγγελικών δυνάμεων, που ονομάζονται στην επιστολή «στοιχεία του κόσμου» ή «αρχές και εξουσίες», όμως επέτρεπε συγχρόνως την πίστη στο Χριστό.

Η επιστολή μετά το συνηθισμένο προοίμιο, τις ευχαριστίες και την προσευχή του Παύλου (1, 1-12), διακρίνεται σε δύο μέρη εκ των οποίων το πρώτο είναι θεωρητικό - θεολογικό και το δεύτερο ηθικό -παραινετικό. Στο πρώτο μέρος ο Παύλος τονίζει την υπεροχή και κυριότητα του Χριστού πάνω σ' όλη την κτίση. Ο Χριστός είναι «κύριος κάθε αρχής και εξουσίας» (2,10), σ' αυτόν οφείλουν την ύπαρξή τους τα πάντα, αυτός είναι ο τελικός σκοπός όλων, σ' αυτόν κατοικεί σωματικά όλη η θεότητα. Στο σταυρό του Χριστού νικήθηκαν ολοσχερώς οι εχθρικές προς το Θεό πνευματικές δυνάμεις κι έτσι οι χριστιανοί έχουν τύχει «απολυτρώσεως και αφέσεως των αμαρτιών» και μεταπήδησαν από την «εξουσία του σκότους στη

βασιλεία του υιού της αγάπης» του Θεού, που είναι το σώμα του Χριστού η Εκκλησία.

Οι χριστιανοί με το βάπτισμα έχουν πεθάνει μαζί με το Χριστό ως προς τα «στοιχεία του κόσμου» και έχουν απελευθερωθεί από αυτά, επειδή έχουν αναστηθεί μαζί με το Χριστό σε μια καινούργια ζωή, ζωή μέσα στο σώμα του Χριστού. Όποιος ζει «σύν Χριστο» ως μέλος του σώματός του, δεν πρέπει να φοβάται τις επικρίσεις των αιρετικών για θέματα φαγητών ή ποτών ή εορτών. Όλα αυτά είναι η προπορευόμενη σκιά της ήδη παρούσας πραγματικότητας, δηλαδή του σώματος του Χριστού. Οι αιρετικοί «φιλόσοφοι» άδικα και χωρίς λόγο επαίρονται, νομίζοντας ότι είναι κάτοχοι κάποιας ανώτερης γνώσης, γιατί μόνο στο Χριστό «βρίσκονται κρυμμένοι όλοι οι θησαυροί της σοφίας και της γνώσης». Ο Χριστός που σταυρώθηκε, αναστήθηκε και υψώθηκε στα δεξιά του Θεού, είναι ο Κύριος των πάντων και η κυριαρχία του αναγνωρίζεται μέχρι των περάτων της γης.

Στο δεύτερο μέρος της επιστολής, το ηθικό και παραινετικό, την ηθική προσταγή στηρίζει ο Παύλος στο θάνατο του πιστού μαζί με το Χριστό, η οποία συντελέστηκε στο βάπτισμα και στη συνέγερση με αυτόν σε μια καινούρια ζωή· περιγράφει τις εκδηλώσεις του νέου εν Χριστώ ανθρώπου και δίνει κανόνες ζωής, που δεν αποτελούν προϋπόθεση σωτηρίας των χριστιανών αλλά καρπό της σωτηρίας που φέρνει ο Χριστός.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α

Την εκκλησία της Θεσσαλονίκης ίδρυσε ο Παύλος κατά τη δεύτερη ιεραποστολική περιοδεία του (βλ. Πραξ 17,1-10), όταν μετά τους Φιλίππους, που ήταν ο πρώτος σταθμός της ιεραποστολικής δραστηριότητάς του στο ευρωπαϊκό έδαφος, έφθασε στη Θεσσαλονίκη μαζί με τον Τιμόθεο, γύρω στο έτος 50. Ο Παύλος αναγκάστηκε να φύγει από τη Θεσσαλονίκη πολύ σύντομα, διότι η μεγάλη επιτυχία του έργου του εξόργισε τους εκεί Ιουδαίους. Από την Αθήνα στέλνει τον Τιμόθεο στη Θεσσαλονίκη, για να ενθαρρύνει και να στηρίξει στην πίστη τους Θεσσαλονικείς. Σε λίγο ο Τιμόθεος ξανασυναντά τον Παύλο στην Κόρινθο και του κομίζει ευχάριστες πληροφορίες για τους νέους χριστιανούς της Θεσσαλονίκης καθώς και ορισμένα ερωτήματά τους. Έτσι ο Παύλος στέλνει από την Κόρινθο το έτος 51 στους Θεσσαλονικείς την πρώτη επιστολή του. Δεν άργησε να ακολουθήσει και δεύτερη.

Πρόκειται για τα πρώτα γραπτά κείμενα του Παύλου και ολόκληρης της Καινής Διαθήκης.

Τα κεντρικά θέματα της Α 'προς Θεσσαλονικείς επιστολής είναι τα εξής:

A. Η στοργή και το ενδιαφέρον του Παύλου για τους χριστιανούς της Θεσσαλονίκης:

Μετά το προοίμιο της επιστολής υπενθυμίζει ο απόστολος στους αναγνώστες τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ήρθε στην πόλη τους, τους πολλούς αγώνες και τις θλίψεις του καθώς και τα ελατήρια που τον οδήγησαν εκεί. Η αγάπη και η στοργή κατηύθυναν το έργο του, καθώς επίσης και η επιθυμία να μεταδώσει στους Θεσσαλονικείς όχι μόνο το ευαγγέλιο αλλά και την ψυχή του, «σαν τη μητέρα που φροντίζει τα παιδιά της». Απόδειξη του μεγάλου ενδιαφέροντός του αποτελεί η αποστολή του Τιμόθεου προς αυτούς και η χαρά του για τις καλές ειδήσεις που του έφερε· επίσης η σφοδρή επιθυμία του να τους επισκεφθεί και πάλι και η θλίψη του, γιατί αυτό δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί προς το παρόν. Ο Παύλος επιμένει τόσο έντονα στην αποσαφήνιση των ελατηρίων του κηρύγματός του και στην υπογράμμιση της στοργής του γι' αυτούς, ώστε να άρει κάθε τυχόν υποψία τους ότι ήταν κάποιος φιλόδοξος πλανόδιος κήρυκας, που διέδιδε τις ιδέες του από πόλη σε πόλη.

B. Η ηθική καθαρότητα και φιλαδελφία: η νέα πίστη απαιτεί νέο ήθος από τον άνθρωπο· το νέο ήθος είναι η συμμόρφωση προς το θέλημα του Θεού, που συνίσταται στον εξαγνισμό και την αποφυγή της πορνείας. Υπάρχει πάντοτε κίνδυνος να υποπέσουν οι χριστιανοί ιδίως οι «εξ εθνών χριστιανοί» στις αμαρτωλές συνήθειες της πρώην εθνικής θρησκείας τους, γι' αυτό και ο Παύλος υπογραμμίζει γενικά στις επιστολές του και ιδιαίτερα εδώ την απόλυτη απαίτηση του Θεού για ηθική καθαρότητα.

Γ. Η ανάσταση των «κεκοιμημένων»: Φαίνεται ότι ένα από τα ερωτήματα των Θεσσαλονικέων αναφερόταν στην τύχη των ήδη «κεκοιμημένων» μελών της κοινότητας. Τι πρόκειται να συμβεί μ' αυτούς; Δεν θα παρευρεθούν στην παρουσία του Κυρίου; Οι ζώντες θα βρίσκονται σε πιο πλεονεκτική θέση; Ο Παύλος απαντά «έν λόγω Κυρίου» προβάλλοντας την ελπίδα ως χαρακτηριστικό γνώρισμα των χριστιανών σε σχέση με τους λοιπούς και τονίζοντας τη στενή συσχέτιση ανάστασης του Χριστού και ανάστασης των κεκοιμημένων χριστιανών. Κατά την Παρουσία του Κυρίου οι κεκοιμημένοι θα ξυπνήσουν και μαζί με τους ζώντες εκείνη την ώρα θα συναντήσουν τον Κύριο για να ζήσουν μαζί του. Σε σχέση προς το ερώτημα, τότε θα

γίνει το γεγονός αυτό, πότε θα έρθει η «ημέρα του Κυρίου», ο Παύλος απαντά ότι το “πότε” δεν είναι γνωστό, θα έρθει όμως «όπως ο κλέφτης τη νύχτα» και γι’ αυτό απαιτείται συνεχής επαγρύπνηση εκ μέρους των ανθρώπων και ζωή που αρμόζει σε «ανθρώπους του φωτός και της ημέρας».

Δ. Διάφορες προτροπές για υπακοή στους “προϊστάμενους” της εκκλησίας, για αγαθοεργία, αδιάλειπτη προσευχή, για διατήρηση των πνευματικών χαρισμάτων κλπ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Β

Όσα γράφει ο Παύλος στην Α’ επιστολή του για τον αιφνίδιο ερχομό της “ημέρας του Κυρίου” φαίνεται ότι παρανοήθηκαν από τους χριστιανούς της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι νόμισαν ότι το γεγονός αυτό είναι τόσο επικείμενο, ώστε δεν υπάρχει λόγος ούτε να εργάζονται. Για την αποσαφήνιση αυτών των παρεξηγήσεων, τις οποίες πληροφορήθηκε ο Παύλος, γράφει τη Β’ επιστολή, ευρισκόμενος ακόμη στην Κόρινθο, στα τέλη του έτους 51 με αρχές του 52.

Σε γενικές γραμμές το περιεχόμενο της επιστολής έχει ως εξής: Μετά το προοίμιο, ο Παύλος ευχαριστεί το Θεό για την πίστη των αναγνωστών παρά τους διωγμούς και τις θλίψεις· επισημαίνει την τελική δίκαιη κρίση του Θεού και προσεύχεται για την πνευματική τους ολοκλήρωση. Η “ημέρα του Κυρίου” δεν θα έρθει τόσο νωρίς, όπως νόμισαν οι Θεσσαλονικείς, αλλά θα προηγηθεί η «αποστασία» και η δράση του «ανθρώπου της ανομίας», ο οποίος, όταν φύγει από τη μέση ότι εμποδίζει την πλήρη φανέρωσή του, θα αποκαλυφθεί αλλά θα εξολοθρευτεί από τον Κύριο.

Κατόπιν εκφράζει και πάλι ευχαριστίες για τους αναγνώστες του και συνιστά τήρηση των παραδεδομένων διδασκαλιών και προσευχή για την επιτυχία του ιεραποστολικού έργου του. Σε ύφος αυστηρό δίνει στη συνέχεια οδηγίες για τη συμπεριφορά των αδελφών έναντι των ατακτούντων, των μη εργαζομένων αλλά «περιεργαζομένων» και για την επαναφορά τους στην τάξη. Τελειώνει την επιστολή με ιδιόχειρο χαιρετισμό και ευλογία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

Για τον Τιμόθεο έχουμε πολλές πληροφορίες από τις Πράξεις και από τις επιστολές του Παύλου. Κατάγεται από τα Λύστρα της Λυκαονίας, από ειδωλολάτρη πατέρα και Ιουδαία μητέρα που έγινε χριστιανή. Στην πόλη αυτή γνώρισε τον Παύλο και έγινε ο πιο στενός και έμπιστος συνεργάτης του. Ήδη από πολύ μικρή παιδική ηλικία γνώρισε «τα ιερά γράμματα» με τη φροντίδα της μητέρας του Ευνίκης και της γιαγιάς του Λωΐδας. Αργότερα διακόνησε με ζήλο και αφοσίωση τον Παύλο στη διάδοση του ευαγγελίου. Βρίσκεται κοντά του κατά τη β΄ και γ΄ περιοδεία, μεταφέρει μαζί του τη «λογία» για τους χριστιανούς των Ιεροσολύμων, αναλαμβάνει λεπτές αποστολές που του αναθέτει ο Παύλος και αναφέρεται ως συναποστολέας μαζί με τον Παύλο στις επιστολές Α΄ – Β΄ Θεσ, Β΄ Κορ, Φιλ, Κολ, Φλμ.

Στην Α΄ προς Τιμόθεον επιστολή ο Παύλος εφιστά την προσοχή του ποιμένα της εκκλησίας της Εφέσου στον κίνδυνο των αιρετικών και τον προτρέπει να μείνει πιστός στην υγιαίνουσα χριστιανική διδασκαλία. Στη συνέχεια δίνει οδηγίες ο απόστολος για ορισμένα ζητήματα λατρείας, περιγράφει τα προσόντα που πρέπει να έχουν οι επίσκοποι και οι διάκονοι και ομιλεί σε ποιητικό τόνο για «το μυστήριο της πίστεως που μας αποκαλύφθηκε», το οποίο συνίσταται στην ενανθρώπιση του Χριστού και την ένδοξη επάνοδό του στους ουραμούς. Επανέρχεται στο θέμα των «ψευδολόγων» αιρετικών για να καταπολεμήσει τις διδασκαλίες τους και να τονίσει το καθήκον του Τιμόθεου να προβάλλει τον εαυτό του ως τύπο και παράδειγμα σε όλα. Τον συμβουλεύει για τον τρόπο συμπεριφοράς του έναντι των ηλικιωμένων, των νεωτέρων, των χηρών, των αξιωματούχων της εκκλησίας και για την υποχρέωσή του να τηρεί τον εαυτό του αγνό. Μετά από μερικές γενικές συστάσεις προς τους δούλους, στρέφεται πάλι κατά των ετεροδιδασκάλων που αποτελούν το μόνιμο κίνδυνο της εκκλησίας και δίνει συμβουλές στον Τιμόθεο για συνεχή αγώνα, για ζωή άσπιλη και για την τήρηση της ιερής παρακαταθήκης της πίστεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

Η Β προς Τιμόθεον έχει προσωπικότερο χαρακτήρα από την Α προς Τιμόθεον και την προς Τίτον. Όταν ο απόστολος Παύλος γράφει την επιστολή, γνωρίζει ότι πλησιάζει το τέλος του και γι΄ αυτό κάνει ένα σύντομο απολογισμό του

έργου του (4,6-8)· επίσης ζητάει απ' τον Τιμόθεο να έρθει να τον συναντήσει μαζί με το Μάρκο (4,9-11). Πρέπει λοιπόν η επιστολή να γράφτηκε από τη Ρώμη λίγο πριν από το μαρτυρικό τέλος του αποστόλου, κατά το τέλος του έτους 66 ή στις αρχές του 67. Χαρακτηρίζεται συνήθως ως το “κύκνειον άσμα” του Παύλου, το τελευταίο δηλαδή έργο του.

Στη Β' προς Τιμόθεον, αντιμετωπίζοντας ο Παύλος με θάρρος το γεγονός του επικείμενου μαρτυρίου του, προτρέπει τον Τιμόθεο να συγκακοπαθήσει και αυτός «ως καλός στρατιώτης του Ιησού Χριστού», αγωνιζόμενος για τη διατήρηση της πίστεως και την καταπολέμηση των αιρετικών. Την κακία και έκλυση των ηθών που εμφανίζονται στις έσχατες ημέρες μπορεί να αντιμετωπίσει ο Τιμόθεος ενθουμούμενος το παράδειγμα του δασκάλου του, του Παύλου, και την από παιδικής ηλικίας βιβλική αγωγή του, και ασκώντας αδιάκοπα το έργο του ευαγγελιστή. Τέλος ο Παύλος, καθώς βρίσκεται στο τέλος του βίου του και της ιεραποστολικής του δράσης, προβαίνει σε απολογισμό του έργου του, καλεί τον Τιμόθεο να έρθει να τον συναντήσει φέρνοντας μαζί του και το Μάρκο και στέλνει χαιρετισμούς.

ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ

Για τον Τίτο, ο οποίος μαζί με τον Τιμόθεο ανήκε στους πιο στενούς συνεργάτες του Παύλου, δεν μιλούν καθόλου οι Πράξεις· μας δίνει όμως πληροφορίες ο Παύλος στις επιστολές του. Προέρχεται από εθνική οικογένεια, παραμένει απερίτμητος, συνοδεύει τον Παύλο (μαζί με τον Βαρνάβα) στην Αποστολική Σύνοδο (Γαλ 2,1-3), αναλαμβάνει να συμφιλιώσει του Κορινθίους με τον Παύλο στα γεγονότα που μεσολάβησαν ανάμεσα στις δύο προς Κορινθίους επιστολές (βλ. Β' Κορ 7,6-10· πρβλ. 12,17- 18), παίρνει μέρος στον έρανο για τους χριστιανούς των Ιεροσολύμων (Β' Κορ 8,6). Στη δεύτερη φυλάκιση του Παύλου στη Ρώμη βρίσκεται μάλλον κοντά του κι από εκεί φεύγει για τη Δαλματία (Β' Τιμ 4,10). Πριν από τη φυλάκιση αυτή του ανατίθεται από τον Παύλο η διαποίμανση της εκκλησίας της Κρήτης.

Ο Παύλος υπενθυμίζει στον παραλήπτη της επιστολής ότι τον εγκατέστησε ποιμένα στην Κρήτη «για να συνεχίσει να διορθώνει τις ελλείψεις και να

εγκαταστήσει σε κάθε πόλη πρεσβυτέρους» (1,5), των οποίων απαριθμεί τα προσόντα που πρέπει να έχουν (1,6-9). Περιγράφει κατόπιν τους αιρετικούς ψευδοδιδασκάλους (1,10-16) και υπενθυμίζει στον Τίτο τα ποιμαντικά του καθήκοντα απαριθμώντας συνάμα τις αρετές που πρέπει να κοσμούν τους ηλικιωμένους άντρες και γυναίκες, τους νεαρούς και τους δούλους (2,1-15). Επίσης προτρέπει τον Τίτο να θυμίζει στα μέλη της εκκλησίας την υποχρέωσή τους μετά το «βάπτισμα της αναγέννησης και της ανανέωσης που χαρίζει το «Άγιο Πνεύμα» να διάγουν ζωή πλήρη έργων αγάπης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ

Η προς Φιλήμονα είναι η μικρότερη από τις επιστολές του Παύλου. Ο Φιλήμων είναι εύπορος χριστιανός που ζει στις Κολοσσές και οφείλει τη μεταστροφή του στο χριστιανισμό στον ίδιο τον Παύλο. Διαθέτει το σπίτι του για τις χριστιανικές συνάξεις και έχει μεγάλη φιλανθρωπική δραστηριότητα. Από το σπίτι του Φιλήμονα δραπέτευσε ο δούλος Ονήσιμος, αφού διέπραξε κάποια αδικία, και, άγνωστο κάτω από ποιες συνθήκες, βρέθηκε κοντά στον Παύλο στη φυλακή. Από τον απόστολο γνώρισε το χριστιανισμό και ως αδερφός πια επιστρέφει στον κύριό του στις Κολοσσές, εφοδιασμένος μ' αυτό το συστατικό γράμμα του Παύλου.

Ο Παύλος αποκαλύπτεται μέσα σ' αυτή την επιστολή όχι μόνο ως θεολόγος αλλά και ως άνθρωπος με εξαιρετική λεπτότητα τόσο προς τον παραλήπτη της επιστολής όσο και προς το πρόσωπο για το οποίο στέλνει την επιστολή: Προς τον πρώτο γράφει ως φίλος, παραιτούμενος ακόμη και του τίτλου του αποστόλου στην αρχή της επιστολής, καθώς και της εξουσίας που θα μπορούσε με τον τίτλο αυτό να ασκήσει επάνω του· σέβεται τα κυριαρχικά του δικαιώματα επί του δούλου του βάσει του ισχύοντος δικαίου της εποχής· δεν προχωρεί πέραν του δέοντος για να του συστήσει την απελευθέρωση του επιστρέφοντος δούλου· αναγνωρίζει την οφειλή του Ονήσιμου αναλαμβάνοντάς ο ίδιος να την πληρώσει. Προς τον Ονήσιμο από την άλλη πλευρά διαφαίνεται η λεπτότητα του αποστόλου στο ότι αποφεύγει να χαρακτηρίσει την πράξη του ως φυγή· δεν αναφέρει την αδικία, αλλά λέει πόσο είναι τώρα πλέον χρήσιμος —τόσο πολύ μάλιστα που θα ήθελε να τον κρατήσει ο ίδιος— κι ακόμη τον αποκαλεί «παιδί του, που στη φυλακή τον γέννησε στη νέα πίστη, τα ίδια του τα σπλάχνα και αγαπητό αδερφό».

Πέραν του λεπτού ανθρώπου, αναγνωρίζει κανείς εδώ και τον ηγέτη Παύλο που χρησιμοποιεί έμμεσα το αξίωμά του χωρίς να είναι πειστικός στους συνεργάτες και φίλους του, που σοβαρολογεί αλλά και αστειεύεται (βλ. στιχ. 18), που κάνει λογοπαίγνιο με το όνομα του δούλου (στ. 11) αλλά με την έμφαση τελικά στο σοβαρό χαρακτήρα του αιτήματός του. Η μικρή αυτή επιστολή αποτελεί ένα μαργαριτάρι εφαρμογής της χριστιανικής πίστης και αγάπης στην καθημερινή ζωή. Ο χριστιανός δεν αναμένει την ανατροπή των υφιστάμενων κοινωνικών δομών για να πραγματώσει τις αρχές της πίστης του, αλλά με την καθημερινή του πράξη τις υπερβαίνει, προσδοκώντας ταυτόχρονα την επικράτηση της βασιλείας του Θεού.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

Η προς Εβραίους, γραμμένη σε λόγια γλώσσα, δίνει περισσότερο την εντύπωση πραγματείας παρά επιστολής. Ο συγγραφέας χαρακτηρίζει το κείμενό του, που αρχίζει χωρίς μνεία του αποστολέα και των παραληπτών, «ενθαρρυντικό λόγο», τον οποίο απευθύνει σε μια κοινότητα, για την οποία δεν μας πληροφορεί πού βρίσκεται και από ποιους αποτελείται. Παραλήπτες της επιστολής πιθανότατα είναι «ἐξ Ιουδαίων χριστιανοί» που ζουν στην Παλαιστίνη και γνωρίζουν καλά την Παλαιά Διαθήκη.

Φαίνεται ότι αυτή η ιουδαιοχριστιανική κοινότητα αντιμετώπισε κάποιον κοινωνικό διωγμό, απ' τον οποίο κινδύνευσαν ίσως μερικοί να χάσουν την πίστη τους στο Χριστό. Ο διωγμός προερχόταν από πρώην ομοθρήσκους τους, οι οποίοι τους κατέκριναν γιατί εγκατέλειπαν τη θρησκεία των πατέρων τους με τις μεγαλοπρεπείς θυσίες στο ναό και τις λοιπές τελετές. Ο ιερός συγγραφέας γράφει την επιστολή αυτή για να τους στηρίξει στην πίστη και προβάλλει ως υπόδειγμα υπακοής τον «αρχηγόν της πίστεως» Ιησού Χριστό, ο οποίος, επειδή ο ίδιος έπαθε και δοκιμάστηκε, μπορεί τώρα να βοηθήσει αυτούς που δοκιμάζονται (2,18).

Δύο είναι βασικά τα θέματα που συμπλέκονται μεταξύ τους σ' όλη την επιστολή: Η έξαρση της υπεροχής του χριστιανισμού έναντι του ιουδαϊσμού και η προτροπή να αντλήσουν δύναμη οι χριστιανοί παραλήπτες της επιστολής από τα παθήματα του Χριστού. Με την προσαγωγή πολλών χωρίων της Παλαιάς Διαθήκης

υπογραμμίζεται ότι ο γιός είναι ανώτερος των αγγέλων και του Μωυσή και ότι η ευθύνη των χριστιανών είναι μεγάλη εάν αμελήσουν τη σωτηρία τους. Κατά τις δυσχερείς περιστάσεις οι χριστιανοί μπορούν να απευθύνονται στον «άρχηγόν τής σωτηρίας», που επειδή υπέφερε και ο ίδιος, μπορεί να τους βοηθήσει. Τώρα που είναι «μέτοχοι τού Χριστού» πρέπει να προσέχουν, ώστε να μην απατηθούν από την αμαρτία και να μην «παραπικράνουν» το Θεό, όπως έκανε ο ισραηλιτικός λαός στην έρημο και τιμωρήθηκε σκληρά. Ο Ιησούς Χριστός είναι ο αληθινός μέγας αρχιερέας. Είναι ανώτερος του Ιουδαίου αρχιερέα και το ουράνιο θυσιαστήριο στο οποίο βρίσκεται είναι ανώτερο του επίγειου ιουδαϊκού ναού· η «εφάπαξ» θυσία του Χριστού στο σταυρό είναι ασφαλώς ανώτερη των ιουδαϊκών θυσιών που επαναλαμβάνονται συνεχώς στο ναό. Οι χριστιανοί αναγνώστες αποτελούν μέλος ενός λαού που πορεύεται μέσα από εμπόδια στην τελική πραγματοποίηση της επαγγελίας· τα ηρωικά παραδείγματα πίστης των αγίων ανδρών της Παλαιάς Διαθήκης εμπνέουν και τη δική τους πορεία και εναποθέτουν στους ώμους τους μεγάλες ευθύνες. Τα μάτια τους πρέπει να είναι στραμμένα προς τον Ιησού που κι αυτός γνώρισε το σταυρό της αισχύνης, αλλά τώρα βρίσκεται στα δεξιά του θρόνου του Θεού.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑΚΩΒΟΥ

Η πρώτη από τις καθολικές επιστολές έχει ως αποστολέα τον Ιάκωβο, ο οποίος προσδιορίζεται ως «δούλος του Θεού και του Κυρίου Ιησού Χριστού» και απευθύνεται στους χριστιανούς που είναι σκορπισμένοι σε όλο τον κόσμο (1, 1). Πρόκειται προφανώς για τον αδελφόθεο Ιάκωβο. Το παραινετικό και προτρεπτικό ύφος της και ο εν γένει αυθεντικός τρόπος με τον οποίον εκφράζεται ο συγγραφέας της, δείχνουν πράγματι ότι το κείμενο αυτό προέρχεται από μια ηγετική μορφή της πρώτης εκκλησίας, μορφή που είχε σεβαστή θέση στις συνειδήσεις των αναγνωστών.

Τα θέματα που αναπτύσσονται στην επιστολή είναι τα ακόλουθα: Το νόημα των πειρασμών και ο τρόπος αντιμετώπισής τους η διαγωγή των «πλουσίων» έναντι των «πτωχών» της κοινότητας και η μεροληπτική προς τους πλουσίους στάση ορισμένων διδασκάλων· η σημασία των έργων για την πίστη πολλές δοκιμασίες της κοινότητας προέρχονται από την αδυναμία μελών της να χαλιναγωγήσουν τη γλώσσα

τους, ενώ τέλειος είναι αυτός που ελέγχει τη γλώσσα του· πραγματική σοφία είναι αυτή που προέρχεται από το Θεό και εκδηλώνεται με ανάλογο τρόπο ζωής η προσκόλληση στα αγαθά του κόσμου αποβαίνει τελικά έχθρα προς το Θεό· η κρίση όμως του Θεού θα είναι αυστηρή για όσους παραγνωρίζουν το θέλημά του και στηριζόμενοι στις δικές τους δυνάμεις κάνουν σχέδια που αντιστρατεύονται την εντολή του Θεού· οι πιστοί πρέπει να δείξουν καρτερία γιατί πλησιάζει η κρίση, να προσεύχονται, να εξομολογούνται τα αμαρτήματά τους και να προσπαθούν να επαναφέρουν τους αμαρτωλούς από την πλάνη στην οδό του Θεού.

Όταν ο Ιάκωβος υπογραμμίζει ότι «ο άνθρωπος δικαιώνεται από τα έργα κι όχι μόνο από την πίστη» (2,24) δεν στρέφεται κατά της γνωστής παύλειας διδασκαλίας, αλλά κατά της παρερμηνείας της από ορισμένους χριστιανούς. Όσο κι αν ο τόνος είναι διαφορετικός στους δύο συγγραφείς —ο Παύλος τονίζει ιδιαίτερα την πίστη, ο Ιάκωβος τα έργα— πρόκειται για την ίδια διδασκαλία και στους δύο, για την πίστη που εκδηλώνεται με έργα. Ούτε για τον Παύλο είναι δυνατή η πίστη που δεν «εκδηλώνεται έμπρακτα με αγάπη» (Γαλ 5,6), ούτε για τον Ιάκωβο μπορούν να υπάρχουν έργα χωρίς πίστη. Όπως η πίστη χωρίς τα έργα είναι νεκρή (Ιακ 2,26), έτσι και τα έργα, ιδίως τα έργα του νόμου, δεν σώζουν τον άνθρωπο αν δεν έχει πίστη στον Ιησού Χριστό.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α ΠΕΤΡΟΥ

Η Α επιστολή του Πέτρου απευθύνεται προς τους χριστιανούς που κατοικούν στα βόρεια και δυτικά μέρη της Μ. Ασίας. Από το περιεχόμενο της επιστολής συνάγεται ότι οι παραλήπτες βρίσκονταν σε κατάσταση κοινωνικού διωγμού και θλίψης, ακόμη και για το όνομα του “χριστιανού” που έφεραν (4, 14). Δεν πρόκειται για γενικευμένο διωγμό των χριστιανών από τις ρωμαϊκές αρχές, αλλά μάλλον για τοπικές δυσχέρειες και κοινωνικές πιέσεις των χριστιανών εκ μέρους των συμπατριωτών τους. Ο Πέτρος τους προτρέπει να αντλούν δύναμη από τα παθήματα του Χριστού, ο οποίος «έπαθεν» επί του σταυρού για τις αμαρτίες μας (3, 18εξ· 4, 1εξ). Είχαν ανάγκη ενίσχυσης οι χριστιανοί αναγνώστες του, γιατί όπως φαίνεται, ήταν «νεογέννητα βρέφη» στο χριστιανισμό και η έλλειψη μεγάλης εμπειρίας στη νέα πίστη ήταν δυνατό να οδηγήσει σε κλονισμό της συνείδησής τους.

Μετά το προοίμιο υπενθυμίζει ο απόστολος στους χριστιανούς αναγνώστες του ότι οφείλουν ευχαριστία στο Θεό για την αναγέννησή τους και τους συνιστά εμμονή στην πίστη παρά τις δοκιμασίες τους ενόψει της βεβαιότητας των μελλόντων αγαθών για τα οποία μίλησαν οι προφήτες. Ως αναγεννημένα παιδιά του Θεού οι χριστιανοί που εξαγοράστηκαν με το αίμα του Χριστού από την προηγούμενη αμαρτωλή κατάσταση τους, οφείλουν να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της νέας ζωής: να επιδιώκουν την αγιότητα, να ασκούν την αγάπη, να είναι ενωμένοι με το Χριστό, ώστε σαν ζωντανά λιθάκια του πνευματικού ναού, που έχει θεμέλιο το Χριστό, να προσφέρουν στο Θεό την αληθινή λατρεία.

Στη συνέχεια μεταφέρει ο ιερός συγγραφέας τις γενικές αυτές υποδείξεις στις επιμέρους εκδηλώσεις της ζωής. Μετά από την υπόμνηση της επερχόμενης κρίσης του Θεού επανέρχεται ο ιερός συγγραφέας στο θέμα των δοκιμασιών και των θλίψεων των χριστιανών. Τέλος δίνει συμβουλές στους ηλικιωμένους, στους νεώτερους και στους πιστούς γενικά.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β' ΠΕΤΡΟΥ

Το θέμα με το οποίο ασχολείται η Β' Πέτρου είναι τελείως διαφορετικό από το θέμα της Α' Πέτρου. Εδώ αντιμετωπίζεται η σφαλερή και πολύ επικίνδυνη για την εκκλησία διδασκαλία των ελευθεριαζόντων αιρετικών, οι οποίοι παρεξηγώντας ριζικά το κήρυγμα του Παύλου περί ελευθερίας από το νόμο κήρυτταν την ασυδοσία και ειρωνεύονταν την πίστη στην εγγίζουσα Παρουσία του Κυρίου.

Ο συγγραφέας της επιστολής προτρέπει τους αναγνώστες του να αποφεύγουν τη φθορά του κόσμου και να γίνουν «μέτοχοι της θείας φύσεως», να συνοδεύουν την πίστη τους με ενάρετη ζωή και να μην αμφιβάλουν για την υπόσχεση της Παρουσίας, η οποία προανακρούεται ήδη στο γεγονός της μεταμόρφωσης του Χριστού και στις προφητικές αναγγελίες. Αυτοί που αρνούνται την Παρουσία είναι ασύδοτοι ψευδοδιδάσκαλοι, η δράση των οποίων έχει προβλεφθεί και δεν πρέπει να αφηνιάσει τους χριστιανούς· αυτοί αρνούνται με τη ζωή τους τον Κύριο και Σωτήρα τους. Για την ασύδοτη ζωή τους θα τιμωρηθούν, όπως οι διάφοροι ασεβείς του παρελθόντος. Οι προφητείες για την εμφάνιση των αιρετικών που εμπαιζουν τις θείες επαγγελίες θα εκπληρωθούν, όπως επίσης θα εκπληρωθεί και η επαγγελία της Παρουσίας. Εάν αργεί, αυτό οφείλεται στο ότι ο Θεός υπολογίζει το χρόνο με διαφορετικό μέτρα από τους ανθρώπους και στο ότι δίνει έτσι με την αργοπορία ευκαιρίες μετάνοιας σ' όλους τους ανθρώπους. Η ημέρα του Κυρίου θα έλθει σαν κλέφτης και θα τη συνοδεύει η ολοκληρωτική καταστροφή του παλιού κόσμου και η εγκατάσταση καινούριου ουρανού και καινούριας γης, όπου θα βασιλεύει η δικαιοσύνη. Ενόψει αυτής της προσδοκίας πρέπει η ζωή του πιστού να είναι άψογη. Τέλος, προτρέπονται οι αναγνώστες να προοδεύουν στη χάρη και στη γνώση του Κυρίου και η επιστολή τελειώνει με δοξολογία στον Ιησού Χριστό.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΙΩΑΝΝΟΥ

Η επιστολή αυτή είναι εγκύκλιος και απευθύνεται σε πολλές εκκλησίες. Ο απόστολος Ιωάννης αποσκοπεί μ' αυτήν στην καταπολέμηση των αιρετικών, όπως ο Κήρινθος, οι οποίοι αρνούνται την πραγματική ενανθρώπιση του Λόγου του Θεού. Εναντίον των αιρετικών αυτών, τους οποίους χαρακτηρίζει "αντίχριστους" προβάλλει ο Ιωάννης το μαρτυρημένο και από την εμπειρία των αποστόλων βεβαιωμένο ιστορικό γεγονός της ενσάρκωσης και του θανάτου του Ιησού Χριστού, γεγονός που φανερώνει την αγάπη του Θεού προς την ανθρωπότητα.

Σε γενικές γραμμές το περιεχόμενο της επιστολής είναι το ακόλουθο: Μετά το προοίμιο, στο οποίο ο Ιωάννης ως αυτόπτης και αυθεντικός μάρτυρας των γεγονότων της ζωής του Χριστού γράφει προς τους χριστιανούς, ώστε να έχουν «κοινωνία» με τον Πατέρα και τον Υιό, αναπτύσσει καταρχήν σε τι συνίσταται αυτή η κοινωνία: Εφόσον ο Θεός είναι φως, όποιος έχει κοινωνία μ' αυτόν οφείλει να ζει «μέσα στο φως» και μακριά από την αμαρτία· η κοινωνία αυτή φαίνεται έμπρακτα με την τήρηση των εντολών· όποιος αγαπά τον αδερφό του βρίσκεται στο φως· η αγάπη όμως προς τον κόσμο και την αμαρτία του κόσμου είναι ασυμβίβαστη με την αγάπη προς το Θεό· αυτοί που αρνούνται ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός είναι αντίχριστοι.

Στη συνέχεια παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των παιδιών του Θεού: Αναμένουν τον Κύριο· δεν έχουν σχέση με την αμαρτία αλλά με τη δικαιοσύνη· αγαπούν τους αδερφούς τους όχι με λόγια αλλά με έργα· αποφεύγουν το πνεύμα της πλάνης που είναι η διδασκαλία των αντίχριστων αιρετικών.

Μετά επανέρχεται στο κεντρικό θέμα της αγάπης. Ο Θεός από αγάπη έστειλε τον Υιό του στον κόσμο· απ' αυτό απορρέει η υποχρέωση του χριστιανού να αγαπάει τον αδερφό του και η αγάπη αυτή προς τον αδερφό είναι απόδειξη της κοινωνίας με το Θεό. Η αγάπη δίνει παρησία στο χριστιανό και τον απαλλάσσει από το φόβο της κρίσης και της τιμωρίας. Η αγάπη προς το Θεό, εάν δεν συνοδεύεται από την αγάπη προς τον αδερφό, είναι ψεύτικη. Αγάπη προς το Θεό σημαίνει τήρηση των εντολών του και η τήρηση των εντολών εξασφαλίζει τη νίκη επί των δαιμονικών δυνάμεων του κόσμου· νικά όμως τον κόσμο όποιος πιστεύει στον σαρκωθέντα Χριστό.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄ ΙΩΑΝΝΟΥ

Η Β΄ επιστολή Ιωάννου δεν έχει εγκύκλιο χαρακτήρα, αλλά απευθύνεται σε κάποια συγκεκριμένη εκκλησιαστική κοινότητα, στην οποία ο απόστολος συστήνεται ως “ο πρεσβύτερος” επισημαίνοντας με τον τρόπο αυτό την αυθεντία του. Ο απόστολος γράφει ότι η αγάπη συνίσταται στην τήρηση των εντολών του Θεού και εφιστά την Προσοχή των μελών της στη δράση των πλάνων και αντιχρίστων που δεν ομολογούν ότι «ο Ιησούς είναι ο Χριστός που έγινε άνθρωπος». Συνοψίζει δηλαδή στη μικρή αυτή επιστολή των 13 στίχων τα δύο κεντρικά θέματα της Α επιστολής του. Αναγγέλλει την επικείμενη επίσκεψή του και κλείνει την επιστολή με χαιρετισμούς της κοινότητας στην οποία βρίσκεται. Η επιστολή είναι ένα δείγμα της χριστιανικής σκέψης της εποχής εκείνης, και μας παρουσιάζει την άμυνα της εκκλησίας απέναντι στους ψευδοδιδάσκλους. Τονίζεται βεβαίως έντονα η εντολή της αγάπης, αλλά χαράσσεται μια σαφής διαχωριστική γραμμή απέναντι στους αιρετικούς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ΄ ΙΩΑΝΝΟΥ

Η Γ΄ επιστολή Ιωάννου έχει προσωπικό χαρακτήρα και αποστέλλεται «προς τον αγαπητό Γάιο» τον οποίο έπαινε γιατί «ζει σύμφωνα με την αλήθεια» και φιλοξένησε περιοδεύοντες χριστιανούς ιεραποστόλους. Φαίνεται ότι ο Γάιος ήταν ηγέτης κάποιας εκκλησίας στη Μ. Ασία και πολύ αγαπητός στον Ιωάννη. Δεν γνωρίζουμε ποιος ήταν ο μνημονευόμενος Διοτρέφης (στ. 9-10), για τον οποίο γράφει ο απόστολος ότι αγαπά τα πρωτεία, δεν δέχεται τους απεσταλμένους (προφανώς του Ιωάννη) και δεν συμμορφώνεται προς την επιστολή του. Το πιθανότερο είναι ότι ο Διοτρέφης ήταν Κάποιος φιλόδοξος ταραχοποιός ο οποίος αμφισβητούσε την αυθεντία των αποστόλων προβάλλοντας τον εαυτό του ως ηγέτη. Στο τέλος της επιστολής ο ιερός συγγραφέας επαινεί κάποιον Δημήτριο, κάνει λόγο για επικείμενη επίσκεψή του και στέλνει χαιρετισμούς. Ο χρόνος συγγραφής και της Γ΄ επιστολής πρέπει να τοποθετηθεί επίσης στα Τέλη του 1^{ου} αιώνα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΟΥΔΑ

Η επιστολή απευθύνεται «προς τους αγαπημένους που κάλεσε ο Θεός Πατέρας και διατηρεί κοντά στον Ιησού Χριστό», όμως δεν γνωρίζουμε πού βρίσκονται οι παραλήπτες της, όπως επίσης δεν γνωρίζουμε πού βρίσκεται ο συγγραφέας, ο οποίος συστήνεται «ως Ιούδας, δούλος του Ιησού Χριστού και αδερφός του Ιακώβου». Επικαλείται τον Ιάκωβο ο οποίος είναι γνωστή ηγετική προσωπικότητα της πρώτης εκκλησίας, συνεπώς και των παραληπτών της επιστολής.

Ο συγγραφέας αναγκάστηκε να στείλει εσπευσμένα την επιστολή αυτή εξαιτίας των αιρετικών που εμφανίστηκαν στους κόλπους της Εκκλησίας και αποτελούσαν με τη διδασκαλία τους και τη φιλελεύθερη ζωή τους κίνδυνο για τους πιστούς. Ζητεί από τους χριστιανούς παραλήπτες «να συνεχίσουν τον αγώνα για την πίστη, που μια για πάντα δόθηκε στο λαό του Θεού» (στ. 3). Οι αιρετικοί χαρακτηρίζονται ως «ασεβείς», γιατί παρερμηνεύουν τη χάρη του Θεού θεωρώντας την ως δικαιολογία για την ανήθικη ζωή τους και αρνούνται «ότι ο Ιησούς Χριστός είναι ο μοναδικός Κύριός μας» (4). Υπενθυμίζει τις σκληρές τιμωρίες του Θεού προς τους ασεβείς κατά το παρελθόν και προειδοποιεί ότι και για τους αιρετικούς αυτούς έρχεται η αυστηρή τιμωρία του Θεού, εφόσον μιμούνται τις αμαρτίες των ασεβών του παρελθόντος. Προτρέπει τους αναγνώστες να ενθυμούνται «τα προφητικά λόγια των αποστόλων του Κυρίου», τους συμβουλεύει και τελειώνει την επιστολή με δοξολογία στο Σωτήρα Θεό.

Με όσα γράφει ο ιερός συγγραφέας δέχεται ότι ο χριστιανισμός δεν περιορίζεται μόνο στην καθαρότητα του δόγματος αλλά εκτείνεται και στην καθαρότητα του ήθους. Το ένα χωρίς το άλλο δεν αποτελεί ολοκληρωμένο χριστιανισμό, πράγμα άλλωστε που με διαφορετική ορολογία και διαφορετικές παραστάσεις υπογραμμίζουν όλοι οι συγγραφείς της Καινής Διαθήκης.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Η Αποκάλυψις του Ιωάννου, μοναδικό στο είδος του βιβλίο της Καινής Διαθήκης, ανήκει σε ένα ευρύτερο φιλολογικό ρεύμα του ιουδαϊκού κόσμου της εποχής, που λέγεται αποκαλυπτική γραμματεία. Ενώ όμως εξωτερικά και φιλολογικά ομοιάζει με τα έργα αυτού του αποκαλυπτικού τύπου, ουσιαστικά ως χριστιανικό κείμενο διαφέρει απ' αυτά, γιατί μας παρουσιάζει μια νέα θέαση της ιστορίας και των εσχάτων —αλληλένδετα και τα δύο και αδιάσπαστα για το χριστιανισμό με κέντρο το «έσψαγγμένόν άρνιον», που δεν είναι άλλος από τον σταυρωμένο και αναστημένο Ιησού Χριστό, τον οποίον κηρύττουν και όλα τα άλλα βιβλία της Κ.Δ. Το πρόσωπο αυτό είναι το κλειδί της κατανόησης της πορείας του κόσμου προς τα έσχατα αλλά και του βιβλίου της Αποκάλυψης. Η Αποκάλυψη δεν διδάσκει τίποτε διαφορετικό από ότι τα άλλα βιβλία της Κ.Δ., τα περιγράφει όμως όλα με διαφορετικό τρόπο και διαφορετικές εικόνες και παραστάσεις.

Με τα οράματα που είδε ο Ιωάννης εξόριστος στην Πάτμο στα τέλη του 1^{ου} αιώνα μ.Χ. και κατέγραψε με εικόνες και σύμβολα της προφητικής γραμματείας της Παλαιάς Διαθήκης μας δίνει όχι μόνο την πορεία της ιστορίας προς τα έσχατα αλλά και μια χριστολογική ερμηνεία της Παλαιάς Διαθήκης, σε άμεση πάντοτε αναφορά προς τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Εκκλησία στην εποχή του.

Οι βασικοί θεματικοί άξονες, γύρω από τους οποίους στρέφεται η Αποκάλυψη είναι οι εξής: α) Οι τρεις σειρές πληγών που εκτυλίσσονται επάνω στη γη με το άνοιγμα των επτά σφραγίδων, με τα σαλπίσματα των επτά αγγέλων και με την έκχυση του περιεχομένου των επτά φιαλών πάνω στη γη, δεν αποβλέπουν στο να δημιουργήσουν τρόμο και αγωνία στον αναγνώστη, αλλά στο να δείξουν την φθορά και παραμόρφωση που υπέστη ο κόσμος από υπαιτιότητα του ανθρώπου. Οι πληγές αυτές, που επιτρέπει ο Θεός, ενεργούν ως κάθαρση του παλαιού κόσμου, ο οποίος τελικά Θα παραχωρήσει τη Θέση του στον «καινούριο ουρανό» και την «καινούρια γη» που στέλνει ο Θεός. β) Τα δεινά, ενώ λειτουργούν ως κάθαρση του παλαιού κόσμου, αποτελούν συνάμα και ένα προσκλητήριο μετάνοιας για τους ανθρώπους, οι οποίοι όμως παραμένουν αμετανόητοι. γ) Το κακό, που φέρει διάφορες ονομασίες στην Αποκάλυψη (διάβολος, σατανάς, όφις, δράκων, θηρίον), γιγαντώνεται συνεχώς μέσα στον κόσμο και αντιστρατεύεται το έργο του Θεού, πείθοντας μάλιστα τους ανθρώπους να το ακολουθήσουν και να το λατρέψουν, τον τελικό όμως λόγο στην ιστορία τον έχει ο Θεός που κρίνει τον κόσμο και ρίχνει οριστικά το σατανά στη λίμνη του πυρός. δ) Σε τελευταία ανάλυση το μήνυμα της Αποκάλυψης είναι

αισιόδοξο και ελπιδοφόρο, εφόσον ο Θεός, «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ Παντοκράτωρ», υπόσχεται τον καινούριο κόσμο της βασιλείας του, τη νέα Ιερουσαλήμ που κατεβαίνει από τον ουρανό, όχι μόνο ως εσχατολογικό ὄραμα αλλά και ως παρούσα πραγματικότητα διά του Ιησού Χριστού μέσα στην Εκκλησία. Ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος διακηρύσσει «Μη φοβάσαι! Εγώ είμαι ο πρώτος και ο ἔσχατος. Εγώ είμαι ο ζωντανός με θανάτωσαν, μα να που τώρα ζω για πάντα κι εξουσιάζω το θάνατο και το βασίλειό του» (1,17 β-18), ἔρχεται ως κριτής των πάντων. Αυτό το τελευταίο δεν αποτελεί απειλή αλλά υπόσχεση ελπίδας. Γι αυτό και οι πιστοί, στην υπόσχεση του Ιησού, με την οποία τελειώνει η Αποκάλυψη και μ' αυτήν ὅλη η Αγία Γραφή «Ἴδού ἐρχομαι ταχύ, απαντούν χωρίς φόβο αλλά με πίστη και ελπίδα « Αμήν, ναί, ἔρχου Κύριε Ἰησού».

2.3 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά στις κοινωνικές υπηρεσίες, οι οποίες έχουν δημιουργηθεί με πρωτοβουλία της Εκκλησίας για να υποστηριχθούν οι ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Έτσι, θα αναφερθούν επιγραμματικά οι υπηρεσίες που βρίσκονται υπό την αιγίδα της Εκκλησίας σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών αλλά και σχετικά με άλλες ευάλωτες ομάδες που χρήζουν ανάγκης και προστασίας.

Υπηρεσίες υπό την αιγίδα της Εκκλησίας για την κακοποίηση των γυναικών

- **ΚΕΣΟ καταφύγιο Αρχιεπισκοπής, Αθήνα:** Το συγκεκριμένο καταφύγιο δέχεται περιπτώσεις γυναικών που έχουν πέσει θύματα ενδοοικογενειακής βίας και σωματεμπορίας. Για την εισαγωγή στο καταφύγιο απαιτούνται ιατρικές εξετάσεις οι οποίες είναι: α) ιατρική βεβαίωση ότι η γυναίκα δεν πάσχει από κάποιο μεταδιδόμενο νόσημα, β) ψυχική ιατρική βεβαίωση ότι μπορεί να συγκατοικήσει, γ) γενική εξέταση αίματος.
- **Ξενώνας Μ.Κ.Ο. «Αλληλεγγύη», Αθήνα:** Ο συγκεκριμένος ξενώνας λειτουργεί από τον Οκτώβριο του 2005. Αποτελεί προϊόν συνεργασίας μεταξύ της Μ.Κ.Ο. της Εκκλησίας της Ελλάδος, «Αλληλεγγύη» και της Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας του υπουργείου εξωτερικών. Προσφέρει υπηρεσίες φροντίδας, περίθαλψης, ιατρική και νομική κάλυψη σε γυναίκες και στα παιδιά τους, θύματα σωματεμπορίας και ενδοοικογενειακής βίας.

Υπηρεσίες του Νομού Ηρακλείου, υπό την αιγίδα της Εκκλησίας Κρήτης, για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΡΗΤΗΣ

- Μη Κυβερνητική Οργάνωση (Μ.Κ.Ο.) «ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ» - «FILOXENIA»: Ιδρύθηκε το 2008 και τελεί υπό την ευλογία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Ιεράς Επαρχιακής Συνόδου της Εκκλησίας Κρήτης. Αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, κοινωφελές, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και εδρεύει στο Ηράκλειο Κρήτης, επί της οδού Αγίου Μηνά 25. Σκοπός της Οργάνωσης είναι η ενίσχυση και προώθηση του κοινωφελούς και άλλου έργου της Εκκλησίας Κρήτης, σε δραστηριότητες που υπηρετούν τον άνθρωπο, την κληρονομιά και την παράδοση του Νησιού.

Στόχοι της Οργάνωσης:

- 1) Η οργάνωση των δραστηριοτήτων των υπηρεσιών της Ιεράς Συνόδου, της Ιεράς Αρχιεπισκοπής και των Ιερών Μητροπόλεων, των Ι. Ναών και προσκυνημάτων, των Ιερών Μονών και των λοιπών ευαγών Ιδρυμάτων της Ορθοδόξου Εκκλησίας Κρήτης, της υπό το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, ως και την ανάπτυξη, προβολή και διάδοση παντός εν γένει πνευματικού, κοινωνικού, φιλανθρωπικού, πολιτιστικού, εκπαιδευτικού, ιεραποστολικού, καλλιτεχνικού κ.λπ. έργου της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κρήτης.
- 2) Η οργάνωση και ανάπτυξη των εκκλησιαστικών μέσων γενικής ενημέρωσης με τη δημιουργία τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών, αναλόγων εκπομπών, την έκδοση εφημερίδων, περιοδικών κ.λπ., τη δραστηριοποίηση σε τομείς ενημέρωσης, εκπαίδευσης, κατάρτισης, διεξαγωγής συνεδρίων και ημερίδων, ομιλιών, διαλέξεων κλπ., την κυκλοφορία εντύπων, την χρήση κάθε ηλεκτρονικού μέσου και την έκδοση βιβλίων κλπ..
- 3) Η συνεργασία και σύμπραξη με το εν Πειραιεί εδρεύον Ίδρυμα Υποστηρίξεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου και δι' αυτού με τα λοιπά Ορθόδοξα Πατριαρχεία και τις Ορθόδοξες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες.
- 4) Η συνεργασία με άλλους μη κερδοσκοπικούς φορείς της Ελλάδος σε τομείς πνευματικούς, εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς, φιλανθρωπικούς, πολιτιστικούς, τέχνης και συντήρησης μνημείων.
- 5) Ο καταρτισμός ή η υλοποίηση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών, πολιτιστικών, εκπαιδευτικών και περιβαλλοντικών προγραμμάτων σε ανταπόκριση σχετικών προκηρύξεων εθνικών φορέων χρηματοδότησης που σχετίζονται με τους σκοπούς της εταιρείας.
- 6) Η δραστηριοποίηση στον τομέα της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα μέσω της δημιουργίας σχολείων ή πνευματικών ιδρυμάτων πάσης βαθμίδας και ειδικότητας.
- 7) Η δραστηριοποίηση στον τομέα της φιλανθρωπίας με τη δημιουργία νέων ευαγών ιδρυμάτων στο γεωγραφικό χώρο της νήσου Κρήτης και η ενίσχυση των ήδη λειτουργούντων.
- 8) Η δραστηριοποίηση σε τομείς παροχής τεχνογνωσίας, εμπειριών και ιδεών.

9) Η διάδοση και διατήρηση των εκφάνσεων της πολιτιστικής και εκκλησιαστικής κληρονομιάς, ιδιαίτερα μέσω της ίδρυσης και λειτουργίας πολυδύναμων κέντρων πολιτισμού, η προστασία-συντήρηση-ανάπτυξη και προβολή των μνημείων και των καλλιτεχνικών επιτευγμάτων του βυζαντινού και νεώτερου πολιτισμού στην Κρήτη, η συντήρηση τοιχογραφιών, εικόνων, ψηφιδωτών, ξυλογλύπτων κ.λπ., της δημιουργίας νέων εκκλησιαστικών μουσείων και του εκσυγχρονισμού των υπαρχόντων, η εκμάθηση και καλλιέργεια όλων εν γένει των μορφών εκκλησιαστικής τέχνης (π.χ. αγιογραφία, ξυλογλυπτική κ.λπ.) η ανάπτυξη μουσικής δημιουργίας (εκκλησιαστικής και τοπικής παραδόσεως), καλλιτεχνικών επιδόσεων, κινηματογραφικής και θεατρικής παρουσίασης θεμάτων με πολυμέσα.

• Επικοινωνιακό και Μορφωτικό Ίδρυμα της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κρήτης:
Αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, ιδρύθηκε το 1997, εδρεύει στο Ηράκλειο Κρήτης και περιλαμβάνει τα ακόλουθα τμήματα:

- 1) Ραδιοφωνικό σταθμό
- 2) Κέντρο επιμορφώσεως στελεχών εκκλησίας (ιερείς, πρεσβύτερες, ιεροψάλτες, κατηχητές, εκκλησιαστικούς επίτροπους, μέλη ενοριακών φιλόπτωχων ταμείων κ.λπ).
- 3) Τμήμα συμπαραστάσεως των εκπαιδευτικών λειτουργών για την κατήχηση των μαθημάτων (μάθημα θρησκευτικών).
- 4) Τμήμα μελέτης και αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων.
- 5) Πνευματικό κέντρο (διαλέξεις, σεμινάρια)
- 6) Σχολή βυζαντινής μουσικής
- 7) Βιβλιοπωλείο
- 8) Γραφείο ευρέσεως εργασίας (εδρεύει στην Αρχιεπισκοπή και λειτουργεί με ομάδες εθελοντών)

Για την οργάνωση και λειτουργία κάθε τμήματος συντάσσεται εσωτερικός κανονισμός από το Διοικητικό Συμβούλιο του ιδρύματος. Ο εντεταλμένος κάθε τμήματος εισηγείται στο Διοικητικό Συμβούλιο τα θέματα που απασχολούν το

τμήμα. Στόχοι του Επικοινωνιακού και Μορφωτικού Ιδρύματος είναι: α) η μελέτη των ποιμαντικών προβλημάτων του σύγχρονου κοινωνικού περιβάλλοντος κάτω από το πρίσμα της ελληνορθόδοξου παραδόσεως και β) η άσκηση σύγχρονης εκκλησιαστικής ποιμαντικής με κάθε μέσο επικοινωνίας, ενημερώσεως και μορφώσεως (ραδιόφωνο, τηλεόραση, διαδίκτυο, μορφωτικές εκδόσεις, εκδόσεις συστημάτων, πολυμέσων, παραγωγή βιντεοκασετών, φωτογραφική παραγωγή, βιβλία, ομιλίες, σεμινάρια).

- Ομάδα υποστήριξης μοναχικών ασθενών: Λειτουργεί με ομάδες εθελοντών που επισκέπτονται νοσοκομεία και ασθενείς και προσφέρουν στήριξη και βοήθεια.
- Ταμείο αγάπης του Θεού: Μέσα από αυτό το πρόγραμμα καλύπτονται εξοφλήσεις λογαριασμών όπως Δ.Ε.Η., Δ.Ε.Υ.Α.Η, φαρμάκων κ.α.
- Κοινωνικό φαρμακείο και κοινωνικό φροντιστήριο: Λειτουργούν στην ενορία της Αγίας Τριάδας.
- Εργαστήριο κοπτικής-ραπτικής: Διδάσκονται κέντημα στο χέρι και στη μηχανή, ράψιμο, υφαντική και κοπανέλλι.
- Εκκλησιαστικά συσσίτια: Λειτουργούν στις ενορίες του Αγίου Μηνά, της Αγίας Τριάδας, της Αγίας σοφίας Κλασσομενών, του Αγίου Κωνσταντίνου, του Αγίου Ιωάννη Χωστού, του Αγίου Γεωργίου Νέου Κόσμου και στον Άγιο Γεώργιο Πόρου.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΠΕΤΡΑΣ ΚΑΙ ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΥ

- Κατασκήνωση Ανάπολης

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΓΟΡΤΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

- Φιλανθρωπικό σωματείο «μέριμνα ηλικιωμένων περιοχής Αστερουσίων»: Το συγκεκριμένο φιλανθρωπικό σωματείο, έχει την έδρα του στον Πύργο Μονοφατίου Νομού Ηρακλείου. Σκοπός του σωματείου, είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μελών του και της κοινωνίας γενικότερα επί των προβλημάτων των ηλικιωμένων, η ανάπτυξη δραστηριοτήτων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα προς υποστήριξη των ηλικιωμένων που χρήζουν ηθικής και υλικής συμπαράστασης, τη συνεργασία με άλλους φορείς για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των ηλικιωμένων και τη

σύσταση ιδρύματος διά της παρουσίας του σωματείου προς παροχή οργανωμένης περίθαλψης στους ηλικιωμένους της περιοχής.

- Εκκλησιαστικά συσσίτια: Στις ενορίες Αγίου Γεωργίου Μοιρών, Αγίου Τίτου Τυμπακίου και Πύργου Μονοφατσίου λειτουργούν συσσίτια για απόρους. Στις ενορίες Αγίου Ραφαήλ Μοιρών, Αγίου Τίτου Τυμπακίου, Αγίας Βαρβάρας και Ασημίου λειτουργούν τράπεζες τροφίμων. Τρόφιμα διανέμονται και σε άλλες ενορίες της Ιεράς Μητροπόλεως.
- Εκκλησιαστικό Ίδρυμα Παιδικής Προστασίας «Παναγία η Καλυβιανή»
- Ίδρυμα Παιδικής Προστασίας «Η Θεοτόκος»

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΑΡΚΑΛΟΧΩΡΙΟΥ ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ ΚΑΙ ΒΙΑΝΝΟΥ

- Κοινωνικό παντοπωλείο: Ο τομέας αλληλεγγύης και κοινωνικής συνοχής της Ιεράς Μητρόπολης Αρκαλοχωρίου Καστελλίου και Βιάννου διανέμει κάθε χρόνο τρόφιμα σε φτωχούς, νεόπτωχους και ανέργους από το χώρο του πολιτιστικού πολύκεντρου στο Αρκαλοχώρι του Νομού Ηρακλείου Κρήτης.
- Παγκοινιά Παιδικού Γεύματος: Η παγκοινιά παιδικού γεύματος χορηγεί δωρεάν γεύματα σε 75 παιδιά μαθητές δημοτικών σχολείων της Περιφέρειας της Ιεράς Μητροπόλεως, οι οικογένειες των οποίων αντιμετωπίζουν οικονομικά και άλλα προβλήματα. Η παγκοινιά παιδικού γεύματος υποστηρίζεται οικονομικά από την Ιερά Μητρόπολη και ενισχύεται με μεγάλη προθυμία από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις που εδρεύουν στην περιοχή.
- Νηστικάκειος μονάδα φροντίδας ηλικιωμένων Πολυθέας Καστελλίου
- Πολύκεντρο Ιεράς Μητρόπολης
- Σχολή βυζαντινής μουσικής
- Γενικό Φιλόπτωχο Ταμείο Ιεράς Μητρόπολης Αρκαλοχωρίου Καστελλίου και Βιάννου: Το Γενικό Φιλόπτωχο Ταμείο λειτουργεί ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και εξαρτάται άμεσα και εποπτεύεται από την Ιερά Μητρόπολη. Σκοπός του ιδρύματος είναι η παροχή υλικής και πνευματικής

συμπράστασης σε άτομα που χρειάζονται κοινωνική, ψυχική και πνευματική υποστήριξη (ΦΕΚ Β 1472 - 22.11.2002).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη είχε σκοπό να διερευνήσει την αντιμετώπιση των περιπτώσεων συντροφικής κακοποίησης από τους κληρικούς που υπηρετούν τις ενορίες του Νομού Ηρακλείου. Ανάμεσα στους επιμέρους στόχους της μελέτης περιλήφθηκε η εξέταση των γνώσεων, των στάσεων και των αντιλήψεων των κληρικών ως προς το φαινόμενο αυτό καθώς και η διερεύνηση των πρακτικών αντιμετώπισης του φαινομένου. Ένας επιπλέον στόχος της μελέτης, ήταν η σύγκριση ανάμεσα στους κληρικούς που υπηρετούν αστικές περιοχές και στους κληρικούς που υπηρετούν αγροτικές περιοχές ως προς τις γνώσεις, τις στάσεις και τις πρακτικές αντιμετώπισης της συντροφικής κακοποίησης.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Ποιες είναι οι γνώσεις, οι στάσεις και οι αντιλήψεις των κληρικών ως προς τη συντροφική κακοποίηση;
2. Πως αντιμετωπίζουν οι κληρικοί το φαινόμενο της συντροφικής κακοποίησης;
3. Διαφέρουν οι κληρικοί που υπηρετούν αστικές περιοχές από τους κληρικούς που υπηρετούν αγροτικές περιοχές ως προς τις γνώσεις, τις στάσεις και τις πρακτικές αντιμετώπισης της συντροφικής κακοποίησης;

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Δειγματοληψία

Η μελέτη διεξήχθη στις ενορίες του Νομού Ηρακλείου. Πιο συγκεκριμένα, ο πληθυσμός από τον οποίο επιλέχθηκε το δείγμα ήταν οι ιερείς που υπηρετούν τις ενορίες. Το σύνολο των κληρικών ανέρχεται στους 500, από τους οποίους συμμετείχαν στην έρευνα οι 201 και επιλέχθηκαν με απλή τυχαία δειγματοληψία από τον κατάλογο των υπηρετούντων κληρικών.

Συλλογή πληροφοριών

Για τη διεξαγωγή της μελέτης εξασφαλίστηκαν άδειες από την Αρχιεπισκοπή Ηρακλείου (Αριθ. Πρωτ. 790) καθώς και από τις Μητροπόλεις Αρκαλοχωρίου, Καστελίου και Βιάννου, Γορτύνης και Αρκαδίας (mail: 19/8/2013) και Πέτρας και Χερρονήσου (Αρ.Πρωτ.2130). Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσα

στο 2013 και διήρκεσε περίπου 3 μήνες. Η προσέγγιση των ιερέων πραγματοποιούνταν καθημερινά, κατά τις απογευματινές ώρες στο χώρο της ενορίας του εκάστοτε ιερέα καθώς και μέσω τηλεφώνου. Για τις ανάγκες της μελέτης διαμορφώθηκε επιστολή με ενημερωτικό περιεχόμενο σχετικά με το σκοπό της έρευνας, τη διασφάλιση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων, της τήρησης του απορρήτου των συλλεχθέντων στοιχείων, αλλά και της δυνατότητας άρνησης συμμετοχής στην έρευνα. Για τη διασφάλιση της ανωνυμίας δεν καταγράφονταν το όνομα των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο.

Ερευνητικό εργαλείο

Για τη συλλογή πληροφοριών χρησιμοποιήθηκε αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 6 μέρη και συνολικά 46 ερωτήσεις. Τα μέρη του ερωτηματολογίου αποτελούνταν από:

- **ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΙΕΡΕΩΝ**

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου αντλούσε πληροφορίες για τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων όπως ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, αριθμός τέκνων, έτη σπουδών, περιοχή υπηρεσίας, έτη υπηρεσίας, εκπαίδευση στον τομέα της κακοποίησης και αρμοδιότητας ως προς τον εντοπισμό και την αναφορά κακοποίησης.

- **ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΙΕΡΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ**

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε 5 ερωτήσεις σχετικά με τις γνώσεις των ιερέων πάνω στο θέμα. Οι τρεις πρώτες ερωτήσεις αντλήθηκαν από το άρθρο των Short, (2006) και οι τελευταίες δυο αντλήθηκαν από το άρθρο των Drigeard, (2012). Συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις αυτές σχετίζονταν με τον παράγοντα κινδύνου για να γίνει κάποιος θύμα συντροφικής βίας, με το τι αληθεύει για τους θύτες, για ποιους λόγους ένα θύμα δεν εγκαταλείπει τη βίαση σχέση, για το τι πραγματικά θεωρείται ως κακοποίηση και για το ποιοι πληθυσμοί πλήττονται περισσότερο από την κακοποίηση.

- **ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΙΕΡΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ**

Το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου συγκέντρωνε πληροφορίες σχετικά με το πώς η κακοποίηση αντιμετωπίζεται τόσο από το νομικό σύστημα όσο και από τις ίδιες τις γυναίκες και τις οικογένειές τους. Επίσης, περιελάμβανε κλίμακα 23 ερωτήσεων οι οποίες αντλήθηκαν από το άρθρο του Flood, (2008) σχετικά με το προφίλ του δράστη και του θύματος σε συνδυασμό με τη χρήση αλκοόλ. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν σε κλίμακα Likert με 4 σημεία όπου 0= Διαφωνώ Απόλυτα 1= Διαφωνώ 2= Συμφωνώ 3= Συμφωνώ Απόλυτα.

- **ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ**

Το τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε 4 ερωτήσεις σχετικά με το πώς οι ιερείς ανιχνεύουν την κακοποίηση όταν έρχονται σε επαφή με τους πιστούς. Οι ερωτήσεις αυτές συγκεντρώθηκαν από το άρθρο του Drigeard, (2006).

- **ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ**

Το πέμπτο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε 2 ερωτήσεις σχετικά με το πώς οι ιερείς αντιμετωπίζουν την κακοποίηση στο ζευγάρι. Οι ερωτήσεις αυτές συγκεντρώθηκαν από το άρθρο των Behnke et.al, (2011).

- **ΒΙΝΙΕΤΕΣ**

Το έκτο και τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε 3 περιστατικά κακοποίησης μέσω των οποίων ρωτούνταν οι ιερείς πώς θα τα αντιμετώπιζαν. Οι ερωτήσεις ήταν ανοικτές και συγκεντρώθηκαν από το άρθρο των Behnke, et al., (2011).

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Για την ανάλυση και την επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS 18.0. Υπολογίστηκε η συχνότητα και το ποσοστό εμφάνισης των μεταβλητών του ερωτηματολογίου και δόθηκαν περιγραφικά στατιστικά στοιχεία. Για την οργάνωση, συνοπτική απεικόνιση, παρουσίαση και αξιολόγηση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν πίνακες. Για τη σύγκριση μεταξύ των ιερέων, που υπηρετούν στις αστικές και στις αγροτικές περιοχές, ως προς τις γνώσεις, τις στάσεις και τους τρόπους αντιμετώπισης της

κακοποίησης πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις chi-square (χ^2) και independent sample t-test ανάλογα με το τύπο μεταβλητής που τύγγανε της ανάλυσης.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε συμμετείχαν 201 ιερείς, με μέση ηλικία τα 48,5 έτη (Τ.Α.=12,1). Στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες ήταν έγγαμοι (n=172, 85,6%), με αριθμό τέκνων κατά μέσο όρο 2,44 (Τ.Α.=1,3). Τα έτη σπουδών των ιερέων είναι κατά μέσο όρο 15,43 (Τ.Α.=2,67). Όσον αφορά την περιοχή της υπηρεσίας τους, η πλειοψηφία του δείγματος υπηρετεί σε αγροτικές περιοχές (n=131, 65,2%) και τα έτη υπηρεσίας είναι κατά μέσο όρο 23,74 (Τ.Α.=12,2). Στη συνέχεια, σχετικά με την εκπαίδευση των ιερέων στο τομέα της κακοποίησης, οι περισσότεροι δεν έχουν λάβει καμία εκπαίδευση (n=164, 81,6%). Επιπλέον το μεγαλύτερο ποσοστό των κληρικών αισθάνεται αρμόδιο να εντοπίσει και να αναφέρει ένα πιθανό θύμα κακοποίησης (n=125, 62,2% και n=167, 83,1% αντίστοιχα).

Πίνακας 1. Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων

N=201	n	%
Ηλικία*	12,121	48,50
Οικογενειακή κατάσταση		
Άγαμος	21	10,4
Έγγαμος	172	85,6
Χήρος	3	1,5
Διαζευγμένος	5	2,5
Αριθμός τέκνων*	1,303	2,44
Έτη σπουδών*	2,675	15,43
Περιοχή υπηρεσίας		
Αστική	47	23,4
Αγροτική	131	65,2
Ημιαστική	23	11,4
Έτη υπηρεσίας*	12,203	23,74
Εκπαίδευση στον τομέα της κακοποίησης (πολλαπλή απάντηση)		
Κατά τη διάρκεια προπτυχιακών σπουδών	20	10
Κατά τη διάρκεια μεταπτυχιακών σπουδών	2	1
Παρακολούθηση σεμιναρίων	17	8,5
Καμία εκπαίδευση στον τομέα της κακοποίησης	164	81,6
Αισθάνεστε αρμόδιος για τον εντοπισμό της κακοποίησης		
Ναι	125	62,2
Όχι	51	25,4
Δεν γνωρίζω	25	12,4
Αισθάνεστε αρμόδιος να αναφέρετε ένα πιθανό θύμα κακοποίησης		
Ναι	167	83,1
Όχι	34	16,9

*Τυπική απόκλιση και Μέση τιμή

Γνώσεις σχετικά με τη διαχείριση της κακοποίησης

Αναλυτικά στοιχεία για τις γνώσεις των κληρικών σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών παρουσιάζονται στο **Πίνακα 2**. Συνεπώς, παρατηρείται ότι οι κληρικοί πιστεύουν, πως ο ισχυρότερος παράγοντας κινδύνου για να γίνει κάποιος θύμα κακοποίησης, είναι η κατάχρηση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών από τον θύτη με ποσοστό που ανέρχεται στο 60,2% (n=121). Ακόμα, 70 (34,8%) ερωτώμενοι, δήλωσαν ότι οι θύτες είναι βίαιοι επειδή κάνουν χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών. Επιπλέον, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ιερέων, ο λόγος που ένα θύμα κακοποίησης δεν αφήνει τη βίαιη σχέση είναι οι ανάγκες των παιδιών. Η άποψη αυτή επικρατεί με μεγαλύτερο ποσοστό 65,7%. Όσον αφορά την κακοποίηση που δέχονται τα θύματα, οι ερωτώμενοι θεωρούν πραγματικά ως κακοποίηση την ψυχολογική με ποσοστό 82,6%. Τέλος, από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των ερωτώμενων θεωρούν, ότι όλοι οι πληθυσμοί χωρίς

διάκριση στην κοινωνική θέση, ηλικία και καταγωγή πλήττονται από την κακοποίηση (65,2%).

Πίνακας 2: Κατανομή συμμετεχόντων με βάση τις απαντήσεις τους στις ερωτήσεις γνώσεων σχετικά με τη κακοποίηση

N=201	n	%
Ισχυρότερος παράγοντας κινδύνου για να γίνει κάποιος θύμα κακοποίησης		
Ηλικία κάτω των 30	10	5
Κατάχρηση αλκοόλ/ ναρκωτικών ουσιών από τον θύτη	121	60,2
Φύλο - Γυναίκα	19	9,5
Οικογενειακό ιστορικό κακοποίησης	38	18,9
Δεν ξέρω	13	6,5
Ποιο από τα παρακάτω αληθεύει για τους θύτες		
Δεν μπορούν να ελέγξουν το θυμό τους	38	18,9
Χρησιμοποιούν τη βία ως μέσο ελέγχου της συντρόφου τους	62	30,8
Είναι βίαιοι επειδή κάνουν χρήση αλκοόλ/ ναρκωτικών ουσιών	70	34,8
Καβγαδίζουν με τον οποιοδήποτε	31	15,4
Οι λόγοι για τους οποίους ένα θύμα δεν εγκαταλείπει μία βίαιη σχέση (πολλαπλή απάντηση)		
Φόβος για τη τιμωρία	83	41,3
Οικονομική εξάρτηση από το θύτη	104	51,7
Θρησκευτικές πεποιθήσεις	39	19,4
Ανάγκες παιδιών	132	65,7
Αγάπη για το σύντροφο	35	17,4
Απομόνωση	52	25,9
Θεωρείτε πραγματικά ως κακοποίηση (πολλαπλή απάντηση)		
Σωματική κακοποίηση	155	77,1
Ψυχολογική κακοποίηση	166	82,6
Σεξουαλική κακοποίηση	113	56,2
Οικονομική κακοποίηση	97	48,3
Παραμέληση	99	49,3
Ποιος πληθυσμός πλήττεται περισσότερο από την κακοποίηση ή την παραμέληση		
Εύποροι πληθυσμοί	17	8,5
Πληθυσμοί που δέχονται περισσότερες διακρίσεις	53	26,4
Όλοι οι πληθυσμοί χωρίς διάκριση στην κοινωνική θέση, ηλικία, καταγωγή	131	65,2

Στάσεις και πεποιθήσεις των ιερέων σχετικά με τη κακοποίηση των γυναικών

Αναλυτικά στοιχεία για τις στάσεις και τις πεποιθήσεις των κληρικών σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών, παρουσιάζονται στο **Πίνακα 3**. Σε ποσοστό, λοιπόν, 61,7% οι ιερείς συμφώνησαν με την άποψη, ότι η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα ποινικό αδίκημα. Στην άποψη, ότι οι άνθρωποι που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία είναι απρόθυμοι να πάνε στην αστυνομία, το ποσοστό των 70,1% εκ του δείγματος δήλωσαν πως συμφωνούν. Στη συνέχεια, 138 ιερείς (68,7%) συμφώνησαν,

ότι οι περισσότεροι άνθρωποι κάνουν τα στραβά μάτια ή αγνοούν την ενδοοικογενειακή βία και το ποσοστό των 50,7% συμφώνησαν, ότι είναι δύσκολο κανείς να κατανοήσει τους λόγους που μια γυναίκα παραμένει σε μια βίαη σχέση.

Ακόμα, 106 (52,7%), ερωτώμενοι διαφώνησαν με την άποψη, ότι η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ένα ιδιωτικό ζήτημα και πρέπει να αντιμετωπίζεται από την οικογένεια, καθώς επίσης, το 70,6% (n=142) διαφώνησαν με την άποψη ότι η ενδοοικογενειακή βία συμβαίνει σπάνια στις πλούσιες γειτονίες. Εν συνεχεία, σε σχετική ερώτηση με το αν η αστυνομία απαντάει τώρα πιο γρήγορα στις κλήσεις ενδοοικογενειακής βίας απ' ότι έκαναν στο παρελθόν, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (50,2%) συμφώνησε. Αντίθετα, οι ιερείς διαφώνησαν με την άποψη, ότι η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να δικαιολογηθεί, εάν συμβεί σε ανθρώπους που είναι θυμωμένοι και προσωρινά χάνουν τον έλεγχο και το ποσοστό είναι 45,8%.

Με την άποψη, ότι η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να δικαιολογηθεί, εάν το θύμα ή ο δράστης είναι υπό την επήρεια του αλκοόλ οι ιερείς διαφώνησαν σε ποσοστό 48,8% και 44,8% αντίστοιχα. Επιπλέον, 133 συμφώνησαν με την άποψη, ότι οι περισσότερες γυναίκες θα μπορούσαν να αφήσουν μια βίαη σχέση, αν το ήθελαν πραγματικά.

Όσον αφορά, την άποψη ότι η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να είναι δικαιολογημένη, αν το βίαιο άτομο λυπάται πραγματικά για ότι έχει κάνει οι κληρικοί διαφώνησαν σε ποσοστό 57,7%.

Σχετικά με το νομικό σύστημα που αντιμετωπίζει το βιασμό και τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης άσχημα, οι ερωτώμενοι διαφώνησαν σε ποσοστό 46,3%. Επιπλέον, σε ποσοστό 55,2% (n=111) οι ιερείς, συμφώνησαν με την άποψη, πως οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να βιαστούν από κάποιον που γνωρίζουν απ' ότι από ένα ξένο και επίσης, συμφώνησαν με την άποψη, ότι οι γυναίκες σπάνια κάνουν ψευδείς ισχυρισμούς για το βιασμό τους με ποσοστό που ανέρχεται στο 50,7%.

Στην άποψη που υποστηρίζει, ότι οι γυναίκες συχνά λένε όχι όταν εννοούν ναι, οι ιερείς συμφώνησαν σε ποσοστό 49,3% (n=99). Το ποσοστό των 59,7% διαφώνησε με την άποψη, ότι οι γυναίκες, οι οποίες έχουν παρενοχληθεί σεξουαλικά θα πρέπει να το διευθετήσουν οι ίδιες, αντί να το αναφέρουν καθώς επίσης, 108 ιερείς

από το συνολικό δείγμα διαφώνησαν με την άποψη, ότι οι γυναίκες που βιάζονται συχνά το προκαλούν.

Επιπροσθέτως, οι ιερείς διαφώνησαν με την άποψη που επικρατεί στην κοινωνία, ότι ο βιασμός είναι μια πράξη ανδρών που δεν είναι σε θέση να ελέγξουν την ανάγκη τους για σεξ, με ποσοστό που ανέρχεται στο 43,8%. Μια ακόμα άποψη που επικρατεί, είναι, ότι μια γυναίκα δεν μπορεί να βιαστεί από κάποιον, με τον οποίο βρίσκεται σε σεξουαλική σχέση μαζί του, με την οποία οι κληρικοί διαφώνησαν, σε ποσοστό 60,7%.

Τέλος, με την άποψη ότι η σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να δικαιολογηθεί αν το θύμα ή ο δράστης βρίσκεται σε μεγάλο βαθμό επηρεασμένος από το αλκοόλ, οι ιερείς διαφώνησαν σε ποσοστό 54,2% και 50,2% αντίστοιχα.

Πίνακας 3: αξιολόγηση των στάσεων και των πεποιθήσεων σχετικά με την κακοποίηση

N=201	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα ποινικό αδίκημα	3 (1,5)	6 (3)	124 (61,7)	68 (33,8)
Οι περισσότεροι άνθρωποι που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία είναι απρόθυμοι να πάνε στην αστυνομία	3 (1,5)	30 (14,9)	141 (70,1)	27 (13,4)
Οι περισσότεροι άνθρωποι κάνουν τα στραβά μάτια ή αγνοούν την ενδοοικογενειακή βία	5 (2,5)	29 (14,4)	138 (68,7)	29 (14,4)
Είναι δύσκολο να κατανοήσουμε γιατί οι γυναίκες παραμένουν σε βίαιες σχέσεις	6 (3)	81 (40,3)	102 (50,7)	12 (6)
Η ενδοοικογενειακή βία είναι πιο πιθανό να συμβεί σε οικογένειες μεταναστών	20 (10)	109 (54,2)	65 (32,3)	7 (3,5)
Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα ιδιωτικό ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπίζεται από την οικογένεια	31 (15,4)	106 (52,7)	54 (26,9)	10 (5)
Η ενδοοικογενειακή βία συμβαίνει σπάνια στις πλούσιες γειτονίες	23 (11,4)	142 (70,6)	35 (17,4)	1 (0,5)
Η αστυνομία απαντάει τώρα πιο γρήγορα στις κλήσεις ενδοοικογενειακής βίας απ' ότι έκανε στο παρελθόν	10 (5)	86 (42,8)	101 (50,2)	4 (2)
Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να δικαιολογηθεί αν συμβαίνει σε ανθρώπους που είναι θυμωμένοι και προσωρινά χάνουν τον έλεγχο	41 (20,4)	92 (45,8)	68 (33,8)	0 (0)
Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να δικαιολογηθεί εάν το θύμα βρίσκεται υπό την επήρεια αλκοόλ	44 (21,9)	98 (48,8)	55 (27,4)	4 (2)
Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να δικαιολογηθεί εάν ο δράστης βρίσκεται υπό την επήρεια αλκοόλ	53 (26,4)	90 (44,8)	54 (26,9)	4 (2)
Οι περισσότερες γυναίκες θα μπορούσαν να αφήσουν μια βίαιη σχέση αν το ήθελαν πραγματικά	9 (4,5)	31 (15,4)	133 (66,2)	28 (13,9)
Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να είναι δικαιολογημένη εάν στη συνέχεια το βίαιο άτομο λυπάται για ότι έχει κάνει	43 (21,4)	116 (57,7)	39 (19,4)	3 (1,5)
Το νομικό σύστημα αντιμετωπίζει το βιασμό και τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης άσχημα	15 (7,5)	93 (46,3)	84 (41,8)	9 (4,5)
Οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να βιαστούν από κάποιον που γνωρίζουν απ' ότι από έναν ξένο	9 (4,5)	70 (34,8)	111 (55,2)	11 (5,5)
Οι γυναίκες σπάνια κάνουν ψευδείς ισχυρισμούς για το βιασμό τους	7 (3,5)	83 (41,3)	102 (50,7)	9 (4,5)
Οι γυναίκες συχνά λένε όχι όταν εννοούν ναι	9 (4,5)	88 (43,8)	99 (49,3)	5 (2,5)
Οι γυναίκες που έχουν παρενοχληθεί σεξουαλικά θα πρέπει να το διευθετήσουν οι ίδιες αντί να το αναφέρουν	36 (17,9)	120 (59,7)	42 (20,9)	3 (1,5)
Οι γυναίκες που βιάζονται συχνά το προκαλούν	30 (14,9)	108 (53,7)	61 (30,3)	2 (1)
Ο βιασμός είναι μια πράξη ανδρών που δεν είναι σε θέση να ελέγξουν την ανάγκη τους για σεξ	24 (11,9)	88 (43,8)	79 (39,3)	10 (5)

Μια γυναίκα δεν μπορεί να βιαστεί από κάποιον που βρίσκεται σε σεξουαλική σχέση μαζί του	15 (7,5)	122 (60,7)	54 (26,9)	10 (5)
Η σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να δικαιολογηθεί εάν το θύμα είναι επηρεασμένο από το αλκοόλ	42 (20,9)	109 (54,2)	48 (23,9)	2 (1)
Η σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να δικαιολογηθεί εάν ο δράστης είναι επηρεασμένος από το αλκοόλ	50 (24,9)	101 (50,2)	47 (23,4)	3 (1,5)

Τρόποι αντιμετώπισης της κακοποίησης των γυναικών από τους ιερείς

Αναλυτικά στοιχεία για τους τρόπους αντιμετώπισης των κακοποιημένων γυναικών από τους κληρικούς, παρουσιάζονται στο **Πίνακα 4**. Σε ποσοστό, λοιπόν, 96,5% οι ιερείς ρωτούν τακτικά τους πιστούς για την υγεία τους, αλλά οι ερωτήσεις τους δεν περιλαμβάνουν μια συγκεκριμένη προσέγγιση στο πρόβλημα της κακοποίησης και της ενδοοικογενειακής βίας (61,2%). Ακόμα, 102 (50,7%) ιερείς δήλωσαν ότι έχουν εντοπίσει επιβεβαιωμένα περιστατικά κακοποίησης στην επαγγελματική τους πορεία, ενώ το ποσοστό του 51,2% δεν έχει υποπτευθεί κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του πορείας, περιστατικό κακοποίησης που να μην έχει επιβεβαιώσει.

Πίνακας 4: αξιολόγηση των τρόπων διερεύνησης και αντιμετώπισης της κακοποίησης από τους ιερείς

N=201	ΝΑΙ	ΟΧΙ
	n (%)	n (%)
Τρόποι διερεύνησης της κακοποίησης από τους κληρικούς		
Ρωτάτε τακτικά τους πιστούς για την υγεία τους	194(96,5)	7(3,5)
Οι ερωτήσεις σας περιλαμβάνουν συγκεκριμένη προσέγγιση στο πρόβλημα της κακοποίησης και της ενδοοικογενειακής βίας	78(38,8)	123(61,2)
Στην επαγγελματική σας πορεία, έχετε εντοπίσει επιβεβαιωμένα περιστατικά κακοποίησης.	102(50,7)	99(49,3)
Στην επαγγελματική σας πορεία έχετε υποπτευθεί περιστατικά κακοποίησης τα οποία όμως δεν επιβεβαιώσατε	98(48,8)	103(51,2)
Τρόποι αντιμετώπισης της κακοποίησης των γυναικών από τους ιερείς*		
Μίλησα με το θύμα, αλλά δεν μπορούσα να το παραπέμψω σε κάποια υπηρεσία	16 (8)	
Μίλησα με το θύμα και το παρέπεμψα σε κάποια υπηρεσία	36 (17,9)	
Επικοινωνήσα με την αστυνομία	10 (5)	
Επικοινωνήσα με κάποια κοινωνική υπηρεσία	19 (9,5)	
Επικοινωνήσα με την οικογένεια ή άλλους συγγενείς του θύματος	47 (23,4)	
Δεν επικοινωνήσα με κανέναν και αναζήτησα πληροφορίες σε βιβλία ή στο διαδίκτυο	1 (0,5)	
Δεν έκανα τίποτα	15 (7,5)	
Μίλησα με τον δράστη	4 (2)	
Δεν έχω εντοπίσει περιστατικό κακοποίησης	52 (25,9)	
Επικοινωνήσα με το ζευγάρι	1 (0,5)	
Δεν έκανα τίποτα γιατί δεν περιλαμβάνεται στα καθήκοντά μου	1 (0,5)	
Δεν έκανα τίποτα λόγω έλλειψης χρόνου	1 (0,5)	
Δεν έκανα τίποτα γιατί φοβόμουν τις συνέπειες που μπορεί να έχω	2 (1)	
Δεν έκανα τίποτα γιατί φοβόμουν τις συνέπειες που μπορεί να έχει το θύμα	8 (4)	
Δεν έκανα τίποτα γιατί δεν ήμουν σίγουρος για αυτό που προβλεπόταν να πράξω ως ιερέας	3 (1,5)	

Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος 25,9% (n=52) δήλωσε πως δεν έχουν αντιμετωπίσει περιστατικό κακοποίησης, ενώ το 23,4% (n=47) απάντησε ότι επικοινωνήσε με την οικογένεια ή άλλους συγγενείς του θύματος. Συνεχίζοντας, το 17,9% (n=36) δήλωσε ότι μίλησε με το θύμα και το παρέπεμψε σε κάποια υπηρεσία. Τέλος, παρατηρήθηκε, σε ποσοστό 4%, ότι οι ιερείς δεν θα έκαναν τίποτα για να αντιμετωπίσουν το περιστατικό, καθώς φοβόντουσαν για τις συνέπειες που μπορεί να είχε το θύμα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΒΙΝΙΕΤΕΣ

ΒΙΝΙΕΤΑ 1^η

Αναλυτικά στοιχεία για τους τρόπους αντιμετώπισης των περιστατικών κακοποίησης από τους κληρικούς, παρουσιάζονται στο **Πίνακα 5**. Έτσι, από τις απαντήσεις των ιερέων παρατηρήθηκε ότι 78 (38,7%) ιερείς θα συζητούσαν με το δράστη, επιπλέον 71 (35,1%) ιερείς θα συζητούσαν με το ζευγάρι και 62 (30,8%) θα έκαναν παραπομπή σε κάποιον ειδικό προκειμένου να αντιμετωπίσουν το περιστατικό κακοποίησης.

Πίνακας 5. Κατανομή συμμετεχόντων με βάση τις απαντήσεις τους στη Βινιέτα 1

N=201	n	%
Συζήτηση με το δράστη (συζήτηση με το δράστη και παροχή συμβουλών σχετικά με την απαράδεκτη συμπεριφορά του συζύγου προς τη σύζυγο και σχετικά με τον απαιτούμενο σεβασμό που θα πρέπει να δείχνει στην ίδια)	78	38,7
Συζήτηση με το ζευγάρι (επικοινωνία με το οικογενειακό περιβάλλον του ζευγαριού, προσπάθεια να έρθει το ζευγάρι πιο κοντά στην εκκλησία, διάλογος μεταξύ του ζευγαριού προκειμένου να λύσουν το πρόβλημα)	71	35,1
Παραπομπή σε κάποιον ειδικό	62	30,8
Παραπομπή στις αρχές	26	12,9
Καμία απάντηση	26	12,9
Συζήτηση με τη σύζυγο (διαζύγιο προκειμένου να μη κινδυνεύει η σωματική ακεραιότητα της συζύγου)	20	9,8
Σωματική κακοποίηση προς το δράστη ή/και προς τον πατέρα του δράστη	2	0,8

BINIETA 2^η

Αναλυτικά στοιχεία για τους τρόπους αντιμετώπισης των περιστατικών κακοποίησης από τους κληρικούς, παρουσιάζονται στο **Πίνακα 6**. Έτσι, από τις απαντήσεις των ιερέων παρατηρήθηκε ότι 111 (55%) ιερείς θα συζητούσαν με το δράστη, ακόμα 43 (22,6%) ιερείς θα συζητούσαν με το ζευγάρι και 38 (18,9%) ιερείς θα έκαναν παραπομπή σε κάποιον ειδικό προκειμένου να αντιμετωπίσουν το περιστατικό κακοποίησης.

Πίνακας 6. Κατανομή συμμετεχόντων με βάση τις απαντήσεις τους στη Βινιέτα 2

N=201	N	%
Συζήτηση με το δράστη (συζήτηση με το σύζυγο ώστε να μη φέρνει τα προβλήματα της δουλειάς στο σπίτι, συμβουλή προς το δράστη να αλλάξει εργασία, συζήτηση με το δράστη και παροχή συμβουλών σχετικά με την απαράδεκτη συμπεριφορά του συζύγου προς τη σύζυγο και σχετικά με τον απαιτούμενο σεβασμό που πρέπει να της δείχνει)	111	55
Συζήτηση με το ζευγάρι (προσπάθεια να έρθει το ζευγάρι πιο κοντά στην εκκλησία, συμβουλή προς το ζευγάρι να κάνουν διάλογο μεταξύ τους, θα πρότειναν διαζύγιο)	43	22,6
Παραπομπή σε κάποιον ειδικό	38	18,9
Συζήτηση με τη σύζυγο ώστε να κάνει υπομονή και να δείξει κατανόηση	24	11,9
Παραπομπή στις αρχές	18	8,9
Καμία απάντηση	17	8,4
Επικοινωνία με τον εργοδότη του δράστη	13	6,4
Επικοινωνία με το οικογενειακό περιβάλλον	7	3,4
Σωματική βία προς το δράστη	1	0,4

BINIETA 3^η

Αναλυτικά στοιχεία για τους τρόπους αντιμετώπισης των περιστατικών κακοποίησης από τους κληρικούς, παρουσιάζονται στο **Πίνακα 7**. Έτσι, από τις απαντήσεις των ιερέων παρατηρήθηκε ότι 82 (40,6%) ιερείς θα συζητούσαν με τον δράστη, επιπλέον 58 (28,8%) ιερείς θα παρέπεμπαν το ζευγάρι σε ειδικό και 41 (25,1%) ιερείς θα μιλούσαν με το ζευγάρι προκειμένου να αντιμετωπίσουν το περιστατικό κακοποίησης.

Πίνακας 7. Κατανομή συμμετεχόντων με βάση τις απαντήσεις τους στη Βινιέτα 3

N= 201	n	%
Συζήτηση με το δράστη (συζήτηση με το δράστη και εξήγηση για την προσφορά της γυναίκας στο οικογενειακό περιβάλλον, χωρίς αυτό να μειώνει την αξιοπρέπειά του σύζυγου, θα συνιστούσαν στο σύζυγο να αλλάξει εργασία, συμβουλή προς το σύζυγο να μην κακοποιεί τη γυναίκα του,)	82	40,6
Παραπομπή σε ειδικό	58	28,8
Συζήτηση με το ζευγάρι (θα πρότειναν διαζύγιο, προσπάθεια να έρθει το ζευγάρι πιο κοντά στην εκκλησία, συμβουλή στο ζευγάρι να γυρίσει πίσω εκεί όπου έμεναν πριν επιστρέψουν στην Ελλάδα, προκειμένου ο δράστης να αποκτήσει και πάλι την εργασία του)	41	25,1
Παραπομπή στις αρχές	24	11,9
Καμία απάντηση	24	11,9
Συζήτηση με τη σύζυγο (ώστε να κάνει υπομονή και να στηρίζει περισσότερο το σύζυγό της με αγάπη και προσευχή, ερώτηση προς τη σύζυγο αν εκείνη προσβάλλει το σύζυγό της και αν τον προκαλεί έτσι ώστε να αλλάξει τη στάση της προς εκείνον, συζήτηση με τη σύζυγο για τη θέση της μέσα στο σπίτι και την φροντίδα της προς την οικογένεια της και πρόταση στη σύζυγο να βρει η ίδια εργασία για το σύζυγό της)	19	9,1
Επικοινωνία με οικογενειακό περιβάλλον	6	2,9
Οικονομική στήριξη της οικογένειας	6	2,9

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ

Σύγκριση μεταξύ των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές – αγροτικές περιοχές ως προς τις γνώσεις τους σχετικά με τη κακοποίηση των γυναικών

Αναλυτικά στοιχεία για τη σύγκριση μεταξύ των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές ως προς τις γνώσεις τους σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών παρουσιάζονται στο **Πίνακα 8**. Πιο συγκεκριμένα δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ιερείς που υπηρετούν στις αστικές και στους ιερείς που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές του Νομού Ηρακλείου ως προς τις γνώσεις ($p>0.05$).

Πίνακας 8: αποτελέσματα της σύγκρισης

	Αστικές N=70	Αγροτικές N=131	P - value
	n (%)	n (%)	
Ισχυρότερος παράγοντας κινδύνου για να γίνει κάποιος θύμα κακοποίησης			
Φύλο – γυναίκα	7 (10)	12 (9,2)	0,846
Ποιο από τα παρακάτω αληθεύει για τους θύτες			
Χρησιμοποιούν τη βία ως μέσο ελέγχου της συντροφού τους	23 (32,9)	39 (29,8)	0,652
Ποιος κατά τη γνώμη σας πληθυσμός πλήττεται περισσότερο από την κακοποίηση ή την παραμέληση			
Όλοι οι πληθυσμοί χωρίς διάκριση στην κοινωνική θέση, ηλικία, καταγωγή	49 (70)	82 (62,6)	0,294

Σύγκριση μεταξύ των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές – αγροτικές περιοχές ως προς τις στάσεις τους σχετικά με τη κακοποίηση των γυναικών

Αναλυτικά στοιχεία για τη σύγκριση μεταξύ των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές ως προς τις στάσεις τους, σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών παρουσιάζονται στο **Πίνακα 9**. Πιο συγκεκριμένα δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ιερείς που υπηρετούν στις αστικές και στους ιερείς που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές του Νομού Ηρακλείου ως προς τις στάσεις ($p= 0,171$).

Πίνακας 9 : αποτελέσματα της σύγκρισης

	Αστικές N=70	Αγροτικές N=131	P - value
	MT (TA)	MT (TA)	
Στάσεις των κληρικών ως προς την κακοποίηση των γυναικών	5,4(39,3)	5,2(38,2)	0,171

Σύγκριση μεταξύ των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές – αγροτικές περιοχές ως προς τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίζουν την κακοποίηση των γυναικών

Αναλυτικά στοιχεία για τη σύγκριση μεταξύ των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, ως προς τους τρόπους αντιμετώπισης της κακοποίησης των γυναικών παρουσιάζονται στο **Πίνακα 10**. Πιο συγκεκριμένα βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ιερείς που υπηρετούν στις αστικές και στους ιερείς που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, σχετικά με το αν ρωτούν τακτικά τους πιστούς για την υγεία τους ($p=0,039$). Έτσι, οι ιερείς που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές (98,5%) ρωτούν πιο τακτικά τους πιστούς για την υγεία τους σε σύγκριση με τους ιερείς που υπηρετούν στις αστικές περιοχές (52,9%). Επιπλέον, δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές περιοχές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές ($p=0,577$) ως προς το περιεχόμενο των ερωτήσεών τους για την προσέγγιση στο πρόβλημα της κακοποίησης και της ενδοοικογενειακής βίας με αντίστοιχα ποσοστά 41,4% και 37,4%. Εν συνεχεία, μέσα από την σύγκριση των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές περιοχές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ως προς τον εντοπισμό επιβεβαιωμένων περιστατικών κακοποίησης ($p\text{-value}=0,00$) με 68,6% των ιερέων στις αστικές περιοχές και 41,2% στις αγροτικές περιοχές να δηλώνουν εντοπισμό επιβεβαιωμένων περιστατικών. Συνεπώς, από τα παραπάνω προκύπτει, ότι οι ιερείς που υπηρετούν στις αστικές περιοχές έχουν εντοπίσει περισσότερα επιβεβαιωμένα περιστατικά κακοποίησης. Σε αντίθεση με την ερώτηση του εντοπισμού επιβεβαιωμένων περιστατικών κακοποίησης, δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, ως προς την υποψία που μπορεί να είχαν για πιθανά θύματα κακοποίησης ($p=0,395$) με 52,9% των ιερέων στις αστικές περιοχές

και 46,6% των ιερέων στις αγροτικές περιοχές να δηλώνουν υποψία για πιθανά θύματα μεταξύ των πιστών τους. Επιπροσθέτως, μέσα από την σύγκριση των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, σχετικά με το τι θα έπρατταν εάν εντόπιζαν ένα περιστατικό κακοποίησης, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ($p=0,031$). Πιο συγκεκριμένα, οι ιερείς που υπηρετούν αστικές περιοχές ανέφεραν με μεγαλύτερη συχνότητα ότι θα παρέπεμπαν τα θύματα σε υποστηρικτικές υπηρεσίες σε σχέση με τους ιερείς που υπηρετούν αγροτικές περιοχές ενώ οι ιερείς που υπηρετούν σε αγροτικές περιοχές ανέφεραν με μεγαλύτερη συχνότητα ότι δεν θα έκαναν τίποτα σε σχέση με τους ιερείς που υπηρετούν αστικές περιοχές. Μέσα από την σύγκριση των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, για τους λόγους που ένας ιερέας δεν θα έκανε τίποτα όταν εντόπιζε ένα περιστατικό κακοποίησης βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ιερείς των αστικών και τους ιερείς των αγροτικών περιοχών ως προς τη δήλωση ότι δεν θα έκαναν τίποτα σε περίπτωση υποψίας επιβεβαιωμένου περιστατικού κακοποίησης επειδή αυτό δεν περιλαμβάνεται στα καθήκοντά τους ($p=0.038$), με τους ιερείς που υπηρετούν τις αστικές περιοχές να απαντούν θετικά σε αυτή τη δήλωση σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους ιερείς που υπηρετούν αγροτικές περιοχές (33.3% και 0% αντίστοιχα).

Επίσης, μέσα από την σύγκριση των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, για τους λόγους που ένας ιερέας δεν θα έκανε τίποτα όταν εντόπιζε ένα περιστατικό κακοποίησης βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ιερείς των αστικών και τους ιερείς των αγροτικών περιοχών ως προς τη δήλωση ότι δεν θα έκαναν τίποτα σε περίπτωση υποψίας επιβεβαιωμένου περιστατικού κακοποίησης επειδή φοβούνται για τις συνέπειες που μπορεί να έχει το θύμα ($p=0,038$) με τους ιερείς που υπηρετούν τις αστικές περιοχές να απαντούν θετικά σε αυτή τη δήλωση σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους ιερείς που υπηρετούν αγροτικές περιοχές (0% και 66,7% αντίστοιχα).

Επιπλέον, μέσα από την σύγκριση των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, για τους λόγους που ένας ιερέας δεν θα έκανε τίποτα όταν εντόπιζε ένα περιστατικό κακοποίησης δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ιερείς των αστικών και τους ιερείς των αγροτικών περιοχών ως προς τη δήλωση ότι δεν θα έκαναν τίποτα σε περίπτωση

υποψίας επιβεβαιωμένου περιστατικού κακοποίησης λόγω έλλειψης χρόνου ($p=605$) (0% και 8,3% αντίστοιχα).

Συνεχίζοντας, μέσα από την σύγκριση των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, για τους λόγους που ένας ιερέας δεν θα έκανε τίποτα όταν εντόπιζε ένα περιστατικό κακοποίησης δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ιερείς των αστικών και τους ιερείς των αγροτικών περιοχών ως προς τη δήλωση ότι δεν θα έκαναν τίποτα σε περίπτωση υποψίας επιβεβαιωμένου περιστατικού κακοποίησης επειδή φοβόντουσαν για τις συνέπειες που μπορεί να έχουν οι ίδιοι ($p=0,255$) (33% και 8,3% αντίστοιχα).

Τέλος, μέσα από την σύγκριση των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και των ιερέων που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, για τους λόγους που ένας ιερέας δεν θα έκανε τίποτα όταν εντόπιζε ένα περιστατικό κακοποίησης δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ιερείς των αστικών και τους ιερείς των αγροτικών περιοχών ως προς τη δήλωση ότι δεν θα έκαναν τίποτα σε περίπτωση υποψίας επιβεβαιωμένου περιστατικού κακοποίησης καθώς δεν θα ήταν σίγουροι γι' αυτό που προβλεπόταν να πράξουν ως ιερείς ($p=0,519$) (33,3% και 16,7% αντίστοιχα)

Πίνακας 10 : αποτελέσματα της σύγκρισης

	Αστικές N=70	Αγροτικές N=131	P - value
	n (%)	n (%)	
Ρωτάτε τακτικά τους πιστούς για την υγείά τους	65(92,9)	129(98,5)	0,039
Οι ερωτήσεις σας περιλαμβάνουν μια συγκεκριμένη προσέγγιση στο πρόβλημα της κακοποίησης και της ενδοοικογενειακής βίας	29(41,4)	49(37,4)	0,577
Στην επαγγελματική σας πορεία έχετε εντοπίσει επιβεβαιωμένα περιστατικά κακοποίησης	48(68,6)	54(41,2)	0,000
Στην επαγγελματική σας πορεία έχετε υποπτευθεί περιστατικά κακοποίησης τα οποία δεν επιβεβαιώσατε	37(52,9)	61(46,6)	0,395
Τι κάνατε όταν εντοπίσατε ή υποπτευθήκατε επιβεβαιωμένο περιστατικό κακοποίησης:			
Μίλησα με το θύμα αλλά δεν μπορούσα να το παραπέμψω με ακρίβεια σε κάποια υπηρεσία	8(11,4)	8(6,1)	0,031
Μίλησα με το θύμα και το παρέπεμψα σε κάποια υπηρεσία	14(20)	22(16,8)	
Επικοινωνήσα με την κοινωνική υπηρεσία	14(20)	15(11,5)	
Επικοινωνήσα με οικογένεια και με άλλους συγγενείς του θύματος	21(30,0)	31(23,7)	
Δεν έκανα τίποτα	3(4,3)	12(9,2)	
Δεν έχω εντοπίσει περιστατικό κακοποίησης	10(14,3)	43(32,8)	
Δεν έκανα τίποτα:			
Δεν έκανα τίποτα γιατί δεν περιλαμβάνεται στα καθήκοντα μου	1(3,3)	0(0,0)	0,038
Δεν έκανα τίποτα λόγω έλλειψης χρόνου	0(0,0)	1(8,3)	0,605
Δεν έκανα τίποτα γιατί φοβόμουν για τις συνέπειες που μπορεί να έχω	1(3,3)	1(8,3)	0,255

Δεν έκανα τίποτα γιατί φοβόμουν για τις συνέπειες που μπορεί να έχει το θύμα	0(0)	8(66,7)	0,038
Δεν έκανα τίποτα γιατί δεν ήμουν σίγουρος για αυτό που προβλεπόταν να πράξω ως ιερέας	1(33,3)	2(16,7)	0,519

ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Αποτελέσματα

1. Παρουσίαση Ιερών Κειμένων

Μία έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας είναι η μελέτη των Ιερών Κειμένων, δηλαδή της Αγίας Γραφής. Η Αγία Γραφή αποτελείται από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη.

Η Παλαιά Διαθήκη απαρτίζεται από 49 βιβλία τα οποία, αναφέρονται στην εποχή προ Χριστού καθώς και στη δημιουργία του κόσμου. Πιο συγκεκριμένα τα βιβλία αυτά είναι:

1: Γένεσις	18: Εσθήρ	35: Οβδιού
2: Έξοδος	19: Ιουδίθ	36: Ιωνάς
3: Λευιτικόν	20: Τωβίτ	37: Ναούμ
4: Αριθμοί	21: Α Μακκαβαίων	38: Αββακούμ
5: Δευτερονόμιον	22: Β Μακκαβαίων	39: Σοφονίας
6: Ιησούς του Ναυή	23: Γ Μακκαβαίων	40: Αγγαίος
7: Κρίται	24: Ψαλμοί	41: Ζαχαρίας
8: Ρουθ	25: Ιωβ	42: Μαλαχίας
9: Α Σαμουήλ ή Βασιλείων Α	26: Παροιμίες	43: Ησαΐας
10: Β Σαμουήλ ή Βασιλείων Β	27: Εκκλησιαστής	44: Ιερεμίας
11: Α Βασιλέων ή Βασιλείων Γ	28: Άσμα Ασμάτων	45: Βαρούχ
12: Β Βασιλέων ή Βασιλείων Δ	29: Σοφία Σολομώντος	46: Θρήνοι
13: Α Χρονικών ή Παραλειπομένων Α,	30: Σοφία Σειράχ	47: Επιστολή Ιερεμίου
14: Β Χρονικών ή Παραλειπομένων Β	31: Ωσηέ	48: Ιεζεκιήλ
15: Α Έσδρας	32: Αμώς	49: Δανιήλ
16: Έσδρας ή Β Έσδρας	33: Μιχαίας	
17: Νεεμίας	34: Ιωήλ	

Η Καινή Διαθήκη απαρτίζεται από 27 βιβλία τα οποία αναφέρονται στην εποχή μετά τη Γέννηση του Χριστού, τη ζωή και το θάνατό του. Πιο συγκεκριμένα τα βιβλία αυτά είναι:

1: κατά Ματθαίον	10: προς Εφεσίους	19: προς Εβραίους
2: κατά Μάρκον	11: προς Φιλιπησίους	20: Επιστολή Ιακώβου
3: κατά Λουκάν	12: προς Κολοσσαείς	21: Επιστολή Α Πέτρου
4: κατά Ιωάννου	13: προς Θεσσαλονικείς Α	22: Επιστολή Β Πέτρου
5: οι Πράξεις των Αποστόλων	14: προς Θεσσαλονικείς Β	23: Επιστολή Α Ιωάννου
6: Επιστολές προς Ρωμαίους	15: Α προς Τιμόθεον	24: Επιστολή Β Ιωάννου

7: προς Κορινθίους Α
8: προς Κορινθίους Β
9: προς Γαλατάς

16: Β προς Τιμόθεον
17: προς Τίτον
18: προς Φιλήμονα

25: Επιστολή Γ Ιωάννου
26: Επιστολή Ιούδα
27: Αποκάλυψις Ιωάννου

2. Αναφορές στην κακοποίηση ανά πηγή

Η ανασκόπηση στα συγκεκριμένα βιβλία πραγματοποιήθηκε, για να εντοπιστεί που γίνεται αναφορά μέσα σε αυτά, στη γυναίκα και στην κακοποίησή της. Όσον αφορά, την Παλαιά Διαθήκη, η αναζήτηση έγινε ηλεκτρονικά, μέσα από λέξεις κλειδιά που δόθηκαν στο συγκεκριμένο ιστότοπο (www.onlineagiagrafi.gr) όπως: «γυναίκα, βία, σύζυγος, κακοποίηση, ξυλοδαρμός, ισότητα, πορνεία, πόρνη, η θέση της γυναίκας» και άλλες παρόμοιες, αλλά δεν εντοπίστηκαν σχετικές αναφορές για το συγκεκριμένο θέμα.

Στην Καινή Διαθήκη, η αναζήτηση έγινε με την ίδια διαδικασία. Βρέθηκαν συνολικά 15 αναφορές στην κακοποίηση σε συνολικά 7 από τα 27 ιερά κείμενα (Πίνακας 1). Οι αναφορές που βρέθηκαν σε κάθε βιβλίο είναι:

Πίνακας 1. Αναφορές στη θέση της γυναίκας και στη συντροφική κακοποίηση μέσα στην Αγία Γραφή

Ιερό κείμενο	Αριθμός αναφορών	Κεφάλαιο	Στίχος
Κατά Ματθαίον	3	5	28, 31
		19	3-9
Κατά Λουκά	1	7	44-59
Κατά Ιωάννη	1	8	3-11
Προς Κορινθίους Α'	5	7	2-5, 11, 27-29
		11	9, 12
Προς Εφεσίους	3	5	25, 28, 33
Προς Κολοσσαείς	1	3	19
Προς Τιμόθεον Α'	1	2	01/09/14

Οι αναφορές που βρέθηκαν σε κάθε βιβλίο είναι:

Στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο, κεφάλαιο 5, στίχος 28: «εγώ όμως σας λέω πως όποιος βλέπει μία γυναίκα με πονηρή επιθυμία, έχει κιόλας διαπράξει μέσα του μοιχεία με αυτή». Στίχος 31: «εγώ όμως σας λέω πως όποιος χωρίζει τη γυναίκα του για οποιονδήποτε λόγο, εκτός από πορνεία, την οδηγεί στη μοιχεία, αλλά και όποιος παντρευτεί χωρισμένη, διαπράττει μοιχεία». Κεφάλαιο 19, στίχοι 3-9: «επιτρέπεται να χωρίσει κανείς τη γυναίκα του για οποιοδήποτε λόγο; Και Αυτός τους απάντησε: δεν διαβάσατε πως ο δημιουργός από την αρχή τους έκανε άντρα και γυναίκα; Και είπε, γι' αυτό θα εγκαταλείψει ο άντρας τον πατέρα του και τη μητέρα του και θα

ενωθεί με τη γυναίκα του και θα γίνουν οι δύο ένας άνθρωπος. Ότι λοιπόν συνένωσε ο Θεός δεν πρέπει να το χωρίζει ο άνθρωπος. Του λένε: γιατί τότε ο Μωσής πρόσταξε να της δίνει γραπτό διαζύγιο και να τη χωρίζει; Τους λέει: ο Μωσής επέτρεψε να χωρίζετε τις γυναίκες σας, γιατί είστε σκληρόκαρδοι. Αρχικά όμως δεν ήταν έτσι τα πράγματα. Σας βεβαιώνω πως όποιος χωρίσει τη γυναίκα του, για άλλο λόγο εκτός από πορνεία και παντρευτεί άλλη, διαπράττει μοιχεία. Αλλά και όποιος παντρευτεί χωρισμένη γυναίκα, διαπράττει μοιχεία.»

Στο κατά Λουκάν, κεφάλαιο 7, στίχοι 44-59: «και ρίχνοντας τη ματιά του στη γυναίκα του είπε: βλέπεις ετούτη τη γυναίκα; Όταν μπήκα στο σπίτι σου, δε μου έπλυνες με νερό τα πόδια. Αυτή, αντίθετα, με δάκρυα μου έπλυνε τα πόδια και μου τα σκούπισε με τα μαλλιά της. Ένα φίλημα δε μου έδωσες, ενώ αυτή από τη στιγμή που μπήκα δεν έπαψε να μου φιλάει τα πόδια. Το κεφάλι μου, δε μου το άλειψες με λάδι, ενώ αυτή μου άλειψε με μύρο τα πόδια. Γι' αυτό λοιπόν σε βεβαιώνω πως οι πολλές της αμαρτίες συγχωρήθηκαν, όπως δείχνει η πολλή ευγνωμοσύνη της. Σε όποιον συγχωρούνται λίγες αμαρτίες, αυτός δείχνει λίγη ευγνωμοσύνη. Και στη γυναίκα είπε: οι αμαρτίες σου συγχωρήθηκαν. Όσοι κάθονταν μαζί με τον Ιησού στο τραπέζι άρχισαν να λένε μεταξύ τους: ποιος είναι αυτός που ακόμη και αμαρτίες συγχωρεί; Μετά ο Ιησούς είπε στη γυναίκα: η πίστη σου σε έσωσε, πήγαινε στο καλό».

Στο κατά Ιωάννην, κεφάλαιο 8, στίχοι 3-11: «τότε οι δάσκαλοι του Νόμου και οι Φαρισαίοι φέρνουν μία γυναίκα που την είχαν πιάσει να διαπράττει μοιχεία. Την έβαλαν στη μέση και του είπαν: διδάσκαλε, αυτή τη γυναίκα την έπιασαν επ' αυτοφώρω να διαπράττει μοιχεία. Ο Μωσής στο Νόμο μας έχει δώσει εντολή να λιθοβολούμε τέτοιου είδους γυναίκες. Εσύ τι γνώμη έχεις; Αυτό το έλεγαν για να του στήσουν παγίδα, ώστε να βρουν κάποια κατηγορία εναντίον του. Ο Ιησούς τότε έσκυψε κάτω και με το δάχτυλο έγραφε στο χώμα. Καθώς όμως επέμεναν να τον ρωτούν, σηκώθηκε πάνω και τους είπε: όποιος από εσάς είναι αναμάρτητος, ας ρίξει πρώτος πέτρα πάνω της. Και έσκυψε πάλι κάτω και έγραφε στο χώμα. Αυτοί όμως, όταν άκουσαν την απάντηση, άρχισαν, με πρώτους τους γεροντότερους να φεύγουν ένας-ένας μέχρι και τον τελευταίο. Και έμεινε μόνο ο Ιησούς και η γυναίκα στη μέση. Τότε σηκώθηκε όρθιος ο Ιησούς και τη ρώτησε: γυναίκα, που είναι οι κατήγοροί σου; Κανένας δε σε καταδίκασε; Κανένας κύριε, απάντησε εκείνη. Ούτε εγώ σε καταδικάζω, της είπε ο Ιησούς. Πήγαινε και από εδώ και πέρα μην αμαρτάνεις πια».

Στο προς Κορινθίους Α, κεφάλαιο 7, στίχοι 2-5: «αλλά για να αποφεύγεται η πορνεία, κάθε άντρας πρέπει να έχει τη δική του γυναίκα και κάθε γυναίκα πρέπει να έχει το δικό της άντρα. Στη γυναίκα του πρέπει να αποδίδει ο άντρας το συζυγικό χρέος. Το ίδιο και η γυναίκα στον άνδρα της. Η γυναίκα δεν εξουσιάζει το σώμα της η ίδια, αλλά ο άντρας της παρά μόνο. Και ο άντρας δεν εξουσιάζει το σώμα του ο ίδιος, αλλά η γυναίκα του. Μη στερείται ο ένας τον άλλο, παρά μόνο πρόσκαιρα και έπειτα από κοινή συμφωνία για να αφοσιωθείτε στη νηστεία και στη προσευχή». Στίχος 11: «Η γυναίκα να μη χωρίζει από τον άνδρα της και εάν χωρίσει να μην ξαναπαντρευτεί, ή να συμφιλιωθεί με τον άντρα της. Και ο άντρας να μη διώχνει τη γυναίκα του». Στίχοι 27-29: «Είσαι παντρεμένος; Μη ζητάς διάλυση του γάμου. Είσαι ελεύθερος από γυναίκα; Μη αναζητάς σύζυγο. Αλλά και εάν παντρευτείς δεν αμάρτησες. Και εάν η παρθένος παντρευτεί δεν αμάρτησε. Αλλά όσοι παντρεύονται μπαίνουν σε βάσανα και εγώ θέλω να σας γλιτώσω από αυτά. Τούτο σας λέω αδελφοί μου: ο καιρός που απομένει είναι πολύ λίγος, έτσι ώστε όσοι έχουν σύζυγο ας ζουν σα να μην έχουν». Κεφάλαιο 11, στίχος 9: «ούτε πλάστηκε ο άνδρας για χάρη της γυναίκας, αλλά η γυναίκα για χάρη του άνδρα». Στίχος 12: «γιατί όπως η πρώτη γυναίκα έγινε από τον πρώτο άνδρα, έτσι και ο άντρας γεννιέται από τη γυναίκα και τα πάντα προέρχονται από το θεό που τα δημιούργησε».

Στο προς Εφεσίους, κεφάλαιο 5, στίχος 25: «οι άνδρες να αγαπάτε τις γυναίκες σας, όπως ο Χριστός αγάπησε την εκκλησία και προσέφερε τη ζωή του γι' αυτήν». Στίχος 28: «το ίδιο και οι άνδρες οφείλουν να αγαπούν τις γυναίκες τους, όπως αγαπούν το δικό τους σώμα. Όποιος αγαπάει τη γυναίκα του, αγαπάει τον εαυτό του». Στίχος 33: «αλλά και εσείς, ο κάθε ένας να αγαπάει τη γυναίκα του όπως αγαπάει τον εαυτό του και η γυναίκα να σέβεται τον άντρα της».

Στο προς Κολοσσαείς, κεφάλαιο 3, στίχος 19: «οι άντρες να αγαπάτε τις γυναίκες σας και να μη τους φέρεστε με σκληρότητα».

Στο προς Τιμόθεον Α, κεφάλαιο 2, στίχοι 9-14: «παρόμοια και οι γυναίκες να προσεύχονται με κόσμια αμφίεση. Να στολίζουν τον εαυτό τους με σεμνότητα και σωφροσύνη και όχι με περίτεχνες κομμώσεις και χρυσά κοσμήματα ή μαργαριτάρια ή πολυτελή ενδύματα. Αντίθετα, να στολίζονται με ότι ταιριάζει σε γυναίκες που λένε ότι σέβονται το Θεό, δηλαδή με καλά έργα. Η γυναίκα στη σύναξη πρέπει να ακούει και να μαθαίνει σιωπηλή και με πλήρη υποταγή. Γιατί ο Αδάμ πλάστηκε πρώτος και

ύστερα η Εύα και αυτός που απατήθηκε δεν ήταν ο Αδάμ, αλλά η γυναίκα εξαπατήθηκε και έπεσε στην παράβαση. Θα σωθεί όμως με την τεκνογονία. Αρκεί οι γυναίκες να μείνουν στη πίστη και στην αγάπη και στην άγια ζωή και να έχουν κοσμιότητα».

Συμπερασματικά, από την ανασκόπηση των Ιερών Κειμένων, παρατηρήθηκε ότι η θέση της γυναίκας σύμφωνα με την Αγία Γραφή είναι ισότιμη με τη θέση του άνδρα.

Μέσα στα Ιερά Κείμενα τονίζεται ότι ο σύζυγος πρέπει να αγαπάει τη σύζυγό του όπως τον ίδιο τον εαυτό του και το ίδιο πρέπει να κάνει και η γυναίκα. Επίσης, ο άντρας δε πρέπει να φέρεται με σκληρότητα στη γυναίκα και η ίδια πρέπει να δείχνει σεβασμό προς το σύζυγό της.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με σκοπό τη διερεύνηση των τρόπων αντιμετώπισης της συντροφικής κακοποίησης από τους ιερείς που υπηρετούν τις ενορίες του Νομού Ηρακλείου.

Έτσι, παρατηρήθηκε ότι στο σύνολο των ερωτήσεων που αφορούν τις γνώσεις κανένας από τους 201 ιερείς δε φαίνεται να γνωρίζει απόλυτα, τα θέματα που αφορούν την κακοποίηση.

Σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας από τους ιερείς παρατηρήθηκε, ότι οι ιερείς των αγροτικών περιοχών δηλώνουν πιο συχνά τη πρόθεση να επικοινωνήσουν με την οικογένεια του θύματος ή με άλλους συγγενείς προκειμένου να βοηθήσουν το θύμα σε σχέση με τους ιερείς των αστικών περιοχών οι οποίοι κάνουν περισσότερο χρήση των υποστηρικτικών υπηρεσιών και δομών. Αυτό ήταν αναμενόμενο δεδομένης της έλλειψης υποστηρικτικών δομών στις αγροτικές περιοχές της χώρας μας, γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα αναζήτησης υποστήριξης από τους ιερείς.

Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι οι ιερείς που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές ρωτούν πιο συχνά τους πιστούς για την υγεία τους σε σχέση με τους ιερείς που υπηρετούν στις αστικές περιοχές. Από το συγκεκριμένο αποτέλεσμα, καταλαβαίνουμε ότι οι ιερείς των αγροτικών περιοχών έχουν πιο στενή επαφή με τους πιστούς και αυτό συμβαίνει γιατί η αγροτική κοινωνία είναι πιο κλειστή και όλοι οι πολίτες γνωρίζονται μεταξύ τους, γεγονός που δε μπορεί να συμβεί στις αστικές περιοχές, όπου οι άνθρωποι είναι πιο απόμακροι.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη σύγκριση των ιερέων που υπηρετούν στις αστικές και τους ιερείς που υπηρετούν στις αγροτικές περιοχές, ως προς τον εντοπισμό επιβεβαιωμένων περιστατικών κακοποίησης, παρατηρήθηκε ότι οι ιερείς των αστικών περιοχών έχουν αντιμετωπίσει περισσότερα επιβεβαιωμένα περιστατικά κακοποίησης. Από το αποτέλεσμα αυτό συμπεραίνουμε ότι αυτό μπορεί να συμβαίνει εξαιτίας του γεγονότος ότι οι αγροτικές περιοχές είναι πιο κλειστές και επειδή σε

αυτές τις περιοχές όλοι οι κάτοικοι γνωρίζονται μεταξύ τους, είναι πιο δύσκολο για τις γυναίκες να μιλήσουν για το πρόβλημα που μπορεί να αντιμετωπίζουν καθώς μπορεί να φοβούνται τη κοινωνική κατακραυγή. Συνεπώς αυτό μπορεί να συμβαίνει σε μικρότερο βαθμό στις αστικές περιοχές όπου οι κάτοικοι είναι περισσότερο απομακρυσμένοι.

Επίσης, στην ερώτηση για ποιους λόγους οι ιερείς δε θα έκαναν τίποτα για να αντιμετωπίσουν κάποιο περιστατικό κακοποίησης, παρατηρήθηκε ότι οι ιερείς των αστικών περιοχών δε θα έκαναν τίποτα επειδή δε περιλαμβάνετε στα καθήκοντά τους. Ενώ κανένας από τους ιερείς των αγροτικών περιοχών δεν απάντησε σε αυτή την ερώτηση. Από αυτό καταλαβαίνουμε ότι οι ιερείς των αστικών περιοχών λειτουργούν σύμφωνα μόνο με αυτό που ορίζει ο νόμος και το καθηκοντολόγιό τους σε αντίθεση με τους ιερείς των αγροτικών περιοχών. Αυτό είναι πιθανό να συμβαίνει, καθώς όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι ιερείς των αγροτικών περιοχών είναι πιο στενά δεμένοι με τους πιστούς του χωριού, κάτι που πιθανό να μην ισχύει στον ίδιο βαθμό στα αστικά κέντρα.

Αντίστοιχες μελέτες σε ιερείς άλλων χωρών αναδεικνύουν πρακτικές συμφιλίωσης του ζεύγους από τους ιερείς. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ιερείς στην Αμερική με θέμα: «γυναίκες σε σχέσεις κακοποίησης και πνευματική καθοδήγηση», έδειξε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος δεν βοηθούσαν καθόλου τις γυναίκες που βρίσκονταν σε μια σχέση κακοποίησης. Με μεγάλη συχνότητα οι ιερείς συμβούλευαν τις γυναίκες να είναι υπάκουες στους συζύγους τους καθώς ο άντρας είναι η κεφαλή της οικογένειας, ενώ ένα επίσης μεγάλο ποσοστό ιερέων άλλαζαν θέμα όταν η γυναίκα τους ανέφερε ότι κακοποιείται (Copel, 2008).

Επίσης σε μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πανεπιστήμιο του Memphis με θέμα: προοπτικές στην ισότητα του γάμου και ενδοοικογενειακή βία, βρέθηκε ότι όλοι οι ιερείς θα προστάτευαν τη σύζυγο σε μια κατάσταση κρίσης αλλά παρόλα αυτά πίστευαν ότι θα πρέπει να γυρίσει και πάλι στο σπίτι μετά την κρίση (Levitt and Ware, 2006).

ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το δείγμα επιλέχθηκε από ένα νομό της Κρήτης και συνεπώς τα ευρήματα της παρούσας μελέτης δε μπορούν να γενικευτούν σε όλους τους ιερείς της χώρας.

Επιπλέον, η συλλογή των πληροφοριών πραγματοποιήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο δεν είχε δοκιμαστεί ως προς την εγκυρότητα και την αξιοπιστία του. Τέλος, τα δεδομένα λήφθηκαν με αυτοαναφορά και συνεπώς δε μπορεί να διασφαλιστεί η αντικειμενικότητα στις απαντήσεις.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Προτάσεις ως προς την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας από την Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία

- δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των ιερέων
- ανάπτυξη δομών και μέτρων υποστήριξης των κακοποιημένων γυναικών στους κόλπους της εκκλησίας.

Διασύνδεση της εκκλησίας με φορείς Κοινωνικής Προστασίας στη κοινότητα

- Συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, τους τοπικούς φορείς και τις υπηρεσίες όπως π.χ. κοινωνικές και δικαστικές υπηρεσίες, νοσοκομεία, σχολεία, συμβουλευτικά κέντρα, επιχειρήσεις, εκκλησιαστικές αρχές, Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ώστε να συμπορευθούν με τις προσπάθειες των ειδικών και να ισχυροποιήσουν το δίκτυο Κοινωνικής Φροντίδας στην κοινότητα, για να βοηθήσουν τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Να δημιουργηθούν κατάλληλες δομές στις αγροτικές περιοχές του Νομού Ηρακλείου, οι οποίες να στηρίζουν τις γυναίκες που βιώνουν μια βίαιη σχέση.
- Δημιουργία προγραμμάτων θεραπείας βίαιων ανδρών, με εστίαση στο χειρισμό του άγχους και του θυμού τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελάκος, Γ. (2005) *Η αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Βίας*. Αθήνα: Τυπογραφείο Ελληνικής Αστυνομίας.
- Αδαμάκη, Ν. (2000) *Έρευνα για τη βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΚΕ.Θ.Ι.
- Αρτινοπούλου, Ρ. (2006) *Ενδοοικογενειακή κακοποίηση Γυναικών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Αρτινοπούλου Β. και Φαρσεδάκης Ι. (2003) *Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική επιδημιολογική Έρευνα*. Αθήνα: ΚΕ.Θ.Ι.
- Βαρδάκου, Ι. (2011) *Βία στην οικογένεια : μορφές βίας – αίτια – προστασία της γυναίκας*. Αθήνα: Συμβουλευτικό και Θεραπευτικό Κέντρο.
- Βέργου, Ν. (2004) «Φάκελος. Ενδοοικογενειακή βία, κλειστά Στόματα» *Σαββατιάτικη Ελευθεροτυπία*. 06 Νοεμβρίου, σ.
- Βέρση, Μ. (2003) *Αστυνομική Ανασκόπηση*. Μάρτιος – Απρίλιος 2003 Έτος 19^ο τεύχος 218, σ. 175.
- Γάτσας, Β. (2006) *Βία κατά των γυναικών*. Αθήνα: Καλοκάθη.
- Γιωτάκος, Ο. και Τσιλιάκου, Μ. (2008) *Βιασμός Ενηλίκων*. Αθήνα: Αρχιπέλαγος.
- Κακλαμανάκη, Ρ. (2007) *Η γυναίκα χτες και σήμερα, Ισονομία, ισότητα, αλλά και διαφορετικότητα*. Αθήνα: Κέδρος.
- Κακλαμανάκη, Ρ. (1984) *Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια, στην κοινωνία, στην πολιτεία*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Καραναστάση, Ε. (2004) «Φοβούνται και ντρέπονται να καταγγείλουν τον άντρα τους» *Η Καθημερινή*. 25 Νοεμβρίου, σ.
- Κονταξάκης, Β., Χαβάκη-Κονταξάκη, Μ., Χριστοδούλου, Γ. (2005) *Προληπτική Ψυχιατρική και Ψυχική Υγιεινή*. Αθήνα: Βήτα.
- ΚΕ.Θ.Ι (2003) *Ενημερωτική καμπάνια για τη βία των γυναικών στην οικογένεια. Βία κατά των γυναικών*. <http://www.kethi.gr/> [πρόσβαση 20 Ιουλίου 2013].
- Μουζακίτης, Χ. (1989) «Συζυγική βία, αιτιολογία, επιπτώσεις, παρέμβαση». *Κοινωνική Εργασία*, τεύχος 16, σ. 217-227
- Μπιλάλης-Ανατολικιώτης, Δ. (2012) *Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.
- Μπουρή, Γ. (2000) *Λειτουργία του ξενώνα κακοποιημένων γυναικών*. Αθήνα: Πρακτικά Συνεδρίου.

- Πανούσης, Γ. (1989) *Σύγχρονα θέματα Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Δανά.
- Παπαδομαρκάκη, Ε. (2008) «Συντροφική βία και κακοποίηση» στο Γιωτάκος, Ο. (επιμ.) *Παρέμβαση στην κρίση. Επείγοντα Ψυχολογικά προβλήματα*. Αθήνα: Αρχιπέλαγος.
- Παπακωνσταντής, Γ. (2006) *Στοιχεία εγκληματολογίας και αντεγκληματικής πολιτικής*. Αθήνα: Σάκκουλα
- Παπαμιχαήλ, Σ. (2005) *Κοινωνικές αναπαραστάσεις της κακοποίησης των γυναικών από τους συζύγους / συντρόφους*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Πέτρου, Ι. (2004) *Η Βίβλος ως ιερό και πολιτισμικό κείμενο. Κοινωνιολογική Θεώρηση*. Θεσσαλονίκη: χ.ε.
- Πεφτιτσέλη, Κ. και Μπούτλης, Δ. (1998) *Πρώτες βοήθειες*. Θεσσαλονίκη: χ.ε.
- Σαριδάκη, Β. (2000) *Η ενδοοικογενειακή βία με επίκεντρο τη βία κατά της γυναίκας, εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Σουλή, Σ. (2010) *Αθέατη Βία. Η αγάπη δεν πρέπει να πονάει. Οδηγός αυτοβοήθειας για κάθε γυναίκα*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Σπανού, Α. (2005) *Ενδοοικογενειακή βία : διερεύνηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών στο πλαίσιο της συζυγικής και ερωτικής σχέσης*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Σταματοπούλου, Ε. (2000) *Σπάζοντας τη σιωπή*. Αθήνα: Πρακτικά Συνεδρίου.
- Στρατηγάκη, Μ. (2006) *Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Τζαμαλούκα Γ., Παπαδακάκη Μ., Χατζηφωτίου Σ., Χλιαουτάκης Ι. (2006) *Συμπεριφορές συναισθηματικής κακοποίησης σε ενήλικα ζευγάρια: ένα υπόδειγμα με ερμηνευτικό παράγοντα τον τρόπο ζωής.* Το βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, τεύχος 46, σ. 113-155.
- Τσουδερού, Ι. (2009) *Ενδοοικογενειακή βία και θεσμική προστασία των γυναικών*. Αθήνα: Παρασκήνιο.
- Τσουραμάνης, Χ. (2003) *Σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα*. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.
- ΦΕΚ Α' 232 – 2006
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005) *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Acierno, R., Resnick, H. Kilpatrick, D., Saunders, B., Best, C. (1999) «Risk factors for rape, physical assault and post-traumatic stress disorder in women: examination of differential multivariate relationships». *Journal of Anxiety Disorders*, 13(6) pp. 541-563. www.pubmed.com [accessed 05 November, 2012].

Balci, G.Y. and Ayranci, U. (2005) «Physical violence against women: evolution of women assaulted by spouses». *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 12(5) pp. 258-263. www.pubmed.com [accessed 05 November, 2012].

Behnke, A., Ames, N. & Hancock, T. (2011) «What Would They Do? Latino Church Leaders and Domestic Violence». *Interpers Violence*, 27(7), pp. 1259-1275. <http://jiv.sagepub.com/content/27/7/1259.long> [accessed 05 November, 2012].

Bergen, R.K. (1996) *Wife rape understanding the response of survivors and service providers*. USA: ISBN.

Berlinger, S. (2004) «Talking an intimate look at domestic violence», *Violence against women*, 34(10), pp. 42-46. www.pubmed.com [accessed 05 November, 2012].

Burgess, A.W. and Holmstorm, L.L (1975) «Rape: victims of crisis». *Journal of obstetric, gynecologic and neonatal nursing*, 4, pp. 59-60. www.pubmed.com [accessed 06 November, 2012].

Cann, K., Withnell, S., Shakespeare, J., Doll, H. and Thomas, J. (2001) « Domestic violence: a comparative survey of levels of detection, knowledge, and attitudes in healthcare workers». *Public Health*, 115(2), pp. 89-95. www.pubmed.com [accessed 14 November, 2012].

Coker, A.L., Smith, P.H., Mckeown, R.E., King, M.J. (2000) «Frequency and correlates of intimate partner violence by type: physical, sexual and psychological battering». *American Journal of Public Health*, 90(4), pp. 553-559. www.pubmed.com [accessed 06 November, 2012].

Copel, L. (2008) « The lived experience of women abusive relationships who sought spiritual guidance». *Issues in Mental Health Nursing*, 29(2), pp.115-130. www.pubmed.com [accessed 13 November, 2012].

Drigeard, C., Nicolas, E., Hansjacob, A. & Roger-Leroi, V. (2012) «Educational needs in the field of detection of domestic violence and neglect: the opinion of a population of French dentists». *Pubmed*, 16(3), pp. 156-165. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22783842> [accessed 16 November, 2012].

Ellison, C., Trinitapoli, J., Anderson K. & Johnson, B. (2007) «Race/Ethnicity, Religious Involvement, and Domestic Violence». *Violence against women*, 13(11), pp. 1094-1112. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17951587> [accessed 12 November, 2012].

Fern, M. and Younger-Levis, C. (1997) «More than meets the eye: recognizing and responding to spousal abuse (cover story)». *Journal of Canadian Medical Association*, 157(11) pp. 1555-1558. www.pubmed.com [accessed 06 November, 2012].

Finkelhor, D. and Yllo, K. (1995) «Types of marital rape» in: Bergen, R.J. (Ed) *Rape and society: reading on the problem of sexual assault*. USA: Sage, pp. 152-159.

Gibelman, M. (1995) *What Social Workers do?* USA: NASW

Grisso, J.A., Wishner, A.R., Schworz, D.F., Weene, B.A, Holmes, J.H. , Sutton, R.L. (1991) «A population-abused study of injuries in immer-city women». *American*

Journal of Epidemiology, 134(1) pp. 59-68. www.pubmed.com [accessed 05 November, 2012].

Kelly, L. and Radford, J. (1998) «Sexual violence against women and girls: an approach to an International overview» in: Dobash, R.E. and Dobash, R.B. (Ed) *Rethinking violence against women*. London: Sage, pp. 53-76.

Lees, S. (1996) «Marital rape and marital murder» in: Hammer, J., et al. (Ed) *Home truths about domestic violence. Feminist influences on policy and practice. A reader* Routledge. London: Sage, pp. 57-68. <http://www.bunker8.pwp.blueyonder.co.uk> [accessed 06 November, 2012].

Levitt, H. and Ware, K. (2006) «Anything With Two Heads Is a Monster: Religious Leaders Perspectives on Marital Equality and Domestic Violence». *Violence against women*, 12(12), pp. 1169-1190. www.pubmed.com [accessed 14 November, 2012].

Ludermir, b. Lilia b. Schraiber, A. Franca, I. Henrica A Jansen (2008) «violence against women by their intimate partner and common mental disorders». *Social science and medicine*, 66(4), pp. 1008-1018. www.pubmed.com [accessed 14 November, 2012].

Mahoney, P. and Williams, L.M. (1998) *Sexual assault in marriage: prevalence consequences and treatment of wife rape, national network for family resistance*.

Mcshane, P., Thornton, K., Ziemer, C. (2004) «If you think domestic violence is confined to Inner city emergency rooms, think again, sexuality reproduction and menopause». *Public Health*, 2(3), www.pubmed.com [accessed 12 November, 2012].

Moroney, R. and Kisik, J. (1998) *Social policy and social work: critical essays on the welfare state*. New York: Aldine de Gruyter.

Muelleman, R., Lehaghan, P.A., Pakieser, R.A. (1996) «Battered woman: injury locations and types». *Annals of Emergency Medicine*, 28(5), pp. 486-492. www.pubmed.com [accessed 14 November, 2012].

Newberger, E., Barkan, S., Lieberman, E., McCormick, M., Yllo, K., Cary, L., Schechter, S. (1992) «Abuse of pregnant women and adverse birth outcome: obstetrical and gynecological survey». *Journal of the American Medical Association*, 267(17), pp. 2370-2372. www.pubmed.com [accessed 14 November, 2012].

Nikolaidis, Cr. (2004) «Intimate partner violence, A practical guide for primary care clinicians, *Women's Health in Primary Care*», 7(7), pp. 349-362. www.pubmed.com [accessed 12 November, 2012].

Ochberg, F. (1988) *Post traumatic therapy and victims of violence*. New York : Routledge.

Papadakaki M, Tzamalouka GS, Chatzifotiou S, Chliaoutakis J (2009) «Seeking for Risk Factors of Intimate Partner Violence (IPV) in a Greek National Sample. The Role of Self-Esteem». *Journal of Interpersonal Violence*, 24(5): 732-750.

Philips, L. (2000) «Domestic Violence and Aging Women», *Geriatric Nursing*, 21(4), pp. 188-193. www.gnjournal.com [accessed 13 November, 2012].

Riggs, D.S., Saylfield, M.B., Street, A.E. (2000) «Risk for domestic violence: factors associated with perpetration and victimization». *Journal of clinical psychology*, 56(10) pp. 1289-1316. www.pubmed.com [accessed 14 November, 2012].

Seith, C. (2002) *A complex equation women's safety economic independency and poverty in the context of social services, dealing with domestic violence, in violence in the family achievement and goals*. Cyprus: pp. 283-288.

Stewart, E. and Robinson, G. (1998) «A review of domestic violence and women's mental health, Arch women's health», 1, pp. 83-89.

Straus, M.A. and Sweet, S. (1992) «Verbal/symbolic aggression in couples: incidence rates and relationships to personal characteristics» *Journal of Marriage and the family*, 54, pp. 346-357

Tzamalouka G.S., Parlalis S.K., Soultatou P., Papadakaki M., Chliaoutakis J.E. (2007) «Applying the concept of lifestyle in association with aggression and violence in Greek cohabitating couples». *Journal of Aggressive Behavior*, 33(1), pp.73-85, www.pubmed.com [accessed 14 November, 2012].

Varvaro, F.F and Lasko, D.L. (1993) «Physical abuse as cause of injury in women: information for orthopedic nurses». *Orthopedic nursing*, 12(1), pp. 37-41 www.pubmed.com [accessed 14 November, 2012].

Walby, S. and Allen, J. (2004) «Domestic violence, sexual assault and stalking. Findings from the British crime survey. Home office research. Development and statistics directorate». *Home Office Research Study 276*, pp.1-146 www.avaproject.org.uk [accessed 13 November, 2012].

WHO (1997) *Violence against women: Health consequences rape and sexual assault*.

WHO (2005) *Addressing violence against women and achieving the Millennium development goals*.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Farzier, M. (1983) *Ο βιασμός*, μεταφρ. Νικολοπούλου Β. Αθήνα: Α.Α.Λιβάνη και Σια Ε.Ε "Νέα σύνορα".

Hirigoyen, M. (2005) *Η κακοποιημένη γυναίκα: η βία μέσα στο ζευγάρι*, μεταφρ. Λυκούδης, Μ. Αθήνα: Πατάκη.

Payne, M. (2000) *Σύγχρονη θεωρία της Κοινωνικής Εργασίας*, μεταφρ. Στρατηγάκη, Σ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Taylor, J.(1986) «Κακοποίηση: θεραπευτική συζύγων» στο: Κουσίδου Τ. (επιμ.) *Εκλογή* Απρίλιος 1985- Ιούνιος 1988 Αθήνα: Εταιρεία Πτυχιακών Πανεπιστημιακών Σχολών Κοινωνικής Εργασίας, σ. 12-24.

Thio, A. (1999) *Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά*, μεταφρ. Μπαρμπάτση Μ, έκδοση 4η. Αθήνα: Ελλην.

Walker, L.(1989) *Η κακοποιημένη γυναίκα*, μεταφρ. Ανθουλιάς Τ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Α.Τ.Ε.Ι ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Μελέτη συντροφικής κακοποίησης

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΠΑΠΑΔΑΚΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΒΑΛΑΣΣΑ ΕΙΡΗΝΗ

ΜΑΡΤΑΒΑΝΤΖΗ ΘΕΟΝΥΜΦΗ

ΜΕΡΙΑΝΟΥ ΣΤΑΜΑΤΕΛΑ

ΠΑΠΑΡΕΝΤΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ (2013)

Α' ΜΕΡΟΣ

1. Ηλικία
2. Οικογενειακή κατάσταση:
 Άγαμος Έγγαμος Χήρος
3. Αριθμός τέκνων
4. Έτη Σπουδών
5. Περιοχή Υπηρεσίας : Αστική Αγροτική Ημι-αστική
6. Έτη Υπηρεσίας
7. Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση στον τομέα της κακοποίησης;
(πολλαπλή επιλογή)
 Κατά την διάρκεια του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών
 Κατά την διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών
 Έχω παρακολουθήσει σεμινάρια
 Δεν έχω λάβει καμία εκπαίδευση
8. Αισθάνεστε αρμόδιος για τον εντοπισμό της κακοποίησης ή της παραμέλησης;
 Ναι Όχι Δεν γνωρίζω
9. Αισθάνεστε αρμόδιος να αναφέρετε ένα πιθανό θύμα κακοποίησης;
 Ναι Όχι

Β' ΜΕΡΟΣ

1. Ποιος είναι ο ισχυρότερος παράγοντας κινδύνου για να γίνει κάποιος θύμα συντροφικής βίας;
 - Ηλικία κάτω των 30
 - Κατάχρηση αλκοόλ/ ναρκωτικών ουσιών από το θύτη
 - Φύλο – γυναίκα
 - Οικογενειακό ιστορικό κακοποίησης
 - Δεν ξέρω

2. Ποιο από τα παρακάτω αληθεύει για τους θύτες
 - Δεν μπορούν να ελέγξουν το θυμό τους.
 - Χρησιμοποιούν τη βία ως μέσο ελέγχου τους συντρόφους τους.
 - Είναι βίαιοι επειδή κάνουν χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών
 - Καβγαδίζουν με τον οποιοδήποτε

3. Για ποιους από τους παρακάτω λόγους ένα θύμα κακοποίησης δεν θα μπορούσε να εγκαταλείψει μια βίαιη σχέση; (πολλαπλή επιλογή)
 - Ο φόβος της τιμωρίας
 - Οικονομική εξάρτηση από το θύτη
 - Θρησκευτικές πεποιθήσεις
 - Ανάγκες παιδιών
 - Αγάπη για το σύντροφο
 - Απομόνωση

4. Κατά τη γνώμη σας ποιο από τα παρακάτω θεωρείται πραγματικά ως κακοποίηση ή παραμέληση (πολλαπλή επιλογή)
 - Σωματική κακοποίηση
 - Ψυχολογική κακοποίηση
 - Σεξουαλική κακοποίηση
 - Οικονομική κακοποίηση
 - Παραμέληση

5. Ποιος κατά τη γνώμη σας πληθυσμός πλήττεται περισσότερο από την κακοποίηση ή την παραμέληση;

- Εύποροι πληθυσμοί
- Πληθυσμοί που δέχονται περισσότερες διακρίσεις
- Όλοι οι πληθυσμοί χωρίς διάκριση στην κοινωνική θέση, ηλικία, καταγωγή

Γ' ΜΕΡΟΣ

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα ποινικό αδίκημα				
Οι περισσότεροι άνθρωποι που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία είναι απρόθυμοι να πάνε στην αστυνομία				
Οι περισσότεροι άνθρωποι κάνουν τα στραβά μάτια, ή αγνοούν την ενδοοικογενειακή βία				
Είναι δύσκολο να κατανοήσουμε γιατί οι γυναίκες παραμένουν σε βίαιες σχέσεις				
Η ενδοοικογενειακή βία είναι πιο πιθανό να συμβεί σε οικογένειες μεταναστών				
Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα ιδιωτικό ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπίζεται από την οικογένεια				
Η ενδοοικογενειακή βία συμβαίνει σπάνια στις πλούσιες γειτονιές				
Η αστυνομία απαντάει τώρα πιο γρήγορα στις κλήσεις ενδοοικογενειακής βίας από ό, τι έκαναν στο παρελθόν				
Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να δικαιολογηθεί εάν συμβαίνει σε ανθρώπους που είναι θυμωμένοι και προσωρινά χάνουν τον έλεγχο				
Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να δικαιολογηθεί εάν το θύμα βρίσκεται υπό την επήρεια αλκοόλ				
Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να δικαιολογηθεί εάν ο δράστης βρίσκεται υπό την επήρεια αλκοόλ				
Οι περισσότερες γυναίκες θα μπορούσαν να αφήσουν μια βίαιη σχέση, αν το ήθελαν πραγματικά				
Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να είναι δικαιολογημένη, εάν, στη συνέχεια, το βίαιο άτομο λυπάται πραγματικά ό, τι έχει κάνει				
Το νομικό σύστημα αντιμετωπίζει το βιασμό και τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης άσχημα				
Οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να βιαστούν από κάποιον που γνωρίζουν από ό, τι από έναν ξένο				
Οι γυναίκες σπάνια κάνουν ψευδείς ισχυρισμούς για το βιασμό τους				
Οι γυναίκες συχνά λένε «όχι» όταν εννοούν «ναι»				

Οι γυναίκες που έχουν παρενοχληθεί σεξουαλικά θα πρέπει να το διευθετήσουν οι ίδιες αντί να το αναφέρουν				
Οι γυναίκες που βιάζονται συχνά το προκαλούν				
Ο βιασμός είναι μία πράξη ανδρών που δεν είναι σε θέση να ελέγξουν την ανάγκη τους για σεξ				
Μια γυναίκα δεν μπορεί να βιαστεί από κάποιον που βρίσκεται σε σεξουαλική σχέση μαζί του				
Η σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να δικαιολογηθεί εάν το θύμα είναι επηρεασμένο από το αλκοόλ				
Η σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να δικαιολογηθεί αν ο δράστης είναι σε μεγάλο βαθμό επηρεασμένος από το αλκοόλ				

Α' ΜΕΡΟΣ

	ΝΑΙ	ΌΧΙ
Ρωτάτε τακτικά τους πιστούς για τη υγεία τους		
Οι ερωτήσεις σας περιλαμβάνουν μια συγκεκριμένη προσέγγιση στο πρόβλημα της κακοποίησης και της ενδοοικογενειακής βίας		
Στην επαγγελματική σας πορεία έχετε εντοπίσει επιβεβαιωμένα περιστατικά κακοποίησης;		
Στην επαγγελματική σας πορεία έχετε υποπτευθεί περιστατικά κακοποίησης τα οποία δεν επιβεβαιώσατε;		

Ε' ΜΕΡΟΣ

1. Όταν εντοπίσατε επιβεβαιωμένο περιστατικό κακοποίησης ή υποπτευθήκατε περιστατικό κακοποίησης ποια ήταν η συμπεριφορά σας;

Μίλησα με το θύμα αλλά δεν μπορούσα να το παραπέμψω με ακρίβεια σε κάποιον επαγγελματία ή σε κάποια υπηρεσία

Μίλησα με το θύμα και ήμουν σε θέση να το παραπέμψω με ακρίβεια σε κάποια υπηρεσία ή επαγγελματία

Επικοινωνήσα με την αστυνομία

Επικοινωνήσα με κάποια κοινωνική υπηρεσία

Επικοινωνήσα με την οικογένεια ή με άλλους συγγενείς του θύματος

Δεν επικοινωνήσα με κανένα και αναζήτησα πληροφορίες σε βιβλία ή στο διαδίκτυο

Δεν έκανα τίποτα

Άλλη απάντηση.....

2. Εάν αποφασίσατε να μην κάνετε τίποτα, ποιος ήταν ο λόγος; (πολλαπλή απάντηση)

Δεν περιλαμβάνετε στα καθήκοντά μου να παρεμβαίνω σε περιπτώσεις κακοποίησης

Έλλειψη χρόνου

Φοβόμουν για τις συνέπειες που μπορεί να έχω

Φοβόμουν για τις συνέπειες που μπορεί να έχει το θύμα

Δεν ήμουν σίγουρος για αυτό που προβλεπόταν να πράξω ως ιερέας

Άλλη απάντηση..... (παρακαλώ προσδιορίστε)

BINIETEΣ

Βινιέτα 1: Ο Μανώλης μεγάλωσε βλέποντας τον πατέρα του να βλάπτει τη μητέρα του. Επειδή η μητέρα του δεν έκανε τίποτα για να σταματήσει τη βία, ο Μανώλης αποδέχτηκε το πώς αντιμετωπίζουν οι οικογένειες τις διαφωνίες. Ως ενήλικας επιτίθονταν στη σύζυγό του όταν εκείνη έκανε πράγματα που δεν του άρεσαν. Συχνά της άφηνε μώλωπες και μια φορά της έσπασε ένα δόντι. Αν ερχόταν η σύζυγος και σας ανέφερε το γεγονός πως θα το αντιμετωπίζατε;

BINIETA 2: Ο Κώστας δουλεύει σε ένα εργοστάσιο πουλερικών. Το αφεντικό του, του φωνάζει γιατί δεν δουλεύει αρκετά γρήγορα και συχνά του κάνει παρατηρήσεις σχετικά με την καταγωγή του. Ο Κώστας είναι πολύ θυμωμένος επειδή δεν είναι σεβαστός στο χώρο εργασίας του. Όταν όμως είναι στο σπίτι, εκεί είναι το αφεντικό, γίνεται επιθετικός και εκφράζει την απογοήτευση του στη σύζυγο του. Συνήθως μόνο φωνάζει, αλλά μερικές φορές χάνει τον έλεγχο και τη χτυπάει. Αν ερχόταν η σύζυγος και σας ανέφερε το γεγονός πως θα το αντιμετωπίζατε;

BINIETA 3: Πριν ο Γιώργος και η Ελίνα έρθουν στην Ελλάδα, ο Γιώργος εργαζόταν για τη στήριξη της οικογένειας και η Ελίνα έμενε στο σπίτι και φρόντιζε τα παιδιά. Όταν ήρθαν στην Ελλάδα η Ελίνα έμαθε να οδηγεί και επέμενε να βρει μια δουλειά. Σήμερα έχει μια σταθερή δουλειά σε ένα ξενοδοχείο, ενώ ο ίδιος δεν έχει πολύ δουλειά λόγω της πρόσφατης ύφεσης σε οικοδομικές εργασίες. Αισθάνεται πραγματικά απογοητευμένος και ντροπιασμένος επειδή δεν είναι σε θέση να υποστηρίξει την οικογένεια του. Η απογοήτευση του, τον οδήγησε στο να χτυπάει τη γυναίκα του με αποτέλεσμα να έχει νοσηλευτεί στο νοσοκομείο αρκετές φορές. Αν ερχόταν η σύζυγος και σας ανέφερε το γεγονός πως θα το αντιμετωπίζατε;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Ενημερωτικό σημείωμα

Αγαπητέ συμμετέχοντα,

Το παρόν ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας με θέμα: «Οι απόψεις της Ορθόδοξης εκκλησίας για το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών και σύγκριση ανάμεσα σε αγροτικές και αστικές περιοχές του νομού Ηρακλείου» στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης και διερευνά τις απόψεις, τις στάσεις και τις πρακτικές των κληρικών που υπηρετούν τις ενορίες του Νομού Ηρακλείου ως προς την κακοποίηση. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναμένεται να συμβάλουν στην κατανόηση του κοινωνικού προβλήματος της κακοποίησης των γυναικών από την οπτική γωνία της θρησκείας και των κληρικών που υπηρετούν τις ενορίες του Νομού Ηρακλείου. Πριν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου θα πρέπει να γνωρίζετε τα παρακάτω:

- A) Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι προαιρετική.
- B) Οι πληροφορίες που θα δώσετε είναι εμπιστευτικές και διαθέσιμες αποκλειστικά στα πρόσωπα που υλοποιούν την έρευνα.
- Γ) Οι πληροφορίες που θα δώσετε θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της έρευνας.

Για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου απαιτούνται περίπου 15 λεπτά.

Σας προσκαλούμε λοιπόν να συμβάλετε σε αυτή την προσπάθεια με τη συμμετοχή σας στην παρούσα μελέτη.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για το χρόνο σας.

Με εκτίμηση

Επιβλέπουσα:

Παπαδακάκη Μαρία

Εργαστηριακή συνεργάτης,

Τμήμα κοινωνικής εργασίας

ΤΕΙ Κρήτης

Τηλέφωνο επικοινωνίας: 2810 379514

Email: mparadakaki@yahoo.gr

Εκπαιδευόμενοι κοινωνικοί λειτουργοί:

Βαλασσά Ειρήνη

Μαρταβαντζή Θεονύμφη

Μέριανου Σταματέλα

Παπαρέντη Χριστίνα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΙΣΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΡΗΤΗΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 190

Ἀριθ. Διακ. 513 Ἀριθ. Φ. 21

Ἐν Ἡρακλείῳ, τῆ 20.2.2013.

Πρὸς
Τὸ Τμῆμα Κοινωνικῆς Ἑργασίας
τοῦ Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης
Τ.Θ. 1939, 715 00
Ἐνταῦθα.

Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Ἀναφερόμενοι στό ἀπό 31 Ἰανουαρίου 2013 εὐγενικό ὠραῖο ἐγγράφό σας, γιά τό ὁποῖον εὐχαριστοῦμε καί συγχαίρομε, σᾶς πληροφοροῦμεν τά ἀκόλουθα:

- Ἐπειδή οἱ Ἐνορίες τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου εἶναι πολλές καί μάλιστα δέν ἀνήκουν ὅλες εἰς τήν Ἀρχιεπισκοπή Κρήτης ἀλλά καί στίς Ἱερές Μητροπόλεις Γορτύνης καί Ἀρκαδίας, μέ ἔδρα τίς Μοῖρες, Ἀρχαλοχωρίου, Καστελλίου καί Βιάννου, μέ ἔδρα τό Ἀρχαλοχώρι, γιά τίς Ἐνορίες δέ αὐτές τῶν Ἱερῶν αὐτῶν Μητροπόλεων τίς ὁποῖες ἀναφέραμεν, ἀρμόδιοι εἶναι οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες των, Μακάριος καί Ἀνδρέας, εἰς τοὺς ὁποῖους ἐπίσης πρέπει νά ἀπευθυνθῆτε, ἐάν θά ἔλθετε σέ ἐπαφή μέ τοὺς ἱερεῖς των, προτεινόμεν ἀπό τήν πλευρά μας νά μήν ἀπευθυνθῆτε εἰς ὅλους τοὺς ἱερεῖς, ἀλλά σέ ἐπιλεγμένους, οἱ ὁποῖοι θά σᾶς προταθοῦν καί οἱ ὁποῖοι θά σᾶς δώσουν τά στοιχεῖα τά ὁποῖα θά τοὺς ζητήσετε καί θά εἶναι ἀντιπροσωπευτικά, ἀληθινά.

- Εἰς τό θέμα σας αὐτό εὐχαρίστως μπορῶ νά πάρω μέρος καί προσωπικῶς καί μποροῦμε νά ἔχωμε μιά συνάντηση-συζήτηση, ἐάν τό ἐπιθυμεῖτε, μόνον γιά διευκόλυνσή σας.

Εἴμαστε στήν διάθεσή σας.

Μέ εὐχές καί ἐν Κυρίῳ ἀγάπην
Ηλίας Βλάχος
Ὁ Κρήτης Βιθυνναῖος

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΕΤΡΑΣ & ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΥ

Αριθμ. Πρωτ. 412

230

Εκ Νέμεσης εκ 13/07/2013

Προς: Πατριάρχης

Την Αγία Παροικιακή Μητέρα
Τομέα Κοινωνικής Γαμμοσύνης, Τ.Ε.Ι. Κρήτης

Σε συνέχεια της εν αριθμ. 2036-4-7-2013 επιστολής σας, σας
παραδίδωμε στη παρόντη αξίωσι στις υποδείξεις του Τμήματος
Κοινωνικής Γαμμοσύνης του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, Βελώνη Ελένη, Μαρτοβενίση
Εκκυστήρα, Μέρμανο Σπυριδίου, Παπαγιάννη Χριστίνα, προσηγορία να
επίσης να αναφέρεται τους Γαμμοσύνη της Ελλάδας, Χριστοφόρος, της καθ'
επίσης Ιεράς Μητροπόλεως και να διεξάγεται έργο, στη πλαίσια της
Προγράμματος των Γαμμοσύνης με θέμα «Οι απόψεις της Ορθόδοξης
Εκκλησίας για το φαινόμενο της κακοποίησης γυναικών και σύγκριση
απόψεων με αγγλικούς και άλλους παροχές του Νομού Ηρακλείου».

Ο Μητροπολίτης

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΡΗΤΗΣ

Αισιόφρο

Αριθ. Πρωτ. 190

Αριθ. Διεκτ. 513 Αριθ. Φ. 21

Εν Ηρακλείω, τῆ 20.2.2013

Πρός
Τό Τμήμα Κοινωνικῆς Ἐργασίας
τοῦ Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης
Τ.Θ. 1939, 715 00
Ἐνταῦθα.

Ἀγαπητοί φίλοι,

Ἀναφερόμενοι στό ἀπό 31 Ἰανουαρίου 2013 εὐγενικό ὠραίο ἔγγραφό σας, γιά τό ὁποῖον εὐχαριστοῦμε καί συγχαίρομε, σᾶς πληροφοροῦμεν τά ἀκόλουθα:

- Ἐπειδή οἱ Ἐνορίες τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου εἶναι πολλές καί μάλιστα δέν ἀνήκουν ὅλες εἰς τήν Ἀρχιεπισκοπή Κρήτης ἀλλά καί στίς Ἱερές Μητροπόλεις Γορτύνης καί Ἀρκαδίας, μέ ἔδρα τίς Μοῖρες, Ἀρχαλοχωρίου, Καστελλίου καί Βιάννου, μέ ἔδρα τό Ἀρχαλοχωρί, γιά τίς Ἐνορίες δέ αὐτές τῶν Ἱερῶν αὐτῶν Μητροπόλεων τίς ὁποῖες ἀναφέραμεν, ἀρμόδιοι εἶναι οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες των, Μακάριος καί Ἀνδρέας, εἰς τούς ὁποῖους ἐπίσης πρέπει νά ἀπευθυνθῆτε, ἐάν θά ἔλθετε σέ ἐπαφή μέ τούς ἱερεῖς των, προτεινόμεν ἀπό τήν πλευρά μας νά μήν ἀπευθυνθῆτε εἰς ὅλους τούς ἱερεῖς, ἀλλά σέ ἐπιλεγμένους, οἱ ὁποῖοι θά σᾶς προταθοῦν καί οἱ ὁποῖοι θά σᾶς δώσουν τά στοιχεῖα τά ὁποῖα θά τούς ζητήσετε καί θά εἶναι ἀντιπροσωπευτικά, ἀληθινά.

- Εἰς τό θέμα σας αὐτό εὐχαρίστως μπορῶ νά πάρω μέρος καί προσωπικῶς καί μποροῦμε νά ἔχωμε μιά συνάντηση-συζήτηση, ἐάν τό ἐπιθυμεῖτε, μόνον γιά διευκόλυνσή σας.

Εἴμαστε στήν διάθεσή σας.

Ἐπίσης καί ἐν Κυρίῳ ἀγάπην

Ἡ Κρήτης Ἐκπαιε

† Ο Κρήτης Ειρηναῖος

ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ 25 • 71201 ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ • website: www.iak.gr • e-mail: iak@iak.gr • ΦΛΞ 289817
 ΤΗΛ. (2810) 282632 282209 335845 335844 & 40 335841 - 49 335846 335847 335848 fax.335861
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΥ ΓΕΝ. ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΓΡ. ΓΑΜΩΝ-ΔΙΑΣ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ Τ.Π.Ο.Ε.Κ.Ε. ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ
 fax.335863 e-mail: graficoitypou@iak.gr

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΟΥ ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ Κ' ΒΙΑΝΝΟΥ

Αρ. Πρωτ.: 733 Φ. 403
Αρχαιολογεί, 12 Ιουλίου 2013

Προς την Ελλογιμώτατη
κα Σοφία Κουκούλη
Επίκουρη Καθηγήτρια
Τ.Ε.Ι. Κρήτης
Ηράκλειο

Θέμα: Διεξαγωγή ερευνητικής εργασίας

Ελλογιμωτάτη κα Κουκούλη,

Σε απάντηση του υπ' αριθμ. πρωτ. 2002/Φ.120/2-7-2013 αιτήματός Σας, σχετικά με τη διεξαγωγή έρευνας των σπουδαστριών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σε κληρικούς της Ιεράς Μητροπόλεώς μας, με θέμα: «Οι απόψεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας για το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών και σύγκριση ανάμεσα σε αγρτικές και αστικές περιοχές του νομού Ηρακλείου», Σας γνωρίζωμε ότι μετά χαράς συγκατατιθέμεθα στη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας, συγχάριμε τις σπουδάστριες του Τμήματος για την πρωτοβουλία και επευλόγουμε την προσπάθειά τους.

Μετά πατρικών ευχών και αγάπης εν Κυρίω
Ο Μητροπολίτης

ΙΟ Αρχαιολογείου, Καστελλίου και Βιάννου
Ανδρέας

15 03 2014

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΕΣ

ΜΥΘΟΣ: Τα θύματα προκαλούν τη κακοποίηση τους.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Αυτή είναι η πιο συχνή δικαιολογία που χρησιμοποιούν οι θύτες.
ΜΥΘΟΣ: Μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό του πληθυσμού υφίσταται κακοποίηση.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Ο αριθμός των θυμάτων βίας μέσα στην οικογένεια είναι πολύ μεγάλος και περιλαμβάνει κυρίως γυναίκες και παιδιά.
ΜΥΘΟΣ: Άτομα με χαμηλού οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου είναι περισσότερο βίαια.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Η βία εμφανίζεται σε όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και μορφωτικά επίπεδα.
ΜΥΘΟΣ: Το ποτό οδηγεί στη βία.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Το ποτό χρησιμοποιείται πολλές φορές σκόπιμα για να αποκτήσει ο βίαιος σύζυγος θάρρος να κακοποιήσει το θύμα και ταυτόχρονα να έχει τη δικαιολογία για τη βίαιη συμπεριφορά του.
ΜΥΘΟΣ: Η κακοποίηση είναι απλώς μια στιγμιαία απώλεια ελέγχου.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Η βία δεν είναι μια στιγμιαία απώλεια ελέγχου, αλλά ένας τρόπος συμπεριφοράς που καταντά χρόνιος.
ΜΥΘΟΣ: Η βία μεταξύ συζύγων δεν είναι ποινικό αδίκημα, είναι οικογενειακό πρόβλημα.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Η βία είναι ποινικό αδίκημα που μπορεί να οδηγήσει και σε φυλάκιση.
ΜΥΘΟΣ: Η οικογενειακή βία είναι οικογενειακό πρόβλημα.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Η βία μέσα στην οικογένεια αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα και όχι οικογενειακό πρόβλημα.
ΜΥΘΟΣ: Σε μερικές γυναίκες αρέσει να κακοποιούνται.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Σε κανέναν δεν αρέσει η βία. Η αλήθεια είναι ότι τα θύματα δέχονται διότι είναι δέσμιες πολύπλοκων καταστάσεων. Γενικά η βία και η κακομεταχείριση της κάνει να χάνουν τον αυτοσεβασμό τους και έτσι νομίζουν ότι δεν έχουν τη δύναμη να αντιδράσουν και να ενεργοποιηθούν. Εκτός αυτού πάντα ελπίζουν ότι οι σύζυγοι τους θα αλλάξουν.
ΜΥΘΟΣ: Ο βίαιος σύζυγος θα αλλάξει αν η γυναίκα είναι υπάκουη και δεν τον νευριάζει.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Ο βίαιος άνθρωπος πάντα βρίσκει λόγους για να κακοποιεί την οικογένεια του. Επιπλέον έχει αποδεχτεί ότι τις περισσότερες φορές η σταθερή αντίδραση και η ενεργοποίηση μπορεί να σταματήσει τη βία.
ΜΥΘΟΣ: Η κακοποίηση δεν προκαλεί τραυματισμό.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Η βία όταν αρχίσει κλιμακώνεται και μπορεί να οδηγήσει μέχρι και στο θάνατο. Επιπλέον τα θύματα της οικογενειακής βίας πολύ συχνά και για μεγάλο χρονικό διάστημα καλύπτουν τους θύτες.
ΜΥΘΟΣ: Τα παιδιά δεν επηρεάζονται.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Οι επιπτώσεις της βίας (άμεση ή έμμεση) πάνω στα παιδιά είναι πολύ τραυματικές.
ΜΥΘΟΣ: Η γυναίκα που κακοποιείται είναι καλύτερα να παραμένει παθητική γιατί έχει μικρά παιδιά και τα παιδιά χρειάζονται τον πατέρα τους.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Στην πραγματικότητα τα παιδιά χρειάζονται και τον πατέρα, αλλά σε ένα σπίτι που επικρατεί αλληλοσεβασμός και ηρεμία.
ΜΥΘΟΣ: Είναι εύκολο για την κακοποιημένη γυναίκα να εγκαταλείψει τον σύζυγο που την κακοποιεί.
ΑΛΗΘΕΙΑ: Είναι αρκετά δύσκολο για τη γυναίκα να τον εγκαταλείψει για πολλούς λόγους (οικονομική εξάρτηση, ύπαρξη παιδιών, έλλειψη καταφυγίου, χαμηλή αυτοεκτίμηση και αίσθηση αβοήθητου). Η γυναίκα χρειάζεται τη βοήθεια και την υποστήριξη από συγγενείς, φίλους και κοινωνικές υπηρεσίες, ώστε να μπορέσει να πάρει μια τέτοια απόφαση.

Walker, L.(1989) *Η κακοποιημένη γυναίκα*, μεταφρ. Ανθουλιάς Τ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.